

RADU ROSETTI

PACATELE
SULGERIULUI

**PACATELE
SULGERULUI
DE
RADU ROSETTI**

EDIȚIA a II-a

IAȘI

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ” S.A.

1924

Cuvânt înainte

Curtea părintelui meu, ca toate casele mari boierești dela mijlocul veacului trecut, era plină de ȝigani și de ȝigance, desrobiți de abie la 1855 și care din moși și strămoși fusese robi sau ai neamului nostru sau ai celorlalte neamuri ce alcătuiau marea boierime moldovenească. Unii dint-înșii, foarte bătrîni, erau înzăstrați cu un uimitor dar de a povesti. Li plăcea să spuie întîmplările văzute de ei cu ochii sau auzite dela părinți și dela bunici.

Minunatele lor cuvîntări făcură adesa, în lungile sări de iarnă, să treacă înaintea ochilor mei o mulțime de icoane ale unui trecut uneori foarte îndepărtat, icoane cîteodată blînde și duioase, mai adesa însă crunte și grozave. Lenea și nepasarea tinereții împiedecîndu-mă să le pun pe hîrtie atunci, cînd erau încă vii în mintea mea, am uitat din nenorocire cele mai multe dintr-însele ; voiu avea însă grijă ca acele de care îmi mai aduc aminte să nu împartă aceiași soartă.

Pe urmă plugăria și mai ales vînatul pe care l-am iubit cu patimă, ni au adus în atingere zilnică cu țărănimea din aproape întreaga vale a Trotușului, acea țărănime vioaie, totodată blîndă și voinică, în care găsești atîți povestitori meșteri ale căror cuvîntări curg ușor și dulce ca pîraele din codri. În sute de nopți ascultat-am, la focul otacului, până tîrziu după miezul nopții, amintirile pușcașilor bătrîni despre vremurile de demult, ce le auzise și ei dela bunici și strămoși, despre prădăciunile turcilor și ale tătarilor, despre jafurile oamenilor domnești, despre boierii iubitori de popor și despre acei, vai! cu mult mai număroși, care mînceau moșiile răzeșilor în mijlocul cărora

izbutise să se vîre.

Faptele ce alcătuiesc Pacatele Sulgeriului mi-au fost, toate, povestite întracest chip unele de țigani sau țigance, altele de țărani care le auzise și ei dela părinți și dela bunici.

Sulgeriul Mihalache Strilea, frații Nan, Ion Tiron, Zamfira, Radu Irofti, Făcăureștii, Niță Șchiopul, Anica, Vlad Catana și igumenul Ghelasie au trăit cu totii, deși nu toți în aceeași vreme și pe același loc. Fiecare din ei a făcut cei puțin parte din faptele povestite în fețele de mai gios sau altele foarte la feliu. Am avut numai sarcina să-i adun la un loc, să-i fac să trăiască în aceeași vreme și să desăvîrșesc legătura între deosebitele întîmplări spre a face din ele o povestire cu șir.

Să nu se creadă că cruditătea unor amărunte și chiar a unor epizoade întregi din cartea de față este exagerată și că zugrăvesc obiceiurile și moravurile acelei vremi cu colori din cale afară negre.

Am văzut cu ochii, în al treilea sfert al veacului trecut, săvîrșindu-se de cătră cei puternici, fapte chiar mai crude decît acele povestite în Pacatele Sulgeriului și nu pe ici și colea, în chip izolat, ci în toată țara. Bataia, voi zice chiar schingiuirea țăganilor era obicei obșfesc, căruia nu-i puse capăt nici Convenția dela Paris, nici circulările lui Kogălniceanu, nici chiar Constituția dela 1866.

Departa să fi exagerat, am atenuat și-am atenuat chiar mult faptele mie povestite de scoborîtorii celor bătuți, schingiuiți și batjocuriți.

Asămene, mijloacele întrebuițate de sulgeriul Mihalache Strilea pentru a-și întregi moșia trebuiesc privite ca din cele mai blînde și mai puțin necinstite. Dacă Mihalache Strilea silia pe răzăși să-i vîndă părțile lor, mult-puțin le plătia, pe cînd în

deobște părțile de moșie se luau dela răzăși fără să se mai plătească.

Sulgeriul Mihalache era cel puțin darnic, viteaz, de fire deschisă, uneori bun la inimă și în stare să facă jertfe pentru cei ce-i erau simpatici. Moldova din a doua jumătate o veacului XVIII însă era plină de boieri și de boierănași care, dacă aveau toate pacatele sulgeriului, mai erau și zgîrciți, lipsiți de bărbăție, vicleni și falși.

Erau fără îndoială, atît printre boierii cel mari cît și printre cei mici, firi alese, drepte, bune, blînde și nelacome ; dar asemenea firi alcătuiau mai degrabă excepția decît regula : obștia samana mai mult cu Strilea (fără bunele lui însușiri), cu Grigoraș Leon, cu Grozav și cu Putină. Dealtmîntrelea acești doi de pe urmă se mai întîlnesc din nenorocire prea adesa și astăzi, printre primarii, notarii și subprefecții actuali.

Singur Țifescu trebuie privit ca o excepție, în rău ; în schimb însă voi destăinui că adevăratul Țifescu, acel care o ars un sat într-o biserică și o stîns peste cincizeci de obștii de rezăși, o trăit mult mai aproape de noi.

Îmi propun, dacă imi va ajuta Dumnezeu, se prezint în curînd cetitoriului o povestire în care ne vom întîlni iărăși cu Zamfira și ale cărei personaje vor face parte din cea mai înaltă treaptă a boierimii de acum o sută de ani.

Autorul.

București, 6 Mai 1912.

Capitolul I

Sfîrșitul unei rătăcirii

Era într-o frumoasă zi de iunie a anului 1764, spre sară: soarele se apropia de culmea munților hotarului unguresc.

O luncă deasă, alcătuită de arini, ploi și răchiți, acoperea malul drept al Trotușului pe o lățime de două până la trei sute de stînjăni. Mai înspre miazăzi copacii se răreau lăsînd să se vadă, între pîlcurile lor, ochiuri mari de fînaț presărate cu flori.

Apoi, mai departe, tot spre miazăzi, lunca se făcea iar deasă până sub malurile înalte, de prund, aproape drepte, deasupra cărora se întinde tapșanul Tămășănilor. Aceste maluri, acoperite atunci cu mărăcini deși ca peria, erau — precum mai sînt și astăzi — despicate și hăcuite de apele ce se scurg din tapșan și de cele ce izvorăsc din coastele lui, dînd astfel naștere la o mulțime de rupturi și de gropi, unde creșteau măcieși, sălcii, arini și soci pe care se suia rîforușca mirositoare. Ajungeai cu greu la aceste pîlcuri de copaci din pricina mărăcinilor care le încunjurau; dar, cînd pătrundeai în ele, te găseai într-o adevărată colibă de verdeață, închisă de jur împrejur, în mijlocul căreia se scurgea apa care izvora din deal.

Cam pe la mijlocul părții de corhană cuprinsă între drumul care se suie la tapșan pe lîngă biserica Stoieneștilor și acel care se scoboară de pe el spre Pietrosul cel Mic, se afla o asemenea gropniță de verdeață, lungă și lată de vreo doi stînjăni, avînd în fundul ei un șipot din al cărui uluc de lemn curgea o șuviță îngustă de apă.

În gropniță se aflau doi inși: un barbat care șădea cu spatele razamate de trunchiul unui soc și, în fața lui, o femeie lungită pe o manta de aba, cu capul sprijinit pe un cot.

Ea nu putea să aibă mai mult de optsprezece până la douăzeci

de ani și era de o frumuseță strălucitoare. Ochii negri îi erau mari și catifelăți, nasul fără greș, iar pielea albă și rumănă care-i acoperea fața ar fi făcut fala chiar și a unei fiice a țărilor de la miazănoapte. Buzele, cam subțiri, erau rumene ca niște cireșe, gura de tot mică, iar dinții strălucitori de albeață. O basma de matasă roșie acoperea în parte pletele părului negru, aduse împrejurul capului în chip de cunună. Acest cap era așazat pe un gît rotund și alb, care ieșea din umeri plini și dintr-un sîn de o gingașă bogăție.

Peste cămeșa de borangiuc cusută cu matasă și cu fluturi, purta o scurteică de atlas verde-închis, din ale cărei mîneci largi, căptușite cu alb, ieșeau brațele rotunde, albe ca omătul, cu mîni gingașe și îngrijite. Fusta de ghermesit verde, mai deschis decît acel ai scurteicei, era prinsă de trup printr-un brîu de șal turcesc; iar picioarele mici, albe și înguste, ieșise din imineii; roșii cu vîrfurile întors în sus.

El era un țăran de vro douăzeci și opt de ani, de stat urieș, cu fața de zeu frumos și blînd. Nasul mîndru era drept, părul și mustețile bălai, iar ochii de un albastru-închis.

Era îmbracat cum sînt îmbracați și astăzi țăranii chiaburi de pe valea Trotușului: bondă de aba albastră căptușită cu roșu, cămeșă de in fără nici o cusătură, ițari de lînă subțire, brîu roșu cu chimir lat de piele, cusut cu flori și iminei negri.

La pămînt, lîngă el, se vedeau o pălărie de pîslă neagră și un băț puternic de corn, sapat cu izvoade frumoase.

Starea în care se aflau hainele și părul lor nu lasa nici o umbră de îndoială în privința chipului în care ei își petrecuse vremea până atunci. Pletele bălai ale urieșului erau încălcite și în ele se vedeau frunze și fire de iarbă; scurteică și cămeșa tinerei femei erau deschise, lăsînd sînul frumos aproape gol, brîul ei de șal era desfăcut.

Dar glasul răstit și cuvintele care îi ieșeau acuma din gură aratau ce furtună cumplită venise să tulbure cerul mai adîncioarea senin al iubirii lor.

— Așa, zicea ea, nu răspunzi, stai la gînduri cînd îți zic că vreau să mă dau ție pentru toată viața și că sînt gata să-ți fiu soție. Asta-i iubirea înflăcarată și veșnică care mi-ai jurat-o?

El se făcea din ce în ce mai galbăn, dar nu răspundea.

— M-ai găsit destul de bună ca să-ți treci vremea cu mine, să-ți sature poftele la trupul meu, urmă ea cu un glas care devenea șuierător, și, cînd eu îți spun că sînt gata să-mi leg viața de viața ta, stai la gînduri ca să-ți lepezi țaranca.

Și frumoasa femeie, încălțîndu-se răpede, se sculă în picioare.

El urmă să tacă și să rămîie nemișcat. Numai cînd ea făcu un pas spre dînsul, se sculă și el. Deși femeia era naltă, creștetul capului ei nici nu ajungea la umerile lui. Îl apucă de braț și-l scutură cu putere.

— Răspunde, mișălule, de ce oare bătutu-ți-ai joc de mine?

— Giupîneasă Zamfiră, zise el atunci, și se părea că vorbele îi erau trase din gură cu cleștele; mi-ai fost dragă, îmi ești și acuma dragă la nebunie. Aș fi bucuros să te iubesc până la moarte; nu-mi pot închipui viață fără dragostea ta. Dar lucrul ce-l ceri nu-l pot îndeplini; nu mă pot despărți de Safta și de copii.

— Atunci m-ai înșalat, iubești pe acea țarancă proastă și nespalată, cu mîinile negre, cu palmele și tălpile ca niște copite. Și ai voi ca eu să urmez să-ți astîmpăr poftele de cîte ori te-i sătura de dezmierdările ei și-i fi dorit de ale mele?

— Nu mă pot despărți de Safta și de copii, reluă țaranul, cînd ea tăcu ca să ieie suflet; căci n-aș putea trăi fără copii, tata m-ar blastama și satul m-ar alunga cu pietre...

— Și parcă nu este alt loc în care să poți trăi decît satul tău! întrerupse Zamfira. Cu cîți bani am eu și cu cîți ai putea prinde pe răzășia ta am avea cu ce trăi de minune la leși.

El scutură capul.

— Aș avea sprijin puternic, urmă ea, și am putea avea parte de trai cît de frumos.

El urmă să tacă.

— Ascultă, Andrei, îi zise ea după ce ramase cîțva gînditoare, ca și cum ar fi luat o hotărîre, și punîndu-i mîna pe braț, pentru tine sînt gata să fac ceea ce nu credeam să fac vrodată, să luăm copiii cu noi.

La această propunere neașteptată Andrei se roși, privirea i se întunecă și el strigă:

— Niciodată!

— Și de ce? întrebă ea cu mierare și cu mînie.

Andrei stătu o clipă la îndoială, apoi zise cu hotărîre:

— Fiindcă copiii mei trebuie să fie crescuți de mama lor, și nu de ibovnica tatălui lor. Mă iartă, giupîneasă Zamfiră, dar, fiind țîitoarea boieriului, nu poți să fii nevasta mea. Dacă m-am dat în dragoste cu tine, rău am făcut; știi bine cum s-o întîmplat. Tu ai început să umbli după mine, nu mi-ai cerut nici o făgăduință și nu ți-am făcut nici una.

Pe frumoasa față a Zamfirei se oglindea acuma o turbare cumplită.

— Și mie mi se pare, zise ea, că țîitoarea boieriului făcea țopîrlanului o cinste mult prea mare cînd voia să-l ieie de soț. Îi plăti scump mișălia ta.

Zicînd aceste cuvinte, îi întoarse spatele, ieși din gropniță cu pași răpezi și se depărta la deal.

Andrei, rămas singur, stătu cîțva neclintit pe loc; apoi, luîndu-și pălăria și bățul, porni la vale.

Ieși din mărăcini, intră în lunca pe care o urmă până cînd dădu în drumul care scobora de pe tăpșanul Tămășanilor spre Pietrosul cel Mic. De aici o luă la deal, iar cînd se văzu pe tăpșan, în loc să urmeze drumul mare spre sat, apucă prin vii.

În capul lui era o fierbere grozavă. Mare fusese îndrăzneala Zamfirei să-i ceară s-o ieie el de soție. El era doar Andrei Nan, feciorul preutului Gheorghe din Tămășani, om cinstit, om cu carte, stăpîn pe un bătrîn de moșie întreg; iar ea cine era? O necunoscută, adusă abie de un an, de boieriul care se vîrîse între răzăși pentru ca să le mănînce moșia. Și doară boieriul o adusese

numai ca să-i fie țiitoare. Ea să vrea să fie soția lui? Ea să crească pe Vasilică și pe Ilenuța? Ce îndrăzneală! Ce nebun fusese el când se dăduse în dragoste cu dînsa!

Tocmai acum trecea prin via lui, în care vorbise cu ea pentru întâia oară, în luna Paștelor. Își aducea aminte acum de întâlnirile care urmasă, de întâile sărutări, de frumuseța feței și a trupului ei, de dezmiardările ei pătimeașe și deodată îl cuprinsese un dor nebun de dînsa, de sărutările ei, de comorile trupului ei. Se opri pe loc: îi venea să se întoarcă, să s-apropie de curte și să deie cele patru șuierături prin care obișnuia s-o vestească că vra să vorbească cu dînsa și merge s-o aștepte în gropniță din corhană. Nu se îndoie că ea ar fi mers și că astfel ar fi avut parte încă o dată de dezmiardările ei. Da, dar cu ce preț? Să deie pe Ilenuța și pe Vasilică pe mîna ei sau să nu-i mai vadă! Și, cuprins de fiori la acest gând, o porni mai răpede înainte prin vii, spre casa lui, care era cea de pe urmă din capătul de la deal al satului, așezată chiar pe scursura Stîncilor. De zece ori în drum icoana trupului fără greș al Zamfirei trecu pe dinaintea ochilor lui, de zece ori simți pe buzele și pe fața lui arsura buzelor ei. Se oprea atunci pe loc, gata să se întoarcă, dar tot de atîtea ori icoanele copiilor veneau să gonească pe acea a Zamfirei, și Andrei relua drumul spre casă cu un pas mai grăbit care, după cea de pe urmă oprire, se schimbă în fugă. Se opri, în sfîrșit, în fața porții deschise a casei lui.

Soarele asfințea tocmai atunci. Deasupra gardului înalt de nuiiele, încununat cu o puternică coamă de cătăină, se vedea acoperemîntul lung de șîndilă, din care ieșeau două ogeaguri patrate de cărămidă.

În deschizătura porții, în fundul ogrăzii, apăreau prispa, cerdacul lat din capătul din stînga, cu stîlpii subțiri de lemn, în patru muchii, sapați și împodobiți cu dungi roșii și albastre, părății albi, ușa tindei înnegrită de vreme și cele patru ferești cu cîte patru geamurile.

Tocmai atunci intrau pe poartă caprele lui, în număr de peste șăizăci, mîinate de un ciobănaș de doisprezece ani. În fundul ogrăzii, din partea dreaptă, se vedea, deasupra cătinei gardului,

ridicându-se drept în sus, noul gros de fum care ieșea dintr-un foc zdravăn. O simțire de liniște și de alinare îl cuprinse.

I se păru că se trezește dintr-un vis urât. Dar deodată îi apărură din nou înaintea ochilor icoana Zamferei și iar simți pe buze mușcătura buzelor ei. Însă năluca pieri tot atât de răpede cum venise, căci acum auzea două glasuri de copii care strigau:

— Tata! tata!

Din poartă ieșiră copiii lui. Ilenuța era o fetiță de vro șapte ani, cu ochii albaștri, cu fața rumână și sănătoasă, îmbracată cu o cămeșuică de pânză de in cusută cu roșu și cu fotă de lână al cărui albastru era tăiet de dungi roșii și albe.

Vasilică era un plod voinic, de trei ani pe patru, cu ochii căprii, cu obraji ca niște bujori, cu chica galbănă vîlvoi, îmbracat numai într-o cămeșuică de in.

Andrei își plecă trupul de urieș gios, gios de tot, apuca pe Vasilică cu dreapta, pe Ilenuța cu stînga; apoi, strîngîndu-i cu putere la piept, se ridică iar și începu să-i sărute în tăcere, cînd pe fetiță, cînd pe băiețel.

— Da' ce stai în poartă, nu-i poți săruta și în ogradă? zise un glas vesel. Și în poartă apărură o femeie tînără, naltă, cu sînul bogat și mijlocul subțire.

Purta îmbrăcămintea de toate zilele obișnuită pe valea Trotușului de țarancele avute: ștergar de in subțire, cămeșă de in lungă până la glezne, cusută pe umere, pe mîneci și pe piept, fotă de lână albastră cu dungi roșii, strînsă pe trup de o bată albastră și roșie, și iminei negri. Din ștergar scapau cîteva șuviți de păr castaniu-îchis; ochii căprii îi erau mari, blînzi și veseli. Fața Saftei avea trăsături de o frumuseță neobișnuită, dar pielea obrazului era ciupită și stricată de vărsat.

Andrei, încetînd să sărute copiii, se uită la dînsa. Ochii lui întîlniră privirea ei veselă și blîndă: ea îi păru acum tot atât de frumoasă ca înainte de boala care o slufise. Punînd copiii gios, o cuprinse de mijloc și o sărută pe ochi.

— Da' ce-ai pățit? zise ea după ce îi dădu drumul, mierată atît de această dezmiardare de care de o bucată de vreme era înțarcată, cît și de faptul că avusese parte de ea în față argaților care căutau de vite în ogradă. Nu cumva cinstit-ai prea mult din pelinul cel roșu al lui cumătru Neculai? Dar haide de șazi la masă, că borșu-i gata de amar de vreme și mămăliga se răcește.

Andrei era încă la masă dinaintea tîrnațului casei, cu Safta, cu copiii și cu slugile lor, cînd văzu întrînd pe poartă și îndreptîndu-se drept spre el pe un flăcăuș de vro cincisprezece ani, care păzea caprele părintelui Gheorghe.

— Dorim poftă bună, zise el oprindu-se lîngă Andrei și scoțîndu-și pălăria.

— Mulțămim ție, Grigore, răspunse Andrei; șăzut-ai la masă?

— Mulțămim, nene Andrei, am săzut, răspunse Grigore.

— Ce veste poveste de la bătrîni? întrebă Andrei. Întîmplatul-li-s-o ceva de vii la vremea asta?

— Bună pace, nene Andrei, nu li s-o întîmplat nimica nici părintelui, nici mamei preutese. M-au trimes aici să-ți spun c-o venit la noi moș Stan Făcăoariu și satul, pentru ca să se sfătuiască cu toții, și te așteaptă să vii cît mai răpede.

— Spune-li că vin îndată, zise Andrei al cărui față se întunecase cînd auzise de venirea socru-său, cu satul, la sfat.

Flăcăușul plecă; iar Andrei, îndată după ce isprăvi mîncarea și își sărută copiii, îl urmă.

Capitolul II

Ceva despre istoria Tămășănilor

Răzășii din Tămășăni își trăgeau neamul din Tamaș Șopîrlă, ai cărui zece nepoți: Nan, Vășian, Filip, Bătei, Irimia, Roșca, Ciuta, Călina și Anisia capatase de la Ștefan cel Mare, în întâiul an al domniei marelui domn, un uric de întăritură pe ocina lor.

Moșia era mare, avea o întindere de peste patru mii de fălci, însă opt părți dintr-însa erau acoperite cu codru, iar puținul loc de hrană, afară de acel de pe șăsul Trotușului, nu tocmai de soi.

Urmașii locuitorilor care trăiau pe moșie în vremea lui Tamaș și-i dădeau dijma pământurilor lucrate de ei fusese izgoniți după puține generații de urmașii celor zece nepoți ai lui. Aceștia găsise mai folositor să lucreze puținul loc de hrană singuri, cu ajutorul câtorva argați, să ție ei vite pe fînațe și pe pășuni, să aibă prisăcile lor, folosindu-se astfel de tot rodul pământului, în loc să se mulțamească numai cu a zecea parte. Cei mai mulți din acei locuitori plecase de altminterlea fără greutate, știind că vor găsi cu înlesnire aiurea locuri de hrană mai multe și mai bune.

Cu toate războaiele și cu toate pustiirile, urmașii bătrînilor Nan, Roșca, Filip și Călina se înmulțise astfel în cursul vremii, încît acum, la mijlocul veacului XVIII, satul Tămășăanii cuprindea peste cincizeci de case. Și o mulțime de neamuri de ale tămășănilor trăiau prin celelalte sate de pe Trotuș și de pe Tazlău, chiar și de pe mai departe.

Urmașii lui Vășian fusese totdeauna puțini la număr și mulți din ei se stînsese fără copii. În întâia jumătate a veacului XVIII, bătrînul întreg era stăpînit de un oareșicare Simion și de soră-sa Nastea. Pe Nastea o luase preutul Gheorghe, un scoborîtor din Nan, iar Simion se călugărise și era nacialnic la schitul Măgurii de deasupra Ocnei. El dăruise nepotului său Andrei, la căsătorie, toată partea lui de

moșie; iar fratele lui Andrei, Vasile, călugărindu-se sub numele de Varsanovie, n-avea nevoie și renunțând la ceea ce i se venea despre mamă, tot în folosul lui Andrei, acesta se găsea astfel stăpîn pe întregul bătrîn Vășian.

Bătrînul Irimia, iarăși întreg, era în mîinile unor urmași ai săi care luase, nu se știe pentru ce, numele de Făcăoariu. Trăiau pe acea vreme trei frați Făcăurești: Stan, Dumitru și Vasile, care mai stăpîneau pămînturi în Filip, Gălina și mai ales în Roșca. Erau rău văzuți de răzășii cei nevoieși, căci cumpăraseră, mai ales Stan, multe bucăți de la saraci pe prețuri de nimica și se mai povestea că, la acele cumpărături, Făcăureștii întrebuițaseră meșteșuguri viclene.

Întreg bătrînul Ciuta și jumătate din Bătei erau în mîinile preutului Pavăl de la Biserica Precistei din Focșani, de pe soția lui, Maria, cea de pe urmă urmașă a Ciutei, al cărei bunic cumparaseră și jumătate din bătrînul Bătei. Cealaltă jumătate din Bătei se stăpînea de un boieriu, sulgeriul Mihalache Strilea, al cărui părinte, banul Constantin, intrase în acel bătrîn cu niște dăanii meșteșugite — ziceau răzășii —, iar el, sulgeriul, mai făcuse cumpărături, întregind nu. numai o jumătate din Bătei, dar punînd mîna și pe cea mai mare parte din Filip, Roșca și Călina, însă mai cu deosebire din Roșca.

O parte din răzășii care își dăruise sau își vînduse părțile Strileștilor rămăsese în casele lor, urmînd să-și lucreze ogoarele și să-și cosască fînațele, dar nu în însușirea de stăpîni de moșie ca până atunci, ci în acea de locuitori șazăind pe moșia sulgeriului Mihalache, căruia îi dădeau a zecea parte din tot rodul pămîntului și-i făceau clăci după obiceiul țării.

Urmașii bătrînilor Nan, Irimia, Filip, Roșca și Călina care nu-și vînduse părțile stăpîneau abie a treia parte din acei bătrîni în care se mai vîrîse, pe lîngă sulgeriu, Făcăureștii și părintele Pavăl cu dăanii și cu cumpărături.. Mulți din ei nici nu șădeau în sat, ci se hrăneau slujind pe la stăpînii moșiilor învecinate și pe la răzășii mai bogați din satele Stoienești, Buciumi, Rîpi, Gropi și altele.

Moșia nu mai era în devălmășie: în urma certelor ce se ivise cu

sulgeriul Mihalache, în privința cărora vom fi pe deplin luminați în curînd, ea fusese aleasă. Hotarnicii numiți de divan îi măsurase lungimea cu stînjănul și o împărțise în patru hlize sau fășii, în curmezișul lungimii. Se socotise întâi cîți stînjăni se veneau fiecăruia bătrîn în fiecare hliză, împărțindu-se hliza în zece. Apoi, pentru bătrînii care nu erau întregi se făcuse cislă, socotindu-se cît se cuvenea fiecăruia răzăș în fiecare hliză, și făcîndu-se parte după spița neamului.

Hotarnicii avuse grijă să despartă partea sulgeriului de acea a răzășilor saraci, punînd lîngă ei, întâi pe părintele Pavel, pe urmă pe Văsian, apoi pe Nan și pe urmă pe Făcăoariu. Dacă într-o hliză era Văsian aproape de răzășii cei mici, în cealaltă venea lîngă ei Făcăoariu sau Nan.

Cu vro opt ani înainte, cînd sulgeriul Mihalache trăsese în partea lui dăniile făcute tătîne-său de răzășii cei saraci, ceilalți se ridicase cu toții împotriva lui și dăduse jalbă la vodă.

După vechile obiceiuri ale pămîntului, dacă un răzăș voia să-și vîndă partea de moșie, el era silit să întrebe întâi pe ceilalți răzăși de vor ei să o cumpere cu același preț și numai cînd ei aratau că nu sînt mușterii, se putea face vînzarea cătră fețele străine. Dar dacă un răzăș dăruia partea lui în întregime sau în parte, ceilalți răzăși nu puteau să împiedece dania; iar acel care o primea se făcea răzăș în acel hotar, cu drept să cumpere de la ceilalți și alte părți de răzășie.

Sulgeriul Mihalache, întemeindu-se pe cele trei danii ale tătîne-său, se ținea drept răzăș în Tămășăni, volnic prin urmare să cumpere de la ceilalți, și nu avea nici o grijă de răscumpărare.

Dar răzășii, în ziua judecătii, susținură că daniile banului Constantin nu erau dăanii, ci cumpărături meșteșugite, că prin urmare fiul sau nu era răzăș și cumpărăturile lui fără temei.

După mai multe trăgăniri și cercetări la fața locului, făcute de fețe atît boierești cît și bisericești, Constantin Racoviță, în urma anaforalei divanului, hotărî ca sulgeriul Mihalache să-și păstreze dăniile, atît acele dăruite de tătîne-său, cît și acele dăruite lui, dar să

Înapoieze răzășilor cumpărăturile, luându-și de la ei banii înapoi. Sulgeriul, neavînd ce face, primi de la obștie banii cumpărăturilor făcute de el și înapoie pămînturile. Se hotărî să se ridice cu totul de pe moșie, vînzînd și dăniile, cînd auzi că în sat s-o iscat o dihonie grozavă, că sînt certe, bătași și chiar capete sparte.

Sfada izvorîse din pricina împărțirii pămînturilor răscumpărate. Acei care le vînduse boieriului voiau să le ieie ei înapoi; răzășii saraci asemenea voiau să le împartă între dînșii. Dar banii răscumpărării fusese închipuiți de Făcăurești, de Andrei, de preutul Pavel și de cîțiva fruntași dintre ceilalți. Andrei și cu preutul Gheorghe nu se puneau de pricină ca locurile răscumpărate să se înapoieze acelor care le vînduse boieriului, avînd ei a înapoi banii treptat, în mai multe vadele. Dar Stan Făcăoariu și ai săi erau hotărîți să păstreze pentru ei întreaga parte pentru care dăduse banii.

Răzășii cei săraci și mai ales cei care vînduse sulgeriului părțile lor erau atît de aprinși asupra Făcăureștilor, încît vorbeau de moarte de om și, în cea dintăi duminecă, goniră pe Stan Făcăoariu cu pietre, de la crîșmă și până la casa lui. Gîlceava era la culme și preutul Gheorghe, negăsind alt mijloc ca să facă pace, sfătui obștia să meargă la sulgeriu și să-l roage să-și ieie locurile înapoi întorcîndu-li banii. Răzășii, văzînd că n-aveau alt chip ca să puie capăt dihoniei, urmară sfatul preutului, iar sulgeriul, foarte bucuros de această lovitură neașteptată a soartei, se grăbi să întoarcă banii, mai făcîndu-li și o cinste frumoasă. Se întocmi un zapis nou, lămurind toată împrejurarea, iscălit de toți răzășii, în cap cu Stan Făcăoariu. Și sulgeriul, în loc să se ridice cu totul de pe Tămășani, se apucă îndată să-și facă curte pe marginea tapșanului, rateș șîndilit la șleah și moară cu două pietre pe Pietrosul cel Mare. Însă pacea între boier și răzăși nu ținu mult. El urmă să cumpere și să primească dăniile de la cei saraci și apara tare locurile lui, nesuferind ca ele să fie calcate de vitele altora. Pe atunci nu era obor; cînd sulgeriul prindea o vită pe pămîntul lui, globea pe stăpînul ei greu

de tot, după placul lui. Răzășii, năcăjiți astfel în fiecare zi, plecau urechea la sfaturile Făcăureștilor și, la fiecare schimbare de domnie, pîrau pe sulgeriu. Era zdruncin și cheltuială mare pentru ei, mai mică pentru sulgeriu care avea casă și neamuri în leși. Și, la urmă, toți răzășii erau dați ramași, căci sulgeriul, cu zăpădul făcut după întâia judecată, îi făcea de rușine înaintea divanului.

Apoi toți acei care, după ce-și vînduse părțile, rămăsese în sat ca locuitori hrănindu-se pe moșia lui Strilea erau mulțămîți de stăpînului lor, căci sulgeriul nu-i împila deloc. El se purta față de ei nu numai cu omenie, dar chiar cu dărnicie și-i apăra totdeauna împotriva samavolnicilor slujbașilor isprăvnicești. Strilea avea astfel acum în sat o putere pe care se putea bizui la orice împrejurare.

De la o bucată de vreme domnea pacea: nici sulgeriul, nici răzășii cei saraci nu se mai gîndeau la judecată.

Preutul Gheorghe, ca preut și ca om de liniște, numai silit se amestecase în judecăți. Ele nu-i plăceau nici lui Andrei; dar, vrînd-nevrînd, era tîrît într-însele, căci nevasta lui, Safta, era fiica lui Stan Făcăoariu, tocmai a celui mai înverșunat din potrivnicii sulgeriului. Îi venea greu să spuie socrului ba; făcuse și el toate drumurile la leși, mai plătind la cislă partea ce i se cuvenea din cheltuielile judecății.

Schimbarea domniei la începutul primăverii anului 1764 veni să aprindă din nou făclia dihoniei, stîrnind duhul de gîlceavă și patima de judecăți de care erau stăpîniți Făcăureștii. Tustrei frații umblau de atunci din om în om, îndrumînd pe răzăși să nu se lese, să facă o nouă opinteală pentru redobîndirea pămînturilor strămoșești rîpite lor de Strilea.

De atunci îi vedeai numai bătînd drumurile, ațînînd calea răzașilor pentru a li bate capul cu începerea judecății și cu feli de feli de povești despre iubirea de dreptate a noului domn, Grigore Alexandru Ghica.

Răzășii ar fi avut temeiuri să se ferească de sfaturile și de îndemnurile Făcăureștilor, de la mîna cărora pătimise destul în trecut; dar nădejdea să-și ieie moșia înapoi făcea pe mulți din ei să

soarbă cu lăcomie din sfaturile lor și să se arăte plecați către ele. În zadar li spunea părintele Gheorghe să bage de samă să nu se arunce cu ușurință în cheltuieli și să se gîndească înainte de a se strica cu boieriul, căci până atunci, din atîtea judecăți, cu nici un folos nu se alesese, ci numai cu pagubă. Ademenirile Făcăureștilor însă, făcînd să se oglindească înaintea ochilor răzășilor icoane plăcute închipuirii lor, aveau mai multă trecere decît sfaturile înțelepte ale preutului; totuși până atunci satul, dacă fierbea, nu luase nici o hotărîre.

Capitolul III

Sfatul satului

Casa părintelui Gheorghe era aşazată pe coastă, într-o livadă mare şi frumoasă, plină de nuci urieşi şi de tot soiul de pomi, împrejmuită cu un gard voinic, cu coamă înaltă de cătină.

Se făcuse acuma noapte şi luna începuse să se ridice. Când Andrei intră pe poarta ogrăzii părinteşti găsi aproape tot satul strîns împrejurul nukului celui mare care se afla în faţa tîrnaşului. Se scosese din casă toate laviţele, scaunele şi scăunaşele părintelui; dar afară de un bătrîn sau doi, toată lumea era în picioare, iar în mijlocul ei se vedea părintele Gheorghe şi cu cei trei Făcăureşti care vorbeau cu un om ce purta haină ţărănească, înalt, uscăcios, cu barba sură tăietă scurt şi cu lungi plete aproape cu desăvîrşire albe.

Andrei îl recunoscuse îndată: era moş Ioniţă Cimpoeş, un răzăş din Filipeşti.

La o parte, vorbind cu preuteasa, se vedea călugărul Varsanovie, fiul mai mare al părintelui Gheorghe.

Cum văzu pe Andrei, Stan Făcăoariu strigă:

— Iaca şi ginerele! Nu mai lipsesc decît acei care şi-au vîndut sufletele boierului. Ia ascultaţi, oameni buni, povestea care are să v-o spuie moş Ioniţă.

— Părinte Gheorghe, Stane şi oameni buni! Începu atunci omul cel străin. Ştiţi că satul nostru se judecă de ani cu banul Ştefănică Strilea de la Bogdăneşti, vărul sulgeriului Mihalache, pentru nişte dăanii meşteşugite din hotarul nostru, dobîndite încă de vornicul Matei, tatăl banului. De douăzeci de ani ne judecăm la fiecare schimbare de domnie şi până acum banul, cu hîrtille ce le are, ne-o dat veşnic ramaşi; şi, noi, cu aceste judecăţi, am cheltuit un amar de bani. Când s-o schimbat domnia acuma, numai văru-meu, preutul

Vasile, și cu un cumătru al lui s-au găsit care să sfătuiască satul să deie din nou jalbă la domnie spre a porni judecată; dar oamenii, sătui și sărăciți de judecăți, n-au vrut să-i asculte: unii li-au hotărît chiar că-i vor lua la bataie de vor mai pomeni de judecată. Dar de Paști o venit în sat, să-și vadă părinții, nepotu-meu Costache, care-i seimean hătămănesc, și o spus tuturor că domnul cel nou ține cu oamenii și nu cu boierimea, povestind cum era față la divan, cînd vodă o întors unor oameni un hotar, cotropit de un boier megieș cu hîrtii meșteșugite încă de pe vremea bunicilor lor... cum, în alt rînd, o pus de o întins pe un fecior de boier gios, la scara curții domnești, și l-o bătut la falangă, fiindcă își făcuse rîs de fata unui preut — și altele de asemenea. Și atunci începînd iar popa Vasile și cu cumătru-său să umble printre oameni cu îndemnuri ca să pornească din nou judecată pentru pămîntul cotropit de Strilești, s-o lasat satul ademenit și ne-o trimes, pe mine și pe preutul Vasile, la leși unde am dat jalbă domniei. Miercuri o fost sorocul de judecată și nu numai că vodă ni-o făcut dreptate deplină, hotărînd că daniile sînt făcute cu. meșteșug și ca banul să ne întoarcă îndată pămînturile, dar o mai poroncit ca el, drept despăgubire că s-o folosit atîta vreme pe nedrept de acele pămînturi, cum și pentru cheltuielile făcute, să mai deie satului pe deasupra încă aceeași întindere de pămînt din hotarul lui. Cît am stat la leși, am mai văzut alte două judecăți în care au fost dați ramași niște boieri hrăpitori de hotare și am văzut cu ochii mei cum pe ispravnicul de Hîrlău l-o bătut la tălpi fiindcă mîncase niște bani domnești. Acuma, la întoarcere, abătîndu-mă pe la vărul Stan, i-am spus cele la care am fost martur și el m-o rugat să le povestesc și satului vostru adunat. Și acuma mai adaog un sfat de la mine. Oameni buni, mulți sînt domnii cei răi, puțini sînt cei drepți! Grăbiți-vă de vă folosiți de ființa în scaun a unui domn drept și iubitor de popor pentru a vă cîștiga dreptatea cum ne-am cîștigat-o și noi.

— Auzit-ați, oameni buni? strigă Stan Făcăoariu îndată ce Cimpoeș își isprăvi cuvîntarea. Mai avut-ați parte de domn atît de

drept? N-ați greși voi cătră copiii voștri dacă nu v-ați grăbi să dobîndiți și voi de la el dreptate și să scoateți și să azvîrliți departe cuiul boieresc bătut în păretele vostru? Ce mai așteptați? Să vă ieie Mihalache Strilea și cîtă moșie v-o mai ramas?

— Să nu mai așteptăm, strigară mai multe glasuri, dintre care cel mai hotărît era al ungureanului Vlad Catana. Să facem chiar acuma jalbă la domnie și mîni s-o trimetem la leși!

— Așa, așa, strigară ceilalți, să pornim îndată judecata. Nenea Stan și părintele să plece chiar mîni la leși. Să punem în astă-sară mîină de la mîină pentru a închipui bani de drum.

Și deodată se auzi un glas pițigăiet care se ridică deasupra tuturor celorlalte și care striga:

— De acuma o sosit ceasul dreptății. De acuma capătă sărăcimea dreptate! Nenea Stan îmi întoarce pămînturile pe care mi le-o luat cu nimica!

Și din mulțimea în care se furișase nebagat. În samă, ieși un țaran de stat mijlociu, slab la trup, îmbracat în zdrențe, încins cu o funie de tei, cu opinci rupte în picioare, cu o căciulă desfundată pe pletele sure, cu o față lungăreață și trasă, acoperită de o barbă scurtă și rară, cu ochii mici, suri și împodobită cu un nas mare, al cărui vîrf roșu vorbea de dese convorbiri cu ulcica de vin și de horilcă.

— Radu Irofti! strigară mai mulți săteni recunoscîndu-l. Dar de unde ieșit-ai?

Stan Făcăoariu, un bărbat de statură înaltă, de făptură puternică, cu o față rotundă și rumănă, acoperită de o barbă cărunță, îngălbenise la auzul acelui glas pițigăiet și la vederea sîrbedei ființi din care ieșea. Temeiuri puternice făceau ca răsărirea neașteptată a acestei arătări să-i fie cu desăvîrșire neplăcută, mai ales în acel ceas.

Radu Irofti era fiul unui scoborîtor din Roșca, căsătorit cu o urmașă a Călinei și care astfel stăpînea o întindere bunișoară de moșie, cu fînațuri de frunte și cu vie renumită. Bătrînul Ifrim Irofti era

om de treabă, gospodar harnic și strângător; gospodăria lui era una din cele mai îmbielșugate din sat. Dar Radu se aratase încă din cea mai fragedă tinereță un stricat: leneș, bețiv și muieratec. Deoarece pământurile cele mai bune ale lui Ifrim și ale soției sale se mărgineau cu acele ale lui Stan Făcăoariu, acesta pusese de mult ochii pe ele și plănuise să se folosească de ticăloșia lui Radu pentru a și le însuși. Știind pe Ifrim de om aspru și neîndurat, el înlesnea adesa pe Radu cu gologani și-l puneă astfel în stare s-o ducă într-o beție și într-un desfrâu; iar pe de altă parte se grăbea să aducă la cunoștința tatălui toate necuviințele fiului, mai împodobindu-le cu amărunte închipuite, și astfel se înveninau neconținut legăturile dintre părinte și fiu.

Mama lui Radu murind, și acesta, ca singur copil, moștenind partea ei de moșie, Stan puse neamuri și prieteni să împrumute pe moștenitor cu sume mai însemnate; iar după un an, dus de el într-o beție, Radu vindea unui răzăș, care nu era decât un om de paie al lui Stan, tot pământul din Călina ce-l moștenise de la mă-sa. Cei cîțiva lei ramași după plata datoriilor fură cheltuiți într-un nou chef de cîteva luni, la sfîrșitul căruia niște răzăși care se întorceau de la Rădiana îl găsiră într-un șanț, mort beat, cu capul spart, cu hainele pe el rupte bucăți și fără o lețcaie în pungă. Oamenii îl ridicară din șanț și, punîndu-l în căruță, îl duseră la tată-său. Acesta îl primi în casă, îl îngriji și-i cumpără haine nouă; dar îndată ce îl văzu în picioare, îi dădu un leu, o traistă plină de merinde și un rînd de schimburi, apoi îi duse pe poartă afară și, rostind un blăstăm îngrozitor, îi hotărî că de va mai călca în bătătura părintească, îl va uide ca pe un cîne.

Trecuse de atunci zece ani, în cursul cărora nu se mai auzise nimic despre Radu Irofti. Bătrînul Ifrim, asupra minții căruia Făcăoariu se făcuse din ce în ce mai stăpîn, murise; dar înainte de sfîrșit vînduse lui Stan gospodăria lui; iar cu limbă de moarte hotărîse comîndul, grijile și pomenirile ce trebuiau făcute pentru mîntuirea sufletului său și a căror cheltuială acoperea întocmai

prețul cu care își vînduse averea. Era firesc ca sosirea, la sfatul satului din acea sară, a aceluia pe care îl credea mort de mult la colțul vrounui gard să fi făcut pe Stan Făcăoiu să îngălbenească. Și aceasta cu atît mai mult cu cît în postul mare murise o soră a mamei lui Radu, care lasase și ea niște bucăți de pămînt în Călina, ai căror moștenitori erau el și o vară primară a lui, fiică a altei surori a bătrînei. Stan se grăbise să cumpere moștenirea de la acea femeie dîndu-i — deoarece era încredințat că Radu Irofti nu mai trăiește — un preț, mic pentru moștenirea întreagă, dar ridicat pentru jumătate dintr-însa. Și acuma bejănarul întorcîndu-se, Stan avea să-i întoarcă jumătate din cumpărătură sau s-o cumpere pentru a doua oară de la el. Dar Stan Făcăoiu era un om deprins să judece o stare de lucruri de la întăia privire și să ieie răpede o hotărîre. Fără a lăsa lui Irofti vreme să-și urmeze cuvîntarea, el se grăbi să-i răspundă:

— Sînt gata să-ți întorc pămîntul îndată ce mi-i întoarce banii pe care, cum știe tot satul, i-am cheltuit pentru comîndul tătîne-tău și a grijilor pentru liniștea sufletului său. Și-oi primi numai capetele, fără dobîndă.

— Dar de unde să ieu acei bani, cînd m-ai lasat fără pămînt cu care să-i agonisesc? strigă Radu.

— Îți las pămînturile toate, cu via, cu livada, cu toată roada lor din vara asta, și te-oi aștepta pentru plata banilor până în ziua de Sfinții Împărați a anului care vine, răspunse Stan cu un zîmbet.

Înfătoșarea lui Radu zicea destul de lămurit că nu era nici o primejdie ca el să poată plăti vrodată banii datoriti Făcăoiului. Pierdea într-adevăr venitul pămîntului și a viei pe un an întreg, dar această jertfă era de neapărată trebuință pentru a risipi îndoielile stîrnite în inimile răzășilor celor saraci de cuvintele și de sosirea neașteptată a lui Irofti.

— Ce ziceți, oameni buni, urmă Stan, vorbit-am bine și ca om drept?

— Bine! strigă mulțimea, să trăiască nenea Stan!

Radu Irofti rămînea mut.

— Ești mulțămît, îl întrebă Stan, mai vrei ceva de la mine?

— Mă întreb, răspunse bejănarul, ce înșelăciune stă ascunsă în vorbele tale.

Dar, la aceste cuvinte, fiii, neamurile și toți acei care stăteau în atîrnarea Făcăoariului săriră asupra lui Radu, ocărîndu-l, suduindu-l și amenințîndu-l, fiindcă la binele ce i se făcea, el răspundea cu bănuială și cu batjocură. Poate chiar că Irofti n-ar fi scapat nevatamat din mîinile lor, dacă nu-i liniștea părintele Gheorghe și nu trăgea pe bejănar deoparte, dîndu-l în sama călugărului Varsanovie care îl duse în casă. Înainte însă ca să dispară în tindă, Stan Făcăoariu îi mai strigă:

— Să vii mîni dimineață să-ți dau cheile lăcăților de la casă și de la căsoaia din vie. Marturi să-mi fie toți cei de față că-ți dau înapoi și casă și vie și că te aștept pentru bani până în ziua de Sfinții Împarați a anului care vine.

Adunarea liniștindu-se apoi, se hotărî într-un glas reînceperea judecății și trimeterea la leși a părintelui Gheorghe și a lui Stan Făcăoariu. Dar cînd se făcu socoteala banilor trebuitori pentru cheltuielile judecății și se întocmi cîsla după care trebuia să deie fiecare, cei mai mulți aratară că nu au bani și rugară pe părintele Gheorghe și pe Făcăurești să-i închipuie, făgăduind că-i vor înapoi cu dobînda la toamnă. Dar atît preutul cît și Stan, care mai împrumutase satul cu bani pentru judecată și-i scosese pe urmă cu multă greutate, și încă nu pe deplin, propuseră atunci ca pornirea judecății să fie amînată pe toamnă, după culesul viilor, cînd lumea este mai înlesnită de bani. Și sfatul se sparse în urma luării acestei hotărîri.

Capitolul IV

Cei doi frați

Andrei părăsi ograda părintelui odată cu frate-său Varsanovie care se întorcea chiar în acea noapte la Bogdana de-a dreptul prin codru, voind să fie la mănăstire pentru utrenie. Andrei, care nu-l văzuse de mult, se hotărîse să-l însoțească până la Lacul Dracului, unde drumul spre Bogdana părăsește zarea Tămășanilor, scoborîndu-se în Pietrosul cel Mic.

Călugărul era și mai înalt și mai spătos încă decît Andrei, cu care samana mult la față, barba și părul fiindu-i însă mai închise. Puterea lui era cumplită. La vrîsta de optsprezece ani ucisese un urs care se înfruptase la oile tătîne-său cu ceea ce numea el „un par” de stejar, adică trunchiul unui stejar tînar, pe care îl mînuia cu o singură mînă și cu cea mai mare ușurință, dar pe care alt om nici nu l-ar fi putut ridica cu amîndouă.

Acest urieș era însă blînd ca un miel și rușinos ca o fată mare. El era cu un an mai în vrîstă decît Andrei, pe care părintele Gheorghe voise să-l facă preut și-l învațase carte. Preuția nefiind pe placul lui Andrei, iar tatăl său stăruind în hotărîrea lui, tînărul, cînd fu trimes la Focșani pentru a învăța tipicul la un protopop prieten al părintelui Gherghie, luă la Urechești drumul spre leși și se duse întins la un văr al mîni-sa, ceauș într-unui din steagurile de seimeni ai agiei. Ceaușul, văzînd această frumuseță de flăcău, se grăbi sa-l bage în steagul lui, unde Andrei sluji trei ani și în care ar fi putut să înainteze bine dacă firea lui cinstită s-ar fi putut împaca cu jafurile și cu împilările la care seimenii erau nu numai unelte oarbe, dar adesa și partași. Primind de acasă o scrisoare în care i se făcea cunoscută logodna frăține-său cu Safta, fata Făcăoarului, și iertarea părinților pentru nesupunerea lui la voința lor, el se grăbi să și puie om în loc și să se întoarcă la Tămășani.

Nunta lui Vasile avea să se facă peste două luni, după strîngerea bucatelor de pe cîmp și a culesului viilor. Dar pe la Ziua crucii se auzi deodată că logodna s-o stricat și că Vasile se călugărește sub numele de Varsanovie la mănăstirea Bogdana, împlinire care, firește, dădu gurilor răle prilej bogat de vorbă. Aceste vorbe încetară după cîteva săptămîni pentru a reîncepe din nou de sărbătorile Crăciunului, cînd se auzi că Andrei Nan se însoară cu Safta Făcăoariu îndată după Bobotează.

Varsanovie, după călogărie, nu mai dădu pe la Tămășani vreme de mai bine de patru ani; învățase carte în acest timp, se făcuse întâi ierodiacon, apoi în curînd ieromonah. Nu numai întreaga mănăstire, dar toată lumea care îl cunoștea lăuda curățania neprihănită a vieții lui, evlavia și bunătatea de inimă de care dădea dovezi în toate zilele. Părinții lui veneau adesea să-l vadă; după vro doi ani începu să meargă la mănăstire și Andrei, dintăi singur, pe urmă cu Safta și cu Ilenuța; dar Varsanovie nu mai călcă prin Tămășani decît în urma nașterii nepoțelului său, care primi numele de Vasile și al cărui naș fu călugărul. De atunci venea aproape în fiecare lună la tată-său unde mînea, dar trecea mai totdeauna și pe la casa frăține-său, unde șădea cîteodată la masă.

După ce ieșise din ograda părintelui lor, frații apucase prin vii, spre zarea dealului, urmînd drumul strimt care șerpuia prin ele. Mergînd, ei vorbeau de întoarcerea neașteptată a lui Radu Irofti și amîndoi lăudau fapta lui Stan Făcăoariu, pentru care mai cu samă călugărul își arata bucuria.

— Totdeauna m-am temut să nu deie vro nenorocire asupra lui nenea Stan pentru acea cumpărătură, zicea el, căci, de! o cumpărat ieftin de tot, folosindu-se pentru aceasta de dihonie dintre tată și fiu. Eram îngrijit să nu fi fost vrun blăstăm asupra aceluia pămînt.

— Visez eu oare, zise Andrei, sau auzit-am mai de mult, cînd eram copil, că este un blăstăm asupra unuia din bătrînii noștri?

— Ba nu visezi defel, răspunse călugărul; este un blăstăm asupra pămîntului din Roșca. Din pricina acestui blăstăm, urmașii lui

Roșca sînt cei mai saraci dintre răzășii noștri: gîlceville dintre ei sînt nesfîrșite. În acel bătrîn s-au vîrît doară mai mult decît în celelalte cu cumpărături și sulgeriul Mihalache și nenea Stan. Nu știi că certele din acel neam nu mai încetează, că tatăl nu vorbește cu fiul, că fratele urăște pe soră, și că toate aceste dihonii se nasc din certe pentru pămînt?

— Da, zise Andrei, așa este cum zici; dar eu n-am auzit niciodată din ce s-o născut acest blăstăm.

— Eu știu, răspunse Varsanovie; mi-o spus și tata și moșu Sima de la Măgura-Ocnei.

— Spune-mi și mie.

— Bucuros. Cică în vremea de demult strămoșii noștri, bătrînii satului, urmașii lui Tamaș Șopîrlă, nu lucrau ei singuri pămîntul: pe partea din sat a fiecăruia din ei erau oameni, țarani așazați acolo din veci, care aveau casele lor și stăpîneau hotarul satului; iar bătrînii, strămoșii noștri, erau un feli de mai-mari peste ei, de boieri care luau dijmă de la acei țarani, stăpîneau crîșme și vaduri de mori, și cîte un pămînt, două, pe care îl lucrau cu brațele țaranilor datori să li facă cîte o clacă sau două pe an. De la o vreme însă, prăsindu-se unii din bătrîni mai tare decît alții, s-o întîmplat ca aceștia să aibă pe partea de sat a fiecăruia numai cîte un țaran de la care să ieie dijmă, care să-i facă clacă și să macine la moara lui. Țaranul care lua nouă părți din roada pămîntului era mai bogat decît stăpînul căruia îi dădea numai o parte. Au început, prin urmare, acei stăpîni să facă ce puteau pentru a scapa de țărani; unii le căutau pricină și-i goneau, alții îi îndepărtau cu binișorul, găsindu-li loc pe alte moșii, căci loc era mult, și oameni puțini. Fiecare stăpîn era bucuros să primească în satul lui oameni care să-i deie dijmă, să-i facă clacă, să macine la moara și să beie la crîșma lui. Spre a aduna oameni cît mai mulți în satele lor, ei scuteau pe orice nou-venit de dijmă și de clacă pe ani îndelungați, uneori pe toată viața. Astfel stînd lucrurile, cei mai mulți se mutau fără împotrivire, de bunăvoia lor.

Dar erau unii din țărani care, deprinși cu locul în care copilărise, nu voiau să se mute, mai ales cînd aveau pe dînsul casă bună, cu livadă întemeietă și cu vie rodnică.

Tata mi-o povestit că o auzit de la bunică-sa că, în vremea bunicului ei, trăia un urmaș al lui Roșca, anume Sandu, care avea pe partea lui de sat numai un țăran, numit Constantin Axinte, gospodar bun, cuprins și care stăpînea via cea minunată din dreptul jîtăriei de la deal a satului, acea cumparată acum cîțiva ani de socru-tău de la Neculai Agachi. Constantin Axinte mai avea și o fată frumoasă ca ziua, care iubea la nebunie pe fiul unui răzăș mai scapatat din Bătei. Fata era dragă flăcăului care, cu mare greu, izbutise să facă pe părinții lui s-o primească să le fie noră. Bătrînii se bucurau că fiul lor va pune mîna pe gospodăria lui Constantin Axinte. Că băietul avea să facă clacă și să deie dijma nu li pasa, căci fiind saraci erau deprinși cu nevoile. Dar Sandu, pe lîngă că singurul țăran pe partea lui de sat era Constantin, mai avea și o fată, nu prea frumoasă, pe care nu putea s-o mărite, neavînd cu ce s-o înzestreze, căci în bătătură lui nu se vedea nici o vită. Cînd auzi de înșurătoarea fiului răzășului scapatat din Bătei cu fata țăranului lui, pricepînd îndată că părinții băietului au primit această căsătorie numai din pricina casei bune, a livezii celei întemeiete și a viei celei rodnice, și-o zis că, dacă ar goni din sat pe Constantin Axinte, a lui, a Sandului, arc să rămîie și casa, și livada, și via, pe care le poare da el de zăstre fetei lui, căsătorind-o pe dînsa cu flăcăul din Bătei. Zis și făcut. Sub cuvînt că țăranul s-o purtat obraznic cu el, îi trage, agiutat de neamuri, o bataie soră cu moartea; apoi, tot cu ajutorul neamurilor, vine într-o dimineață la dînsul în bătătură, îi încarcă toată gospodăria în cele două cară ce le avea românul; îi pune cu de-a sila, pe el și pe fata lui, peste lucruri și-i duce peste hotarul satului, pe acel al Negoieștilor. Flăcăul din Bătei s-o căsătorit în curînd cu fata lui Sandu; și biata fiică a lui Constantin Axinte, ramasă împovorată, a înnebunit de durere. Bietul om o venit într-o zi la biserica din Tămășăni, tocmai cînd ieșea lumea de la liturghie,

și acolo o blastamat pe Sandu și pe tot neamul lui, cerînd lui. Dumnezeu să nu îngăduie ca pămîntul ce i s-o rîpit să fie de folos și spre sporire nici lui, nici urmașilor lui și să facă ca pe veci, până la stîngerea aceluia neam, acel pămînt să fie sămînță de ceartă, de ură neîmpacată între rudele cele mai apropiere și de pagubă pentru ei. Răzășii l-au gonit cu pietre, dar de atunci mers-au întreg neamul lui Sandu Roșca spre scădere. Și tata o mai auzit de la bătrîni că casa la Axinte, livada și via lui au trecut de atunci de la o mînă la alta; și oricine le-o stăpînit o avut ceartă cu neamurile și pagubă de tot felu, iar paguba și cearta încetau pentru ei îndată ce acele pămînturi treceau în alte mîni.

— Iaca că sulgeriul nu se teme de blăstăm și treburile până acum nu-i merg rău, zise Andrei.

Frații ajunseseră tocmai atunci la Lacul Dracului, în fața cărării care ducea devala în pîrau și de acolo la Bogdana. Amîndoi se opriră și Andrei întinse dreapta spre a-și lua ramas bun de la Varsanovie, dar acesta ramase nemișcat, cu ochii în jos, fără a lua mîna întinsă.

— Ce stai pe gînduri? întrebă Andrei mierat.

— Gîndesc, răspunse călugărul rîdicînd încet ochii de la pămînt și uitîndu-se în ochii frăține-său, că mă văd silit să-ți spun lucruri ce cu scîrbă le rostesc și pe care tu le vei auzi fără plăcere.

— Ce lucruri? întrebă Andrei, deși gîcea că are să fie vorba de dragostea lui pentru Zamfira.

— Frate Andrei, zise Varsanovie cu glasul lui cel blînd, dar cu hotărîre, tu știi cît îmi era Safta de dragă și știi ce jertfa mare am făcut cînd, încredințîndu-mă că nu eu, ci tu ești stăpîn pe inima ei, am dezlegat-o de făgăduința ce mi-o dăduse să-mi fie soție, și, călugărindu-mă, ți-am lasat-o ție. Singura alinare la durerea cumplită pricinuită de această jertfă o fost gîndul că printr-însa am închizeșluit fericirea voastră, a amîndurora. Opt ani de zile avut-am temei să nu mă căiesc de ceea ce făcusem: căsnicia voastră o fost până în săptămîinile din urmă podoaba satului nostru. Frumuseța cea mîndră a Saftei o fost ștearsă acum trei ani de boala de care o

zăcut, dar tu ai urmat să fii pentru ea același soț iubitor ca mai-nainte, cînd acea frumuseță era în floare. Eram mîndru de fericirea întemeietă acum opt ani prin jertfirea viitorului meu în lume.

Amară mi-o fost jalea cînd am aflat, cînd m-am încredințat chiar, că acea fericire este nimicită, că dragostea ta s-o departat de Safta, spre a se revarsa asupra unei ființi nevrednice, asupra țitoarei cu sîmbrie a sulgeriului Mihalache. Se vede, urmă călugărul cu un glas ce se făcuse mai aspru, că ai uitat și jurămîntul făcut în fața altarului și acel ce mi l-ai făcut mie acum opt ani, cînd m-am hotărît sa. ți-o las ție, că te vei purta cu ea astfel încît nu voi avea niciodată temei să mă căiesc de jertfa mea?

Călugărul tăcu, iar Andrei care îl ascultase cu capul plecat îl ridică atunci și, uitîndu-se la rîndul lui în ochii frăține-său, răspunse cu glas hotărît:

— Da, frate, este adevărat că, împins de patimă și de poftă necurate, uitasem acel jurămînt. Da, vreme de două luni uitat-am pe Safta, gîndul și poftele mele au fost sub robia unei femei fără de rușine, patima îmi robise mințile, eram nebun. Dar acea nebunie o încetat...

— De cînd, întrebă cu bănuială Varsanovie.

— De astăzi, răspunse Andrei; și văzînd un zîmbet de neîncredere pe buzele călugărului, el urmă:

— Astăzi ea o cutezat să-mi ceară să mă lepăd de Safta, mi-o cerut s-o ieu de soție și să merg cu dînsa să m-așază la leși luînd și copiii cu mine. Cu o clipă înainte ca ea să rostească acea cerere, eram nebun de ea; dacă mi-ar fi cerut să fac moarte de om, poate, ierte-mă Dumnezeu, aș fi făcut-o pentru a-i împlini dorința. Dar cînd mi-o cerut să lepăd pe Safta, s-o ieu de soție, pe ea, ibovnica boieriului, să-i dau pe Ilenuța și pe Vasilică ca ea să-i crească, atunci s-o rîsipit năluca în care trăiam de opt săptămîni. Am priceput ce nebun și ce păcătos am fost, i-am răspins cererea cu greață și cu hotărîre și am fugit acasă. În drum m-o mai urmărit pofta după frumuseța ei, încercîndu-se să mă întoarcă înapoi, dar

icoanele Saftei și ale copiilor m-au tras spre casă și, cînd am intrat în ogradă, cînd i-am văzut și i-am luat în brațe, am simțit că moarte pe vecie sînt și patima și poftele necurate. Crede-mă, frate, căci încă n-ai auzit minciună clin gura mea.

Andrei vorbea cu căldură, adevărul se oglindea în ochii lui, orice bănuială pieri din ochii călugărului, care îi întinse mîna.

— Te cred, frate, zise el strîngînd cu putere acea ce Andrei o pusese într-a lui. Te cred și am încredere în tine. Ai avut un vis rău și acel vis, slava Domnului, o trecut.

Capitolul V

Despre Strilești îndeobște și despre sulgeriul

Mihalache îndeosebi

Strileștii erau așezați în țară de vro sută douăzeci de ani. Ei venise din Țarigrad unde se numărau printre neamurile cele mai de samă ale Fanarului, dar își trăgeau obârșia tocmai din Spania. Povesteau că strămoșul lor venise la curtea bizantină în veacul XIII, în fruntea unei cete de lefegii catalani. Căsătorindu-se cu o fată de neam împărătesc, se așazase la Țarigrad, botezînd și crescînd pe fiii lui în legea răsăriteană. Numele acelui căpitan spaniol ar fi fost Miguel de las Estrellas, dar fusese schimbat de greci în Lastrilas. Armele lor purtau trei stele de aur, așazate în chip de triunghi pe cîmp roșu.

În Moldova venise cu Dumitrașco Cantacuzino, în întăia lui domnie, doi frați Lastrilas, ale căror nume fusese scurtat de moldovenii meșteri la schimonosirea numelor în Strileea. Cei doi frați, fiind rude cu domnul, capatară îndată slujbe bănoase, apoi se căsătoriră cu fete bogate și de neam. Ei luară o parte însamnată în toate țeșăturile de intrigi care alcătuiesc istoria țărilor noastre în a doua jumătate a veacului XVII și la începutul celui următor. Fiind mai ageri la minte, mai meșteri în toate vicleșugurile decît boierii români, ajunseră răpede la slujbele cele mai înalte și făcură stări mari, stîrnind astfel asupra lor învidia și ura boierilor pămînteni. Și aceștia porniră în deosebite rînduri împotriva lor prigoniri cumplite: intrigi, conspirații și chiar răscoale cu arma – Strileștii fură adeseori închiși, căzniți, storși de bani de cătră domnul de pe vreme; în multe rînduri fură siliți să-și caute mîntuirea în fuga peste hotar, dar, la urmă, ei știau să împace pe domn, să recapete cu dobîndă banii luați și să ajungă la slujbe mai înalte, vază mai mare decît înainte.

Urmașii lor se făcuse cu totul români, erau priviți de boierii

pămînteni ca frați și vorbeau mult mai bine românește decît grecește. Erau împărțiți acuma, la al patrulea neam, în mai multe neamuri aproape toate bogate. Mihalache Strilea însă era sarac cu desavîrșire.

Tatăl său, banul Constantin, lasase o avere destul de frumoasă și numai doi băieți: Mihalache și Lascarache.

Cel mai mic, Lascarache, fusese din capul locului cumpatat și strîngător. Se căsători devreme cu fiica, nu prea frumoasă, dar bogată, a vornicului Neculai Mogîldea. Supus și plecat cătră maimarii lui, înaintă răpede pe treptele boieriei și privea acuma cum din zi în zi îi creștea starea.

Cel mai mare, Mihalache, se arătase din capul locului risipitor, peste samă de însetat de plăceri și din cale-afară semeț. Caii de soi și armele de preț (era un călăreț și un trăgător fără pereche), hainele scumpe și mai ales femeile frumoase și ușuratece îl făceau să cheltuiască ca un nebun. Apoi mai era darnic peste măsură: punga lui era veșnic deschisă nu numai pentru prieteni, dar și pentru toți nevoieșii îndeobște. O asemenea viață îl sili să-și vîndă ocinile una după alta.

Rudele, care îl iubeau din pricina firii lui deschise și vesele, încercară de mai multe ori să-l căsătorească, dar în zadar: găsea fiecărei fete cîte un cusur. Însă cînd împlinea douăzeci și cinci de ani, fu cuprins de dragoste pentru o fată orfană, aparținînd unui neam grecesc bun și vechi în Țarigrad, dar așazat de curînd în țară și cu totul lipsit de avere.

Fata era binecrescută, blîndă și de o frumuseță strălucitoare, dar și saracă lipită pămîntului și cheluitoare. Se căsători cu ea. Nu-i mai rămînea atunci lui Mihalache Strilea decît casa din Ieși, a patra parte dintr-un sat, nu prea mare, pe Nistru, și dăniile din Tămășani care, la moartea banului, rămăsese în partea lui fiindcă frate-său nu voise să le ieie.

După căsătorie, neștiind ce să facă și din ce venit să trăiască, se rugă de neamuri, de care avea multe bogate și puternice și, prin

ajutorul lor, căpătă slujbușoare bune și grase, cînd la curte, cînd la ținuturi. Era deștept și ager, începuse să-i meargă bine, dar din nenorocire rămăsese tot semeț. Se sfădi cu un puternic al zilei, fu silit să părăsască slujba cu rangul de sulgeriu și, neavînd încotro, se apucă să-și facă moșie în Tămășăni. Am văzut atît greutățile ce le întîmpinase la început, cît și întorsătura neașteptată luată de împrejurări în urma dihoniei izbuhnite între răzăși. Sulgeriul isprăvisse clădirea curții lui, o casă din paianturi, șindilită, cu cerdac lat de douăsprezece palme și parmaclîc dinainte, despre miazăzi (căci clădirea, după obiceiul celor mai multe așăzări de la noi, întorcea spatele priveliștei încîntătoare asupra văii Trotușului). Clădirea cuprindea o tindă lată, despărțită în două în sensul lărgimii, cu două încăperi în dreapta tindei și una mare cît celelalte două împreună în stînga ei. Își adusese soția la Tămășăni și petrecea acolo pînă în postul Crăciunului, cînd se muta în leși, unde sta pînă aproape de Paști.

Frumoasei Smaragdei nu-i plăcea șăderea la țară unde vedea numai țarani, iar pe nime mai de samă. Dar, cu toate aplecările ei spre cheltuială și cu tot dorul ei de petrecere, nici o plîngere nu-i ieșea din gură, căci iubea cu patimă pe frumosul ei soț și știa bine că șăderea la țară este neapărată pentru ca să astupe macar întrucîtva golurile lasate în punga lui prin cele trei luni ce le petreceau în leși, goluri care, vai! nu se puteau astupa pe deplin decît prin împrumuturi.

Biata Smaragda s-ar fi împacat poate și mai bine cu această lungă șădere la țară, dacă boieriul ei iubit n-ar fi fost atît de zburdalnic și atît de necredincios. Nu că el ar fi încetat s-o iubească, că s-ar fi purtat varvar cu dînsa, sau că s-ar fi aratat nepăsător față de ea. O, nu! O iubea ca și în ziua cea dintăi, nu rostise cătră ea nici o vorbă aspră, cuvintele de iubire curgeau șivoi din gura lui; dar, ca și în zilele dintăi ale căsătoriei, o înșala cu toate fustele și cu toate catrințele ce-i ieșeau înainte și nu i se aratau îndărătnice. Cucoane, femei și fete de boierănași și de calemgii, de negustori,

țarance, slujnice, țigance și chiar jidoavce, numai dacă erau frumoase,

sulgeriul era gata să le iubească pe toate... pentru o clipă.

El, dealtmintrelea, nici nu prea ascundea Smaragdei această slăbăciune a lui și-i zicea adesa glumind, cînd ea, cîteodată, îi făcea vro slabă muștrare sau plîngea fiindcă auzise despre vro pozna din cale-afară boacănă a boieriului ei:

— Ce-ți pasă, ele trec și tu rămîi!

Într-o zi, îl prinse cu o țigancă chiar în ietacul ei. Izbuhni în lacrimi, plînsese ceasuri și nu se mai putea sătura de plîns. Sulgeriul, foarte rușinat și foarte mîhnit, nu știa ce să facă ca s-o liniștească: rugăminte, făgăduințe, dezmierdări, toate erau zadarnice. O lăsă singur și cînd se întoarse tot plîngînd o găsi. Deodată, Smaragda, ramasă singură mai multă vreme, auzi zgomot în curte, sub fereastra ei, ș-apoi vaiete de femeie. Aceste vaiete urmînd vreme îndelungată și făcîndu-se din ce în ce mai sfișuitoare, sulgereasa se sculă de pe patul pe care plîngea de ceasuri și se apropie de fereastră. Jos, la scară, sub odaia ei, era lungită cu fața în jos țigancă cu care prinsese pe barbatu-său. Un țigan o ținea de cap, altul de picioare, și un al treilea o croia cu harapnicul. Sulgeriul, nemaiștiind ce să facă ca să liniștească pe Smaragda, găsisese acest mijloc pentru a-și arata pocăința și a-și ispăși greșala. Și tot bunul suflet ce era sulgereasa Smaragda deschise fereastra și strigă țiganilor să înceteze. Aveau doi copii pe care îi iubeau la nebunie și care erau mîndria lor. Și într-adevăr, amîndoi erau neobișnuit de frumoși, de deștepți și de vioi. Frosinița, fetița, era icoana mîni-sa, iar Patrașcan, numit astfel după nașul său, marele logofăt Patrașcu Arbore, părea bucățică ruptă din sulgeriu.

Cu un ah și cîteva luni înainte de începutul povestirii noastre, Smaragda răcise la biserică în vremea postului mare. Cu toate sfaturile doftorului curții, nu voi să steie în pat, urmă să-și vadă de gospodărie, să postească și, duminica următoare, merse iar la biserică. Răceala se schimbă în junghi și, în Săptămîna patimelor,

își dădu sufletul. Cîteva clipe înainte să închidă ochii pentru totdeauna, făcu semn sulgeriului să s-apropie de dînsa, se uită în ochii lui cu nespusă dragoste și rosti cuvintele:

— Psihi mu! (Sufletul meu!)

Durerea sulgeriului fu într-adevăr mare: el plînse din adîncul sufletului pe ființa frumoasă, iubitoare și cu suflet curat pe care o pierduse. Vro două luni ramase ca smintit și dacă, cu încetul, jalea i se mai potoli, nu încetă macar o clipă să simtă golul lasat de Smaragda.

De astă-dată ramase la Tămășăni nu numai până în postul Crăciunului, dar petrecu chiar acolo, iarna întreagă. Vînător bun și îndrăzneț, își petrecea vremea mai ales cu vînatul. Urșii, cerbii și rîșii mișunau prin codrii nemărginiți din împrejurime:

Adusese cu dînsul, pentru îngrijirea copiilor, pe Zamfira, o fată care fusese luată de Smaragda în slujbă numai cu cîteva zile înainte de îmbolnăvirea ei. Cum o văzuse, sulgeriul își jurase să nu scape din mîină un asemenea chilipir. Fata nu se arătă salbatecă deloc; dorințele boierului fură împlinite încă înainte de boala și de sfîrșitul sulgeresei. Frumoasă la față și la trup, hazlie și deșteaptă, ea știu să păstreze mai multă vreme favoarea neîmpărțită a sulgeriului. Dar firea lui însatată de schimbări nu putea să rabde lanțurile unei statornicii prea lungi. Poftele îi fură din nou stîrnite, cînd de vro țigancă, cînd de vro nevestă frumușică și ușuratecă din Tămășăni, Stoienești sau Miriște și chiar de mai departe, cînd de vro negustoriță sau cuconiță de mîina a treia din Tîrgu-Ocnei. Tînăr, frumos, vesel și îndrăzneț, plăcea femeilor și cunoștea acuma de minune chipurile prin care, cu cheltuială puțină, să le facă plecate voinților lui.

Căci se făcuse cumpănit în cheltuieli: se hotărîse să adune avere mare pentru copiii lui, singurele ființi în lume pe care într-adevăr le iubea din toată inima. Frăsina trebuia să aibă o zestre dîndu-i drept să fie pețită de o beizadea, iar Patrașcu să poată alege între domnițe. Petrecînd acea iarnă la țară, izbuti să mai plătească din

datorii, pe lîngă că cumpăraî p r ile unor r z    saraci din Văsian.

 n primăvară fu silit să se r pad  la le i. Printre neamurile pe care le avea acolo era  i hatmanul lordache Strilea, un văr al treilea cu tatăl său, om foarte bogat  i cu vază mare, nu atâta pentru averea de care dispunea, c t pentru binefacerile  i dreptatea lui.

C nd banul Constantin   i trimisese fiii la le i, ca să între în slujbă, ei fusese g zdui i, ocroti i  i sf tui i de hatmanul lordache. B tr nul boier, a cărui viață era de o cur   anie neobi nuit , avuse totdeauna o mare slăbăciune pentru Mihalache. Pacatele t n rului îl m hneau, dar firea lui bărbătească  i deschisă, bunatatea de inimă de care dădea necontenite dovezi făcuse pe hatman să treacă peste cusururi  i să le puie pe sama tinere elor.

C nd sulgeriul veni acuma la mo u-său, b tr nul îl  ndemn  să nu rămîie necăsătorit, ad ug nd că avea acuma prilej să ieie o fată de neam bun, bl nd , binecrescută, gospodină  i cu avere frumoasă.  i c nd Mihalache se grăbi să-l întrebe de numele acelei comori, mo u-său  i răspunse că fata era chiar copila surorii so iei sale, Catinca, fiica cea mare a vornicului Dumitrache  ifescu.

Partida era într-adevăr din cele mai bune, vornicul Dumitrache fiind unul din oamenii cei mai boga i din țară, iar Catinca, pe lângă partea ei în averea foarte însamnată lasată de răposata vorniceasă Safta, maică-sa, putea să se mai a tepte la o zestre frumoasă de la vornic. Sulgeriul primi propunerea hatmanului cu bucurie  i cu recuno tin  , rug ndu-l să scrie vornicului Dumitrache, care   dea  i iarna  i vara la mo ia lui, Domneștii, în  inutul Putnei. Se hotărî între dînșii ca sulgeriul să- tepte la T m   ni scrisoarea prin care hatmanul avea să-i facă cunoscut răspunsul lui  ifescu.

Acest răspuns sosise cu două zile înaintea celor povestite mai sus  i era cu des v r ire îmbucurător. Vornicul se aratase foarte bucuros de propunerea hatmanului  i, printr-însul, poftea pe sulgeriu să vie pe cîteva zile la Domnești spre a face cuno tin   mai temeinică.

Capitolul VI

În care sulgeriul Mihalache ajunge la Domnești

Strilea plecase chiar a doua zi de dimineață cu rădvanul la care erau înhamati cei patru telegari negri. Pe capră erau doi țigani: Nastasă vezeteul și Culiță feciorul, îmbracați amîndoi pentru acest prilej cu niște ilice și niște anterie vechi ale stăpînului lor.

Sulgeriul Mihalache, un barbar de treizeci și trei de ani, de făptură mai mult sprintenă, avea o față frumoasă cu ochi negri, mari, vioi, plini de foc și de veselie, un nas drept și o gură potrivită, cu buze pline și rumene, pe jumătate ascunse sub musteți și sub barba castanie închisă, lungă, lată și mătăsoasă.

Purta calpac ușor de astrahan cu fund verde, ilic cafeniu scurt cu blană de samur pe mărgini, anterior de matasa ușoară cu dungi învrîstate: verzi, roșii, negre și galbene, strîns la cingătoare cu un șal frumos și, în picioare, ciubote de iuft roșu. Lîngă dînsul, pe pernele rădvanului, se vedea o giubea de matasă verde, căptușită cu atlas alb. Dinaintea lui, între cele două geamuri de dinainte, era spînzurat un toc de piele, de atîrnat peste umăr, în care se vedeau două pistoale frumoase de fabrică nemțască. Căldura era înăbușitoare, rădvanul era greu și drumurile răle: la Cornățel lasară caii să răsuflă, pe la prînzul cel mare erau la Adjudul Nou, unde poposiră două ceasuri și, la trei după-amiază, ajunseră la Domnești.

Curtea de aici, una din cele mai mari din țară, era aceeași în care podghiazul lui Demidețchi împresurase și prinsese pe Duca-vodă, la întoarcerea acestui domn de la împresurarea Vienei, dar care fusese cu desăvîrșire prefăcuta de curînd de vornic.

Un zid puternic cu metereze, la cele patru colțuri ale căruia se vedea cîte un turn rotund, încunjura casa boierească, grădina, grajdurile și celealte heiuri.

La zgomotul făcut de trăsură și la strigătele vezeteului poarta grea de stejar, legată cu șine de fier, se deschise fără zgomot.

Rădvanul întră în curte trecînd pe lîngă perdegiu sau portar, un țigan zdrențuros, cu lanțuri grele de picioare și cerc de fier cetluit împrejurul capului, sămn că fugise de la stăpîn, fusese prins și adus înapoi. I se păru lui Strilea că acea față neagră, din care se vedeau numai doi ochi de jaratec, ieșind dintr-o barbă neagră și încîlcită, nu-i este necunoscută.

Casa era cu două rînduri și avea trei cerdacuri; unu la rîndul de gios în față și două la acel de sus, unul din față și celalalt din dos. Cînd trăsura ajunsese la scară, vro trei țigani desculți, în anterie vechi și rupte, strînse pe trup cu rămășiți înnădite și cîrpite de șaluri lepadate de stăpîn, alergară pe cerdacul de gios podit cu lespezi și avînd parmaclîc de piatră, scoborîră răpede cele trei trepte și să grăbiră să deschidă obloanele rădvanului.

Sulgeriul, ieșind din caretă, fu luat pe subsuoară de cătră țigani, dus în pridvorul cel mare al casei și de acolo, tot ținut de subsuoară de doi din țigani, fu suit pe scara de la fundul acelui pridvor, scară care se învîrtea între doi păreți până la rîndul de sus, într-o încăpere lungă, avînd o ușă prin care ieșeau în cerdacul de sus, așazată între două ferești, mari pentru vremele de atunci, dar care astăzi ar părea mici. Al treilea țigan dăduse fuga înaintea lor ca să spuie vornicului numele musafirului, căci sulgeriul, la ieșirea lui din trăsură, avuse grijă să se numească. Păreții odăii în care se afla acuma Strilea erau văruiți și nu aveau altă podoabă decît două oglinzi mici, rotunde, cu ramuri de nuc lustruit. În fund se vedeau două sobe cu cîte patru stîlpi, în fiecare părete erau cîte două uși într-un canat. De jur împrejur, între sobe și uși, între uși și ferești, erau tandururi acoperite cu covoare și, deasupra tandururilor, paturi de lemn, cu mindire de paie și saltele de lînă, deasupra cărora erau așazate macaturi de pînză moldovenească cu dungi albastre și roșii. Pe paturi și la părete erau așazate perini de paie și coltuce de lînă îmbracate la feli cu macaturile, iar la ferești se vedeau perdeluțe drepte de aceeași materie. Pe paturi erau așezate mai multe mesuțe rotunde, în trei picioare scurte, de lemn de brad lustruit. În

mijlocul odăii era o masă mare, rotundă, de nuc lustruit, acoperită cu un covor de Țarigrad, împrejurul căreia se găseau vro zece scaune tot de nuc, cu perine de lînă, acoperite la feli cu paturile. În mijlocul tavanului, alcătuit din grinzi și scînduri de brad, atîrna, spînzurat de lanț, un policandru de lemn boit în galbăn cu douăsprezece sfeșnice, în care era așazată cîte o lumînare de său. În părăți se vedeau înfipte, din loc în loc, tricheluri, iarăși de lemn, boite cu galbăn, cu lumînările lor, tot de său. Podeala era de blăni de stejar, înnegrite de vreme și date cu oloi.

Sulgeriul, care printr-o fereastă deschisă privea cum se dishamau caii lui, fu distras de la această privire prin zgomotul unei uși care se deschidea. Întorcîndu-se, văzu pe vornicul Dumitrache care înainta spre dînsul.

Vornicul era un barbat de cincizeci de ani împliniți, nalt și slab, cu o față lungăreață și ochi suri, mici dar vioi și șireți, un nas lung, subțire, cam coroietic și o gură mare cu buze subțiri cu totul pierdute în barba lungă, neagră, amestecată numai pe ici, pe colea cu fire argintii.

Purta giubea de ștofă verde, cu sîngiap la mărgini, anterior de ghermesit alb și verde cu floricele roșii și albastre, brîu de șal scump, șalvari roși, mești și papuci galbeni, iar pe cap un fes roș de lînă ușoară cu canaf de matasă albastră.

Sulgeriul, luînd mîna ce i-o întindea vornicul, se plecă asupra ei și o sărută, iar vornicul îl sărută pe frunte.

Apoi Țifescu, așăzîndu-se pe un pat, cu spatele razamate pe perine și cu picioarele încrucișate sub dînsul, pofti pe sulgeriu să s-așaze lîngă el. Se aduseră dulceți, cafe și ciubuce, urmînd totodată obișnuitele întrebări asupra sănătății și a drumului făcut de sulgeriu, apoi laudele firești aduse de amîndoi hatmanului lordache. După aceste, vornicul puse sulgeriului feli de feli de întrebări asupra neînțelegerilor lui cu răzășii de la Tămășani și asupra chipului în care își propunea să-și întregească moșia.

Vornicul Dumitrache Țifescu era un boier de neam vechi,

cunoscut în toată țara pentru lăcomia și neîndurarea ce o aratase față de răzășii care aveau nenorocirea să-i fie megieși. La moartea tătîne-său, logofătul Grigore, Domneștii erau un trup de moșie frumoasă, cuprinzând două mii de fălci, iar acum aveau peste opt mii, făcute toate de la răzășii de pe împrejur care fusese desființați cu desăvîrșire. Toate mijloacele fusese întrebuințate spre a ajunge la acest scop: intriga, înșălăciunea, schingluirea, cumpararea diregătorilor, plastografiarea și rîpirea actelor, groaza; nimica nu fusese lasat deoparte. Strigătele de durere ale despoieților umpluse țara întreagă.

Constantin Racoviță, în întâia lui domnie, încredințîndu-se de vinovăția lui Țifescu, îl chemă înaintea lui, îi făcu muștrări din cele mai aspre, îl bătu cu buzduganul și poronci ca toate cumpărăturile făcute de el să fie din nou cercetate de divan. Dar Țifescu, înrudit fiind cu boierii cei mai puternici, știu să trăgăneze judecata până la mutarea lui Racoviță în domnia Țării Românești. Apoi, sub noua domnie a lui Matei Ghica, nu numai că izbuti să împiedece orice judecată, dar ajunse la trecere mare și urmă să-și rotunjască moșia. Răzășii încercase să-l ucidă; trăsese de mai multe ori asupra lui, dar el scapase totdeauna ca prin minune și acum, de cîțiva ani, nu mai ieșea pe moșie decît încunjurat de o strajă de douăsprezece slugi înarmate până în dinți. Cînd Racoviță venise să domnească pentru a doua oară, ce mai rămăsese din răzășii megieși cu Domneștii se ridicase cu mic, cu mare și venise la leși cu jalbă, în urma căreia domnul trimise pe un cîhodar cu niște seimeni ca să ridice pe biv vel postelnicul Țifescu și să-l aducă la scaun. Dar acesta, fiind vestit de prieteni, fugise în Țara Muntenească. Racoviță voia să puie pe răzăși în stăpînirea pămînturilor ce fusese ale lor fără altă judecată, căci altfel, din pricina lipsei lui Țifescu, această pricină s-ar fi prelungit vreme îndelungată. Însă față cu nemulțămirea stîrnită între boierii cei mari la vestea unei asemenea măsuri, nu putu decît să rînduiască pricina în cercetarea divanului. Această a doua domnie a lui Racoviță neținînd decît un an, îi fu

lucru ușor postelnicului Dumitrache, prin rudele și prietenii lui, să zădărnicească toate soroacele. La venirea în scaun a lui Scarlat Ghica, Țifescu recăpătă trecerea ce o avuse la fratele acestuia, Matei; nu trecu anul și dobîndea vornicia Țării-de-Jos, țelul visat de dînsul de ani îndelungați.

Ținutul Putnei fiind cuprins în oblăduirea lui judecătorească, îi fu ușor să scăpe de cei cîțiva răzăși mai dîrji care îl supăraseră. Găsi cu ușurință marturi care, în schimbul cîtorva galbeni, amestecară pe acei nenorociți în furturi de vite și în omoruri despre care ei nu aveau macar cea mai mică știință. Acei care dădură vornicului și cel de pe urmă parmac din moșia strămoșască scapără; iar acei care se aratară mai îndărătnici sau a căror ființă era supărătoare înfundară ocna pe viață, alții ispășiră cerbicia lor prin ștreang.

Cînd Țifescu părăsi vornicia, sub Grigore Calimach, el stăpînea douăsprezece mii de fâlci într-o singură întinsoare și nu mai avea grijă de judecată, căci răzășii îndrăzneți zăceau sub țarină sau în fundul ocnei, iar cei slabi de înger tremurau de frică în colibe lor numai la auzul numelui cumplitului vornic. Și pe lîngă Domnești, el mai stăpînea încă alte cincisprezece sate în deosebite părți ale țării, și oriunde împrejurul satelor lui se aflase răzăși, el știuse să-i stîngă cu desăvîrșire.

Nu trebuie să ne mierăm deci dacă, la auzul chipului în care sulgeriul Mihalache își propunea să întregească moșia Tămășanii, vornicul se uită la dînsul cu o milă de care nu era strain disprețul. Ce copil era sulgeriul! Avea să-i arate el după căsătorie cum se fac moșiile cînd are cineva norocul să se afle între răzăși!

Vornicul se sculă după o bucată de vreme și propuse musafirului să iasă pe cerdac ca să-i arate caii lui cei de preț. Sulgeriul primind cu bucurie, Țifescu bătu în palme și poronci țiganilor care intrară să ducă două scaune în cerdac și să trimată răspuns vezeteilor să scoată din grajd și s-aducă la scară caii cei arăpești, misirlirii și telegarii cei negri.

Sulgeriul, care era cunoscător bun de cai, nu putu să înăbușe un

strigăt de mierare cînd văzu acele dobitoace.

Mai ales misirluii, un armasar și o iapă, de trei ani pe patru amîndoi, negri la păr, amîndoi cu stea în frunte și strănut la bot, erau de o frumuseță cu totul neobișnuită: sulgeriul nu-și putea lua ochii de pe ei. Acei cai fuseseră aduși înadins pentru herghelia vornicului de un agă de ieniceri, prieten cu Țifescu și văr cu un bei mameluc. Vornicul plătise pe dînșii o sumă cu care ar fi putut să cumpere o moșie mare. Mai erau doi armasari și două iepe arăpești, foarte frumoși cu toții, dar care nu se puteau asamana cu misirluii. Pentru îngrijirea acestor de pe urmă ținea, pe lîngă o droaie de țigani, doi paici, negri amîndoi.

După ce caii fură duși înapoi în grajduri, amîndoi boierii ramaseră încă în cerdac, trăgînd din ciubuce și întreținîndu-se despre feli de feli de lucruri. Vornicul dacă era lacom, hrăpitor și nedrept, era un barbat foarte deștept, hazliu și chiar învațat pentru vremea lui: pe lîngă grecește și turcește, mai știa nemțește, italienește și puțin rusește, cetise nu puține cărți, mai ales din cele elinești, și făcea chiar stihuri. Știa multe și avea foarte multe de spus; ceasurile trecură pentru sulgeriu în chip plăcut ascultînd povestirile gazdei lui. Tocmai într-un tîrziu întră în sală și vorniceasa Ruxanda, a doua soție a lui Țifescu, fiica unei capuchehaiele a lui Matei Ghica, o femeie înaltă și subțire, oacheșă, mai mult frumoasă decît urîță. Era îmbracată cu o rochie de matasă verde, în chip de anteriu, strînsă la cingătoare cu un brîu de șal, iar peste rochie purta o cațaveică de catifea, tot verde, cu ceapraz de fir pe margine. Părul ei negru era ascuns sub un fes alb cu canaf de matasă albastră-închisă, iar partea de jos a fesului dispărea sub o dantelă de matasă albă, care alcătuia un colan ușor împrejurul tîmplelor.

Cu dînsa venise Catinca, singura fiică a vornicului din întăia lui căsătorie, cu răposata Safta, fata postelnicului Neculai Arbure, sora Sultanei, soția hatmanului lordache Strilea. Catinca era atunci de vro cincisprezece ani, mai mult mică decît înaltă, și grăsulie; avea păr castaniu frumos și ochii blînzi căprii. Dacă fața nu se putea numi

frumoasă, era plăcută, mai ales prin seninătatea și blîndeța ce se oglindeau pe dînsa. Îmbrăcămintea ei se deosebea de cea a vornicesei prin culoarea rochiei și a cațaveicii, care erau roșii la față, și faptul că purta capul descoperit.

De-abie se isprăviseră salutarile obișnuite cînd fură chemați la cina pusă în una din odăile ale căror uși dădeau în sala cea mare.

Masa, de lemn de nuc lustruit, acoperită cu o față de masă de pînză de in cusută cu fir și cu matasă, era pregătită pentru patru inși: adică dinaintea fiecărui scaun era așezat cîte un talger de cositor, avînd alături o lingură, tot de cositor, un pahar mare pentru apă și altul mai mic pentru vin. La locurile menite pentru stăpînii casei și pentru Catinca se vedea cîte un toc, căptușit cu piele roșie împodobită cu cuie de argint; din fiecare toc ieșeau mînerile de argint suflat cu aur ale unui cuțit și ale unei furculiți cu două, vîrfuri lungi, subțiri și drepte.

Cînd se puseră la masă, sulgeriul luînd loc între vornic și vorniceasă, se aduse, în tocul lui de piele, cuțitul și furculița musafirului care rămăsese în pastrarea feciorului său.

Până la mijlocul veacului al XVIII-lea, cînd veneau străini într-o casă boierească, nu era obiceiul ca cucoana boierului să steie la masă cu ei, iar fetele nemăritate și mai puțin. De la începutul celei de a doua jumătăți a aceluiași veac însă, atingerea mai deasă cu lumea apusană făcuse ca să cadă în neobișnuință. Cucoanele începuseră să ieie parte la mese împreună cu barbații, fetele mari însă erau admise și ele numai în împrejurări cu totul deosebite.

În vremea mesei convorbirea fu purtată mai ales de vorniceasă, care vorbea numai grecește, limbă ce o știau bine și ceilalți meseni. Se vorbi mai ales de copiii sulgeriului, de greutățile întîmpinate pentru creșterea lor la țară și se schimbă vești despre rude, prieteni și cunoștinți. Catinca era mult prea binecrescută pentru ca să cuteze să deschidă gura; ea ținea ochii plecați, dar, din cînd în cînd, arunca cîte o privire furișă spre frumosul musafir.

Un taraf de lăutari, alcătuit din vro șase țigani și așezat sub

feresti, cînta neconținut hore, doine și mai ales cîntece de inimă albastră, ale căror stihuri erau datorite vornicului. Mîncările multe erau cele obișnuite în parte și astăzi la noi, pregătite de patru țigani bucatari. Se varsă vinuri din podgoriile cele mai alese din țară, dar atît vornicul cît și sulgeriul beau foarte puțin, căci obiceiurile cumpătate ale fanarioților avuse în această privință o înrîurire din cele mai fericite asupra boierimii moldovenești.

După ce se sculară de la masă, Catinka nu însoți pe părinții săi în sală, chiar vorniceasa stătu numai puțin cu boierii. Aceștia însă traseră mai multe ciubuce înainte de a se despărți și, în acest timp, vornicul găsi prilej să-și arăte neîncrederea în noua domnie. Aceasta, după dînsul, avea să fie pătinitoare pentru treptele de gios, iar boierimea cea mare putea s-aștepte numai supărări și umiliri și vornicul adăuga cu un suspin că între noul domn și verii lui, Matei și Alexandru, era o deosebire foarte mare. Lumînările de său din policandru se făcuseră mici de tot cînd vornicul duse pe sulgeriu în odaia în care acesta avea să doarmă și care era aceeași în care șăzuse la masă.

Sulgeriul nu putu să adoarmă decît tîrziu: feli de feli de gînduri și icoane trecătoare îl ținură treaz până aproape de ziuă. Ele erau mai cu samă icoane frumoase de viitor mîndru. Alihalache Strilea se vedea ajuns la boierie mare, cu Catinka lîngă dînsul la Tămășani, unde toată moșia era a lui. Frosinița și cu Patrașcan, îmbracați în haine scumpe, frumoși ca niște îngeri, erau lîngă dînșii. Dar deodată inima lui simțea o durere amară, căci icoana Smaragdei pe patul ei de moarte, cu fața senină și nespus de frumoasă, răsărea deodată înaintea ochilor lui; și atunci era cuprins de o jale adîncă, de un dor nemărginit după ființa dulce și frumoasă, tovarașa tinereții lui, pe care o pierduse pentru totdeauna.

Dar iubirea de viață, pofta după plăcerile și bunurile ei, dorul să ajungă să întemeieze copiilor un viitor strălucit goneau în curînd blînda icoană, readucînd pe acele de falnic viitor.

Capitolul VII

În care vedem cum se cerceta un furt în veacul XVIII

Zgomot mare, țipete, zbierete și sudălmi în curte îl treziră când soarele era încă gios. Sări din pat și s-apropie de fereastă: în mijlocul ogrăzii văzu, încunjurat de o mulțime de slugi și de țigani, pe vornicul Dumitrache, în giubea și în papuci, numai cu fesul pe cap, așa cum ieșise din pat și, înaintea lui, unul din cei doi paici în genunchi, rostind cuvinte întretăiete. Era să deschidă fereastra ca să-și deie mai bine samă de ceea ce se întâmplase, când ușa se deschise și feciorul lui intra în odaie.

— Ce s-o întâmplat, întrebă sulgeriul, de ce s-o scoborît vornicul în curte la acest ceas atât de timpuriu?

— Au pierit armasarul misirliu cu iapa, răspunse țiganul.

— Cum au pierit, întrebă sulgeriul, au murit?

— Au fost furați, răspunse țiganul.

— Cum furați? Da' nu-i păzea nimeni? mai întrebă sulgeriul care începu să se îmbrace răpede.

— Caii erau într-un grajd anume făcut numai pentru ei doi, alături cu grajdul cel mare de lângă poartă. Unul din paici dormea pe un pat de scînduri în curmezișul ușii grajdului, iar un țigan era culcat în paie, în grajd. Azi-dimineață s-au găsit amîndoi, și paicul și țiganul, legați burduf, cu călușu-n gură, grajdul deschis și deșert, poarta cea mare închisă. Crăciun perdegiul nicăiure, iar caii lipsind.

— Cum? Perdegiul o furat caii?

— Nu se știe dacă i-o furat el singur sau dacă o fost tovarăș cu alții.

Strilea se grăbi să se spele și să se îmbrace; apoi, scoborîndu-se în curte, se duse să se întâlnească cu vornicul Dumitrache pe care îl găsi la grajdul deșert al cailor furați.

— Ai auzit ce pagubă mi s-o întâmplat? zise vornicul după ce răspunse la salutarea musafirului.

— Dar cum de n-o prins nimene de veste? Întrebă sulgeriul.

— Cum? Fiindcă sînt toți niște mișei pe care am să-i țin sub bici până ce-or muri, strigă vornicul.

— Oare perdegii să fie talharii?

— Cu bună samă că-i amestecat la tălhărie. De trei ori mi-o fugit până acuma. Sînt de-abia trei luni de cînd l-am prins și l-am adus înapoi. — Închis-ai pe țiganca lui Crăciun în beci? Întrebă vornicul pe vataful de ogradă, căpitanul Simion.

— Da, cucoane, răspunse vataful, am închis-o și pe dînsa și pe fata ei.

Vornicul urmă să cerceteze cînd pe unul, cînd pe altul din numeroșii țigani strînși înaintea lui. Dar nici unul din ei nu putu să aducă vro lămurire. Arapul și țiganul ce fusese legați nu știau nimică alta decît că, în mijlocul nopții, se lasase deodată ceva greu pe capul lor; li se deschisese gura, li se pusese cîte un căluș într-însa, apoi fusese legați astfel încît să nu poată face nici o mișcare. Ei auzise pe hoți; atît arapul cît și țiganul se uneau pentru a spune că erau doi, dezlegînd caii și depărtîndu-se încet cu dînșii. Un argat care trecea des-diminează pe dinaintea grajdului, găsind pe arap legat și ușa deschisă, dăduse alarma. Cei doi pușcași care pazeau sub cerdacul curții nu auzise nimica; iar de văzut nu era chip să se vadă, căci cerul fusese acoperit.

Vornicul poronci vatafului să tragă numaidecît pușcașilor chiar atunci, în fața lui, cîte două sute de nuiete, pentru că dormise în loc să rămîie treji.

Pe cînd nenorociții își primeau pedeapsa, sulgeriul intrase în grajdul deșert și se uita la ieslele și corlățile făcute cu o îngrijire deosebită. Apropiindu-se de corlăți pentru a privi mai bine amăruntele făptuirii lor, cum pășea peste așternutul gros de paie, ciubota lui călcă peste ceva vîrtos. Ridică piciorul și, uitîndu-se jos, ochii lui dădură de o țîțîitoare de os, lungă de o șchioapă, de cele care se întrebuintau pe atunci și se mai întrebuintează și astăzi de vînători la pîndă, pentru a chema căprioarele. Era s-o arunce jos,

cînd niște încrestături pe capătul țîțîitoarei atraseră bagarea lui de samă. O apropiere de ochi și, cu mare mierare, văzu stema familiei lui, cele trei stele așazate în triunghi, sapate pe os în chip grosolan. Atunci își aduse aminte că pușcașul lui, Ion Tiron, îi făcuse un tacîm întreg de țîțîitoare, pentru chemarea fiecărui soi de șoimi, și că pe toate sapase stema Strileștilor.

Dar cum se afla acea țîțîitoare aici, cine s-o fi adus în grajdul cailor furați? S-o fi pierdut hoțul care furase caii? Și cum să fi căzut ea în mîna acelui talhariu? Și deodată o lumină îi străbătu mintea: el dăduse doară cu mîna lui una din acele țîțîitori, cu cîteva luni înainte, la o vînătoare, lui Niță Șchiopul, fiul preutului Pavăl de la Precista din Focșani, a celui care stăpînea în Tămășani întreg bătrînul Ciuta și jumătate din Bătei. Își mai aduse aminte că Șchiopul, numit astfel fiindcă șchiopata de piciorul drept, era un stîlp de crîșme și cheltuitor peste măsură, avea nume foarte rău, mai ales de cînd se îngurлуise cu una Anica, femeia unui popă din satul Străoani, pe Zăbrăuți, pe care o furase de la bărbatu-său și o ținea ascunsă prin poieni, în pădure. Se zvonea chiar că Șchiopul ajunsese hoț de cai. Strilea, cu prilejul vînătoarelor lui, auzise de la oameni din Cîmpuri și din Mănăstirea Cașinului că fiul preutului Pavăl fusese adesa întîlnit de dînșii în munți, pe potici pierdute, calare pe vrun cal de toată frumuseța, ducînd de căpăstru încă pe unul sau chiar pe doi, tot de preț, cînd îndreptîndu-se spre hotarul Țării Ungurești, cînd venind dinspre acel hotar. Se șoptea chiar că cîte un omor al cărui faptaș nu se putuse descoperi i s-ar fi datorind lui. Dar aceste învinovățiri se aduceau Șchiopului numai cam în taină și cu glas supus, lumea avînd mare frică de dînsul, căci era grozav de iute la mînie și de răutăcios, iar puterea lui era de necrezut. Chiar urieșul Andrei Vășian și frate-său, călugărul Varsanovie, fiii popei Gheorghe din Tămășani, vestiți pentru puterea lor în tot ținutul, n-aveau ce să-i facă: Șchiopul îi trîntea pe amîndoi ca pe niște copii.

Nu putea să încapă îndoială, Șchiopul furase caii în tovărășie cu

perdegiul.

Cît pe ce era sulgeriul s-alerge să spuie vornicului că găsise urma hoțului și știa cine este acel hoț, dar după o clipă se răzgîndi și se liniști. Era spre folosul lui să îndatorească pe vornic, făcîndu-l să găsească caii furați; dar nu se cădea să-l puie pe o urmă care putea să fie greșită. Nu trebuia să vorbească înainte — să fie cu desăvîrșire încredințat că hoțul era acel pe care el îl bănuia. Se îndreptă deci cu pas liniștit spre locul în care se auzeau loviturile de nuiete și vaietele pușcașilor. Dinaintea grajdului celui mare găsi pe vornicul Dumitrache stînd pe un scaun, cu imameaua narghilelei aprinse în mînă. Dinaintea lui, lungit la pămînt, ținut de cap și de picioare de cîte doi țigani voinici, era acuma al doilea pușcaș, căci cel dintăi care își ispășise pedeapsa zăcea gemînd și zvîrcolindu-se în niște paie, la colțul grajdului. Un țigan spătos, a cărui mîneci suflecate lasau descoperiți mușchii semănînd cu niște funii de oțel, ridica nuiua de alun în sus și o făcea să cadă șuietînd pe vinele sîngerate ale osînditului, țigan și el, lung, slab, cu fața acoperită de o barbă deasă. Loviturile cădeau în măsură, și în măsură ieșea din gura nenorocitului cînd un aleoo, cînd un valeoo din ce în ce mai prelungit și mai ascuțit. După fiecare zece sau douăsprezece lovituri, vornicul făcea semn acelui care ținea vergile să steie, sorbea adînc din narghilea până în fundul pieptului, dădea drumul fumului pe gură și pe nas, apoi certa pe țiganul întins gios pentru lenea și nebagarea lui de samă, jurîndu-se că are să-l belească de viu. Apoi sorbind iar din imame, zicea:

— Dă-i!

Și loviturile reîncepeau să cadă în cadență, și tot în cadență, la fiecare lovitură, răspundea cînd un aleoo, cînd un valeoo.

Se aduse și sulgeriului un scaun pe care se așază și i se dăduse un ciubuc aprins din care începu să tragă, privind la osînda pușcașului.

După darea celei de pe urmă lovituri, vornicul, sculîndu-se, se îndreptă spre cîntăleria moșiei, care se afla într-o casă de cărămidă

din fața grajdurilor, în ceea parte a curții, urmat de sulgeriu, de vatav și de toate slugile.

Cănțăleria era o odaie joasă, dar destul de încăpătoare, luminată de trei ferești care aveau câte două geamuri mici și opt zăbrele încrucișate. Îmbrăcămintea era alcătuită dintr-o masă mare de lemn de brad, boită în negru, un dulap la feli, vro patru scaune și două paturi mari de scîndură, cu mindire de paie acoperite cu macaturi de pînză de casă și, la părete, perine îmbracate la feli. Aici locuiau cei doi gramatici, niște băieți tineri de mazili, care stăteau în picioare lîngă ușă.

Vornicul Dumitrache, după ce intră în cîntălerie, se așază turcește pe un pat și făcu sămn sulgeriului să s-așaze lîngă dînsul; vatavul Simion ramase în picioare lîngă ușă, în partea opusă acelei unde se țineau cei doi gramatici.

Prin ușa deschisă se vedea mulțimea țiganilor strînși dinaintea prispei. Vornicul poronci să aducă narghilele și cafe, apoi spuse vatavului.

— Să vie femeia și fata lui Crăciun.

Vatavul ieși și se întoarse în curînd cu două țigance: una mai în vrîstă, îmbracată în zdrențe murdare, cealaltă tîină, nalta, frumoasă și curat îmbracată, dar cu fața obosită și cu mijlocul crescut, aproape de facere.

Cum se văzură în fața vornicului, căzură în genunchi cerînd iertare și jurînd că sînt nevinovate.

Fără a li poronci să se scoale, Țifescu începu să le cerceteze în toate chipurile pentru a afla încotro fugise Crăciun cu caii și pe cine avuse de tovarăși. Le luă întăi cu binisorul, făgăduindu-le că de vor spune adevărul nu vor păți nimic, că, dimpotrivă, li va fi bine. Dar ele, cu jurămintele cele mai înfricoșate, răspunseră că nu știu nimic. Crăciun se culcase ca de obicei în căsuța lor de lîngă poartă; ele nu auzise cînd se sculase, nici cînd ieșise, fusese trezite numai în ziuă de zgomotul ce se făcea în ogradă. Vornicul începu să le amenințe cu bataia, cu cazna, dar în zadar: ele tot una țineau,

că nimică nu știu.

Atunci vornicul poronci să s-aducă vergi. Țiganul care bătuse pe cei doi pușcași întră ținînd în mînă un smoc de nuiete de corn și de alun, urmat fiind de alți doi robi. Femeia lui Crăciun, cu toate bocetele ei, fu lungită gios și ținută cu fața la pămînt; iar țiganul care îndeplinea slujba de călău începu să lovească. Țiganca se zvîrcolea și țipa cît o ținea gura.

După vro cincizeci de lovituri sîngele începu să țîșnească din pielea ei smolită. Vornicul făcu semn călăului să steie și poronci acelor care țineau femeia de mîni și de picioare să-i deie drumul. Țiganca se ridică pe un cot, gemînd. Apoi vornicul începu din nou s-o sfătuiască să spuie ce știe, căci altfeli este hotărît s-o bată pînă ce-și va da sufletul. Dar ea se jură din nou că nu știe nimică și că chiar de ar bate-o boierul până la moarte tot nu va putea spune nimică.

Atunci Țifescu, încruntîndu-se, strigă:

— Întindeți-o iar și dați-i!

Bataia începu din nou. Cînd după alte cincizeci de lovituri vornicul făcu iar sămn s-o lese și începu din nou s-o cerceteze, ea nu mai putu răspunde, era pe jumătate leșinată. Țifescu poronci s-o ridice și s-o ducă în beci.

În acest timp fata stătea în genunchi, tremurînd ca varga: fața ei se făcuse galbănă ca ceara și ochii îi erau holbați de spaimă.

— Fa Vasilco, zise vornicul cătră dînsa, după ce bătrîna fu scoasă din odaie, ai văzut ce-o pățit mă-ta fiindcă s-o îndărătnicit să nu spuie ce știe. Tu să fii o fată de treabă și să ni spui cine au fost tovarășii tătîni-tău și unde au dus caii. Spune, dacă ți-i milă de tinereța ta și de zilele tale, căci altfeli pun să te bată mai rău decît pe mă-ta.

Vasilca era atît de îngrozită încît nu putu să scoată un cuvînt, dar cu mîna arătă spre pîntecele ei.

— Cucoane, izbuti ea în sfîrșit să strige, fie-ți milă de carnea și de sîngele dumitale!

— Oho! strigă vornicul înfuriindu-se, cu de aceste crezi tu să mă îndupleci. Am să-ți arăt eu! Simioane, pune numaidecît să sape afară, dinaintea cîntăleriei, o grupuşoară, mi-o întinde gios cu pîntecele deasupra groapei şi-i trage. Am mai bătut eu doară femei îngreunate!

Dar tocmai cînd vataful ieşea ca să îndeplinească poroncile stăpînului, Vasilca dădu un ţipet, căzu gios şi începu să se zvîrcolească ţipînd. Simion se opri pe loc.

— Ce stai? strigă vornicul mînios, n-ai auzit ce ţi-am poroncit?

— Cu voia dumitale, cucoane, răspunse Simion liniştit, au apucat-o durerile facerii.

Cînd boierul se uită din nou la fată, nu putu să păstreze macar cea mai mică îndoială. Se sculă răpede de pe pat şi ieşi urmat de sulgeriu; dar de-abie făcuse zece paşi afară, cînd ţipetele fetei încetară şi se auzi vaietul slab, dar ascuţit, al noului născut.

— O las trei zile, zise vornicul cătră sulgeriu, ş-apoi îi arăt eu! Pe cea bătrînă am să pun s-o bată la tălpi şi fa palme, apoi, dacă va urma să tacă, la pîntece.

Sulgeriul nu răspunse, el găsea purtarea vornicului firească şi dreaptă: i se părea cu neputinţă ca femeia şi fata lui Crăciun să nu fi ştiut nimică despre scopurile şi plecarea lui. Cît pentru faptele de cruzime săvîrşite de cătră vornic asupra celor două Țigance, ele erau lucruri ce se întîmplau, şi se întîmplară încă vreme îndelungată, în fiecare zi; oricare alt boier în locul lui Țifescu tot ca el ar fi urmat.

Capitolul VIII

În care se face lumină în mintea sulgeriului

Cînd ajunseră la scara curții, vornicul merse să se îmbrace, iar sulgeriul începu să se primble în sală. Fața perdegiului, cu cercul de fier împrejurul capului și cu coarnele lungi care ieșeau din acel cerc îi reveniră în minte. Unde văzuse el acea față, fără cerc și fără coarne? Cu bună samă că nu pentru întâia oară se întîlnise el în ajun cu acel țigan! Mai văzuse el acei ochi salbateci. Dar unde și cînd?

Auzi ușa din fund deschizîndu-se și vataful Simion intră în sală.

— Mi-a poruncit cuconul să-l aștept aici, zise el lui Strilea, cînd acesta se opri și se întoarse cătră el.

— Îmi pare bine că ai venit, vatajă, zise sulgeriul apropiindu-se de Simion. De ieri, de cînd am pus ochii pe perdegiu, mă căznesc să-mi aduc aminte unde și cînd l-am mai văzut și nu pot izbuti să mă dumeresc. Purta coarne și prin urmare o fost fugar; nu mi-ai putea spune pe unde o rătăcit?

— Asta-i a treia fugă a lui, zise vataful, bucuros că are și el ceva de povestit musafirului. O fugit pentru întâia oară acum zece ani. Nu pot ști pe unde o umblat, dar eu singur am dat de dînsul — au trecut acum cinci ani —, într-o tabără de ursari domnești, la Ploscuțeni, lîngă Adjud. Era să mă omoare cînd, cunoscîndu-l, am pus mîna pe el. Noroc că mi-o sărit în ajutor bulubașa lor, pe care îl cunoșteam de mult. L-am adus legat înapoi, o primit în răstimpuri vro mie de bice, i s-o pus coarne și l-am dat la herghelie unde o stat un an. Apoi o fugit pentru a doua oară, s-o dus prin păduri în Țara Ungurească și s-o tocmit ca surugiu la un grof Apor, pe Olt lîngă Ciuk. O stat acolo trei ani. Anul trecut venindu-i dor de țigancă și de fată, s-o cerut de la stăpînă-său pe o lună. Primind învoire, o venit pe furiș aici ca să le vadă și să se încerce să le ducă cu dînsul peste graniță. Avînd un cumnat al lui care-i herghelegiu la noi, o

mers într-o noapte la herghelie ca să-l roage să spuie soției și fetei lui să facă toate chipurile și să vie în lunca Trotușului, a treia noapte, ca să se întâlnească cu dînsul.

I-o zărit însă alt țigan cînd vorbeau împreună și, dînd de știre la curte, am bătut pe Manea, cumnatul lui Crăciun, până cînd ni-o spus unde și cînd îl puteam prinde pe acesta. După ce l-am prins pe Crăciun, l-am bătut de am crezut că are să moară, iar cuconul l-o făcut perdeggiu ca să-l aibă sub ochi. Dar se vede că groful la care slujise era foarte mulțumit de el, căci de trei ori până acuma trimeseau la cuconul rugîndu-l să-l vîndă pe Crăciun cu tot salașul lui, dar cuconul n-o vrut, fiindcă-i era ciudă pe țigan. Mai în fiecare săptămînă îl punea jos, adesa de două ori într-aceeași săptămînă, și mai puțin de douăzeci și cinci de vergi sau de bice nu-i trăgea. Acuma o lună o trecut chiar vechilul grofului pe aici și iar o rugat pe boier să vîndă stăpînului său pe Crăciun, dîndu-i pe el până la o sută douăzeci de lei, adică cu ce să cumperi doisprezece țigani meșteri, dar cuconul n-o vrut. Îmi aduc aminte că mi-o poroncit să arăt ungurului grajdurile cu caii.

În mintea sulgeriului se făcuse acuma lumină deplină. Da, văzuse pe Crăciun la groful Ștefan Apor, la moșia acestuia de la Ciuk, cînd se dusesse acolo să cumpere niște telegari pentru hatmanul lordache. Groful poruncise țiganului să încalece ca să arăte boieriului moldovan un cal frumos de călărie și țiganul tălmăcise sulgeriului niște cuvinte ale grofului care știa prost românește.

Și groful, care avea cea mai frumoasă herghelie din Ardeal, era cel mai vestit hoț de cai din toată Țara Ungurească. Numai nu fura în țara lui, ci în cele învecinate: Moldova, Țara Românească, Țara Leșască. Avea chiar și cai furați peste Dunăre, de la turci, și de peste Nistru, de la tătari. Crăciun dăduse fără îndoială grofului de știre, prin vro ceată de țigani caldarari, că la vornicul Țifescu se aflau cai de o frumuseță fără păreche, iar groful trimesese un om de încredere să se încredințeze de adevărul vorbelor țiganului.

Părtășia Șchiopului la furt se lămurea asemenea pe deplin: că

Șchiopul cunoștea pe grof, singur mărturisise sulgeriului. Vederat că caii frumoși cu care el fusese adesea întâlnit pe potoci singuratece, de cătră oamenii din Cîmpuri și din Cașin, îi ducea grofului, pentru sama căruia îi și furase. Șchiopul fusese însărcinat de grof să fure misirluii vornicului Dumitrache cu ajutorul lui Crăciun.

Năștea acum întrebarea: unde erau caii? Fără îndoială pe drum spre moșia grofului. Și talharii cu bună samă că nu apucase drumul mare, ci o luase prin păduri. După cîte auzise sulgeriul de la Cășuneni și de la Cîmpureni, Șchiopul obișnuia să urmeze niște cărări care-l scoteau în Țara Ungurească între Clăbuc și Zboină. Erau acum aproape opt ceasuri, fugarii trebuiau să fie departe. Cum să-i mai poată ajunge cînd ei plecase cu șapte sau opt ceasuri mai înainte?

Dar, pe de altă parte, faptul că acești doi cai făceau cît o avere întreagă îndreptățea presupunerea că Șchiopul și Crăciun nu aveau să-i gonească prin păduri și munți; o asemenea goană putînd să-istrică cu desăvîrșire, era de crezut că aveau să-i ducă cu îngrijire, mai domol. Atunci doi sau trei barbați îndrăzneți, călări pe cai buni, i-ar putea ajunge dacă ar da de urma lor.

Și sulgeriul își aduse acuma aminte că nimene nu știa mai bine obiceiurile Șchiopului decît dușmanul lui de moarte, Neculai Jinga din Borșani, pădurarul mănăstirii Bîrnova care, cu vro doi ani înainte, după ce prinsese pe nevasta lui cu Șchiopul, mai suferise de la acesta și o bataie groaznică. Pe femeia necredincioasă o lepădase chiar din ceasul acela, ceea ce făcuse dealtmîntrelea după scurtă vreme și Șchiopul; dar Jinga hrănea de atunci împotriva lui o ură neîmpacată. Ar fi avut ades prilej să-l împuște prin pădure, n-o făcuse fiindcă era doar creștin și se temea de pacat, dar pîndea prilejul ca să-l poată pierde: să-l prindă cu vro tălăhărie sau altă faptă nelegluită și să-l deie pe mîna judecății. Neculai Jinga cunoștea toate obiceiurile și toate salașurile Șchiopului prin păduri. Nimeni nu putea să deie de urma cailor așa de răpede ca el.

Sulgeriul se opri dinaintea vataului Simion care rămăsese

neclintit lîngă ușa pe care întrase.

— În cîte ceasuri ar putea oare un om calare să ajungă, fără a goni calul, de aici la Borșani, peste dealuri, de-a dreptul?

— În trei până la patru ceasuri, răspunse vatavul.

Tocmai atunci întră și vornicul în sală. Strilea se apropie răpede de el.

— Arhon vornice, îi zise, uitîndu-se drept în ochii lui, am bună nădejde să dau de urma talharilor care ți-au furat caii. Dar, pentru aceasta, trebuie să plec fără cea mai mică zabavă și, deoarece este nevoie să caut acele urme prin păduri, nu pot merge decît calare. Te rog deci, dacă primești ajutorul meu, să poroncești să mi se puie o șă pe un cal ce-l vei avea mai bun, umblător dacă se poate, și să-mi dai și un om voinic și de nădejde la mîină, calare și el pe un cal care să se poată ținea de acel care m-a purta.

Fața deschisă a sulgeriului, privirea lui îndrăzneată, glasul liniștit, dar totodată hotărît cu care vorbea plăcură vornicului și-i insuflară încredere.

— Primesc ajutorul dumitale cu mulțămire, arhon sulgeriu, răspunse el. Ți-oi da umblătorii cei mai buni din grajdurile mele. Umbletul lor întrece fuga altor cai și, ca însoțitor, vei avea o slugă credincioasă și voinică. Simioane, zise el, întorcîndu-se cătră vatav, să se puie șaua mea cea de drum pe Șopîrla; iar Petrea Balan să se gătească numaidecît de drum și să puie șaua pe Lăstun.

Vatavul ieși.

— Te mai rog, zise sulgeriul, să-mi dai și o păreche de pistoale bune în rafturi, însă deșarte ca să le încarc eu însumi. Am o păreche cu mine, dar nu strică să am și două.

Vornicul bătu în palme și poronci feciorului care intră s-aducă pistoalele lui „cele nemțești”.

— Dar spune-mi, zise Țifescul după ce feciorul ieși, încotro îți este de gînd să te îndrepti, și asupra cui ai prepus?

— Mă iartă, arhon vornice, dar te rog să nu mă silești să-ți răspund. Am bună credință că ți-oi aduce caii înapoi și ți-oi lămuri

atunci cum am fost pus pe urma lor.

Feciorul intră cu pistoalele care erau niște adevarate juvaeruri. Sulgeriul le laudă foarte și ceru voie să le încarce.

După ce le încarcă cu îngrijire, ieși pe cerdac. Gios, cam la mijlocul ogrăzii, era o tufă de trandafiri și, în vârful unei crenguți, de-abie se zărea roșul unui boboc.

— Am să încerc să tai acel boboc de trandafir, zise sulgeriul arătându-l vornicului cu mîna.

Vornicul surise cu neîncredere. Sulgeriul ochi, apăsă încet asupra tragaciului, se auzi o detunătură și bobocul, împreună cu o coadă de o șchioapă, zbură în mijlocul drumului.

— Aferim, strigă sulgeriul, bun pistol.

— Să vedem și pe tovarășul lui. Creanga căreia i-am tăiat vârful tot prea lungă o rămas, am s-o mai scurtez cu o palmă.

Se auzi o nouă detunătură și crenguța de trandafir fu scurtată din nou, cu o palmă, Întocmai precum spusese sulgeriul.

— Și acuma, mai zise el, să le încarc din nou și să poroncești să le puie în rafturile șălei. Trebuie să pun ceva mai puțin praf, căci am simțit o foarte ușoară smuncitură.

După ce încarcă pistoalele cu o îndoită îngrijire, sulgeriul se duse să se schimbe și să se pregătească de drum.

În curînd apăru, îmbracat într-un anterior de lînă subțire, cu dungi vinete pe fund albastru, un ilic ușor de aba cafenie, șalvari albaștri și ciubote de iuft negru. Anteriorul era strîns pe trup printr-un brîu de lînă albastră, pe deasupra căruia se vedea un chimir lat de piele, sub care era prinsă curaua, venind de la umăr, a tocului în care se aflau pistoalele lui. Între chimir și brîu era strîns un iatagan scurt, cu toc și mîner de argint. În mînă ținea o pălărie de pîslă neagră, ușoară. Poalele anteriorului erau suflecate și prinse în brîu.

Tocmai atunci se auziră caii venind la scară. Vornicul pofti pe sulgeriu în sofragerie unde i se pregătise o bogată gustare, căreia Strilea îi făcu căzuta cînte, apoi amîndoi se dădură gios, la scară. Aici așteptau caii cu Petrea Balan, un român de vro cincizeci de ani,

nalt, uscăcios dar spătos, cu musteți lungi, negre, amestecate cu puține fire albe, și care purta haina obișnuită de mazili: anterior a cărui poale erau prinse sub brîu, ilic, bernevici albaștri și ciubote. În brîul lui se vedea o păreche de pistoale și un iatagan; cum zări pe stăpînu-său, veni să-i sărute mîna.

— Aista-i Petrea Balan, zise vornicul cătră sulgeriu, el o fost oștean la ruși, într-un polc de codreni, și o văzut războaie multe. Îl am în slujba mea de optsprezece ani: mulți talhari vajnici prins-au chiar cu mîna lui. Poți să ai deplină încredere în bărbăția și în credința lui. Petrea, adaoase el cătră acesta, vei asculta de toate poroncile ce ți le-a da sulgeriul, ca și cînd ți le-aș da eu însumi; să-l urmezi oriunde va merge. M-ai înțăles?

— Am înțăles, cucoane, și voi face după cum îmi poroncești, precum am mai făcut și altădată, răspunse Petrea închinîndu-se.

— Deocamdată ai să mă duci la Borșani pe drumul cel mai scurt, zise sulgeriul.

— Am înțăles, răspunse Petrea.

— Pusu-s-au în rafturile lui Petrea cele ce am poroncit? întrebă vornicul pe Simion.

— S-o pus mîncare și vin pe patru zile, răspunse vatazul. Și într-adevăr, rafturile sălii murgului voinic al lui Petrea erau umflate de credeai că au să crăpe.

Sulgeriul se plecă să ieie mîna vornicului ca s-o sărute, clar acesta îl cuprinse în brațe și-l sărută pe amîndoi obraji, Strilea sărutîndu-l în schimb pe umeri.

— Să mergi cu bine, arhon sulgeriu, zise vornicul, de te vei întoarce cu bine, va da Dumnezeu să ne apropiem mai tare.

Această urare care era mai mult o făgăduință făcu pe Strilea să se închine adînc înaintea gazdei sale. Calul lui, un șarg puternic, pe care doi paici de-abie îl puteau ține pe loc, fu apropiet de scară, pistoalele fură așazate în rafturi și sulgeriul sări sprinten în șă. Se închină încă o dată; apoi, dînd drumul calului, plecă la galop urmat de Petrea. Avu însă vreme să audă pe vornic poroncind lui Simion

să ducă la biserică un sărindar de cinci ocă, să-l aşăze înaintea icoanei Sfîntului Dumitru şi să spuie preutului să facă rugăciuni pentru izbînda sulgeriului.

Capitolul IX

Sulgeriul dă de urmele hoților

După ce ieșiră pe poartă, Strilea își puse calul la umblet și pilda lui fu urmată de Petrea. Trecură în curînd prin satul Păunești și de aici începură să urmeze drumul de pe plaiul Bodei. După un ceas ajunseră la fîntîna căreia i se zice și astăzi Fîntîna Bodei. Aici se despărțeau două drumuri: acel din dreapta ducea la Borșăni prin Anghelești, iar cel de al doilea în codru.

Sulgeriul își opri calul dinaintea fîntînei și se uită la ceasornic: erau zece ceasuri.

— Să ne oprim aici pentru a adapa caii, zise Strilea descălecînd. Oare cît să mai avem până...

Strilea voia să zică: până la Borșăni; dar nu putu să sfîrșească cuvintele și ramase cu ochii holbați în fața unor urme întipărite în băltoaga dimprejurul fîntînii. Erau urmele a doi oameni și a trei cai din care unul potcovit și doi nepotcoviți. Unul din cei doi oameni era desculț, celalalt încălțat; și urma piciorului drept era mult mai adîncă decît cea a piciorului stîng, și asta nu numai la o urmă, ci peste tot pe unde se vedeau pașii omului încălțat — semn neîndoielnic că el șchiopata de piciorul drept.

Stăpînindu-și mierarea, Strilea aruncă frîul calului lui Petrea și se luă după urme spre a vedea încotro apucau. Se încredință în curînd că ele mergeau la deal, spre codru. Nu încăpea îndoială pentru sulger — asta era urma hoților: văzuse prea adesa la vînătoare, prin gloduri, călcătura mare și lată a Șchiopului pentru ca să se fi putut înșala. Calul potcovit era calul Șchiopului, iar acei nepotcoviți erau misirluii. Spre mai mare încredințare, întrebă pe Petrea:

— Caii furați erau ei potcoviți sau nu?

— Nu, răspunse Petrea care urmărise toate mișcările sulgeriului cu cea mai mare bagare de samă și se oprise lîngă urme; ei nu sînt potcoviți și iacă urmele lor.

Sulgeriul făcu cu capul un sămn de mulțămire.

— Iacă unde o calcat Crăciun, urmă Petrea arătînd cu coada harapnicului urma picioarelor goale ale acestuia, și iaca acea a lui Niță Șchiopul, adăugi el arătînd spre celelalte.

Sulgeriul făcu o mișcare de mierare voioasă.

— Cunoști pe Niță Șchiopul? întrebă el.

— Dar oare cine pe locurile aiste nu-l cunoaște? răspunse Petrea.

— Aveai vreun prepus pe el? mai întrebă sulgeriul.

— Nu, până ce n-am dat cu ochii de aceste urme.

Atunci Strilea îi povesti găsirea țîțîtoarei, chipul în care prepusurile lui se întărise și planul ce-l alcătuisese pentru găsirea cailor. Petrea asculta în tăcere, lăsînd în aceeași vreme caii, cărora le scosese frîiele, să beie în troaca plină cu apă. După ce sulgeriul își isprăvi povestirea, Petrea îl întrebă dacă tot are de gînd să meargă la Borșăni.

— Nu, răspunse Strilea, voiam să găsesc pe Jinga numai pentru ca el să mă puie pe urmele Șchiopului și să-mi arate adăposturile lui. Dar de vreme ce întîmplarea m-o pus pe urma hoților, nebun aş fi să-mi pierd vremea căutînd pe Jinga. Voi apuca pe urma lor: gloduri și pîraie sînt în codru la fiecare pas, trebuie să ne putem ține de urmele lor.

Petrea, om tăcut, căruia vorbele zadarnice îi păreau risipă mare, dădu din cap în sămn că se unește cu părerea sulgeriului și începu să puie frîiele în capetele cailor. După ce încălecară, urmară înainte zarea Tarniței unde se îndreptau și urmele care încetară îndată după ce trecură dincolo de glodul care se făcuse în văioaga în care se afla fîntîna. Vreme de două ceasuri urmară zarea Tarniței până cînd dădură în acea a Giurgiului. Aici, într-o aşăzătură, văzură cu bucurie, în alt glod, urmele copitelor celor trei cai precum și acea a picioarelor goale ale lui Crăciun.

— Se vede că Șchiopul o încălecat iar, zise sulgeriul.

Ajunseră în curînd la o răspîntie: un drum apuca la vale în

dreapta, celalalt în stînga urma dealul.

— Pe unde apucăm? întrebă sulgeriul.

— Drumul cel din dreapta duce la Bîlca în sat, iar cel din stînga la Fundul Carecnei.

Strilea se bătu pe frunte cu palma.

— Ce prost sînt eu, zise el. Trebuia să gîcesc din capul locului că Șchiopul s-o dus întins la Carecna! De cîte ori nu mi-o spus el că are în vîrfurile Carecnei un bordei și o livadă și că-i place să steie acolo?

— Cunosce bordeiul, zise Petrea; știam că este al unui preot de la Focșani, dar până acuma nu mă gîndisem că acel preot era părintele Șchiopului. Nu mai încapă vorbă: hoții odihnesc caii în vîrfurile Carecnei. Vedem cît cruță ci pe misirlii din faptul că, îndată ce au intrat în pădure, Crăciun o mers pe jos.

Suiră în vîrfurile Găinei, apoi se scoborîră într-o așazătură pe coasta Giurgiului, unde găsiră iar urmele. De aici începură să urce suișul care duce în vîrfurile Carecnei. La jumătatea acestui suiș se dădură gios și învăliră copitele cailor cu petece de lînă pe care le făcură tăind în bucăți jumătate din cerga care sluja de poclad lui Petrea.

Încălecară iar și urmară să suie dealul în tăcere. Cum văzură o bucățică de cer în zare, se opriră, descălecară și legară caii de niște copaci.

— Știi în ce parte a poienii este așazat bordeiul? întrebă sulgeriul vorbind în șoaptă.

— Da, răspunse Petrea. Drumul ce-l urmăim duce drept la bordei, care se află de-abie la vro zece stînjeni de marginea pădurii.

— Dar oare caii unde să fie?

— Nu cred să-i fi priponit în poiană; li-or fi făcut umbrar în ogradă.

— Cum? Este ogradă?

— Da, este ogradă mărișoară din dosul bordeiului, încunjurată cu un gard de nuiete. În ogradă, după cît îmi aduc aminte, este și un

grajdi mic, tot de nuiiele, dar bun numai pentru vaci; nu cred să fi vîrît asămene cai într-însul.

— De la marginea pădurii până la grădină cum este locul? Deschis sau acoperit cu tufe?

— Dacă urmezi drumul, treci printr-o livadă de perji și de peri răsfirați. În dreapta drumului livada este mai deasă: sînt într-însa vro cîțiva nuci mărișori.

— Cîni are?

— Nu pot să știu, dar trebuie să aibă. Știu numai că livada și prisaca sînt păzite de un moșneag care trăiește aici tot anul.

— Încă voinic moșneagul?

Pe buzele lui Petrea se zugrăvi un zîmbet de dispreț.

— Primejdios poate pentru babe și copii de țîță, răspunse el.

— Ești meșter de pistol?

— Nu tocmai ca dumneta, răspunse Petrea, dar destul de meșter pentru a pune glonteale mele în orice cap de om a cărui departare de mine n-a întrece bataia pistolului meu.

— Pistoalele îți sînt bune?

— Foarte bune. Multe suflete de tatars ar putea să deie mărturie despre bunatatea lor, zise Petrea scoțîndu-le din brîu unul după celălalt și primenind praful din tîgaie cu mare bagare de samă. Sulgeriul scoase din rafturi pistoalele ce i le dăduse Țîfescu, le cercetă și el cu îngrijire, le băgă în brîu, pe urmă cercetă pe celelalte două care erau în tocul ce-i atîrna deasupra șoldului. Apoi zise lui Petrea:

— Trebuie să ne despărțim. Eu voi merge pe drum, drept spre bordei. Tu vei apuca prin livada cea deasă, la vro cincizăci de pași de mine. Dacă sînt cîni, ei îndată ce ne-or simți or năvăli asupra noastră. Tu să nu cumva să dai într-însii cu pistolul; voi avea eu grijă să-i împușc înainte ca ei să te poată mușca. Dar tu păzește intrarea bordeiului. Este firesc ca Șchiopul, îndată ce-a auzi cîinii lătrînd, să iasă afară. Trage într-însul îndată, fără a te grăbi, dar fără a pierde vreme, căci de apucă el să deie cu pușca în unul din noi,

acela este mort: el nu știe ce este a da greș și are o pușcă de toată bunatatea. Eu mergînd drept asupra bordeiului, pe mine are să mă vadă dintăi și pe mine are să mă ieie dintăi la ochi. Sînt destul de iute la tras și cred ca oi trage înaintea lui; dar am mare nădejde în tine că ai să-l culci la pămînt înainte ca el să poată trage. De țigan și de bătrîn nu cred că avem să purtăm grijă mare.

Petrea rugă pe sulgeriu să-l lese pe dînsul să meargă drept asupra bordeiului, dar Strilea nu voi să schimbe nimica din planul lui. Ei se puseră deci în mișcare suind dealul încet și avînd grijă să nu calce pe crengi uscate spre a nu face zgomot; între dînșii erau atunci o departare de treizeci de stînji.

Capitolul X

Ce se întîmplă în vârful Carecnei

Ajunseră odată în vârful dealului. Bordeiul se vedea foarte bine. Amîndoi înaintară spre intrarea lui, ținînd cîte un pistol cu cucoșul tras în fiecare mînă.

Nu făcuse cinci pași cînd doi dulăi urieși ieșiră de lîngă gard și se aruncară lătrînd asupra lui Petrea. Dar înainte ca ei să-l fi putut ajunge, erau doborîți la pămînt, loviți de glonții lui Strilea. Acesta de-abie aruncase pistoalele goale gios și luase din toc celelalte două, cînd o detunătură se auzi și Petrea, lovit în inimă, căzu la pămînt.

Sulgeriul văzu numai un braț și țaва unei puști în dosul unui copac, lîngă gard; dar pentru ochiul lui atîta era de ajuns. Oțelele pistoalelor erau trase: brațul lui se întinse, o împușcătură se auzi. Șchiopul dădu un țipet de durere, scăpă pușca din mînă și căzu gios. Gloanțele sulgeriului îi intră se adînc în umăr, zdrobind rău ciolanul.

Strilea se aruncă îndată la pămînt, în iarba care-i venea până la brîu, și încărcă răpede pistolul cu care trăsese: auzea gemetele rănitului. După ce isprăvi să încarce pistolul se ridică în genunchi cu îngrijire și se uită de jur împrejur. Rănitul zăcea la piciorul unui nuc, cu capul descoperit; ceva mai departe, între el și gard, era un umbrar și mai departe altul mai mare, sub care se vedeau doi cai. Acuma pricepu totul.

Șchiopul nu se afla în bordei precum ei crezuse, ci se odihnea sub umbrarul cel mic, spre a fi mai în apropiere de caii pe care îi adăpostise sub altă colibă de crengi. De unde sulgeriul crezuse că ie el locul cel mai primejdios, îl dăduse lui Petrea care, înaintînd drept asupra umbrarului, fusese zărit numaidecît de Șchiopul și culcat la pămînt. Și acuma îi părea rău lui Strilea că nu luase el locul lui Petrea, căci era om fără frică și încrezător în sine: nu se îndoia o clipă că, de ar fi fost el în fața Șchiopului, l-ar fi împușcat

Înainte ca
hoțul să fi apucat să deie într-însul.

Dar tovarășii Șchiopului, Crăciun și cu moșneagul despre care îi vorbise Petrea, oare unde erau? Nu se vedea semn de om nici sub umbrar, nici în bordeiul a cărui ușă era deschisă, lăsînd ochiul să pătrundă până în fundul lui.

Sulgeriul scoase pălăria din cap, o ridică în vârful pistolului și o primblă deasupra ierburilor. Nu auzi nimic, nu văzu nimic. După o bucată de vreme se culcă iar la pămînt și începu să se tîrască pe brînci înspre locul unde zăcea hoțul rănit. Cînd ajunse la cinci pași de el, se ridică în picioare cu pistoalele întinse în mînă. Dar nu apucase să facă un pas cînd, din dosul umbrarului, plecă un fulger urmat de o detunătură și pălăria lui Strilea zbură din capul lui.

El se aruncă dintr-o săritură în dosul unui nuc și, luînd la ochi pe Șchiopul care zăcea cu fața în sus și se uita drept la dînsul, îi strigă:

— Dacă nu poruncești tovarășilor tăi să lepede armele și să iasă din dosul colibeii cu mîinile goale, îți zbor crierii. Îți dau ragaz numai pînă cînd voi numara patru. Una, două....

Sulgeriul nu apucă să numere mai departe, căci Șchiopul strigă:

— Leapădă pușca, Anico, și ieși afară din umbrar dacă vrei să mă mai vezi în viață!

Din umbrar se văzu ieșind atunci o femeie tînă și frumoasă, cu părul și ochii negri, purtînd. portul obișnuit în Vrancea: cămeșă cusută cu cusătură neagră, cu mîneca învîrtită, fotă neagră și iminei negri. Era albă ca varul, dar ochii ei aruncau scînteii de turbare.

Strilea o acoperi îndată cu pistolul.

— De-ți este dragă viața, pune-te gios lîngă ibovnicul tău și rămîi nemișcată.

Tînăra femeie făcu precum i se poroncise.

— Acuma aruncă-mi răpede pușca care-i lîngă tine. Îndată!

Anica luă pușca care scapase din mîna Șchiopului și o aruncă sulgeriului, la picioarele căruia căzu.

— Scoate-i brîul! mai poronci Strilea.

Anica desprinsese brîul Șchiopului, un cuțit căzu dintr-însul și fu aruncat sulgeriului împreună cu cornul cu praf al hoțului.

— Foarte bine, zise Strilea care nu se mișcase de după copac. Acuma rîdică pe Niță și-l razimă de nuc. Bine, așa! Acuma să stăm de vorbă!

— Măi Niță, adaoase el, urmînd să ție pistolul întins asupra Șchiopului, ia spune-mi unde sînt Crăciun și cu moșneagul care îți păzește bordeiul?

— Nu sînt aici.

— Dar unde-s?

Șchiopul tăcu cîțva. Se vedea pe fața lui că într-însul se petrece o luptă grea.

După o tăcere prelungită zise:

— Crăciun o plecat departe peste hotar, iar pe unchieș l-am trimes la Străoani să cumpere merinde.

— Pe Crăciun l-ai trimes la groful Apor?

La acest nume Șchiopul tresări.

— De unde știi? întrebă el.

— Doară știu că ai furat caii pentru grof. Pentru ce l-ai trimes?

— Ca să-mi aducă bani.

— Cum s-o dus, pe gios?

— Ba nu, calare, pe calul meu.

— Cînd o plecat?

— Pot să fie vro două ceasuri.

— Dar unchieșul o mers pe gios? Cînd se-ntoarce?

— O plecat calare pe alt cal care-l țin aici. Cred că s-a întoarce pe la asfințitul soarelui.

— Vra să zică tu ești singur aici, numai cu Anica.

— Sîngur numai cu dînsa.

— Fa Anică, zise sulgeriul, ia vină cu mine până la cel umbrar și apoi până la cai, dar să te ferească Dumnezeu să te încerci să fugi sau să faci vrun vicleșug că-ți împodobesc fără doar și fără poate fața cea frumoasă cu un gloanțe. Mergi înainte!

Anica se sculă și, urmată de sulgeriu cu pistoalele în mână, îi duse la umbrar. Sub umbrar Strilea găsi o pușcă și o secure. Atîrnă pușca de umăr prin curea și puse securea în brîu. Pe urmă merseră la cai. Amîndoi erau în bună stare și mîncau veseli din gramada de iarbă pusă dinaintea lor. Apoi sulgeriul poronci Anicăi să vie cu el la bordeiul în care nu găsiră nici o armă.

Capitolul XI

În care un copou scapă viața stapînului său

Se îndreptau spre rănit cînd li ieși înaintea, venind despre pădure, un copou. Sulgeriul îl recunoscă îndată.

— Copoul lui Neculai Jinga! strigă el. Trebuie să fie și Jinga pe aici.

— Na! Na! Dudaș!

Dar Dudaș, nevoind să-l bage în samă, o luă răpede la vale, se opri o clipă înaintea leșului lui Petrea, îl mirosi cîtva, dădu un urlet lung, apoi dispăru în pădure. Sulgeriul, tot împingînd pe Anica înaintea lui, merse să rîdice pistoalele cu care împușcase cîinii și pe care le aruncase gios, le puse în brîu, apoi se îndreptă spre locul unde zăcea, cu fața în sus, Petrea. Trupul era acuma întăpenit și se afla în mijlocul unui lac de sînge: fața era liniștită, cu ochii închiși, — ai fi crezut că doarme. După ce-i încrucișă mîinile pe piept, sulgeriul luă și cele două pistoale ale mortului, încarcate amîndouă, și se întoarse spre Niță.

— Pune-te gios, poronci el Anicăi. Nu atît de aproape de dînsul, mai departe. Așa!

Apoi se așază și el gios, în fața lor, și ramase privind-i.

Niță era un barbat de vro treizeci de ani, de o statură care întrecea pe acea obișnuită, și cumplit de spătos. Capul îi era acoperit cu un păr roș ca jaratecul și des ca peria. Fruntea îi era îngustă, ochii mici și suri, falcile și bărbia puternice, iar gura mare cu buze groase, aproape vinete. Mustețile scurte erau roșii ca și părul.

Niță era renumit pentru putera lui fără samăn; oamenii cei mai vestiți din Putna, Bacău și din Rîmnicul muntenesc care se pusese cu dînsul la luptă fusese învinși cu cca mai mare înlesnire.

Era meșter de pușcă și de pistol și călăreț vestit. Tatăl sau, preutul Pavăl de la Precista, era un om de treabă, dar zgîrcit. Niță

învațase carte bună, însă slăbiciunea preutesei îl pierduse. Ea îl deprinsese din copilărie cu bani mulți și Niță se făcuse un crai și un bătauș de frunte. Preutul îl dăduse chiar afară din casă de vro patru ani, căci îl făcuse de rușine.

Fiind prins de un negustor la soția lui, noaptea, fu împușcat în genunchi; deși se vindecă, rămăsese cam șchiop. De la acea întâmplare părăsise Focșanii și trăia mai mult prin codri, trecându-și vremea cu vînatul, căci era un vînat pătimaș și minunat. Am văzut că trecea drept hoț de cai și că era chiar bănuț de mai multe omoruri ai căror făptuitori nu se putuse descoperi până atunci.

Sulgeriul nu știa ce să facă. Să ieie caii, să-i ducă până la locul unde lăsase pe al său și pe acel al lui Petrea și apoi să pornească spre Domnești? Era lucru ușor, dar se temea ca Șchiopul, rănit cum era, să nu găsească chip, mai ales după întoarcerea moșneagului, să fugă, și vom vedea în curînd că Strilea avea temeiurile lui pentru a nu scapa pe hoț din mîni. Pe de altă parte, așteptînd aici, se expunea primejdiei să vadă venind la poiană alți tovarăși de-ai Șchiopului, care, pe lingă că ar fi putut să puie mîna pe cai, l-ar fi făcut să plătească scump îndrăzneala lui. O singură nădejde avea: să treacă pe acolo Neculai Jînga care, după cum arăta ființa copoului lui în poiană, trebuia să fie prin împrejurimi. Dar dacă Jînga ocolea culcușul Șchiopului? Cum să deie de știre că el, sulgeriul Mihalache, se află acolo? Fu trezit din gînduri de urletul unui cîne, deval, în pîrăul Hagiului. Nu încăpea îndoială, cînele de la care pleca urletul era copoul lui Jînga. Urletul contenea, dar numai puține clipe, pentru a reîncepe iar, mai deznădăjduit decît adinioarea. Din întâmplare ochii lui Strilea căzură pe fața Anicăi tocmai cînd urletul reîncepu și o surprinseră făcînd semn cu ochiul lui Niță care-i răspunse în același chip. Sulgeriul crezu dintăi că se sfătuiesc din ochi spre a se arunca asupra lui. Șchiopul, chiar cu o sîngură mînă, ajutat fiind de Anica, l-ar fi putut răpune; dar avea pistolul în mînă și mort ar fi fost Șchiopul la cea dintăi mișcare. Apoi fața Șchiopului arăta cu prisosință că rana îi pricinuieste dureri grozave; el nici nu

se. gîndea la vro luptă. Dar un nou rînd de urlete în vale făcu pe Anica să se uite iar cu coada ochiului la Niță. Strilea începu să bănuiască că hoțul și cu ibovnica lui știau pentru ce urlă copoul.

— Măi Niță, zise el, oare nu știi tu pentru ce urlă astfeli copoul lui Jinga devale, în pîrău?

— De unde să știu? răspunse Șchiopul.

Dar Anica tresărise la întrebarea sulgeriului.

— Măi Niță, zise iar Strilea, tu mă înșăli. Știi prea bine de ce urlă copoul. Vei fi ucis pe Neculai Jinga și cînele urla acuma înaintea leșului stăpînului său. Spune drept, că doară tot am să aflui adevărul. Peste un ceas, mult peste două, sosesc douăzeci de oameni de ai vornicului, după care am trimes pe unul din acei ce mă însoțeau îndată ce am dat de urmele tale la Fîntîna Bodei. Viața ta este în mîinile mele: arătîndu-te plecat la dorințele mele, se poate să ți-o cruț.

— Spune, Niță, zise atunci Anica. Tot atîta-i de noi acum!

— Spune tu, zise Șchiopul; eu de durere nici nu pot vorbi.

— Neculai Jinga o dat peste noi aici azi-dimineață și o văzut caii, zise Anica. Niță, bănuind că are să meargă să deie de știre vornicului, l-o luat la ochi și, sub amenințare că îl împușcă, l-o făcut să steie până ce l-o legat Crăciun. Apoi amîndoi l-o dus în pîrău, i-au pus un căluș în gură și l-au legat de un copac.

— Și dacă nu mă întîmplam eu aici și nu auzeam urletele copoului, ați fi lasat pe om să moară de foame în fundul pîrăului! strigă sulgeriul.

Niță și Anica lasară capetele în gios.

— Trebuia să aleg între viața lui și viața mea, zise în sfîrșit Niță; am ales pe a mea.

Sulgeriul stătu cîțva pe gînduri, apoi zise Anicăi aruncîndu-i cuțitul Șchiopului.

— Na-ți acest cuțit. Du-te îndată în pîrău, taie legăturile lui Jinga și mi-l adă înapoi aici. Dar nu zăbăvi și, mai ales, nu te duce aiurea. Peste o jumătate de ceas să fii negreșit aici. Uite, adaose el,

soarele este acuma în vârful tîrșarului celui mare din capătul poienii; dacă, cînd s-a scoborî în dreptul fagului celui sîngur din fundul bobecii, nu-i li aici cu Jinga, îți jur, uite pe crucea asta, și scoase din sîn o cruce de argint, că trimăt în crierii lui Niță amîndoi glonții din pistoalele mele. Mergi!

Anica luînd cuțitul se depărtă răpede, iar sulgeriul depunînd pistoalele lui la pămînt lîngă el începu, fără a pierde din ochi pe Șchiopul, să încarce pușca lui Niță, cu care Anica trăsese asupra lui și care rămăsese neîncarcată.

— Vezi tu, zise el lui Niță după ce isprăvi, am aici opt focuri. Știi cum trag. La cel dintăi semn că-ți vine ajutor trag în tine fără cruțare.

Nu trecuse jumătate de ceas, cînd se auziră trăsînd crengile uscate în pădure și Anica apăru urmată de Jinga. Omul, un mocan uscăcios, de statură mijlocie, cu părul și barba roșii, era galbăn ca ceara și cuprins de tremur. Cum zări pe sulgeriu alergă la dînsul și, căzînd în genunchi înaintea lui, începu să-i mulțamească cu lacrimi pentru că-i scăpase viața și nu lasase pe copiii lui pieritori de foame.

— Nu-mi mulțami mie, zise sulgeriul, mulțamește lui Dudaș, el te-o scapat. Ie cuțitul din mîna muierii, adaose el după ce Jinga se ridică. Dar unde-ți este pușca?

— Hoții știu, răspunse Jinga.

— O luat-o Crăciun cu dînsul, zise Anica.

— Nu face nimică, zise sulgeriul, poți să iei pușca Șchiopului; este mult mai bună decît a ta.

— Du-te pe drum la vale, adause el arătînd spre Bîlca, ai să găsești doi cai legați de niște copaci, adă-i numaidecît aici.

Jinga luă pușca Șchiopului, se îndreptă înspre drumul care duce deval, dispăru în pădure și în curînd se întoarse cu caii.

— Aferim! zise sulgeriul-cînd Jinga se opri lîngă dînsul. Adu aici rafturile bietului Petrea și ale mele; du caii la apă ș-apoi scoate-li zăbălile din gură, dar lăsîndu-li căpețelile, leagă-i cu căpestrele de un pom din marginea poienii, dar aproape de noi, și vină de mîinîncă, că trebuie să fii flămînd.

Jinga se depărtă cu caii spre fîntînă iar Strilea începu să scoată merindele din rafturile lui Petrea. Erau mîncări multe și alese, precum și o ploscă zdravănă, plină cu vin roș de Nicorești. Sulgeriului îi era cumplit de foame și începu să mînînce cu poftă mare, însă tot cu pistoalele lîngă el. Șchiopul, care suferea grozav, rămăsese cu ochii închiși, dar Anica se uita cu lăcomie cum dispăreau mîncările în gura sulgeriului. Iar acesta, pricepînd că ea este flămîndă, luă un but de miel și o bucată de pîne și i le aruncă.

— Na-ți și ție, zise el. Mai fă și tu un praznic astăzi, căci vei avea parte de destule posturi în temniță.

Aceasta prezicere însă nu micșoră întru nimic pofta de mîncare a Anicăi, ai cărei dinți mici și albi se puseră îndată pe lucru.

Jinga se întoarse cu caii de la fîntînă, îi legă de cîte un perj în marginea poienii și se apropie de sulgeriu. Acesta însă îi spuse să strîngă mîncările întinse în rafturi și să le aducă sub un nuc, la vro zece stînjăni de locul unde era rănitul, și, luîndu-și pistoalele, se duse să se așaze sub pom, de unde vedea orice mișcare ce o făcea Nița și Anica, dar putea vorbi cu Jinga fără să fie auzit de hoț și de ibovnica lui.

Cînd Jinga aduse rafturile, se puse iar pe mîncare făcînd parte și mocanului; apoi îi ceru să povestească întîlnirea lui cu Șchiopul.

Jinga îi spuse că venea de acasă, de unde plecase de cu noapte, ca să prindă niște păstrăvi în pîrăul lui Moisa. Dar ca, fiind aproape de Carecnă, voise să vadă dacă dușmanul lui era pe acolo. Auzind glasuri, voise să știe care sînt tovarășii lui Nița. Izbutise să se apropie de tot: văzu caii, pe care îi recunoscuse îndată; dar o creangă uscată trăsînd sub piciorul lui, Șchiopul dintr-o săritură fu în marginea pădurii, îl zări și, luîndu-l la ochi, îi poronci să steie. A nu asculta era moarte — mocanul se supuse. Fu luat pe sus de Nița și de Crăciun, dus în fundul pîrăului Hagiului, legat, cu un căluș în gură, de un fag gros și lasat acolo ca să moară de foame și de sete. Deoarece nimene n-avea ce căuta în acel fund, Jinga se crezuse pierdut și părăsise de la început orice nădejde de scapare. Un ceas

după ce fusese părăsit, auzise cinci focuri în vârful dealului, iar după o bucată de vreme mai auzise un foșnet ușor și simțise ceva cald și umed pe mâni. Era Dudaș, copoul lui, care-l părăsise la piciorul priporului Carecnei luîndu-se după o urmă de capră și care acuma, din întâmplare, îl găsisse în pădure și-i lungea mâinile.

Legat cum era, nu putea să se miște, nici să vorbească din pricina călușului. Cînele, văzînd pe stăpînul său nemișcat, începu să urle, apoi o apucase la deal spre vârful Carecnei. Jinga atunci începu să prindă puțină nădejde. Cine știe? Poate că cînele avea să se ducă întins acasă și frații lui, văzînd la noapte că Neculai nu se întoarce, aveau să vie a doua zi să-l caute, iar cînele îi va aduce la dînsul. Dar și această nădejde pieri, căci cînele se întoarce și începu din nou să urle lîngă el. În curînd însă auzi crengile trăsînd iar și zgomotul ce-l făcea o ființă omenească care scobora dealul în fuga mare. Fu cuprins de o spaimă grozavă: fără îndoială era Șchiopul sau Crăciun, care venea să-l ucidă, pe dînsul și pe cînele lui! Cînd zări pe Anica, se liniști, dar se spărie din nou cînd văzu cuțitul în mîna ei. Ea era numai o femeie, dar, legat cum se afla, n-avea cum să i se opui: ea putea să-l înjunghie sau să-i taie beregata, ca și cum ar fi fost un berbec de căsăpie.

Cînd ea se apropie de el, Jinga crezu că sosise ceasul lui cel de pe urmă, închise ochii și rugă pe Dumnezeu să-i ierte pacatele. Mare-i fu mierarea cînd își simți întăi picioarele și apoi mîinile slobode. Era țapăn, nu putu să steie în picioare și căzu jos. Voi să scoată călușul din gură, dar îi întăpenise și mîinile: de-abie le putea mișca.

Călușul îi fu scos de Anica.

— Scoală, zise ea, grăbește și vină la deal cu mine! De-om zăbăvi mult, boieriul împușcă pe Niță.

— Ce boier? întrebă Jinga.

— Sulgeriul Mihalache Strilea. El o venit după cai cu un om al vornicului. Niță o ucis pe acel om, dar sulgeriul o împușcat pe Niță în umăr. Urletele copoului l-au făcut să priceapă că ai pățit ceva.

Cînd ne-o întrebă, noi i-am spus drept. Dar scoală mai degrabă că dacă mai zăbăvim îl ucide pe Niță!

Moartea lui Niță n-ar fi fost deloc neplăcută lui Jinga; el n-ar fi mișcat macar un deget pentru ca s-o împiedece, dar avea groază de acel fund de pîrau întunecos și era nerăbdător să iasă la lumină. Se sculă cu greu și urmă pe Anica la deal.

După ce mocanul își isprăvi povestea, sulgeriul, la rîndul lui, îi spuse toată întîmplarea cu furatul și cu găsirea cailor, cu moartea lui Petrea și cu rănirea Șchiopului. Apoi, după ce dădu lui Jinga plosca din care mocanul își turnă mai multe pahare, îi poronci să încalece pe șargul pe care venise și să se ducă întins la Anghelești, să spuie unui cunoscut al său să încalece răpede cu șapte ori opt oameni și, luînd cu dînșii și o căruță cu cai, să vie cît mai degrabă în vîrfurile Carecnei.

Dar înainte de plecarea lui Jinga, îl mai trimese o dată cu Anica la fîntînă, ca să aducă două cofe, cu care îi puse să adăpe misirlii.

Capitolul XII

Cum știe sulgeriul Mihalache să-și poarte trebile

După plecarea mocanului, sulgeriul scoase din rafturi un ciubucel scurt și veni să se așaze iar în fața Șchiopului și a Anicăi, cu toate pistoalele și puștele ramase. Umplu luleaua cu tiutiu, aprinse o bucată de iască, o așază în lulea; mai puse peste dînsa tiutiu pentru a face căimac și începu să tragă fumul în piept cu toată plăcerea aceluî înțarcat de această plăcere vreme de mai multe ceasuri. Se uita la Niță și la Anica fără a vorbi. Numai după ce isprăvi cel dintăi ciubuc și își umplu altul, rupse tăcerea.

— Măi Niță, întrebă el deodată, uitîndu-se drept în ochii rănitului, ia spune-mi, dragă ți-i viața?

— Dar cui, dracul, nu i-i dragă? răspunse după oareșicare tăcere Niță, surprins.

— Tu știi, zise sulgeriul, că a ta nu mai face nici trei parale.

— Știu, zise Niță liniștit.

— Peste două zile ai să faci cunoștință cu ștreangul, urmă sulgeriul. Nădejde de scapare nu-i, căci vornicul Dumitrache este la mijloc: ograda lui ai spart-o, caii lui i-ai furat, pe țiganul lui l-ai momit și pe omul lui l-ai ucis. Nici un staroste de Putna nu ar îndrăzni să te facă scapat, căci și-ar face din vornic un dușman de moarte.

— Știu, mai zise Niță cu aceeași liniște.

Sulgeriul sorbi de vro cîteva ori din imame, apoi zise:

— Oare ce mi-ai da tu mie, dacă ți-aș scapa eu viața?

— Orice mi-ai cere, răspunse Niță cu hotărîre, dar nu ai cum.

— Ba am, răspunse sulgeriul.

— Cum? întrebă Niță.

— Asta-i treaba mea. Faci tu pe tată-tău să-mi vîndă bătrînul și jumătate ce-l are în Tămășăni după maică-ta, cu dăniile și cumpărăturile dobîndite de el în ceilalți bătrîni, dacă te scăp de ștreang?

— Și mă vîri în ocnă, zise Niță cu amărăciune.

— Te fac scapat de tot, răspunse sulgeriul.

Niță ramase cîțva gînditor, apoi zise:

— Tata ar fi bucuros să scape de mine chiar prin ștreangul gealatului. El este aspru și zgîrcit și n-ar da macar o lețcaie ca să mă scăpe. Dar mama n-are să se îndure și are să-l facă să-ți dăruiască moșia.

— Eu nu umblu după daruri de la voi, zise sulgeriul; îi plătesc cîte patruzeci de lei de bătrîn întreg, după cum am mai plătit. Dar banii n-are să-i ieie preutul; trebuiesc dați starostelui. Știi cît îi de lacom grecul: dacă nu i se dau bani, nu te face scapat.

— Dar cum ai să capeți învoirea vornicului? mai întrebă Niță.

— Foarte ușor, răspunse sulgeriul; am să i-o cer și el are să mi-o deie. Fii pe pace. Cel mult peste trei zile vei fi slobod, însă numai dacă preutul îmi vinde moșia.

— Mama l-a face să ți-o vîndă. Dar dacă mă înșăli, dacă tata îți vinde moșia, și dumneata nu mă scăpi de ștreang?

— Dar oare cînd prinsu-m-ai pe mine cu o minciună? întrebă sulgeriul încruntîndu-se și cu glasul răstit.

— Iarta-mă, zise Niță. Am vorbit ca un prost: n-am auzit minciună ieșind din gura dumitale. Te cred și-ți mulțămesc.

— La noapte, zise atunci sulgeriul, vom fi în Focșani. Te-oi ține până mîni la gazda mea și ți-oi aduce pe Leonte, gherahul cel vestit, care ți-a scoate gloanțele din rană și te-a lega cum știe el. Apoi oi vorbi cu starostele, te-oi da pe sama lui și după-amiază m-oi răpezi la Domnești, la vornic. Dar sîntem înțăleși în privința moșiei?

— Sîntem înțăleși, zise Niță, numai să ai grijă să dai mamei de veste și să capeți de la staroste voie ca ea să vie să mă vadă în temniță.

— Asta-i treaba mea, zise sulgeriul. Ea a veni să te vadă înainte ca să fii dat pe mîna starostelui. Dar, fa Anico, ia du-te până la cele rafturi, ie dintr-însele plosca cu vin și paharul și dă lui Niță din cel vin de Nicorești ca să-l mai întărească și mai trage și tu o dușcă sau și

mai multe.

Anica făcu, cum i se poroncise, și Șchiopul deșărtă cu o plăcere vădită două pahare de vin. După ce bău și ea, Anica duse plosca la loc, se întoarse, schimbă petecă udă de pe rana lui Niță, apoi se așază iar lângă el.

Sulgeriul trăgea acuma în tăcere din al treilea ciubuc. Era foarte mulțămît de ziua lui. Prin găsirea misirliilor îndatorise tare pe vornicul Dumitrache și căsătoria lui cu fata lui Țifescu nu mai putea să fie pusă la îndoială: se despărțea pe vecie de trecutul lui de sărăcie. Apoi făcuse un pas însamnat spre întregirea moșiei Tămășani, pe care o îndrăgise și unde avea de gînd să s-așaze cu noua lui nevastă. Avea să plătească preutului preț bun pe părțile lui. Dar ce însamnatate aveau cîțiva lei mai mult sau mai puțin! Până atunci preutul nici nu voise să între în tocmală cu el pentru vînzarea acelor părți. Și-apoi bucățile răzlețe ce le stăpînea popa printre răzăși aveau să facă isprăvi minunate și să silească pe mai mulți din ei să vîndă mai degrabă părțile lor. Că vornicul avea să dăruiască sulgeriului viața Șchiopului, nici umbră de îndoială nu putea să fie și, peste toate, sulgeriul mai era mulțămît și de chipul în care ieșise biruitor din întîlnirea lui cu Șchiopul și scapase viața lui Jinga. De moartea bietului Petrea îi părea rău: se caia că nu-i luase locul, căci era încredințat că ar fi tras înaintea Șchiopului. Dar era foarte mulțămît de izbînda lui. Ce aveau să vuiască satele de dînsa! Și cum aveau să se uite la el de acuma înainte fetele și nevestele.

Și-apoi sulgeriul era mulțămît, căci mîncase cu poftă niște merinde alese, vinul de Nicorești răspîndise în toate vinele lui o căldură plăcută și tiutiunul ce-i trimesese de curînd Iani Sari, tiutiungiul lui din Țarigrad, îi părea mai bun și mai mirositor decît oricînd.

Și deodată, uitîndu-se la Anica, băgă de samă că tînăra femeie era plăcută de tot la privit: avea niște ochi mari, negri, de toată frumuseța, nasul drept și subțire, gura ca o cireășă coaptă. Gîtul plin, brațele descoperite și gleznele erau de o albeață uimitoare la o

țarancă, iar sînul plin era bogat fără a fi greu. Și sulgeriul fu cuprins de o poftă mare să muște acele buze rumene, să strîngă la pieptul lui comorile ce le vedea și le gîcea.

Și se uita și Anica la sulgeriu. Ce om naprasnic, Doamne, era acel boier! Ce îndrăzneț și ce iscusit în îndrăzneala lui! Să cuteze el să se puie cu Niță și să-l biruiască! Cum știuse el să descopere ceea ce ei făcuse cu Jinga! Ce glas poroncitor avea, ce priviri ca niște fulgere! Dar acuma din ochii lui nu mai ieșeau fulgere, ci niște priviri care o tulburau. Și ce frumos era, ce barbă ca matasa avea! Și Niță îi părea acuma așa de urîv, așa de mojit și așa de prost! Începea să se miere cum putuse să-l iubească vrodată.

Strilea puse deoparte ciubucul aproape stîns și zise Șchiopului:

— Măi Niță, pentru tine am făcut tocmală, știu ce ieu pentru scaparea ta, dar pentru Anica n-am vorbit.

— Și ce este de vorbit pentru dînsa? zise Șchiopul cuprins la aceste cuvinte de o îngrijire vădită.

— Apoi, zise sulgeriul, oare nu este ea partașă la faptele tale: la furt de cai și la omor, ca să nu mai vorbesc de momirea robului? Dacă scapă de ștreang, nu scapă de o bataie cumplită și de surgun pe viață la o mănăstire.

Anica, care la început luase întreabarea sulgeriului drept o glumă, văzîndu-l că vorbește acuma cu tot înadinsul, se făcu galbănă ca ceara și trupul îi fu cuprins de tremur. Fața lui Niță se întunecase de tot.

— Eu credeam că, cu tocmla făcută, aveai de gînd să ne scăpi pe amîndoi, zise el. Nu știu ce să-ți dau pentru scaparea Anicăi. Ea-i saracă lipită pămîntului.

— Ba nu, zise sulgeriul scuturînd capul, Anica numai saracă nu-i.

— Dar ce crezi că are?

— Ce are Anica? zise sulgeriul. Ea are doi ochi care ard inima aceluia la care se uită. Are niște buze care cu sărutările lor ar fi în stare să trezască pe bietul om care zace acolo, și arată spre locul unde era leșul lui Petrea. Are un trup fraged și alb care te umple de

poftă să-l cuprinzi în brațe și să-l tot strângi cu dor. Iaca ce are Anica!

Și sulgeriul tăcu. Șchiopul tăcea și el, fața i se întunecase de tot: înțelesese unde voia să ajungă Strilea. Și era cuprins de o turbare nespūsă, căci iubea pe Anica cu patimă și o temea cumplit.

Sulgeriul, pricepînd ceea ce se petrece în mintea hoțului, îi zise cu hotărîre:

— Ia ascultă, Niță, scurt și cuprinzător, sau vine Anica cu mine în tufele din dosul umbrarului sub care sînt caii, acuma, îndată, sau pieriți amîndoi prin ștreang. Știi că sînt om de cuvînt.

Niță stătu pe gînduri, dar numai o clipa: glasul hotărît al lui Strilea făcuse să apară dinaintea ochiului lui furca cu belciugul ei și Miron gealatul purtînd pe umărul stîng ștreangul uns cu sopon.

— Du-te cu boieriul, Anico, zise el femeii, și arată-te plecată la voințele lui.

— Halal de tine, Niță, că deștept mai ești, zise sulgeriul sculîndu-se, punîndu-și patru pistoale în brîu, luînd celelalte două în mîni și pușca pe umăr. Haide, Anico, mergi înainte!

Fără a zice un cuvînt, Anica se sculă și se îndreptă spre tufe; fața i se făcuse acuma roșie, dar în ochii ei nu se oglindea nici o mîhnire și poate că, în inimă, era mai degrabă mulțămîtă decît suparată de ceea ce i se întîmpla. Sulgeriul o urmă de aproape zîmbind; dar dacă s-ar fi întors și ar fi văzut privirea de ură cu care îl urmăreau ochii mici și crunți ai Șchiopului, cu toată îndrăzneala lui Strilea, poate că i-ar fi pierit zîmbetul de pe buze.

Capitolul XIII

În care facem cunoștința unui diregător care știe să se chivernisască

Cu un ceas după toacă, cînd Jinga sosi cu două căruțe înhamate cu cîte patru cai și însoțite de opt călăreți bine înarmați, el găsi pe sulgeriu trăgînd liniștit din ciubucul cel scurt în fața Șchiopului și a Anicăi.

Fără a pierde vreme, Strilea puse să se umple coșul unei căruți cu fîn, pe care fu așezat Niță, care, deși suferea dureri groaznice, de-abie scapa cîte un gemăt. Anica se așează lîngă ibovnicul ei. În cealaltă căruță, asămene pe un așternut de fîn, fu așăzat trupul înțăpenit al bietului Petrea. Misirluii fură duși la apă și apoi încredințați fiecare unui om de nădejde, care trebuia să ducă calul de căpăstru mergînd pe jos; iar sulgeriul, după ce încălecă, se ținu aproape de ei.

La o răspîntie unde se împreunau drumurile spre Focșăni, găsiră pe vataful Simion așteptîndu-i cu cei doi paici, căci Jinga avusese grija, îndată ce sosise în sat, să trimată vornicului veste despre găsirea cailor. Strilea îi încredință vatafului împreună cu trupul lui Petrea și, după un scurt popas, porni mai răpede înainte spre Focșăni unde ajunse de-abie pe la trei ceasuri după miezul nopții, cînd se făcea ziuă.

Sulgeriul își avea gazda obișnuită la un om de casa banului Constantin, care îl pusese în slujbă și-i înlesnise chipurile de a strînge o avere bunișoară. Căpitanul Oatu avea o casă încăpătoare, în care se găsi adăpost și pentru Șchiopul, care ramase păzit de doi din oamenii din Anghelești opriți de sulgeriu pentru a doua zi.

Cea dintăi grijă a lui Striba fu să trimată după Leonti gherahul, un grec care își făcuse un nume ca tămăduitor de boli și mai ales ca îngrijitor de răni și de ciolane rupte. Leonti veni îndată și nu părăsi

pe Niță până ce nu-i scoase glonte care-i sfarmase rău ciolanul și nu-i legă rana după toată rînduiala. Apoi sulgeriul avu grijă să puie la cale ca un om al capitanului Oatu să meargă încă de cu noapte la părintele Pavăl spre a chema pe preuteasa la fiul ei. Cînd Strilea se trezi de dimineață, i se spuse că preuteasa, care sosise încă înainte de răsăritul soarelui, vorbește cu Șchiopul.

Îndata ce soarele fu sus și tărăbile dughenilor începură să se deschidă, Strilea se grăbi să meargă la starostele de Putna. La diregătorie era rînduit, încă de pe vremea lui Ion Calimah, Grigoraș Leon, un grec țărigrădean venit cu acel domn în țară. Stărostia Putnei fiind una din cele mai bănoase din slujbele de pe la ținuturi, și ca atare vînată până și de boieri de mîna întăia, nu mic fusese numărul acelor care se încercase să scoată pe Leon dintr-însa. Se făcuse domnilor care urmasă de atunci în scaun și sfetnicilor lor propunerile cele mai frumoase, se adusesse împotriva lăcomiei și a jafurilor starostelui pîrile cele mai amărînte și mai întemeiete, însă fără izbîndă. Grigoraș Leon afla totdeauna la vreme despre păsurile dușmanilor lui, totdeauna găsea chip să le zădărnicească, adesea chiar să le întoarcă în paguba uneltitorilor. Strilea, care îl cunoștea bine, nu se îndoia că va dobîndi de la el viața Șchiopului; dar știindu-i și lăcomia, se întreba cu îngrijorare dacă grecul, spre a-i face pe plac, se va mulțami cu prețul ce el era hotărît să-l deie pe pămîntul preutesei.

Lumea, și cu ea și slujbașii domnești, se sculau de dimineață la noi în veacul al optsprezecelea. Sulgeriul fu primit îndată și găsi pe staroste bîndu-și a doua cafea și trăgînd din întăia narghile de care avea parte în acea dimineață. El pofți, bineînțelese grecește, căci românește vorbea prost de tot, pe sulgeriu să ieie loc alături de el, pe salteaua acoperită cu covor turcesc destul de frumos a patului de scînduri pe care șădea, și poronci să-i aducă ciubuc și cafea.

Spre marea mierare a sulgeriului, Leon nu mai făcu nici o greutate pentru a face pe Șchiopul scapat îndată ce Strilea se îndatori a-i aduce învoirea scrisă a vornicului Dumitrache; apoi el se

arăță foarte mulțămît cînd sulgeriul îi propuse să-i deie pentru această îndatorire șaizeci de lei, adică prețul unui bătrîn și jumătate din Tămășăni, căci sulgeriul nu se gîndi macar o clipă să ascundă starostelui că făcuse preț cu Șchiopul pentru viața lui. Leon se oferî chiar ca, la prilej de nevoie, să ademenească el, prin mijloacele lui cunoscute, pe părinții hoțului să răscumpere viața fiului lor vînzînd moșia. Strilea începu să se miere de ușurința cu care grecul îi intra în voie și să se întrebă ce s-ascunde sub dînsa: în curînd află pricina ei.

— Arhon sulgeriu, zise deodată starostele care rămăsese cîtăva vreme gînditor, cu țevia narghilelii în mînă, am să-ți fac și eu o rugăciune.

— Cu bucurie ți-oi îndeplini-o, numai de mi-a fi cu putință, răspunse sulgeriul care, în gîndul lui, își zise: „Iată-ne ajunși la nod!”

— Arhon sulgeriu, am la steagul de calarași al starostiei un stegar foarte vrednic, grec tocmai de la Chio, cam rudă cu mine; mi se pare că îl cunoști: îl cheamă Mitru. Privesc pe acel tînăr ca mîna mea cea dreaptă: isteț, îndrăzneț, credincios și foarte cinstit. El îmi este cu atît mai neprețuit cu cît căpitanul este moale și prost: nu pot să am nici o nădejde în el. Mă purtam cu gîndul să fac ce-oi face pe lîngă hătmănie pentru a înlocui pe acel bou de moldovan prin stegar, dar iaca că peste bietul om o dat o napaste mare.

Sulgeriul începu acum să asculte cu îndoită bagare de samă.

— Sînt două săptămîni, au venit aici doi armeni din sus spre a cumpără, pentru țara leșască, vin vechi din podgoriile noastre. Unul din ei fiind bolnav, au stat mai multe zile în tîrg, și cel sănătos a făcut în acel timp cercetări pentru a afla unde anume se găsește vin mult și bun. Astfeli s-o lățit vestea că acei armeni caută mai multe mii de vedre de vin vechi și că chimirurile lor sînt pline de bani. După îndreptarea celui bolnav, s-au dus întăi la Odobești, unde au și cumparat vro cincizeci de vase de la un boierănaș de pe loc. Încredințîndu-se că numai atîta se găsește acolo de cumparat, au pornit încoace tocmai într-un tîrziu, călări, sînguri cu un argat. Nu se

temeau, fiindcă erau oameni în putere, voinici și bine înarmați. Dar, cam la jumătate de cale, cum treceau printr-un rediu de stejari, s-o tras mai multe focuri care au omorât pe cei doi armeni și au rănit pe argat. Rana acestuia era ușoară, gloanțele trecînd numai prin carne sub ȋȋȋa stîngă și el nu-și pierduse deloc cunoșȋinȋa; dar fiind șiret, s-o făcut mort și o văzut cum hoȋii care, zicea el, erau vro șasă, au ieșit dintre copaci, au aprins un fanar și au început să caute, întăi pe stăpîinii lui morȋi și apoi pe el, luîndu-li banii și armele.

A doua zi s-au găsit numai trupurile armenilor, iar argatul se făcuse nevăzut. Și iaca că ieri îmi sosește de la leși un bulubașă de seimeni hătmănești împreună cu acel argat. Bulubașă aducea carte gospod prin care mi se poroncește să trimăt de sîrg, la leși, sub pază, pe stegarul meu de calarași, pe care argatul armenilor l-ar fi cunoscut printre hoȋi, și pe cȋȋi calarași i-ar mai arata acel argat că au luat parte la jăfuirea armenilor. S-adunase spre sară întregul steag de calarași spre căutare, și argatul n-o putut cunoaște nici pe unul; dar, în cȋȋ privește de stegar, stăruie să spuie că îl cunoaște, că el o strîns banii ce se aflau asupra armenilor și asupra lui. Și, din pacate, nu apasă numai mărturia celui argat asupra bietului tînr; la el acasă, unde bulubașă o făcut îndată căutare, s-o găsit o pălărie a unuia din armeni, pălărie care o fost recunoscută și de argat și de gazda din tîrg la care au stat.

Mitru, stegarul, o aratat că o cumparat acea pălărie de la niște țigani caldarari pe care i-o întîlnit a doua zi între Cornăȋel și Adjud, cînd se întorcea de la o ibovnică ce are el acolo, dar unde să găsească acuma pe acei țigani? Îi rău de tot de bietul tînr și tare mă tem să-l pierd.

— Dar, zise sulgeriul, cum aș putea eu să te ajut?

Starostele trase de mai multe ori din narghile cu ochii în jos; apoi, fără a se uita la sulgeriu, zise:

— Oare nu-ȋi aduci aminte să-l fi întîlnit pe Mitru pe Trotuș în sara zilei de luni — au trecut alaltăieri două săptămîni?

„Oho! își zise sulgeriul, așa stă treaba! Starostele o pus pe hoȋul

de nepotu-său să ucidă pe armeni și acuma voiește să mă scoată pe mine mantur că, în ceasul omorului, grecul se afla la patru poște de negustorii uciși. De scapat îl scăp, căci altfel grecul nu-mi face treaba mea; doară pe armeni nu-i mai pot trezi din mormînt. Dar atunci nu vede el cei șazeci de lei cît face pămîntul popei. Ceea ce-i frumos, adause el tot cătră sine, este că minciuna nu-i decît trei șferturi de minciună; căci eu în acea sară mă întorceam calare din lunca Cornățelului după ce mă întîlnisem, nu cu Mitru, dar cu fata cea frumoasă a dascalului Petru, care știu că se ține și de el.”

Apoi zise cătră staroste care acuma își întorsese privirea spre el:

— Gîndindu-mă bine, îmi aduc acuma aminte, arhon staroste, că într-adevăr în sara zilei de luni, au trecut alaltăieri două săptămîni, întorcîndu-mă de la Ruginești acasă calare, m-am întîlnit cu stegarul Mitru în lunca Cornățelului. Mi-o dat sara bună, iar eu i-am mulțămît, mai însărcinîndu-l să-ți aducă închinăciunile mele. Și îmi mai aduc aminte că a doua zi au trecut pe la Tămășăni niște țigani caldarari care căutau să vîndă un anteriu și două părechi de șalvari aproape noi.

Starostele bătu din mîni de bucurie.

— Ce minunată întîmplare te-o adus aici! Mitru este scapat dacă un boier de neam ca dumneata, arhon sulgeriu, îi dă la mîna mărturie scrisă că, chiar în ceasul cînd se făcea omorul, el se afla tocmai în lunca Cornățelului, cale de șase ceasuri de la locul unde au căzut armenii, și că o vorbit însuși cu el.

— Cu mare plăcere i-oi da mărturia, zise sulgeriul. Dar, adause el, arhon staroste, dacă eu mi-am adus aminte de un lucru care îți este plăcut, te-aș ruga ca dumneata să uiți altul care mie nu-mi poate fi decît neplăcut.

— Și care anume? întrebă grecul cu bănuială.

— Cei șazeci de lei ce ți-i juruisem pentru a face pe Niță scapat, răspunse scurt sulgeriul.

Starostele se uită la el, trase de vro trei ori din narghileaua pe sfîrșite, apoi oftînd adînc zise:

— Eu nu știu nimica despre cei șăizeci de lei. Mi-ai cerut viața Șchiopului, țin prea mult la dumneata pentru a nu-ți face pe plac. Adă-mi învoirea vornicului și poți face cu hoț tot ce voiești.

Și, zicînd aceste cuvinte, starostele bătu în plame și poronci slugii, care veni să aducă condeie, cerneala și hîrtie. Îndată după ce sulgeriul își scrisese mărturia, el si grăbi să-și ieie ziua bună de la staroste și să meargă la gazda lui.

Aici găsi pe Șchiopul foarte îngrijit. Preuteasa îl părăsise puțină vreme după ce ieșise Strilea și se dusesese să înștiințeze pe preut despre cele ce se întîmplase și despre prețul cerut de sulgeriu pentru a face pe Niță scapat. Preutul îi răspunsese că, după cîte rușini pățise ei de la fiul lor, acea a spînzurătoarei lui nu va fi un adaus mare și că astfel cel puțin se va pune capăt oricărei rușini viitoare. Adăugise apoi în chip foarte hotărît că n-o lasă să vîndă moșia pentru a scapa viața acelui ticălos; dar dacă voiește să se mîntuie de ea, s-o dăruiască vrunui sfînt locaș, pentru ușurarea pacatelor lui Niță.

— la ascultă, măi Niță, zise sulgeriul după ce hoțul isprăvi povestirea, starostelui i-am dat alt lucru în schimbul vieții tale, un lucru care nu m-o ținut bani, dar care pentru el are preț mare. Prin urmare cei șăizeci de lei mi-au ramas în pungă și sînt gata să-i dau tătîne-tău. N-are decît să-ți ușureze pacatele trecute și viitoare dînd vreunei mănăstiri bani în loc de pămînt. Eu plec chiar acuma la Domnești să mă înțeleg cu vornicul Dumitrache, de la care oi ști eu să capăt învoire să fac cu tine ce-oi voi. Pe la căderea nopții oi fi înapoi; dacă atunci îmi dai zăpis de vînzarea moșiei din partea părinților tăi, îți dau și șăizeci de lei și te fac scapat. Dar dacă nu găsești mijlocul să îndupleci pe tată-tău să iscălească până atunci zăpisul, să știi că până în trei zile ești spînzurat. Oi găsi eu doară alte mijloace care să înduplece pe părintele Pavăl să-mi vîndă moșia.

Și fără a mai aștepta răspunsul Șchiopului, sulgeriul plecă calare la Domnești unde ajunsese puțin după-amiază.

Primirea de care avu parte fu din cele mai călduroase. Vornicul îl primi ca pe un biruitor mare și nu ridică macar cea mai mică greutate pentru a-l învoi să facă cu Șchiopul ceea ce-i va plăcea, dîndu-i înscris la urmă despre acestea. Dar vorniceasa îl primi ca o mamă, sărutîndu-l și netezindu-i pe obraz. Pe Catinca nu o văzu, căci nu stătu la cină; dar cînd, după toacă, plecă înapoi, trebui să făgduiască că se va opri la întoarcere cel puțin o zi.

Cînd ajunse la Focșăni, găsi la gazdă pe preutul Pavăl și pe preuteasă care, în schimbul sumei de șăizeci de lei, îi înmînară zăpădul de vînzare a părții lor de Tămășăni.

În aceeași sară învoirea vornicului Dumitrache era în mîna starostelui, și Șchiopul fu lasat să plece de la căpitanul Oatu.

Iar a doua zi, la Domnești, Țifescu făgăduia sulgeriului mîna fiicii sale, însă, pentru temeiuri pe care nu le dădu în vileag, hotărî ca logodna să se facă de Sîntă Măria mare, iar nunta după Ziua crucii. Vesel era Mihalache Strilea în ziua în care se întoarse la Tămășăni: se vedea acum calare pe nevoie, cu viitorul lui și acel al copiilor bine întemeiet.

Capitolul XIV

În care facem cunoștința unui țigan simpatic

În dosul curții lui Mihalache Strilea, între drumul mare și rîpă, se aflau bordeile robilor țigani: cincisprezece peste tot. Erau bordeie cu acopereminte de pămînt și de paie, din care ieșeau ogeagurile; cîte o ferestruică mică, sau mai bine zis cîte un ochi de fereastră, se vedea în perețele din fund. În fiecare dintr-însele se înghesuia cîte un salaș de țigani, alcătuit obișnuit din tată, mamă, cîteodată dintr-un bunic sau dintr-o bunică, și cîți țiganași nu fusese săcerați de bolile ajutate de murdăria și sărăcia în care trăiau.

Cîte un pat de scînduri acoperit cu paie și cu zdrențe, cîte un scăuieș sau două în trei picioare, o biată măsuță rotundă de lemn, un sipet și puține oale alcătuiau toa'ă gospodăria salașului.

Așa trăiau Todirică și Simion bucătării, Nastasă și Costache vezeteii, Grigore pitarul, Neculai, lordachi și Niță rîndașii, Vasile fierarul, Dumitrache stoleriul, Ifrim grădinarul, Iancu sofragiul, Stanca vadana și Soltana vadana. Femeile și fetele erau spălătorițe, fete în casă, dadace la copii. Unii din țigani dormeau și mîncau la curte: Culiță feciorul, Tudurache cafegiul, Voicu chelariul, cu femeile și fetele lor.

La oarecare departare de acestea, chiar pe marginea rîpei, se vedea un bordei mult mai mare acoperit cu șindilă, avînd pereți mai nalți, cu cîte o fereastă în două ochiuri: aproape o casă. Acesta era bordeiul pușcașului, a lui Ion Tiron, care știuse demult să cîștige deosebita bunăvoință a boierului.

Ion, care era de o vrîstă cu Mihalache Strilea, copilărise cu dînsul în casa banului Constantin. Cînd Mihalache începu să meargă la vînat, Ion fu luat de la bucătărie unde freca tingirile, fu însărcinat cu curățirea armelor „cuconașului”, cu hrana și cu îngrijirea copoilor. În zilele de vînătoare, el ducea copoii legați pînă la locul anumit, el purta în spinare merindele și mantaua stăpînului.

Atît Mihalache, cît și Ion erau încredințați unui vînător bătrîn, numit Ilie Hîrșu, pușcaș neîntrecut și cunoscător minunat al obiceiurilor vînatului.

Țiganul prinse gust la vînat. Hîrșu neputînd, din pricina bătrînețelor, să însoțască totdeauna pe fiul boierului, era bucuros să-și încredințeze pușca lui Ion care, în scurtă vreme, deveni un pușcaș foarte bun, deși nu ajunsese niciodată la meșterea stăpînului său.

După moartea banului, cînd se împărțiră țiganii, Ion, ramas fără păreche, fu tras la sorți și căzu în partea lui Lascarache Strilea. În zadar Mihalache oferi frăține-său să i-l plătească, să-i deie două sau chiar trei suflete pentru el. Lascarache nu voi să-l schimbe și-l luă cu dînsul la leși unde, spre marea lui mîhnire, Tiron fu dat iar la bucătărie și pus să frece tingirile.

El era de statură mijlocie, dar de făptură foarte puternică, cu umere cumplit de late și brațe neobișnuit de lungi. Deși smolit tare, era frumos la față, cu nasul drept și subțire și cu niște ochi negri care păreau de jaratec. Toate țigăncușele din curte se uitau cu jind la dînsul și nu mai puteau de ciudă văzînd că el deloc nu le bagă în samă. Ș-apoi Ion zicea că lui îi este dor de pușcă și de codru, iar de muieri nu-i pasă.

Boierii pe acea vreme aveau grijă ca țiganii, ca și vitele lor, să se prăsească și nu îngăduiau ca acei în vrîstă de căsătorie să ramîie burlaci. În curînd Lascarache Strilea poronci ca Ion Tiron să ieie în căsătorie pe Tasiica, fata lui Alecu pitarul. Această hotărîre îl scîrbi rău pe Ion căci, pe lîngă că Tasiica, o fată naltă, uscată și stricată de varsat, se uita încrucișat, apoi el avea o legătură de dragoste cu soția tînără a unui plăpomar bătrîn, a cărui casă se megieșea cu curtea lui Lascarache Strilea. Dar împotriva hotărîrii stăpînului n-avea ce face, trebuia să se supuie, și Ion se pregătea deci de nuntă, adică începuse să facă bordei. Își făgăduia însă să-și treacă pe urmă necazul pe pielea Tasiicăi, dar o împrejurare neprevăzută îi schimbă soarta.

Femeia plăpomarului, nemulțămindu-se cu un singur ibovnic, mai primea la dînsa și pe un seimean sîrb al curții. Într-o noapte plăpomarul fiind dus la Tîrgu-Frumos la niște neamuri, seimeanul care venea la Gafița se întîlni la ușa ei cu Ion care ieșea din casă.

Oșteanul pricepu îndată că spurcăciunea de rob are, ca și el, parte de favorurile iubitei. Împins de mînie, croi pe Ion peste obraz cu o nua ce o ținea în mîna. Ion înțelese și el îndată cum stau trebile. Lute din fire și uitînd că-i rob, trase mîndrului seimean o singură palmă, dar atît de grozavă, încît îl întinse mort la pămînt. Apoi, îngrozit de urmările faptei sale, o luă la fugă și merse să se ascundă în niște vii, la Socola.

Țipetele femeii plăpomarului deșteptară vecinătatea întreagă. În curînd se află tot adevărul. Seimeanul avea o soră, slujnică în haremul gospod și bine văzută de doamnă. Poroncile cele mai strașnice fură date hatmanului și agăi care împanară toate cărările cu poteri de seimeni. Ion fu prins, legat și adus la odăile seimenilor, apoi aruncat, cu fiare la mîni și la picioare, într-un beci adînc. A doua zi, era într-o vineri, îl scoaseră de acolo pentru a-i face cunoscut, fără nici un feli de judecată, că vodă o hotărît ca, în dimineața următoare, să fie tras în șa pe maidanul din mahalaua Țigănimii.

Se întîmplă că, chiar în sara acelei vineri, să sosască de la Tămășani în leși Mihalache Strilea. Soția lui îi spuse numaidecît împlinirea cu Ion Tiron. Sulgeriul se scîrbi tare, căci el ținea la tovarășul lui de vînat și își aducea aminte cu înduioșire de împlîrile de care avuse parte împreună, cînd amîndoi de-abie ieșise din copilărie, atît pe șesul Trotușului, cît și în pădurile Bogdănei, ale Negoieștilor și ale Cașinului. Fără a se mai pune la masă, el se duse la frate-său și îl întrebă ce o făcut pentru ca să scape viața lui Ion Tiron. Lascarache Strilea dădu din umere.

— Dar ce să fac? zise el. Vodă, ademenit de doamnă, îi Dunăre și nu voiește s-audă de milă. Doară nu sînt nebun să supăr pe măria-sa cu mai multă rugămintă pentru un cioroi. Voi aștepta și eu

un prilej la care voi putea să dobîndesc de la vodă alt bine, mai mare, ca să mă despăgubesc de pierderea acestui țigan care, la urma urmei, nu-i de mare treabă.

— Dar nu vrei să mai încerci nimica pentru el? mai întreabă Mihalache.

— Nimica.

— Ia-n ascultă, Lascarache, zise sulgeriul, eu țin la Ion Tiron și am de gînd să mă-ncerc să capăt de la vodă iertare pentru el. Dacă izbutesc, mi-l dăruiești?

— De ce să ți-l dăruiesc? zise Lascarache. Dacă-l scăpi, sînt gata să fac schimb cu tine. Ia tu pe Tiron și dă-mi mie pe Bobocioaia cea bătrînă.

— Fie, răspunse Mihalache, cu toate că s-ar cădea să nu-ți dau nimica, căci, de nu-l scăp eu, țiganul este pierdut pentru tine. Apoi tu ești bogat, pe cînd eu sînt sarac. Dacă oi izbuti să scăp pe Tiron, oi scrie la Tămășăni să ți se trimată pe Bobocioaia, și, zicînd aceste cuvinte, sulgeriul se grăbi să se ducă acasă.

Drag era seimeanul ucis de Tiron surorii lui, dar mai frumos luceau cei douăzeci de galbeni ce sulgeriul izbuti să-i adune până în ziuă și să-i trimată sîrboaicei printr-o grecoaică deșteaptă care avea întrările ei slobode în haremul gospod. Atît de frumoși erau galbenii care saltau în mîna grecoaicei, încît sora ucisului cădea încă înainte de amiază la picioarele doamnei și o ruga cu lacrimi să ceară de la vodă iertarea țiganului ucigaș. Ea zicea acuma că frate-său îi apăruse în somn și-i jurase că țiganul era nevinovat, că-l lovise numai pentru a-și apara viața și că, dacă ea voiește să-i mîntuie sufletul de pacat, trebuie să dobîndească iertarea lui Ion. Aceeași rugămintă era făcută cu un ceas mai tîrziu de Smaragda Strilea, care era bine văzută și chiar cam rudă cu doamna. Domnul nu avu ce să facă și hărăzi țiganului viața. Ion scăpă cu o bataie groaznică: trei sute de bice la spete, trase în aceeași zi, la douăzeci de răsپintii deosebite. Zăcu trei luni de zile, dar firea lui puternică ieși biruitoare din această încercare.

Sulgeriul izbutise să scape de moarte pe tovarășul său de vînătoare, dar cheltuisese cu acest prilej cel de pe urmă ban de care dispunea și fu silit să facă de sîrg, la un negustor turc, un împrumut cu dobînzii grele spre a putea face față cheltuielilor zilnice.

Îndată ce se îndreptă, Ion Tiron fu trimis la Tămășăni unde avea să îngrijască de armele stăpînului, să privegheze pe ceilalți țigani și să păzască hotarele fășiilor de moșie cumparate de sulgeriu, care erau atunci în număr de cincisprezece.

Era robul sulgeriului nu numai cu trupul, dar și, mai ales, cu sufletul; căuta să-i cetească în ochi dorințele spre a le putea împlini cu o clipă mai curînd. Ar fi ucis fără a sta la gînduri pe orice ființă omenească, mare sau mică, puternică sau slabă, dacă i-ar fi spus sulgeriul s-o ucidă. Lucrul stăpînului era sfînt pentru el: de cînd venise Tiron la Tămășăni, nu mai pierdea nici macar un capăt de ață din casă sau din gospodărie. El știa să găsească orice lucru furat, cît de mic să fi fost, oriunde era ascuns, și atunci vai de acel care furase: cumplit știa să învîrtească nuielile lungile brațe ale lui Ion. Ceilalți robi îl urau din tot sufletul, dar tremurau ca varga înaintea lui. Și n-aveau ce să-i facă, cum să-l pîrască, căci el nu fura, minciuni nu vorbea și treaba și-o îndeplinea cu sfințenie.

Se temeau de el și răzășii, macar că era numai un rob, căci știa că dacă băieții sau argații lor scapau vro vită pe locul boierului, iertare de la Tiron nu puteau dobîndi nici prin rugămintele, nici prin amenințări, nici prin rușfet. Apoi țiganul era om voinic: bătuse el singur pe trei flăcăi ai lui Mihai Făcăoariu, care se încercase să scoată din mîinile lui niște vaci prinse de dînsul în iarba boierului. Și cînd satul sărise ca să-i ație drumul, pusese pușca la ochi într-un chip atît de hotărît, încît răzășii se grăbise să-i deschidă calea.

Până cu un an înainte de moartea sulgeresei, Ion rămăsese burlac și dormea la curte vara în cerdac, iarna în sala de din dos, pe un sipet de Brașov. Deodată se lăți în Tămășăni vestea că Ion Tiron se îndrăgostise de Catrina Vișinoia, fata unei roabe vadane.

Nu înțelesese nimene ce găsise Tiron la acea fată de

cincisprezece ani, naltă, deşalată, slabă ca un Țîr, cu păr roşu, cu faţa roşie, cu gîtul, braţele şi picioarele roşii şi ochii albaştri.

Mama fetei, Vişinoiaia, care fusese în zilele ei o Țigancă frumoasă, povestea că, cu şăsesprezece ani înainte, întîlnind într-amurgul unei zile de vară, pe drumul mare dintre Rădeana şi Oneşti, patru străini, nemţi sau leşi, nu putuse înţelege de ce neam erau, ei se aruncase asupra ei, îi astupase gura cu un căluş şi o dusesese în nişte tufe pe malul Trotuşului. De aici îi dăduse drumul numai în zor de ziuă, după ce se săturase de dînsa, o cinstise bine cu vin vechi dintr-o ploscă mare ce o aveau cu ei şi o dăruise cu cîţiva gologani. Zicea că acestei întîmplări era datorită naşterea Catrinei şi se vede că păstrase o amintire plăcută de acea noapte, amintire cu care se lăuda bucuros.

Sulgeriul ramase foarte mirat cînd Ion veni să-i ceară voie să ieie pe fata Vişinoiaiei. Se încercă să-l facă să-şi schimbe gîndul şi să-l ademenească să-şi caute o soţie mai chipeşă decît „morcovul” de Catrina: pe Ioana a lui Todirică bucatarul sau pe Sanda a lui Dumitrache stoleriul, fete cu carne pe ele şi care, pe lîngă aşternutul lor, mai aveau şi straie bune şi cîte o văcuţă cu viţel. Dar Ion stăruind în alegerea lui, sulgeriul nu voi să se împotrivească mai mult şi, dînd din umere, pe lîngă învoire, îi mai dăruie lemnul trebuitor pentru un bordei cît o casă, un rînd întreg de haine nouă cu bondă, manta de aba, cojoc, căciulă, ciubote, o vacă cu viţel, şase oi, şase capre, o scroafă cu patru purci şi doi galbeni: un dar împărătesc pentru un rob Țigan.

Ion îşi clădi răpede un bordei mare şindilit, cu două odăi despărţite printr-o tindă, cu uşi bune de lemn şi cu părăţi de bîrne, văruiţi cu var de la Rădeana. Apoi, pe la sfîrşitul toamnei, după plecarea boierului la leşi, făcu nuntă, nu o nuntă de rob, ci o nuntă de sătean fruntaş, la care veniră şi răzăşi, nu numai din Tămăşani, dar şi din celelalte sate învecinate.

Noii soţi duseră de la început trai bun: în bordeiul lor nu se auzeau nici sudălmii de ale barbatului, nici bocete de ale femeii. Ion

din firea lui nu era prietenos și din copilărie se deprinsese să trăiască singur; acum ieșea din casă numai spre a-și îndeplini slujba. În primăvară, Catrina purcese îngreunată și sarcina o sluți și mai mult. Sulgeriul, întâlnind-o pe la Sînta Măria mare lîngă curie, vorbise trei zile de uriciunea ei și își bătuse cumplit joc de Ion pentru că nu-l ascultase și nu luase pe Sanda a lui Dumitrache stoleriul, care se căsătorise cu feciorul lui Vasile fierariul și se făcuse o adevărată frumuseță.

Catrina, pe la sfîrșitul toamnei, născu un prunc mort și zăcu toată iarna de urmele facerii; numai pe la Paști se scula din pat. Cei care o vedeau acum n-o mai recunoșteau: parcă era altă femeie. Roșcata și pistruii pierise cu totul, fața, gîtul, brațele, ceea ce se vedea din glezne și din pulpe era de o albeață neasamanată, cum nu mai văzuse până atunci nici țiganii Strilești, nici răzășii din Tămășani. Trăsăturile feței, nu știu cum, parcă se subțieseră, se așazase și uimeau acum prin gingășia și frumuseță lor. Ochii care până atunci păruse spălăciți erau acum de un albastru minunat, mari, blînzi și luminoși. Până și părul cel roșu se schimbaseră, se stînseseră întrucîtva și bătea acum în auriu. Puterile revenindu-i răpede cu vremea caldă, obrajii i se făcură trandafirii, gîtul, umerile brațele și pieptul se rotunjiră în curînd.

Tiron își iubea acum nevasta la nebunie: o privea ca pe un odor nespus de frumos și nemărginit de scump: gîndul lui zi și noapte era nedespărțit de dînsa. I se părea că lumea-i prea mică pentru a cuprinde fericirea lui.

Capitolul XV

În care sulgeriul păcătuiește urît

Într-o sară, vro zece zile după întoarcerea sulgeriului de la Domnești, Ion se întîrziease tare în deal, la Puturoasa, unde pîndise pe niște băieți de răzăși care pășteau vitele lîngă o bucată de iarbă a boieriului, bănuind că, îndată ce el se va depana, ei vor baga vacile într-însa. Numai cînd băieții își luase cu vitele calea spre sat, se îndreptase și el spre casă, unde ajunsese după aprinsul luminărilor. Spre mirarea lui, cînd se apropie de bordei, nu văzu lumină prin geam. Cînd ajunse la ușă, o găsi închisă.

Mierat, se îndreptă spre bordeiul lui Todirică bucatariul spre a cere lămuriri, dar la jumătate de cale fu întîmpinat de temeia bucatariului care îi dădu o cheie în mînă zicîndu-i:

— Catrina mi-o spus să-ți dau cheia și să-ți spun că-i găsi mîncarea gata pe vatră.

— Dar unde-i Catrina?

— La curte: freacă picioarele boieriului.

La auzul acestor cuvinte, Ion fu cuprins de amețală: toate stelele cîte erau în cerul senin al acelei nopți de vară începură să joace dinaintea ochilor lui; numai cu greu izbuti să se ție pe picioare.

— Boieriul, urmă Tarsița lui Todirică bucatariul, o venit pe la toacă singur, calare, la bordeiul lui Simion. După ce o descălecat, i-o poruncit să se puie jos și i-o tras vro cîteva bice, fiindcă sarmalele de azi-dimineață erau prea uscate. După ce o încălecat iar, îndreptîndu-se spre rateș, s-o întîlnit cu Catrina: am văzut cum s-o oprit dinaintea ei. o vorbit puțin, cu dînsa, apoi o pornit înainte. Pe la asfințitul soarelui o venit mătușa Irina, o intrat în bordei și, după ce o stat cîtva acolo, am văzut-o ieșind afară cu Catrina. Au venit amîndouă la mine, mi-au spus că boieriul o poruncit mătușii Irinii să aducă pe Catrina la curte, s-o leie, s-o spele, s-o clătească cu apă de cimbru, s-o îmbrace cu o cămeșă de borangiuc și cu o fustă

curată și s-o ducă în ietacul boieriului ca să-i frece picioarele.

Acuma amețala de care fusese cuprins Ion dispăruse, stelele rămâneau neclintite în locurile lor, dinaintea ochilor lui, dar o durere cumplită îi sfîșia inima.

Tarsița, spărietă de acea privire cum și de faptul că din gură nu-i ieșea nici un cuvînt, îl apucă de braț. La această atingere, el își smulse brațul din mîna ei și, fără a zice o vorbă, plecă răpede spre rîpă. Ajuns pe marginea ei, se trînti jos.

Catrina lui se afla în ietacul boieriului, și boieriul se bucura acuma de frumusețile fără păreche ale trupului ei! Odorul lui cel scump mulțamea în acea clipă poftele altuia! Știa doară el ce însemnă frecarea picioarelor unui boier de cătră o roabă frumoasă! Mama, mătușile și surorile lui îi povestise nopțile petrecute de ele în ietacele boierilor cu toate amăruntele lor. Nu putea să aibă nici o îndoială în această privință, mai ales cu cîte știa el despre firea și obiceiurile sulgeriului. Nu adusese el doară stăpînului său, în tufele de pe dealul Ciobotariului sau în lunca cea deasă de pe malul Trotușului, mulțime de fete și de neveste?

Icoana Catrinei în brațele boieriului îi rupea inima și totuși ea nu stîrnea într-însul vro simțire de răscoală și de răzbunare împotriva stăpînului care îi lua singurul lucru pe lume ce nu voia să-l împartă cu nimene. Deși era de o fire pornită, aproape salbatică, deși nu știa ce este teama, gîndul să se împotrivească stăpînului cu putere, să ridice mîna asupra lui spre a se răzbuna pentru cumplita ocară primită, rămînea cu totul străin de el. Veacurile de robie, obiceiurile de supunere oarbă, de umilință nemărginită și neconținută, de lipsă desăvîrșită de voință plămădiseră într-însul, ca în toți semenii lui, o minte și o inimă de rob.

Deprins să vadă din copilărie femeile neamului său întrebuințate la orice prilej, nu numai de stăpîni, dar și de slugile moldovenești ale acestora, pentru astîmpărarea poftelor lor întîmplătoare, faptul că sulgeriul îi luase nevasta în acea noapte nu deștepta într-însul turbare și dor aprins de răzbunare, ci numai o groaznică și

nemărginită durere. Rămase toată noaptea pe marginea râpei, cînd privind cu ochii nemișcați înaintea lui, cînd zvîrcolindu-se și mușcînd pămîntul de durere.

Soarele răsări în sfîrșit; glasurile robilor care începeau să iasă din bordeie îl făcură să se scoale și să se îndrepte spre salașul său. Cînd deschise ușa și intră în odaia mărișoara, curată și veselă, crezu că inima i se rupe din nou, i se păru că icoanele zilelor fericite trăite în acei păreți se ridică din pămînt și fug pe ușa ce o lasase deschisă. Căzu gramadă pe patul de scînduri acoperit cu o scoarță, pe care ramase nemișcat.

După o bucată de vreme, auzind pași ușori apropiindu-se, se sculă pe un cot. Tocmai atunci Catrina intră pe ușă. Catrina, îmbracată cu o cămașă de borangiuc, cu o fustă albă de pînză de in, cu un tulpă de matasă albă pe cap, cu iminei roși în picioare! Catrina, albă și rumănă, mai frumoasă decît altădată, căci în ochii ei cei galeși lucea acum o mulțămire ce Ion încă n-o văzuse ogîndindu-se într-însii. O durere mai mare și mai sfîșitoare decît toate acele suferite pînă atunci îl cuprinsese acum: acea mulțămire în ochii Catrinei îi spunea limpede că ea este bucuroasă de cele ce i se întîmplase la curte. Și Ion nu se înșala. Catrina pînă atunci fusese mulțămîtă de soarta ei. Ion o iubea la nebunie și nu o bătuse niciodată, îl găsea frumos și dezmiardările lui îi păreau dulci.

Dar ce deosebire între bordeiul lui și curtea boierului, între patul de scînduri al țiganului și așternutul stăpînului! Apoi cît de frumos era sulgeriul, cît de mirositoare era barba lui cea castanie, cît de moi mîinile și tălpile lui! Ce dulce era glasul său, ce aprinse, dar ce alese dezmiardările de care avuse parte!

Priveliștea lui Ion cu fața ca cenușa, cu ochii roșii încunjurați de niște cercuri negre și cu părul vîlvoi o făcu să se oprească: focul din ochii ei pieri și teama se ogîndi într-însii. O privire spre vatră îi arătă oala cu borș în locul în care o așezase, acoperită cu o strachină, și bucata de pită neatinsă pe polița vetrei.

— Cum, ai ramas nemîncat? zise ea, prefăcîndu-se că este

cuprinsă de mierare.

Ion scutură capul fără a răspunde, apoi după cîteva clipe zise cu un glas care tremura:

— Unde ai fost?

— Dar nu ți-o spus lelea Tarsița că m-o chemat boieriul la curte ca să-l frec pe picioare?

— Și l-ai frecat pe picioare toată noaptea?

Catrina se înroși și dădu ochii în jos fără a răspunde. Ion, sculîndu-se, se apropia de ea.

— Și-ți pare rău c-ai fost silită să faci ceea ce ai făcut?

— Da' de ce să-mi pară rău, răspunse Catrina cu liniște, doară la stăpîn am fost!

Acest răspuns era potrivit cu niște datini înrădăcinate în curs de mai bine de trei veacuri: era lucru firesc pentru Catrina ca roaba să mulțamească poftele stăpînului; ea știa că așa făcuse și mania, și bunica, și toate rudele ei. Dar dacă lui Ion nici nu-i trecea prin gînd să se împotrivească voinții boieriului, luarea femeii lui îl dorea amar. Faptul că ea nu împărtășea durera lui îi stîrni mînia. Pe muierea lui doară se putea răzbuna!

Fără a zice un cuvînt, luă o nua de după sobă și se îndreptă spre Catrina. Aceasta voi să fugă; dar el, dintr-o săritură, o ajunse și-i puse mîna stîngă în păr, apoi începu s-o croiască fără milă cu nuiaua, peste umere, peste șale, peste pulpe, unde o nimerea.

— Am să te fac să-ți pară rău! zicea el neconținut între dinți.

Catrina se bocea și striga; dar ușa fiind închisă, strigătele ei nu se auzeau. În sfîrșit Ion azvîrli nuiaua iar după sobă și-i dădu drumul: ea căzu gramadă într-un colț.

Apoi luîndu-și pușca în spinare, el ieși și se îndreptă răpede spre fînațele de pe fața Ciubotariului.

Pe la amiază se afla într-o poiană, lîngă un budăi la care își astîmparase setea și își răcorise obrazul, cînd văzu că sulgeriul întră calare în poiană venind de la deal. Îndată ce zări pe Ion, se îndreptă spre dînsul și, sărind de pe cal, aruncă frîul în mîinile

țiganului.

— Scoate mîncarea din rafturi, zise Strilea după ce bău cu lăcomie din apa limpede și rece a budăiului. Mi-i de gînd să mănînc aici sub carpănul cel gros și după masă să trag un somn.

Sulgeriul se întinse pe iarbă sub carpă și, îndată ce Ion îi aduse merindele, începu să mănînce cu poftă, povestind totodată țiganului că venea tocmai din Mateieș, unde avea un tamazlîc de vite, și descoperise într-un tău urma unui urs urieș. Vorbea robului cu liniște, arătîndu-i aceeași bunăvoință ce era deprins să-i arăte.

După ce își isprăvi prînzul, dădu lui Ion rămășițele mîncării, se întinse pe iarba, puse șaua care fusese scoasă de pe cal sub cap, își acoperi fața cu o basma și adormi cu liniștea unui om cu cugetul curat.

Cu toate chinurile ce le suferise, Ion începuse să simtă că era nemîncat de douăzeci și patru de ceasuri: rămășițele prînzului boierului, mai bine de jumătate din merindele din rafturi, fură răpede înghițite.

Acuma era lungit și Ion în niște tufe la vro zece pași de stăpînul său, cu pușca lîngă dînsul. Somnul nu voia să se apropie de pleoapele lui.

Înainte ochilor îi treceau niște vedenii care parcă-i băteau cîte un piron în inimă. Cînd vedea pe Catrina întrînd în acea dimineață în bordei, cu fața rumănă și frumoasă, cu privirea fericită, cînd era față la dezmierdările ei cu sulgeriul. Și sulgeriul dormea dus la cîțiva pași de el, pușca lui Tiron era lîngă dînsul, și gîndul omorului nici macar nu trecu prin crierul lui. Ramase astfel nemișcat, chinuit de vedenii și de gînduri trei lungi ceasuri, până cînd sulgeriul găsi cu cale să se scoale, să încalece și să se îndrepte spre curie.

Cînd în acea sară ajunse la bordei aproape de căderea nopții, găsi iar ușa închisă. Tarsița, care îl văzuse venind, îi aduse cheia spunîndu-i:

— Mai dinioarea o plecat; o chemat-o la carte.

Capitolul XVI

În care vedem ce greu pătimește Ion Tiron

și ce sfaturi înțelepte i se dau

Sulgeriul Mihalache, turbat de mînie, sări din pat, în cămeșă, se apropie de fereasta deschisă, bătu în palme și poronci cu glas tunător ȝiganilor care dormeau în cerdac sau sub șură, în curte, să-i aducă pe Ion Tiron la scară și să pregătească un braț de nuiete. Catrina nu-i suflase nici o vorbă despre bataia capatată de la Ion, dar vînațările de pe brațe și de pe umere spusese povestea în chip destul de lămurit.

— Cine te-o bătut? întrebasesulgeriul mînios și, la această întrebare, Catrina nu putu decît să răspundă adevărul.

— Lasă că l-oi învața eu, strigasesulgeriul și alergase la fereastră.

Cînd Ion fu adus la scară, sulgeriul, a cărui mînie creștea neconținut, îi aruncă ocările cele mai cumplite, poronci să-l întindă jos și să-l bată până cînd va zice să steie.

Am arătat că Ion nu era iubit de ceilalți ȝigani, cu care se purtase aspru și fără milă. Costache vezeteul și Iftim, flăcăul lui Grigore Pitarul, care țineau vergile în mîna, erau oameni puternici: amîndoi primise în aceeași săptămîină, din poronca boieriului și de la mîna lui Ion, cîte cincizeci de nuiete; și rănile lor nu erau încă bine închise. Loveau acumafără milă, din toată puterea lor. Ion tăcu dintăi; dar în curînd durerea scoase dintr-însul vaiete care din ce în ce crescură, prefăcîndu-se după întăia sută de lovituri într-un feli de urlet sfîșîitor. Costache și Iftim începură a simți osteneală în brațele lor după două sute de lovituri; urletele lui Ion se făcuse acumamai slabe, dar din ietacul boieriului poronca de iertare nu răsuna.

Trecură trei sute de lovituri, Ion acumatacea: leșinase. ȝiganii care îl băteau, osteniți și poate spărieți de această tăcere, încetară

să mai deie în el.

Din ietac tot nu se auzea nimica.

— Cucoane! Cucoane! strigă Costache.

— Ce este? se auzi glasul sulgeriului.

— Ion o leșinat, i-am dat peste trei sute de lovituri, zise Costache.

— Dați-i drumul și vă culcați, răspunse sulgeriul scurt.

Dar Ion era în desăvârșită nesimțire; îl luară în brațe, îl duseră în bordeiul lui și îl întinseră pe pat.

Mama Irina și cu Tarsița veniră numaidecât, îl dezbracă, îi spală rănilor și le acoperă cu un strat gros de buruieni tocate și fierte. În toate bordeiele de țigani erau strânse cîtimi mari de asemenea buruieni, căci era aproape zilnic nevoie de ele.

Cînd Ion își veni iar în fire, era ziua mare. Voi să se scoale, dar cînd încercă să se miște, dureri cumplite îl pironiră pe loc și atunci își aduse aminte de ceea ce se întîmplase. Tot atunci intră și mama Irina în bordei.

Ea era o femeie de vro șăizeci de ani, naltă, subțire, cu părul alb ca zapada; iar pe fața ei se vedeau urmele unei strălucite frumuseți. Era mătușa lui Ion, se născuse roabă în casa banului Constantin, dar în urmă își capatase carte de slobozenie de la alt stăpîn. După moartea barbatului ei, ucis de talhari, venise ca cămărășită în casa sulgeriului, pe care îl ținuse în brațe cînd era copil mic. Avea trecere mare la boier, căci era deșteaptă, știa cum să-l apuce și să-i potolească mînia. Era iubită de ceilalți robi, pe care nu-i pîra niciodată ci, dimpotrivă, acoperea greșelile lor.

Bătrîna primeni legăturile cu buruieni, dădu lui Ion să beie o fiertură ce o adusese cu dînsa; apoi luînd un scăuieș cu trei picioare, veni să s-așăze lîngă pat. Oftă, tuși de vro două ori, apoi începu să vorbească:

— Măi Ionică, zise ea, până acuma te-am crezut un băiet cuminte, dar acuma văd cu părere de rău că ești un nebun. Se poate să te pui cu boierul și să te apuci să-ți bați femeia tocmai

cînd boieriul o prins poftă de dînsa? Ai noroc că boieriul nostru, cu toată iuțimea firii sale, este bun la inimă! Tată-său banul Constantin, Dumnezeu să-l ierte, de i-ar fi făcut un țigan de ai lui una ca asta, ar fi pus să-l bată până la moarte. Doară trupul robului este al stăpînului care poate să-l întrebuițeze cum vra. Care-i femeia din neamul nostru care n-ar fi fericită să între în ietacul boieriului? Ce mijloc mai bun are un rob pentru ca să-și îndrepte soarta decît ca să prindă stăpînul poftă de femeia lui? Numai roabele cele urîte nu văd ietacul boieriului lor.

Barbatul meu, moșu-tău Simion, Dumnezeu să-l ierte, n-o fost cap sec ca tine și de aceea ne pricopsisem atît de bine amîndoi.

Cînd ne-am luat, eram frumoasă, și banul Constantin mă îndrăgise chiar bine. Cucoana Catinca numaidecît pricepuse cum stăteau lucrurile și era cu priveghere mare. Banul nu prea îndrăznea s-o înfrunte, căci moșia Rădeana și așezarea cea frumoasă erau ale ei: ne întîlneam mai mult pe ascuns. Banul era darnic: în doi ani cît s-o ținut de mine, am adunat o mulțime de straie, de lucruri frumoase și douăzeci de galbanași; și lui Simion îi mergea bine de tot, numai din cînd în cînd îl bătea, cînd i se întîmpla să strice toate feliurile de bucate de la o masă. Și ce feli de bataie, numai vro cîteva verigi și trase cu cruțare, căci vataful știa cum stau trebile și era om deștept. Cînd nimerea vrun feli de bucate mai bine, plouau bacșișurile și hainele boieriului. La sfîrșit se alesese Simion cu șăse anterie și patru giubele. Ni era mai mare teama acuma ca boieriul să nu prindă poftă de altă roabă, căci țigance frumoase ca la banul Constantin nu erau aiurea la nici o curte.

Tot cucoana ne-o stricat cuibul la sfîrșit. Într-o zi, boieriul fiind dus la Tîrgul-Trotușului după niște trebi, cucoana începu să caute un șal care era al ei, dar era întrebuițat de boier ca brîu, iar el mi-l dăruise cu două zile înainte. O femeie care îl văzuse la mine și care mă pizmuia s-apucă și spune cucoanei. Cucoana vine sîngură la bordeiul nostru, găsește șalul în ladă, mă face tîlhăroaică, îmi trage sîngură vro cîteva palme, apoi poroncește să mă întindă jos și pune

pe un vezeteu să-mi tragă cincizeci de bice, și ce bice! Vezeteul îmi era dușman, fiindcă nu voisem să aud vorbele lui de dragoste: o săptămână întreagă zăcut-am pe brînci. Și sara cînd se întoarse boierul, cucoana (după ce-l batjocorise bine) îi hotărîse că sau mă vinde îndată, sau ea pleacă îndată la leși să ceară despărțenie. Bietul ban era strașnic de năcăjit.

Dar dă Dumnezeu și după vro cîteva zile vine părintele Nil, egumenul de la mănăstirea Cașinului. Părintele Nil mă cunoștea de mai înainte și privirile lui îmi dăduse a înțelege că-i plac. Cum o auzit de la cucoană că se caută mușteriu pentru mine și Simion, îndată o zis că-i gata să deie pe noi preț cît de bun, fiindcă-i trebuie un bucatar bun și o gospodină curată. Venise părintele cu-o păreche de telegari de toată frumuseță la un rădván nou. Telegarii au ramas în grajdí și trăsura în șura banului care o trimes pe părinte cu o trăsură a lui la mănăstire. Simion și cu mine l-am urmat într-o haraba.

Trei ani stat-am la mănăstire, la părintele Nil, unde am dus viața unei crăiese. Părintele era om frumos, blînd, vesel si darnic. N-o ridicat macar o dată mîna asupra mea. Lui Simion nu cred să-i fi tras zece palme și numai o dată l-o pus jos, la scară, și o poroncit părintelui chelar să-i tragă vro cîteva bice, fiindcă Simion se îmbatase și uitase luleaua în mijlocul unei plăcinte cu carne, tocmai cînd era ispravnicul de Bacău cu cucoana și camarașul de la Ocnă la masă. Părintelui îi plăceau femeile frumoase: avea o mulțime de țigance în bordeile de pe împrejurul mănăstirii, apoi la dînsul veneau de se spovăduiau mulțime de neveste și chiar de cucoane de pe moșiile megieșite. Dar la urmă tot la mine se întorcea și tot pe mine mă dăruia.

După trei ani, l-o chemat la Țarigrad de l-o făcut vlădică în țara lui, care spunea că-i înconjurată de mare. Cu dînsul n-avea cum să mă ieie: voia să-mi facă carte de slobozenie. Dar camarașul Ocnei, Doxache Saul, care era prieten mare cu părintele și mă vedea bine și el, s-o rugat de sfinția-sa să ne dăruiască lui, făgăduindu-i că ni

va da carte de iertare după trei ani. Părintele o primit, dar cînd s-o despărțit de mine plîngea cu hohote. Pe lîngă cei douăzeci de galbeni strînși de la banul Constantin, mai aveam acum patruzeci și, pe lîngă cele două lăzi cu care venisem la mănăstire, am mai plecat cu alte trei, mari de tot și pline de lucruri.

În casa camarașului nu vedeai bogăția și belșugul de la mănăstire: el nu era nici frumos, nici bogat ca părintele Nil, dar nu ni-o mers rău nici acolo. Cuconu Doxache era iute și mîncam și eu cîte o palmă, două, din cînd în cînd: pe Simion, la o lună, la șase săptămîni, trebuia să-l puie jos. Dar pe urmă îi părea rău: pe mine mă dăruia cu cîte ceva și pe Simion îl cinstea cu vin sau cu rachiu sau îi dădea cîte o haină. După doi ani o găsit o cucoană văduvă cu stare, pe care o luat-o de soție și nouă ni-o dat, la amîndoi, carte de slobozenie. Aveam acuma peste optzeci de galbanași și lucruri de umplut un hambar. Am cumparat o casă la Negoiești și am deschis într-însa crîșmă. Zece ani petrecut-am acolo în, liniște și cu folos. Ajungeam poate boieri de nu dădea nenorocirea peste noi să ne calce talharii, să omoare pe Simion și să ni ieie tot ce aveam în casă.

Irina oftă și tăcu cîtva, apoi începu iar:

— Dacă Simion ar fi fost un nebun ca tine, nici nu capaitam carte de iertare, nici nu strîngeam bani; rămîneam robi și calici pe viață. Dar Simion era un om cu scaun la cap și își dăduse samă că nu pierde nimica dacă treceam prin ietacul stăpînilor, căci parte de mine tot avea. Iar eu, fiind scutită de muncile cele grele, bine ținută de boieri, bine îmbracată, avea astfeli parte de o nevestă mai aleasă decît o roabă de rînd, de o nevestă cu mîinile și tălpile moi, ca o cucoană. Ah! ce vremuri bune pentru noi adîndoi fost-au cei trei ani petrecuți la mănăstire! Îmi vine să plîng de dor cînd gîndesc la ele.

Și bătrîna, tăcînd, ramase nemișcată pe scăuieș, cufundată în amintirile trecutului.

Ion atunci întoarse capul spre dînsa și întrebă:

— Când vine Catrina? Mi-o luat-o oare pentru totdeauna?

— Dar prost mai ești! răspunse bătrîna. Care-i boieriul căruia să-i placă vreme îndelungată aceeași țigancă? Și-apoi ți-ai și ales bine pe boieriul nostru! Nu știi cît îi de schimbător? Peste o săptămîină, două, trei, peste o lună, mult două, are să se întoarcă Catrina la tine, mai grasă, mai frumoasă, bine îmbrăcată, de ți-a fi mai mare drag să te iubești cu ea. Și cu dînsa or veni poate și cîțiva gălbănași.

— Cum, zise Ion cu deznădăjduire, au să treacă zile fără ca s-o văd?

— Apoi dacă te-ai apucat de nebunii, a cui îi vina? zise Irina. Azi-dimineață boieriul m-o chemat și mi-o hotărît că Catrina are să șadă de acum înainte în odaie la mine. Apoi mi-o poruncit s-o ieu în brașovanca cea mică, cu caii cei de dîrvală, și s-o duc la tîrg ca să-i cumpăr de toate, să fie îmbrăcată ca o giupîneasă, dîndu-mi și patru galbeni pentru cumpărături.

Văzînd deznădăjduirea care se oglindea pe fața lui Ion, bătrîna, care era bună la inimă, adăugi:

— Măi Ionică, fii cuminte și răbdător și toate s-or întoarce înspre bine. Eu n-am văzut pe boieriul nostru ținîndu-se de o femeie, roabă sau cucoană, mai mult de două săptămîni. Și acum, zise ea sculîndu-se, trebuie să mă duc să mă pregătesc de plecare la tîrg. Tarsița și cu Frăsina pitarului ți-or schimba legăturile până la întoarcerea mea.

Ea se duse și Ion ramase sîngur, cărnurile lui sfîșiate de vergi îl dureau rău, dar nu așa de rău ca înțepăturile cumplite care-i rupeau inima.

Capitolul XVII

Cine era Zamfira

Zamfira era fiica unui calemgriu grec al lui Constantin Mavrocordat și a unei moldovence frumoase, fata un boierănaș de curte. Calemgriul, foarte deștept și harnic, era bine văzut de domn, se bucura de încrederea lui și începea să facă stare bunișoară, cînd se descoperi că el nu era decît o iscodă plătită de dușmanii din Țarigrad ai domnului. Prins asupra faptului, cînd trimetea Ghiculeștilor copiile unor scrisori ale lui Mavrocordat către capuchihaiielele lui, fu pus la caznă. Mărturisi toate vicleșugurile, fu osîndit la moarte și spînzurat în aceeași zi.

Averea cîtă o strînsese fu răpede cheltuită de văduva lui, care, văzîndu-se fără mijloace, fu bucuroasă să găsească un negustor, nu prea tînăr, dar avut, care, fărîmăcat de poziția ei, o ceru în căsătorie. Din această căsătorie se născură mai mulți copii. Zamfira, pe care maică-sa n-o iubise niciodată, se văzu nu numai pusă deoparte, dar rău hrănită, lasată să umble în zdrențe, și silită să îndeplinească pentru maștică-său și pentru frații ei feli de feli de slujbe, unele grele și altele înjositoare. Și cu toate silințele ce și le dădea, avea parte numai de ocări și de bătai. Cînd atinse vrîsta de cincisprezece ani, nemaiputînd răbda o asemenea viață, ascultă minciunile unui bulubașă de seimeni care-i făgăduia că o va lua de soție și fugi din casa mîni-sa cu dînsul. Fiind părăsită de oștean după trei luni, se dădu în dragoste cu un vataș de aprozi care, după puține săptămîni, o părăsi spre a se căsători cu o fată bogată. După ce trecu pe rînd, în curo de cîteva luni, prin brațele unui boierănaș de curte și prin acele ale unui diac de visterie, deveni, iar pe scurt timp, ibovnica unei calfe de blănar. Cînd și acesta o părăsi, se hotărî să între într-o casă boierească și, prin mijlocirea unei grecoice bătrîne, izbuti să fie primită de Smaragda Strilea ca dadacă la copii. Am văzut că nu întîrziase să facă pe pofta noului ei

stăpîn și că după moartea sulgeresei ajunsese să fie ibovnica de căpetenie a nestatornicului Strilea.

Sulgeriul plăcuse foarte mult Zamfirei la început. De astfeli de ibovnic frumos, curat, hazliu și de soi nu avusese ea încă parte până atunci; i-ar fi ramas credincioasă, dacă Strilea n-ar fi fost atît de cumplit de nestatornic. Zamfira, foarte fudulă de firea ei, își închipuia că nici o femeie nu se putea măsura cu dînsa în frumuseță și în duh. Cînd descoperi cea dintăi nestatornicie a lui Strilea, cu o țigancă care se spăla o dată pe săptămîină și se uita încrucișăt, se simți nu numai jignită adînc de fudulia ei, dar și cuprinsă de dezgust cătră sulgeriu. Dezmierdările lui, de care până atunci fusese atît de flămîndă, începură deodată să-i fie neplăcute. Răspundea la ele cu o răceală care, spre marea mierare a sulgeriului, sporea din zi în zi și alcătui pentru el un temei mai mult spre a-l face să caute despăgubire aiure.

Zamfira ar fi părăsit bucuros pe Strilea și s-ar fi întors la leși, dar frica de nevoie o ținea pe loc. Apoi sulgeriul, cu toate că se făcuse acum mult mai strîns în cheltuielile lui, era foarte darnic cătră dînsa: galbanașii s-adunau în pungă, hainele și lucrurile bune în lada ei. Ea deci se hotărîse să răbde până la adunarea unei sume mai mari, care s-o puie în stare să-și aleagă un barbat și cu care să se căsătorească.

În luna Paștilor a acelui an, ea se dusesse după toacă până la via boierească ca să deie soției vierului, o nevastă meșteră la cusuturi, niște cămeși de borangiuc ca să i le împodobească cu izvoade de matasă și cu fluturi. Dar vierița fusese chemată pe neașteptate la o rudă bolnavă, și Zamfira găsisse căsoaia închisă. În loc să se ducă de-a dreptul la curte, se hotărî să facă un încunjur prin vii spre a merge în sat, la altă femeie, cu care se cunoștea. Cînd ajunse la gardul care împrejmua via boierească, se sui pe dînsul la un loc unde coama de cătină era mai mică și mai rară și sări în via de alături. Nu apucase să facă doi pași dincolo de gard, cînd doi dulăi mari se repeziră la ea lătrînd. Voi să fugă înapoi și să

sară iar peste gard în via boierească, dar piciorul călcîndu-i în deșert, căzu la pămînt lîngă gard. Cîinii ajunse lîngă ea, cînd s-auzi un glas puternic strigînd:

— Gios, Șoiman! Gios, Codoman!

Cîinii se opriră pe loc și Zamfira, care se ridicase pe un cor, zări, apropiindu-se cu pași răpezi, un chip de Făt-Frumos din povești, îmbracat țărănește, nalt cît un brad, cu plete și lungi musteți bălăi care, precum fără îndoială o gîcit cetitorul, nu era altul decît Andrei Nan.

— Nu te teme, strigă el, cîinii n-au să-ți facă nimică.

Dar Zamfira uitase de cîini: ea nu mai avea ochi sau urechi decît pentru frumosul țaran; se uită la el fără a gîndi macar să se ridice de pe locul unde căzuse.

Andrei, cînd ajunse lîngă ea, se plecă și-i dădu mîna ajutînd-o să se scoale. O recunoscuse din întăia clipă, căci o zărise adesea dinaintea curții sau pe drum, cînd mergea la vie; dar știind că este țitoarea boierului, disprețul ce simțise pentru ea nu-l îngăduise să se uite mai cu bagare de samă la dînsa. Ramase acuma uimit și încremenit de frumusețea ei. Zamfira își veni cea dintăi în fire.

— Ce te uiți așa cu ochii holbați la mine? zise ea rîzînd și încercîndu-se să facă un pas pentru ca să se depărteze de gard. Dar piciorul drept, pe care îl stîlcise destul de rău, o sili să se sprijine cu mîna stîngă de răzăș, ceea ce o făcu să adauge:

— Mai bine m-ai sprijini ca să pot ieși la drum, că mă doare rău piciorul drept.

Fără a răspunde, Andrei trecu în dreapta ei și-i puse mîna stîngă subsuoară. Astfeli sprijinită, fata putu să umble cu destulă ușurință.

— Unde ieșim la drum? întrebă ea după cîțiva pași.

— Pe la poarta viei mele, nu departe de acea a viei boierului, răspunse Andrei. Ajungem îndată la dînsa, dar oare putea-vei să umbli de acolo până la curte cu piciorul stîlcit?

— M-oi încerca, răspunse Zamfira; și de n-ar fi chip, găsi-vom poate pe cineva să-l trimitem la curte ca să deie de știre să vie o

căruță pentru ca să mă ieie.

Dar cînd ajunseră la poarta viei, se-ntîlniră acolo cu Spiridon vierul care se-ntorcea cu căruța goală; și vierul propuse numaidecît „duducăi” s-o ducă în căruță la curte.

Zamfira nu putu decît să primească, deși i-ar fi fost cu mult mai plăcut să nu se despartă atît de curînd de frumosul ei tovarăș, a cărui față se întunecase vădit cînd Spiridon făcuse propunerea lui. Privirea ce o îndreptă asupra lui Andrei cînd carul se pusese în mișcare, după ce îi mulțămise pentru ajutorul dat, pironi pe răzăș multă vreme în locul pe care stătea.

Ce să mai zic? Cetitorul o înțăles fără îndoială că această întîlnire o fost punctul de plecare al dragostei dintre Andrei și Zamfira, că ei s-au întîlnit de atunci din ce în ce mai des și că în curînd îndrăgostiții ajunseră la culmea fericirii visate.

Zamfira se credea cu desăvîrșire stăpînă pe simțurile, pe inima și mintea lui Andrei. Era încredințată că el nu mai putea trăi de acuma înainte fără de ea, că nu dorea, că nu visa altă fericire decît aceea să-și ducă viața nedespărțit de dînsa. Credea că era cu totul înstrăinat de „țaranca” lui, cum numea ea pe Safta, și că chiar iubirea pentru copii nu putea să atîrne decît ușor, dacă era pusă în cumpănă cu iubirea pentru dînsa. Crudă îi fu prin urmare dezamăgirea și mare mînia cînd văzu că Andrei nu numai este neplecat s-o ieie de soție și hotărît să nu se despartă de Safta, dar că o privește pe ea, pe Zamfira, ca nevrednică să-i crească copiii.

Mînia și durerea i se muieră însă înainte ca să ajungă la curte, căci era încredințată că Andrei nu va putea trăi fără dezmierdările ei, că se va întoarce în curînd la dînsa, cerîndu-i iertare și gata să se plece la toate cerințele ei. Era încredințată că chiar în acea sară avea să audă cele patru șuierături prin care o chema afară pe poarta curții. Dar în zadar așteptă până tîrziu: nu auzi nimică nici în zilele, nici în săptămînile următoare. Durerea i se schimbă în curînd în mînie ș-apoi în ură neîmpacată și în dor aprins de răzbunare împotriva aceluia ce o părăsise cu atîta hotărîre. Fudulia înnăscută

Într-însa, moștenire a sîngelui ei grecesc, mîndria de frumuseță, de farmecul ei erau adînc jignite. Aștepta cu nerăbdare un prilej care să-i înlesnească răzbunarea.

Deși se mîngîiese de mult de părăsirea lui Strilea, aducerea în casă a Catrinei. și trecerea dobîndită de această țigancă pe lîngă sulgeriu fu, pentru fudulia ei, o nouă rană. Încercă să se poarte față de ea ca o stăpînă față de roabă, dar se vede că Catrina se jăluie sulgeriului, căci acesta spuse Zamfirei, cu cuvintele cele mai aspre, să nu mai îndrăznească să deie vro poroncă Catrinei, căci altfel va avea a face cu dînsul. Apoi era vederat că, în casă, chiar față de ceilalți robi și roabe, vaza ei scăzuse: poroncile ei nu mai erau îndeplinite atît de răpede și în întregime, țiganii și țigancele nu se mai purtau atît de smerit față de ea, surprinsese chiar pe buzele unora cîte un zîmbet de milă sau de dispreț. Ea îi amenințase cu vergile, îi pîrîse sulgeriului, dar acesta nu-i mai dădea nici o ascultare, și, la jălbile ei, răspundea acumă dînd din umere.

Și Zamfira cuprinse în aceeași ură și în același dor de răzbunare pe răzăș cu soția lui și pe boier cu ibovnica lui.

Capitolul XVIII

În care sulgeriul ni redevine simpatic

Sulgeriul se-ntorcea de la prisăcile de pe fața Popenilor în umbletul cel mare al calului: se grăbea, căci ceasul mesei trecuse și-i era foame. Când s-apropia de jităria de la deal a satului, auzi zgomot mare, răcnete de bărbați, țipete de femei și de copii. Un cot al drumului ascunzându-i jităria, dădu pintoni lui Daraban care, nerăbdător și el să se întâlnească mai răpede cu tainul lui de grăunțe, își schimbă umbletul întins în fugă. Când trecu de cotitură, priveliștea care se înfățișă sulgeriului îi lămuri temeiul zgomotului ce-l auzise. În acea clipă văzu sărind peste gard, în ogrăzile în care nimereau, bărbați, femei, copii. Drept înaintea lui fugea un flăcău urmărit de aproape de un buhai mic, dar îndesat, cu coarnele ascuțite, cu părul închis, aproape negru, în care sulgeriul recunoscuse îndată un buhai al său numit Negrei, destul de blînd de obicei, dar care era cîteodată cuprins de niște adevărate toane de furie, foarte primejdioase.

Flăcăul sări peste poarta jităriei chiar în clipa în care îl ajungea buhaiul ale cărui coarne se lovira cu putere de chingile porții. Dacă aceste ar fi fost slabe sau rău legate, lovitura dată li-ar fi făcut fără îndoială bucați, buhaiul ar fi pătruns în sat și cine știe cîte nenorociri s-ar fi întîmplat. Dar chingile fiind de lemn de stejar sănătos, bine legate între ele, poarta ramase întreagă și buhaiul nu mai reînnoi lovitura, dar se-ntoarse pe loc. Dădu îndată cu ochii de sulgeriu care se afla acuma la vro sută de stînji de el. Dobitocul plecă îndată capul în jos, pregătindu-se să se răpadă asupra călărețului care părea că zboară spre el; iar sulgeriul domolind îndată, cu mîna și cu pulpele, avîntul calului, scoase iute cu dreapta, din tocul ce-i atîrna în partea stîngă, un pistol.

Nu apucase bine să ridice cucoșul cînd văzu sărind în mijlocul drumului, la vro treizeci de stînji înaintea lui, de peste gardul viei

din marginea stîngă a drumului, o fetiță care purta pe cap un tulpă roș. Fetița, dînd îndată cu ochii de buhai, rămase nemișcată în drum, încremenită de frică căci, la vederea tulpăului roș, Negrei se răpezi spre ea.

Sulgeriul înfipse pîntenii în pîntecele calului și slobozi frîul. Daraban zbură înainte. Îndată ce trecu de fetiță, sulgeriul, printr-o smuncitură puternică asupra zăbălii, însoțită de o mișcare a genunchilor și a pulpelor care strînseră calul ca un dește, opri pe Daraban pe loc și sări în drum. Brațul drept care ținea pistolul se întinse în jos, spre fruntea buhaiului de care îl despărțea acum de-abie cîteva palme, se auzi o detunătură și Negrei veni grămadă la picioarele sulgeriului care sări iute în lături și, zvîrlind arma descarcată, scoase răpede din toc al doilea pistol, întinzîndu-i totodată oțelile. Dar buhaiul ramase nemișcat; sulgeriul se plecă și se uită cu bagare de samă la fruntea dobitocului din care curgea un îngust șivoi de sînge. Un surîs luminează fața lui Strilea, gloanțele nemerise drept între ochi și pătrunsese adînc în crieri.

— Aferim, Mihalache, strigă el voios, ai pierdut zece lei cît făcea buhaiul, dar halal de ochitură!

Apoi sulgeriul, după ce băgă pistoalele înapoi în toc și luă iar de frîu calul care, fiind deprins cu împușcăturile, nu se mișcase din locul în care îl oprise stăpînu-său, se apropie de fetița încremenită în drum.

Era albă ca varul, ochii ei albaștri erau holbați de spaimă și tot trupușorul îi era cuprins de tremur. Sulgeriul, căruia îi erau dragi copiii îndeobște și mai ales acei curați și frumoși, o mîngîie pe față și pe cap, zicîndu-i să nu se mai teamă, căci buhaiul care se răpezise la dînsa zăcea acum mort. În curînd tremurul încetă, spairsa pieri din ochii copilei și sîngele îi reveni în obraz.

— A cui ești tu, frumușico? întrebă sulgeriul cu glasul lui cel mai blînd, cînd văzu că fetița își revenise în fire și este în stare să înțeleagă cuvintele lui.

— A lui Andrei Nan, răspunse ea.

Sulgeriul zîmbi. Gîndul că el scapase viața copilei unuia din răzășii de care nu putuse niciodată să s-apropie și care totodată era ginerele lui Stan Făcăoariu, a dușmanului celui mai învierșunat ce-l avea, nu-i era neplăcut. Apoi înțelese îndată că putea trage folos pentru interesele lui din această împrejurare.

— Dar ce făceai tu sîngură, singurică în via părintelui și ce te-o făcut să sari peste gard? mai întrebă el urmînd s-o mîngîie pe obraz.

— Nu eram sîngură, răspunse Ileana care își recapatase acuma toate mințile și era de feliul ei foarte vioaie și deșteaptă; eram cu mama care culege zarzari în via bunicului. Ne-o lasat, pe mine și pe Vasilică, în căsoaia care-i lîngă drum și s-o dus la copacii care sînt pe deal. Eu, cînd am auzit vuiet și țipete, am alergat la gard ca să văd ce este și, neputînd vedea nimica din pricina viei, am sărit peste gard în drum.

În acea clipă se apropieră de ei mai mulți oameni din sat care, de pe gardurile lor, fusese marturi ai întregii întîmplări și se grăbise să vie să vadă mort buhaiul de frica căruia fugise cu atîta grabă.

Chemînd pe doi dintr-înșii, sulgeriul, fără a mai asculta povestirea ce ei o începuse despre primejdia de care scapase, li încredință fetița ca s-o ducă mă-săi, apoi încălecînd se îndreptă spre casă în umbletul cel mare.

Întîmplarea făcu mult zgomot în sat și mult sînge rău Făcăureștilor. Renumele de îndrăzneală al sulgeriului, meșteriei lui ca călăreț și trăgător neîntrecut crescură. Oamenii începură să zică pe toate cărările că în zadar se pune satul cu un barbat atît de vrednic și se adună bani pentru judecată cu dînsul, căci, la urma urmei, tot a lui are să fie izbînda. Iar în duminica următoare Andrei Nan, cu Safta și cu amîndoi copiii veniră la curte cu tustrei argații plecați sub povara poclonului ce-l aduceau: purcei, curcani, rățe, gîște, găini, ouă, unt, brînză și cîte altele.

Capitolul XIX

Un soț nenorocit

Vlad Catana sau Vlad Ungureanu, cum i se mai zicea, era dușman neîmpacat al sulgeriului, poate mai neîmpacat chiar decît Stan Făcăoariu. El era român din comitatul Turdei, în Ardeal, fiu de țaran sarac și până la vîrsta de douăzeci de ani fusese cioban la stîna satului în care se născuse. O sfadă cu baciul și o bataie zdravană ce acesta îi dădu îl făcu să fugă din sat și să se ducă de bunăvoie la oaste. Ramase ostaș cincisprezece ani, luînd parte la războiul nenorocit purtat de Austria cu Frideric al Prusiei, în urma căruia împărăteasa pierdu Silezia. Vlad avînd de la început purtări bune, învățînd puțină carte și dînd număroase dovezi de vitejie, obținuse în curînd bățul de caprar, și, la începutul războiului de șapte ani, fusese înaintat zugführer sau subofițer. Primi o lovitură de baionetă în piept, chiar la cea dintâi lovire cu prusienii, și această rană îl slăbi într-atîta încît fu congediat cu o mică pensie. Veni să sașaze în satul lui, unde tată-său murise, de curînd, lăsîndu-i o căsuță și prea puțin pămînt. Împotriva tuturor așteptărilor, cîteva luni de liniște îl îndreptară cu desăvîrșire și era pe cale să facă demersuri spre a fi reprimat sub steag cînd privirile galeșe ce-i aruncau, de cîte ori îl întîlneau, frumoșii ochi negri ai unei fete de frunză îl fărîmăcară și schimbară pornirile lui războinice în altele mai blînde. Gradul și pensia cu care fusese congediat, cît și purtarea lui cuviincioasă făceau dintr-însul un ginere dorit de gospodarii cei mai de samă. Obținu cu înlesnire mîna fetei iubite și, pe lîngă acea mîină, pămînt bun de hrană, o păreche de boi, patru vaci, un cal și cincizeci de oi. Trăi doi ani fericit și avînd sorți să devie unul din gospodarii cei mai înstăriți din sat, dar nenorocirea îl pîndea.

Stăpînul satului era nemeș tînăr, frumos și iubitor de muieri. El se lăuda că, cale de o zi împrejurul curții lui, nu scapase de el nici o nevestă sau fată frumoasă; și barbații își păzeau femeile de el ca de

turci sau de tătari. Vlad însă, care avea deplină încredere în soția lui, nu avea nici o grijă în această privință; iar Mărioara se arata supusă și iubitoare cătră soțul ei, nedîndu-i nici cel mai mic prilej de nemulțămire sau de bănuială. În al treilea an, la vremea coasei, Vlad își strîngea finul cu ajutorul altor oameni și aștepta să vie Mărioara cu mîncarea, cînd o babă a cărei casă se afla lîngă a lui, trecînd pe la acel loc, îl chemă deoparte și-i spuse că, dacă se grăbește să meargă acasă, va găsi pe soția lui petrecînd cu nemeșul.

Întăia lui mișcare fu să nu creadă, să izgonească pe babă, înjurînd-o și amenințînd-o că o va strînge de gît; dar de-abie se departase baba dînd din cap, și bănuiala îl cuprinse. Spunînd oamenilor că merge ca să ajute pe Mărioara s-aducă mîncarea, se îndreptă răpede spre sat. Pentru a ajunge mai curînd, trecu prin ogrăzile mai multor oameni, sărind peste garduri. Cînd ajunse la casa lui, găsi ușa închisă; puse umărul și, împingînd în blăni cu putere, făcu ca ușa să sară din țîțîni. Priveliștea care i se înfătoșă nu-i lăasă nici o îndoială atît despre adevărul celor ce-i spusese baba, cît și despre necredința de bunăvoie a soției lui atît de mult iubită.

O furie oarbă îl cuprinse; punînd mîna pe o bardă atîrnată de un cui, se aruncă asupra nemeșului. Acesta sărise de pe pat, buimac în urma sosirii neașteptate a soțului batjocurit și, înțelegînd că de astă-dată are a face cu un barbat hotărît să răzbune ocara ce i se făcuse, căută din ochi pistolul pe care, încrezător în puterea ușii, îl depusese pe masa departată de pat. Dar înainte ca el să se fi putut apropie de armă, barda purtată de un braț vînjos se abătea asupra scăfîrliei nemeșului, întrînd într-însa până la urechi. Sîngele țîșni asupra lui Vlad și asupra Mărioarei care rămăsese încremenită în picioare lîngă pat, iar leșul nemeșului căzu la pămînt, sîngele care ieșea din capul spart făcînd îndată un lac roșu pe podele. Apoi, întorcîndu-se spre muierea care rămînea nemișcată:

— Ticăloaso! și ridică iar barda asupra ei.

Dar înainte ca el s-o fi lovit, ea căzu la pământ cu mâinile întinse și ramase acolo lungită. Vlad era s-o lovească, așa cum se afla, întinsă jos, dar prin crierii lui trecu deodată o bănuială: „O murit de frică!”

Și plecându-se asupra ei, o întoarse cu fața în sus. Fața și mâinile i se făcuse albe ca varul, din gură îi curgea un mic șivoi de sînge. O pipăi — ea ramase nemișcată; apropie urechea de pieptul ei — inima nu bătea. Mai așteptă cîteva clipe și apoi o pipăi din nou: trupul ei se răcea.

Îndată ce se încredință că a murit, orice ură împotriva ei pieri din sufletul lui; uită ocara ce-i făcuse pentru a-și aduce aminte numai de zilele fericite petrecute cu dînsa; o jale cumplită îl cuprinse.

Dar vederea sîngelui nemeșului care curgea spre trupul Mărioarei îi aduse aminte că făcuse moarte de om, că ucisese pe stăpînul satului și că numai o fugă grabnică îl putea scăpa de caznă și de moarte cumplită, pe roată. Dorul să-și păstreze viața, înăscut în om, îl făcu să ieie de sîrg toate măsurile pentru a pune această viață la adăpost. Își schimbă răpede hainele pline de sînge, luă pistolul nemeșului pe care îl ascunse în sîn, merse la șopronul sub care se afla calul, puse răpede șaua pe dînsul; apoi ieșind pe poartă afară, încăleacă, străbătu satul la umblet și, îndată ce se văzu dincolo de jîtărie, goni spre pădure.

După trei zile ajunse în Moldova, la Prisacani. Aici vîndu calul și, părăindu-i-se că este încă tot prea aproape de locul groaznicei lui fapte, se tot scoborî spre Țara-de-Jos; întîmplarea îl aduse în Tămășani. Aici banii împuținîndu-i-se, începu să lucreze cu ziua pe la răzăși, rămînînd peste iarnă în sat la un răzăș care se trăgea din Roșca. Acel răzăș avea o soră, văduvă fără copii, femeie voinică și plăcută, care, pe lîngă partea ei de moșie, avea vie bună, o prisacă de cincizeci de stupi, doi boi, trei vaci, vro cincizeci de oi și cîteva capre.

Vlad se arătă, precum și era, un om vrednic, cinstit, priceput la treabă și cu scaun la cap. El știu să cîștige pe lîngă prietenia lui Ion

a Irinei — așa se numea răzășul la care se oploșise — și dragostea vadanei: nunta se făcu după ispas. Însă înainte de nuntă, Vlad se dusesse la popa Gheorghe, îi mărturisise fapta grea ce o săvîrșise, cerîndu-i dezlegare de pacat.

Dusesse casă bună cu Stana vreme de mai bine de patru ani. Ea era o femeie harnică și gospodină și-i hărăzise doi băieți de gemeni, voinici și frumoși, după care Vlad se prăpădea. Ungureanul trăia bine cu tot satul — căci, precum am spus, era om cuminte, credincios cătră cuvîntul dat, nehărță gos, îndatoritor cătră ceilalți săteni, supus și cuviincios cătră preut și nelipsit de la biserică în zilele de duminică și de sărbătoare. În gîlcevile satului cu boierul ținea cu oamenii, dar îl găseai totdeauna printre acei care îndemnau la pace și la rabdare.

Însă cu un an înainte de întîmplările care alcătuiesc șirul povestirii de față, în vremea culesului popușoilor, traiul lui cel bun cu Stana luă sfîrșit. Într-o zi se duse să strîngă fînul în lunca de la gura Pietrosului Mare, iar pe Stana o trimesese la vie să culeagă niște cireși tîrzii de care aveau vro zece copaci. O ploaie răpede îl făcuse să se-ntoarcă acasă de la jumătate de cale și să desjuge boii. După încetarea ploii se mai învîrtise prin ogradă, se dusesse să vadă copiii pe care Stana îi lasase la o rudă din apropiere; apoi, neavînd ce face, se duse și el la vie s-ajute nevastei la cules cireșile.

Căutînd-o prin vie și negăsind-o, se îndreptă spre căsoaie unde, spre mierarea lui, găsi calul sulgeriului legat de un stîlp de la gîrliciul pivniței. Cuprins de o presimțire cumplită și grăbindu-se să împingă ușa care nu era încuietă, găsi pe Stana în brațele sulgeriului. Scoase cuțitul din brîu și, cu un strigăt de furie, se aruncă asupra lor. În mînia lui nu văzu o bortă în drumul lui, băgă piciorul într-însa și căzu jos. Întra-aceeași clipă se și ridică iar, dar sulgeriul era de astădată în picioare înaintea lui. Cînd Vlad ridică cuțitul ca să-l lovească, sulgeriul îi prinse brațul cu stînga și i-l suci atît de tare, încît ungureanul scăpă un strigăt de durere și cuțitul din mînă. Sulgeriul, fără a-i slăbi brațul cu stînga, ridică de pe jos cu dreapta o

nuia groasă de corn, care fusese menită să slujască ca cerc de balercă, și începu să croiască cu dînsa pe Vlad pe unde îl nimerea. În zadar încerca Catana, cu mîna stîngă, să desprindă pe acea a sulgeriului de pe brațul lui înțâpenit de durere: mîna lui Strilea părea un clește de fier. Sulgeriul încetă să lovească numai după ce brațul îi obosi.

— Stano, zise el atunci femeii, urmînd să ție sucit brațul lui Vlad, ieși de aici și du-te la neamuri, căci altfel are să fie rău de tine.

Stana se grăbi să iasă din căsoaie și să o ieie la fugă spre sat. După ce ea se depărtă, sulgeriul lăsă brațul lui Vlad și, dîndu-i brînci cu dreapta, îl făcu să zboare pe ușă și apoi să cadă jos la pămînt, la trei stînjeni de căsoaie. Strilea ridică pălăria care-i rămăsese jos, ieși la rîndul lui și, ducîndu-se la cal, desprinsе frîul de stîlpul la care era legat și încălecă. Vlad acuma se ridicase și el, dar rămîrea nemișcat, cu brațul amorțit, cu trupul stîlcit, cu inima sfîșietă de furie, de ură, de durere și de rușine, cu privirea rătăcită, cu dinții scrîșnind.

— Dacă vrei să te mai pui cu mine, îi zise sulgeriul, poftim! Să știi că sînt gata să încep din nou oricînd.

Dar ungureanul nu era în stare să înțeleagă aceste cuvinte și înfătoșarea lui era atît de cumplită, încît chiar Strilea se simți cuprins de remușcare: îi păru rău de cele ce se-ntîmplase și se grăbi să se depărteze.

Sulgeriul avuse parte de dezmierdările Stanei îndată după văduvia ei, dar în curînd o uitase cu desăvîrșire; zăbind-o acuma din întîmplare într-un cireș și vederea ei stîrnindu-i din nou poftele, întrase în vie, o făcuse să se deie jos din copac și să între în căsoaie. Ea era departe să fie o femeie desfrînată, nu păcătuisе cu altul decît cu boieriul, dar acesta o găsea acuma într-o clipă în care era slabă de înger și fără voință.

Mari fură pe urmă căința și durerea ei, căci întîmplarea ajunsese la cunoștința satului întreg. Toate neamurile își puseră silințele pentru a face pe Vlad să ierte pe Stana și s-o ieie înapoi. El era

nebun de durere, văzîndu-și casa necinstită și fericirea nimicită pentru a doua oară din pricina poftelor necurate ale unui boier. Și de astă-dată, departe să-și fi răzbunat ocara, mai suferise să fie bătut în chip atît de crud. Nu voia să audă de împacare, părăsi casa care era a ei, hotărît să se despartă și apoi să se călugărească. Dar părintele Gheorghe înțelese în curînd că iubirea lui pentru copii era atît de mare, încît printr-însa se putea izbuti ca inima să i se moaie și cătră soția care-i greșise într-atîta. După lungi silinți, preutul ajunse să-i stoarcă iertarea și să-l înduplece să se-ntoarcă acasă. Dar fericirea de altădată era dusă pentru totdeauna. Vlad era acumă tăcut și aspru față de nevastă și nu arareori i se întîmpla să ridice mîna asupra ei, deși ea se silea din răputeri să nu-i deie prilej de nemulțămire. Iar în inima lui ferbea împotriva sulgeriului o ură cumplită, neîmpăcată și neîndurată. În sfaturile satului n-avea acumă Stan Făcăoariu susțîitor mai înverșunat, mai gata să susție toate măsurile propuse de el, să cheltuiască și să se ostenească pentru a răpune pe boier decît Vlad Catana.

Capitolul XX

O femeie inimoasă și un mișel

Prisaca lui Andrei Nan, cea mai frumoasă din cîte se aflau pe Tămășani, era așezată în hliza curăturilor, pe coasta Ciubotariului și pe pămînt dat de zestre Saftei de cătră părinții ei. Această prisacă cuprindea mai bine de trei sute de stupi, șură, zemnic, bordei pentru prisacar și era împrejmuită cu un gard de nuiiele, nalt de șase palme. Această hliză se hotăra la deal cu alta, mult mai îngustă, a lui Radu Irofti, care o despărțea de pămîntul lui Strilea. Sulgeriul avea și el aici o prisacă cu vro două sute de stupi, șură și bordei de prisacar, dar neîngrădită. Prisacariul lui Andrei, un moșneag foarte priceput în tot ce se atingea de meseria lui, dar — deoarece slujise încă pe tatăl Făcăoriului —, ajuns la adînci bătrînețe, era foarte slab. Însă Saftei îi plăcuse mult, încă de cînd era copilă, creșterea albinelor și ea învațase acest meșteșug în chip foarte temeinic de la bătrînul Manole, astfeli se numea prisacariul; și de vro doi ani de cînd slăbise mai cu samă acesta, se îndeletnicea mai mult ea cu prisaca. Fiind o femeie voinică și harnică, se răpezea calare mai în fiecare zi, cînd dimineața, cînd după-amiază, adesa și de două ori pe zi, la prisacă; stătea două-trei ceasuri, ajuta pe Manole sa facă ceea ce era mai greu de făcut și apoi se ducea acasă la altă treabă.

Radu Irofti se apucase să-și cosască fînațul de pe fața Ciubotariului; și treaba îi mergea încet, căci nu prea era cine să-l ajute. Și de firea lui era moale de muncă. Legase prietenie cu Manole, și Safta, cînd venea la prisacă, îl găsea adesea acolo ajutînd moșneagului sau stînd de vorbă cu el. Privindu-l ca pe un dușman al tătîne-său, la început se uita mai mult rău la el și nu vorbea cu dînsul; dar Radu, făcîndu-se că nu vede și nu înțelege, se silea să se facă binevăzut de ea, făcîndu-i feli de feli de slujbe și de îndatoriri: tăind lemne, cărînd apă, aducînd cofe de fragi și de bureți. Safta, văzîndu-l în fiecare zi, se deprinsese cu dînsul, îl

privea acum fără desplăcere, vorbea cu el și asculta bucuros glumele și poveștile lui, căci Radu era bun de gură și hazliu. Într-o după-amiază, Safta zăbăvi mai mult decît de obicei la prisacă, unde Radu, cu snoavele lui, o făcuse să rîdă cu multă poftă. Cînd ea plecă, el plecă cu dînsa zicînd că are s-o însoțească pînă la drumul mare, în Pîrăul cu Raci. Merse lîngă cal, urmînd să glumească, dar cînd ajunseră prin Țihla deasă prin care te scoborai la pîrău pe o cărare îngustă, într-un ochi mic de poiană, aruncă brațul împrejurul ei, o ridică de pe cal, apoi o strînse la piept cu putere și-i acoperi fața cu sărutări.

Safta, surprinsă de fapta lui neașteptată, ramase întăi înmărmurită; dar sărutările cu care îi ardea obrazul o făcură să-și revie în curînd în fire. Pe lîngă că era naltă și voinică, apoi mînia îi îndoi puterile: se smunci deodată cu atîta putere încît Radu, slăbănog din fire și slăbit încă mai tare de viața de ticălos ce-o dusese, fu silit să desprindă brațele dimprejurul mijlocului ei. Dreapta Saftei nu scapase nuiava cu care iuțea mersul greoi al Balanei; dîndu-se înapoi cu un pas, croi pe Radu de două ori peste obraz, apoi sări răpede pe iapa care rămăsese pe loc pascănd iarba din poieniță.

Radu care, încredințat din pricina bunăvoinții cu care Safta asculta glumele și snoavele lui că va avea parte de o biruință ușoară, rămăsese uimit de opunerea ei hotărîtă și de puterea cu care se smuncise din brațele lui. El era o fire de mișel. Durerea pricinuită de cele două lovituri zdravene cu care îl croise peste obraz, în loc să-i stîrnească mînia, îl muieră și mai tare, făcîndu-l să se deie la rîndul lui cu un pas înapoi și să-și ascundă fața cu brațele spre a o apara de alte lovituri.

— Mișălule! îi strigă ea luînd dîrlogii în mîni și silind iapa, prin lovituri de călcăie și de nuia, să se depărteze la trăgegiu. Am să te spun lui Andrei ca să te ciomăgească după cum ți se cuvine!

Radu, plin de ciudă împotriva acelei care îl umilise într-atîta, se duse rușinat la coliba ce și-o făcuse pe hliza lui. Amenințarea Saftei,

să-l spuie lui Andrei, nu-l neliniștea deloc: era încredințat că, de rușine, ea va tăcea, cum mai tăcuse și alte neveste cu care se purtase la feli.

Dar se înșala tare. Îndată ce Andrei sosi acasă, Safta se grăbi să-l puie în cunoștința batjocurii ce o suferise și, a doua zi, când Radu ieșea din colibă, târziu, după obiceiul lui, pentru a începe să întoarcă brazdele cosite în ajun, se văzu față în față cu Andrei, care tocmai atunci se dădea jos de pe cal și venea spre el. Radu avu o presimțire ră; picioarele i se muieră.

Urieșul, care ținea în mână o nuie de corn lungă de cinci palme și groasă de un deget bun, se opri în fața lui.

— Ticălosul, zise el, cum ai îndrăznit tu să pui mîna ta spurcată pe nevasta mea? Am să-ți plătesc prețul care se cuvine neobrăzării tale!

Și, fără a mai sta la gînduri, apucă cu stînga, de ceafă pe Irofti care pe lîngă el părea un pui de bodaproste; și ridicîndu-l în sus, parc-ar fi fost o pană, începu să-i tragă cu nuiaua peste umere, peste spete, peste șale. Radu urla de durere, dar Andrei încetă să lovească numai cînd se simți ostenit. Atunci, fără a lăsa nuiaua din mîna, apucă cu dreapta pe Irofti de chimir și, făcîndu-și vînt, îl aruncă pe o căpiță de fîn care se afla la vro patru stînjeni de el.

— De vei îndrăzni să te apropii de Safta la o departare mai mică decît cea care mă desparte acuma de tine, să știi că nu mai las întreg căpețel de piele pe trupul tău, zise Andrei; apoi încălecînd iar, plecă spre prisaca lui.

Amenințarea lui Andrei fu pierdută pentru Radu care leșinase. Cine știe cît ar fi ramas acolo în nesimțire dacă prisacariul lui Strilea, a cărui prisacă, precum am zis, se afla ceva mai la deal, n-ar fi văzut de departe toată întîmplarea. El, după ce plecă Andrei, văzînd că Radu nu se mișcă, venise la el și-l găsisese fără cunoștință.

Prisacariul, Solomon, era un țigan bătrîn care în tinerețe slujise în mai multe curți boierești și venise în stăpînirea banului Constantin mai târziu, prin schimb. Știînd cum se trezesc oamenii căzuți în

nesimțire, merse la prisacă, de unde luă două cofe de apă și, după ce turnă una întreagă, în răstimpuri, pe capul lui Radu, acesta începu să-și revie în fire.

Loviturile lui Andrei fusese atât de grozave, încît Radu zăcu cinci zile în coliba lui, pe gramada de cetină ce-i slujea de pat; de-abie a șasa zi putu să steie în picioare și să facă cîțiva pași. Dar, în acest timp, la ura neîmpacată ce o hrănea în inima lui împotriva întregului neam al Făcăureștilor și mai cu deosebire împotriva lui Stan, veni să s-adauge o ură și mai înverșunată, un dor de răzbunare și mai aprins împotriva fiicei și a ginerelui acestuia, care îl umilise într-atîta. Din clipa în care își revenise în fire, își jurase să li întoarcă ocară cu prisos.

Întîmplările povestite mai sus pusese capăt prieteniei dintre Radu Irofti și Manole, prisacariul lui Andrei. Ei nu se mai întîlneau deloc. În schimb însă cel dintăi și prisacariul lui Strilea se făcuse prieteni nedespărțiți. Radu făcea acuma lui Solomon aceleași slujbe ce le făcuse până atunci lui Manole; mîncă și dormea la țigan și, dacă cineva ar fi trecut după căderea nopții pe lîngă bordeiul prisăcii boierești, ar fi auzit fără îndoială glasurile lor.

Cînd erau trei zile până în Sfîntu Ilie, sulgeriul veni de dimineață să-și vadă prisaca, pe unde nu mai dăduse de mai bine de două săptămîni.

Cînd descăleca, dădu cu ochii de Radu Irofti, pe care nu-l văzuse până atunci.

— Cine ești tu? întrebă el.

— Radu Irofti.

— Am auzit de tine, ești fiul lui Ifrim, care și-o vîndut toată moșia lui Stan Făcăoariu, după ce te-o izgonit din casă. Ai fost bejănar zece ani. Unde umblat-ai până acum?

— Am fost prin lume pentru ca să-mi pot agonisi traiul. Stan Făcăoariu o pus pe tata să mă izgonească din casă pentru ca să poată pune mîna mai cu înlesnire pe pămîntul nostru. Cînd m-am întors, sînt acuma vro cinci săptămîni, am găsit pe tata mort demult

și pămîntul vîndut Făcăoariului pentru cîtiva lei. Dar eu apucîndu-l să mi-l deie înapoi, el mi l-o lăsat până în ziua de Sfinții Împarați a anului ce vine; și dacă în acea zi îi voi întoarce banii ce i-o dat pe pămînt, pămîntul să rămîie al meu pentru vecie. El s-o hotărît la acest pas, nu de frică de pacat, ci mai ales pentru ca se temea ca răzășii cei saraci, care de mult au ciudă pe dînsul, să nu se despartă de el și să nu-l mai urmeze în judecata cea nouă ce el, frații lui și popa Gheorghe vor s-o pornească împotriva dumatiale.

— Și crezi că vei izbuti să aduni acei bani până la vară? întrebă sulgeriul care ascultase vorbele lui Radu cu o vădită bagare de samă.

— Dacă nu voi izbuti, răspunse Radu, uitîndu-se în ochii sulgeriului, voi vinde moșia altuia, care mi-a da preț mai bun.

— Să știi că sînt și eu mușteriu, se grăbi să zică sulgeriul, și că sînt gata să-ți dau preț bun, căci bucata asta a. ta este chiar alături de mine. Să nu vinzi fără să mă întrebi. Apoi sulgeriul se duse cu Solomon să încungiure prisaca și să numere stupii; Radu îi urmă la cîtiva pași. Cînd sulgeriul se-ntoarse spre bordei, Irofti zise:

— Frumoasă prisacă ai, cucoane, și la loc bun.

— S-ar face și mai frumoasă cu bucata ta, răspunse sulgeriul.

— Și dacă pe lîngă bucata mea te-ar ajuta Dumnezeu să pui mîna pe acea ce o are de zăstre, de la Stan Făcăoariu, Andrei Nan, ai avea un loc de prisacă care ar plăti cît o moșie.

— Știu, răspunse sulgeriul; prisaca lui este mai aproape de apă și are fînaț mai bun decît a ta și decît a mea. Anțerț am adus aici același număr de stupi care-l avea atunci Andrei, o sută cincizeci; ai lui trec acuma de trei sute, și ai mei sînt numai două sute și zece. Li priește în înfundătura aceea mult mai bine decît aici, mai la deal. Dar cum să scoți acea bucată din mîna lui? El nu ți-ar da-o nici dacă i-ai acoperi-o cu galbeni.

— Și ce mi-ai da mie oare, întrebă atunci Radu, dacă eu te-aș pune în stăpînirea ei fără ca să cheltuiești macar un ban?

— Ai poate pe dînsa hîrtii? întrebă sulgeriul care tresărise la

întrebarea lui Radu. Ți le cumpăr!

— N-am hîrtii, dar știu un mijloc care l-ar putea sili să cadă în genunchi înaintea dumatăle și să te roage să iei prisaca.

— Care mijloc? Întrebă sulgeriul.

— Iartă-mă, cucoane Mihalache, mijlocul meu nu ți-l pot destăinui; dar, dacă primești, nu va trece săptămîna și Andrei Nan a fi gata să-ți iscălească orice zapis îi vei cere, prin care să-ți vîndă pe preț de nimica nu numai prisaca de devale, dar cîtă întindere din moșia lui îi voi. Și aceasta fără înșălătură, pe sfînta dreptate.

— Ești poate vrăjitor? Cunoști farmece? zise sulgeriul necrezător. Și cît îmi ceri tu ca să aduci pe Andrei Nan la asămene pas?

— Ocrotirea dumatăle pentru rămășița zilelor mele, răspunse Radu.

Sulgeriul ramase pe gînduri. Pricepea el doară că mijlocul ce era să întrebuițeze Radu spre a sili pe Andrei să-i vîndă prisaca numai curat nu putea să fie. Dar codul de morală al boierimii din a doua jumătate a veacului al optsprezecelea îngăduia unui boier întrebuițarea, cînd era vorba să-și facă o moșie din bucăți răzășești, a unor mijloace care astăzi ar aduce pe acel ce s-ar folosi de ele în fața tribunalelor și chiar în acea a curților cu jurați. Sulgeriul Mihalache, dacă era bun la inimă, de o fire deschisă și neplecată cătră vicleșug, era lacom de pămînt ca mai toți boierii de atunci și împărtășea părerile obștei lor în privința mijloacelor ce se puteau întrebuița ca să-și întindă hotarul. Între acea lăcomie de pămînt și firea lui iubitoare de calea dreaptă se dădu în cugetul lui o scurtă luptă, din care lăcomia ieși răpede învingătoare.

— Ian ascultă, măi Radule, zise el rupînd deodată tăcerea, cu mine să nu te joci. Dacă ești în stare să faci precum te lauzi, te-i bucura nu numai de sprijinul și de ocrotirea mea, dar și de alte foloase. Dar dacă vrei să-ți bați joc de mine, rău ți-ai ales omul și vai de ciolanele tale, că puține parale vor face ele dacă nu te ții de cuvînt. Mai bine nu te apuca. Apoi să știi că nu vreu să fiu tîrît de tine în vro uneltire mîrșavă; de vei fi prins cu vicleșug, tu vei trage

pedeapsa.

— Peste o săptămână, prisaca lui Andrei Nan are să fie a dumitale, de nu, îți sînt în mînă: poți să mă bați și să mă globești cît ți-a plăcea. Și această faptă are să fie, nu o nedreptate sau o asuprire, dar o milă făcută de dumneata răzășului.

— Sîntem înțeleși, zise sulgeriul încălecînd; de azi într-o săptămână sau vei primi de la mine o mulțămire frumoasă, sau pielea ta va fi dubită de harapnicul meu.

— De asta nu mă tem, zise Radu, punîndu-i-se în cale ca să-l oprească pe loc. Te rog, cucoane, fă-mi un bine de pe acum: împrumută-mă de mîni, pe o săptămână, cu un car și cu o păreche de boi ca să pot să-mi string fînul și să car nuiiele și spini pentru îngrădirea stogului.

Sulgeriul se uită cîțva în ochii lui, apoi zise:

— Bine, vină deseară la curte ca să iei carul și boii.

Pentru înlesnirea înțelegerii celor ce vor urma, trebuie să lămuresc că Radu Irofti știa că bătrînul Manole ceruse și primise de la stăpînii lui învoire ca de Sfîntul Ilie să meargă la Rădeana, unde se făcea iarmaroc de acea sărbătoare, ca să ajute pe un nepot de fiică al lui să prefacă o păreche de boi. Mai aflate că Safta era hotărîtă să nu însoțască pe Andrei la Rădeana în aceeași zi, dar să vie de dimineață la prisacă, cu carul cu boi, cu copiii ei și cu patru fete din sat care să culeagă zmeură și cu un argat al lor, un flăcăoandru de șaptesprezece ani; acesta era menit să îngrijească de boi, dar fără îndoială și el avea să se ducă cu fetele după zmeură. Safta avea să se-ntoarcă în sat numai tîrziu, aproape de asfințitul soarelui.

Cînd se dusesese la curte să ieie carul și boii făgăduiți de sulgeriu, Radu ceruse să vorbească acestuia și-i spusese că Solomon se roagă să fie învoit să meargă și el de Sfîntul Ilie la Rădeana și că el, Radu, va păzi prisaca în lipsa lui, ceea ce sulgeriul încuviințase îndată.

Capitolul XXI

Uneltirea

A doua zi după Sfîntul Ilie, sulgeriul isprăvise prînzul și, așazaj turcește pe pat, sorbea din filigeanul de cafe, cînd Culiță intră cu ciubucul aprins, din luleaua căruia ieșea, de sub căimac, o șuviță de fum, și spuse că Solomon o venit de la prisacă și cere să-i vorbească numaidecît, avînd să-i spuie lucruri de samă. Sulgeriul poronci să-l cheme în odaie.

— Ce veste-poveste, Solomoane? întrebă Strilea pe țiganul care se bucura la el de o deosebită trecere și încredere.

— Ce să fie, cucoane, zise scărpinîndu-se în cap țiganul care rămăsese la ușă, ia nu-i bine.

— Pentru ce nu-i bine?

— Lumea-i plină de talhari.

— Aista-i un cîntec vechi cît dînsa, zise sulgeriul; dar ce te face să-ți aduci aminte de dînsul tocmai astăzi?

— Eu țineam pe Andrei Nan și pe soția lui drept oameni de treabă, urmă țiganul, și văd că ei sînt numai niște hoți.

— Dar ce au făcut? Vorbește mai lămurit, măi țigane, strigă sulgeriul care începuse să piardă rabdarea.

Țiganul căzu în genunchi și lacrimile izbuhniră din ochii lui.

— Iartă-mă, cucoane, bătrînețele mi-au slăbit ochii și mintea și n-am fost în stare să apăr cum se cuvine averea dumitale!

— Dar ce este? Ce s-o întîmplat? strigă sulgeriul sărind de pe pat.

— S-o întîmplat că Andrei Nan și cu femeia lui, de cîte ori au cîte un stup slab în prisaca lor, îl ieu și-l aduc într-a dumitale, unde îl așază în locul altuia, ales dintre cei mai de frunte, pe care îl ieu și îl duc în prisaca lor, așăzîndu-l în locul celui slab.

— Și cum de îngăduit-ai tu asemenea lucru? răcni sulgeriul cuprins de mînie, pentru ce oare te țin eu pe tine acolo și pentru ce

te hrănesc eu, netrebnicele? Am să te fac să-ți dai sufletul sub bici!

Și sulgeriul bătu cu putere din picior!

— Ai toată dreptatea, răspunse Solomon, netrebnic m-au făcut bătrînețele; nu mai sînt în stare să-ți apăr avutul!

Durerea și deznădăjduirea batonului muieră inima sulgeriului care, împlînzîndu-și glasul,, zise:

— Scoală!

Și cînd văzu pe țigan în picioare, îi zise cu glas domol:

— Lasă încungiurile și spune lămurit cum ai descoperit tîlhăriile răzășului.

— Asară, zise țiganul, întorcîndu-mă singur de la iarmaroc, am rătăcit prin pădure și am agiuns la prisacă tîrziu — putea să fie pe la miezul nopții. Radu Irofti dormea în colibă la mine; dar cum am aprins opaița s-o trezit, s-o sculat de pe culcuș și mi-o spus că o dat în ziua aceea de o poznă mare. Că demult, încă de cînd era bine cu dînșii și-și petrecea vremea pe la prisaca lor, avea prepus că numai prin meșteșug necurat și în dauna dumitale sporise în chip atît de minunat stupii răzășilor. Ieri Manole prisacariul s-o dus la Rădeana, unde l-am văzut și eu, iar la prisacă o venit Safta lui Andrei cu carul, cu copiii ei, cu patru fete din sat și cu un flăcău. După ce au desgiugat, Safta o trimes copiii, fetele și flăcăul să culeagă zmeură pe Piscul Ciubotariului și în deal la Lăcătușu, iar ea o ramas singură la prisacă. Radu, care de mult avea prepus pe răzăși, îndată ce i-o văzut trecînd cu cofele în mînă după zmeură s-o suit într-un carpăn și s-o ascuns printre crengi.

Era acolo poate de un ceas, cînd vede pe Safta venind cu carul cu boi, întrînd cu dînsul în prisacă și oprindu-se într-un capăt unde se aflau vreo trei stupi de frunte. În căruță, astupați și legați la urdiniș, erau trei stupi. Safta este meșteră la lucrul prisăcii, ca cel mai de frunte prisacariu. Radu o văzut-o cum și-o pus naframa pe cap și pe umere, cum și-o învălit mînilor, cum o astupat cu o bucată de petecă urdinișul, cum o legat capturele celor trei stupi și cum o făcut să alunece stupii de pe căpătăile lor pe o bucată de pînză cu

care i-o legat la capătul din gios. Apoi, ea fiind voinică cît un barbat, o luat frumos stupii unul după altul în brațe și i-o pus în căruță. Pe urmă o luat pe cei trei stupi din căruță și i-o așazat în locul celor trei ce-i luase; cu o prăjină lungă a scos dopurile de la urdiniș și legăturile de la captare, o tras la ea dopurile și legăturile și o plecat, cu căruță cu tot. Radu s-o dat gios din carpăn și și-o căutat de treabă. Pe la amiază, s-o întors fetele, copiii și flăcăul, cu cofele pline de zmeură și cu legături de bureți. După-amiază, auzind că fetele trec iar la deal, Radu, bănuind că Safta a mai veni să schimbe stupi slabi pe alții buni, s-o suit iar în carpăn. Și nu se înșala: iar o venit muierea hoată cu carul în care însă erau de astă-dată numai doi stupi. Trăgînd în alt capăt al prisăcii, o ales alți doi stupi, din cei mai puternici, care se aflau departe unul de altul, și i-o luat în căruță, înlocuindu-i prin acei care-i adusesese. De astă-dată însă, de răul albinelor, n-o putut lua cu dînsa dopurile și legăturile de pînză care au ramas pe loc. Iacătă-le, și țiganul le scoase din sîn, apoi adăugi:

— Radu mergînd să le ieie, l-o împuns albinele rău de tot: i s-o umflat capul și obrazul; de-abie vede cu ochii. N-am închis ochii de suparare și, cum s-o făcut ziuă, m-am dus să văd stupii și am găsit întocmai cum îmi spusese Radu: cinci din stupii cei mai frumoși erau înlocuiți prin alții care nu poartă semnul dumitale și se vede ușor că sînt mai slabi decît acei pe care i-am lasat ieri dimineață în locul lor.

Și Solomon tăcu.

Mînia sulgeriului căzuse. El nu se îndoia că Radu Irofti avuse o parte însamnată la mutarea stupilor; dar bucuria ce o simțea înțelegînd că Andrei Nan, în urma acestei fapte, se află cu desăvîrșire în puterea lui, îl făcea să treacă cu ușurință peste această împregiurare. Dar față de Solomon, crezu nemerit să-și ascundă bucuria.

— Și nu știi dacă răzășii nu mai îndeplinise până azi asămene schimb de stupi? Întrebă sulgeriul cu sprîncenele încrețite.

— Eu n-am simțit nimica, răspunse prisacariul, dar s-ar prea putea. Toți stupii din prisacă poartă sămnul nostru; dar asta nu însemnă că nu i-au schimbat, căci doară era ușoi pentru Andrei să facă un fier la feli cu al nostru și să înșămne cu el stupii slabi ce-i scotea din prisaca lui și-i ducea într-a noastră în locul celor buni.

— Întoarce-te îndată la prisacă, poronci sulgeriul, și să nu te ducă pacatul să scăpi vreun cuvînt despre întîmplarea asta; apoi Strilea bātu din palme.

— Șaua pe Daraban, îndată, și ciubotele, zise el lui Culiță, cînd acesta intră.

Cu o jumătate de ceas mai tîrziu sulgeriul ajungea la prisacă; cînd descălecă la bordei, văzu pe Radu ieșind dintr-însul. Strilea scăpă un strigăt de uimire: capul lui Irofti se făcuse cît un bostan. În locul ochilor se vedea, în cărnurile umflate, ca două crăpături lungărețe; mîinile nu mai aveau nici un chip.

— Dar cum te-au împuns albinele astfeli? întrebă sulgeriul.

— Cînd am mers să ieu dopurile și legăturile ce nu putuse să le scoată dintre stupi muierea, albinele din cei doi stupi care i-o adus la urmă, suparate de zdruncinul la care fusese supuse, o năvălit asupra mea și m-o împuns în chipul ce-l vezi. Nu mai pot de durere.

— Dar întîmplatu-s-au lucrurile astfeli cum mi le-o povestit Solomon? Adus-o ieri aici Safta a lui Andrei Nan întăia dată trei, și a doua oară doi stupi de la prisaca lor, luînd în loc cinci stupi aleși din prisaca mea?

— Întocmai așa, răspunse Radu din buzele umflate, ale căruia cuvintele ieșeau numai cu greu.

— Și ai putea să-mi arăți, în prisaca lor, stupii mei; cum să-i cunosc?

— Lesne de tot; acei stupi poartă sămnul dumitale și pe dinafară și înlăuntru. Dacă ei au curățit sămnul dinafară cu barda, are să se cunoască locul în care o fost, iar celui din lăuntru n-au ce-i face. Numai să nu prindă ei de veste și să nu desființeze stupii.

— Mă duc chiar în astă-sară la Focșani și mă întorc mîini cu

starostele de Putna sau cu oamenii trimiși de el; dar n-aș voi ca răzășii să mă facă de rușine și ca atunci cînd voi veni aici cu starostele sau cu oamenii lui, să nu putem dovedi că se găsesc în prisaca lor stupi furați.

— Să nu-ți fie frică de așa lucru; treaba mea este să dovedesc care sînt stupii furați.

Capitolul XXII

Sulgeriul umblă să-și încarce sufletul cu păcat greu

A treia zi, puțin după răsăritul soarelui, nouă călăreți ieșeau din curtea lui Mihalache Strilea și se îndreptau la deal în umbletul cailor.

Acești călăreți erau sulgeriul, doi mazili din împrejurimile Focșănilor, trei calarași stărostești cu odabașa lor și doi feciori boierești ai sulgeriului. Trecerea lor prin sat pricinui mare mierare și îngrijire printre oameni, căci calarașii starostelui Grigoraș Leon erau renumiți pentru jafurile și cruzimile lor. Toți răzășii se întrebau care era împilarea sau nedreptatea care aducea pe meleagurile lor pe acești oaspeți nepoftiți și nedoriti.

Mica ceată se duse drept la prisacă, unde găsi pe prisacariul Solomon și pe Radu Irofti, al cărui cap și obraz, deși se dezumflase acuma aproape cu desăvîrșire, dar tot purtau încă sămnele împunsăturilor.

Călăreții se dădură jos, și sulgeriul zise mazililor arătându-li pe Solomon și pe Radu.

— Căpitane Ștefane și căpitane Ifrime, aista-i prisacariul meu, Solomon, precum vedeți un rob țigan, și aista-i Radu Irofti, un răzăș din Tămășăni, care o văzut toată fapta ce v-am povestit-o.

Cei doi mazili erau bărbați între patruzeci și cincizeci de ani, de statură mijlocie: Ștefan Putină, bine învălit, rotund la față, cu părul și mustățile bălăi, iar Ifrim Grozav, uscăcios, cu părul negru, cu fața smolită și slabă, ciupită de vărsat și cu niște musteți lungi lasate în jos. Putină avea o înfățișare mult mai veselă, iar cea a lui Grozav era fioroasă, mai ales din pricina ochilor mici care se uitau încrucișat. Amîndoi erau îmbracați cu anterie vargate, ușoare, ale căror poale erau prinse în curelele de piele ce le purtau peste brîie vechi de șal. Erau încălțați cu ciubote de iuft ce li veneau până la genunchi și purtau pălării de pîslă neagră cu găitan de sîrmă. În brîiele lor se vedea cîte o calamară turcească de alamă galbănă.

— Ia spune-mi ce știi, zise Grozav cătră Radu, și bagă bine de samă să nu te prind cu vro minciună, că va fi rău de tine.

Sulgeriul și cei doi mazili se așază jos pe o corobănă mare de fag, și Radu li făcu, aproape din cuvînt în cuvînt, aceeași povestire ce o făcuse Solomon lui Strilea cu două zile înainte.

— Ai putea să ne duci la stupii aduși de muieră? întrebă Grozav pe Radu, cînd acesta își isprăvi povestirea.

— Cum nu, răspunse Radu; și el îi duse la capătul de la vale, unde le arătă trei stupi ce se aflau la mici depărtări unul de altul.

— Și de unde cunoști tu că acești stupi sînt aduși de muieră? întrebă Putină.

— Doară am văzut din copac cum o luat cei trei stupi care se aflau aici și cum i-o înlocuit prin acei ce-i adusese în car.

— Cum cunoști tu că acești trei stupi nu sînt acei care i-ai lăsat aici în dimineața zilei de Sfîntul Ilie? întrebă Putină pe Solomon.

— Dar oricare prisacar nu cunoaște stupii lui, răspunse Solomon, mai ales cînd este vorba de trei stupi de frunte ca cei ce erau aici? Nu vād eu că din gura aistora iese și intră mult mai puține albine decît ieșeau din celelalte? Apoi după ce mi-o spus Radu cele ce le-o văzut în ziua de Sfîntul Ilie, am avut doară grijă să mă uit într-însele și am văzut că nu au nici jumătate din ceara și din mierea care se aflau în cele ce știam eu.

Putină dădu din cap în sămn că este înțeles cu spusele prisacariului.

— Dar sămnul boierului îl poartă? mai întrebă el.

— Poartă pe cel dinafară. Iacătă-l, zise Solomon arătînd o stea arsă cu fierul pe partea de jos a știubeiului; dar se cunoaște că aici arsura este proaspătă, iar știubeile noastre erau însămbrate de trei ani. Apoi noi mai avem alt sămn înăuntru, pe partea de sus a știubeiului, și acest sămn lipsește de pe tustrele.

Se duseră apoi la celelalte două știubeie făcînd la ele aceleași constatări.

— Acuma să mergem la prisaca răzășului, să căutăm stupii

sulgeriului, zise Grozav. Țiganul și cu omul care o văzut întâmplarea să vie cu noi.

Sulgeriul și cu cei doi mazili se îndreptară spre prisaca lui Andrei, urmați de trei calarași, de Radu și de Solomon. Căii fusese priponiți în poiană, lângă prisaca sulgeriului, și un calaraș ramase cu dînșii.

Mare fu mierarea lui Manole cînd văzu pe sulgeriu și pe însoțitorii lui întrînd în ogradă.

— A cui este prisaca asta? întrebă Grozav pe Manole.

— A lui Andrei Nan din Tămășăni, răspunse prisacariul.

— Într-însa se află numai stupi de ai lui? mai întrebă mazilul.

— Numai de ai lui.

— Știi bine?

— Cum să nu știu dacă eu sînt prisacariul, răspunse Manole zîmbind.

— Noi sîntem înștiințați că aici se află stupi furați de la sulgeriul Mihalache, zise Grozav, și avem însărcinare să-i căutăm.

— Puteți să-i căutați, răspunse Manole liniștit, n-aveți să găsiți decît stupi de ai noștri, însamnați cu sămnul nostru.

Grozav poronci lui Radu și lui Solomon să caute stupii sulgeriului. Aceștia începură să străbată prisaca. Iar sulgeriul și cei doi mazili se așezară jos și fiecare din ei, scoțînd din brîu cîte un ciubucel scurt de drum, îl umplu cu tiutiuul ce-l ținea într-o pungă de piele, atîrnată tot de brîu, îl aprinse și începu să soarbă fumul mirositor, trăgîndu-l în piept și apoi dîndu-i iar drumul afară, cînd pe nări, cînd pe gură.

Radu, care căuta în capătul de deal al prisăcii strigă:

— Iaca un stup de pe care s-o curățit sămnul boierului cu barda!

Cu toții se grăbiră să meargă la locul în care se afla Radu, iar el le arată, în partea opusă urdinișului, la locul unde pe stupii din cealaltă prisacă se văzuse arsă o stea, o cioplitură proaspătă. Bătrînul Manole îngălbeni și-și făcu cruce.

— Ai spus că toți stupii de aici poartă sămnul vostru; arată-mi-l aici, zise Grozav bătrînului, și privirea lui încrucișată se făcu și mai

înfiorătoare. Unde puneți sămnul?

— Gios, la două degete de gură, o cruce, răspunse Manole cuprins de un tremur de groază, căci știubeiul înaintea căruia se aflau nu purta sămnul aratat de el.

— Să ridice țiganul captarul, zise Putină, și să arăte sămnul dinlăuntru al sulgeriului. Mazilii și Strilea, cu calarașii și cu Radu se dădură înapoi, ca să nu-i împungă albinele, și Solomon ridică captarul.

— Iaca sămnul nostru, zise el arătînd sus, pe fața dinăuntru, pe partea știubeiului unde se afla urdinișul, o stea arsă în lemn.

Manole își făcu iar cruce.

— Ferește, Doamne, de omul cel viclean! zise el uitîndu-se țintă în ochii lui Radu care nu putu să susție privirea uncheșului și își îndreptă ochii în jos.

— Să căutăm acuma și ceilalți patru stupi, zise Grozav.

Ei fură găsiți în curînd și cu toții se întoarseră la bordei.

— Ei, cum se face asta, întrebă, cînd ajunseră acolo, Grozav pe Manole. În prisaca sulgeriului se găsesc cinci stupi slabi care nu sînt ai lui și poartă sămnul vostru și în prisaca voastră se află iar cinci stupi grași care poartă sămnul sulgeriului. Cine i-o mutat pe unii în locul altuia?

Manole tăcu, iar ochii lui căutară în zadar ochii lui Radu.

— Vei fi tras la răspundere și tu, împreună cu stăpînii tăi, pentru astă ciudată potrivire, urmă Grozav. Odabașa, strigă el, să nu pierzi pe acest unchieș din ochi și să-l aduci devala cu tine. Dar noi să mai căutăm, să vedem dacă nu mai găsim și alți stupi de ai sulgeriului.

Dar căutarea fu de acum înainte în zadar: nu se mai găsi nici un stup cu sămnul sulgeriului sau cu locul sămnului cioplit. Se aduseră caii și cu toții plecară înspre sat, iar bietul Manole îi urma pe jos, sub paza unui calaraș. Radu Irofti și cu Solomon apucase tot pe jos drumul cel mai drept, de-a curmezișul văilor.

Cînd călăreții ajunseră în sat, pe cînd sulgeriul cu cei doi mazili

Își urmau drumul spre curte, grăbind mersul cailor, odabașa cu cei doi calarași ramași cu el și cu feciorul boieresc al lui Strilea se opriră dinaintea porții lui Andrei Nan, descălecară și înțără înăuntru. Andrei care chiar atunci se întorsese de la vie li ieși înainte pe prispă.

— Avem poroncă să te ducem la curte, pe tine și pe nevastă-ta, zise odabașa, care mergea înaintea celorlalți și se oprise la scara de unde măsură cu o privire de mierare și de îngrijire statura urieșului.

— Poroncă, întrebă Andrei încrețind sprinceană, și de la cine?

— De la cei doi mazili trimeși în cercetare de boierul staroste, Grigoraș Leon, răspunse odabașa.

— Ce cercetare? întrebă Andrei.

— Am poroncă să te duc pe tine și pe nevasta-ta și nu-ți dau lămuriri, răspunse odabașa cu un glas mai obraznic, văzînd că tovarășii îl agjunseră și că Andrei nu purta arme, pe cînd ei erau învinși cu săbii și purtau în brîu cîte două pistoale și un hamger.

Săbiile vor fi fost ruginite și pistoalele mai primejdioase pentru mîinile acelor care le mînuiau decît pentru acei asupra cărora erau ațintite, iar inimile slujitorilor care purtau aceste arme mai plecate spre jaf decît spre harță. Dar, în veacul al optsprezecelea, pierise din inima locuitorilor Moldovei orice gînd de împotrivire fățișă, prin faptă, chiar la neleguirile cele mai strigătoare ale boierimii, ale străinului sau ale oamenilor domnești. Lui Andrei nici nu-i trecu prin minte să se mai opue; își luă pălăria și bățul, după ce chemă pe Safta care auzise din casă tot și se grăbise să vie îndată după ce își așază ștergarul pe cap. Apoi ei sărutară copiii care alergase pe prispă, privind cu mierare și cu spaimă pe oștenii ale căror mantale scurte, fără mîneci, de postav galbîn, împodobite pe margini cu găitan roș, lat de două degete, le atîrnau pe umere; li spuseră să fie cumiți, ziseră celor trei argați care ieșise spărieți de sub șoproane și din căsoaie că se vor întoarce îndată, apoi o porniră înainte pe poartă și se îndreptară înspre curte, urmați de calarașii care, în

acest timp, încălecase. În drumul lor, prin sat, ieșeau la poartă sau pe prispă cîți oameni se aflau pe la casele lor și se întrebau minunați și spărieți ce poate să înșămne o pozna ca asta. Întrebat în drum de mai mulți cunoscuți, Andrei răspunse că îl cheamă la curte, nu știe pentru ce, niște mazili trimeși de staroste și-i rugase să deie de știre părintelui Gheorghe. Cînd agiunseră la curte, li se spuse că boierul și cu mazilii șăd la masă și că este gata și mîncarea calarașilor. Caii fură duși la grajdi, apoi cu toții se așazară sub un șopron unde se adusese calarașilor cîte o ceșcuță de rachiu de drojdii, pîne proaspătă, brînză de vacă, borș bun de pește proaspăt din Trotuș, friptură de carne de purcel și o ploscă voinică, plină cu vin profir de la Florești.

Capitolul XXIII

O cercetare judecătorească în veacul al XVIII-lea

Sulgeriul și mazilii isprăvisese masa care o luase în odaia cea mare. Mesenii nu șădeau la masa patrată de lemn de brad văpsit în negru care era așezată în mijlocul odăii, ci la o masă mică, rotundă, așazată la fereastră, pe mijlocul patului de scînduri, lat de șapte palme, acoperit cu mindir de paie, iar peste acesta cu saltea de lînă și avînd perne de paie la părete. Tustrei șădeau turcește pe pat împrejurul mesuții, sulgeriul într-o parte, cei doi mazili în cealaltă. Masa fusese din cele mai alese pentru vremea și locul în care era dată: ea cuprinsese potroc de găină, plachie de crap, sarmăluțe de gușă de curcan învălite în frunză de vie, pilaf cu uger, friptură de prepelițe și cataif. Două clondire erau aproape deșarte: într-unui se vedea o rămășiță de vin vechi, roș, de Nicorești, în cellalt vin alb de Odobești. De ele se împărțășise mai ales cei doi mazili, căci sulgeriul, ca aproape toți membrii neamurilor alcătuiind pe atunci fruntea boierimii moldovenești în a doua jumătate a veacului al optsprezecelea, era de o cumpatare deosebită în privința băuturii.

Culiță, care adusese, în zarfuri mici, așezate în filigene de argint, pe o tabla rotundă de alamă galbănă, cafeaua mirositoare acoperită cu caimacul ei balan, dispăru răpede pe ușă. Apăru însă iarăși în curînd, legănînd în fiecare mînă cîte un lung ciubuc de lemn de cireș, cu imame de chihlimbar și lulea de lut împodobită cu izvoade aurite, acoperită cu o căciulă de caimac din care ieșea un nour gros de fum. În mînă un ciubuc fiecăruia din mazili, apoi ieși din nou pentru a veni, legănînd în dreapta un al treilea ciubuc, îmbrăcat cu atlas albastru, cusut cu izvoade de fir de argint, pe care îl dădu în mîna sulgeriului, iar în stînga ținea trei tălgerașe rotunde de alamă galbănă, pe care le puse jos lîngă pat, cîte unul în dreptul fiecărui mesean, spre a sprijini luleaua pe el.

Sorbiră cîtva în tăcere din imamele. De cînd plecase de la

prisaca lui Nan, ei nu vorbise nici un cuvînt despre furtul știubeilor, nici pe drum, nici în vremea mesei. Sulgeriul deschise vorba acum:

— Ce ziceți, căpitanilor, v-o plăcut tîlhăria muerii acelui răzăș? Mai văzut-ați asemenea îndrăzneală și nerușinare? zise el.

— Mare îndrăzneală! răspunse Putină, slobozind pe nas un nour de fum.

— Văzut-ați tîlhărie mai lămurit dovedită? urmă sulgeriul.

— Nici că se poate, răspunse Putină.

— Dar dumneata ce zici, căpitane lfrime? întrebă sulgeriul pe Grozav, a cărui tăcere îl îngrijea.

— Acel care a făptuit ducerea stupilor de frunte din prisaca dumitale în acea a răzășului, înlocuindu-i prin stupi slabi din prisaca acestuia, este fără îndoială un hoț îndrăzneț, răspunse Grozav, uitîndu-se în farfurioara de alamă în care își sprijinea luleaua.

— Și nu-ți pare faptul dovedit? mai întrebă sulgeriul, uitîndu-se la Grozav și încercîndu-se să întîlnească privirea lui.

— Nu mă îndoiesc măcar o clipă că cinci stupi buni din prisaca dumitale au fost duși în prisaca răzășului și înlocuiți prin atîția stupi slabi, răspunse Grozav, urmînd să se uite la luleaua din farfurioară.

— Și cine altul decît răzășul sau unul de ai lui era să îndeplinească o asemenea faptă? Ce îndoială mai poate să rămîie cînd Radu Irofti, însuși un răzăș, o văzut cu ochii cum Safta, femeia lui Andrei Nan, o îndeplinit schimbul, mai zise sulgeriul, urmînd să caute privirea lui Grozav.

Mazilul acum ridică ochii de pe luleaua din farfurioară și, ațintindu-i asupra sulgeriului, răspunse:

— Fapta ar putea s-o fi făptuit și un dușman al răzășului, spre răzbunare, sau un om pus la cale de altul care ar trage folos de faptul căderii răzășului în vro napaste. Ca să dau crezare spuselor acelui Irofti trebuie să mă încredințez mai întăi că între el și răzăș sau femeia acestuia nu are ființă vro dușmănie, cum așa de adesea se întîmplă între răzăși.

La auzul celor dintăi cuvinte ale lui Grozav, sulgeriul tresărise;

neputînd susţine privirea pătrunzătoare a ochilor mazilului, începu la rîndul lui să se uite în farfurioara de alamă, apăsînd cu luleaua cenuşa ce se găsea într-însa.

„Oho! îşi zise el, iaca o prisacă care are să mă ţie scump; pe lîngă cei douăzeci lei şi cele două poloboace de vin ce am să le dau starostelui, va trebui să mai ung bine şi labelle acestor doi moijici: Grozav mai ales are să fie greu de săturat. Pitarul Leon m-o tras pe sfoară cînd mi-o spus că pot avea toată nădejdea în oamenii ce mi-i dă şi că i-o dăscălit el. Atîta pagubă pentru răzăş; el va plăti gloaba şi va lua pe prisacă mai puţin decît eram hotărît să-i dau.”

După ce mai sorbi din imame, de vro patru-cinci ori, sulgeriul zise:

— Nu vă puteţi închipui, căpitanilor, ce îndrăciţi sînt răzăşii de aici. După ce le-am plătit pe pămînturile lor preţuri mai mari decît oriunde, ei veşnic reîncep judecata cu mine la fiecare înnoire de domnie, spre a întoarce pămînturile vîndute. Şi cînd unul mai nevoieş vinde cîte o bucată de loc, o vinde nu mie, dar altuia, al lor, care nu-i dă nici jumătate din preţul ce l-aş da eu. Dau cît nu face pămîntul numai ca să am pe al meu gramadă, la un loc, spre a fi liniştit şi a rămîne necalcat de ei, care sînt deprinşi să pască cu vitele moşia întreagă. Închipuiţi-vă că acestui Andrei Nan i-am trimes răspuns că-i dau pe prisacă, cu stupi cu tot, cincizeci de lei, şi că el o răspuns că prisaca lui nu-i de vînzare. Acuma, că l-am prins cu tălhăria, n-are să aibă încotro şi are să mă roage s-o cumpăr; dar eu nu-i voi mai da acelaş preţ, căci voi fi silit să mai dau şi în alte părţi, şi sulgeriul, apăsînd pe aceste cuvinte, se uită întăi la Grozav şi pe urmă la Putină.

Grozav nu răspunse; dar i se păru sulgeriului că faţa lui posomorîta se mai deschisese.

— Şi bine-i face, zise Putină; îl ai în palmă, nu scapa prilejul. Pe lîngă că sînt obraznici, moijicii aceştia sînt şi talhari. Dar îi vom învaţă noi minte.

Convorbirea mai urmă aşa cîtva timp, până după ce isprăviră

ciubucele, cînd se sculară cu toții și se duseră în cerdac, unde sulgeriul poronci să s-aducă o masă și scaune, iar mazilii trimeseră odabașei de calarași poroncă să aducă pe Andrei, pe Safta, pe cei doi prisacari și pe Radu.

În acest timp însă venise și părintele Gheorghe, pe care oamenii trimeși de Andrei îl găsisese tocmai în fînațul lui de pe față unde îngrădea un stog. Și mare fusese uimirea și supararea bătrînului preut cînd auzise de învinovățirea adusă de Radu Irofti împotriva Saftei.

— Ticălosul care voiește să se răzbune pentru bataia capatată de la tine dăunăzi mai este plătit de boieriul care voiește să-ți ieie prisaca, zise părintele Gheorghe cînd Manole îi povesti la rîndul lui toate amăruntele cercetărilor celor doi mazili, amărunte care mai fură întregite și de unul din calarași care cunoștea pe preut de mai înainte.

— Nici nu mai încape îndoială că Radu Irofti, pentru a se răzbuna asupra mea și a Saftei, s-o agiuns cu boieriul și văd bine că voi putea fi bucuros dacă oi scăpa numai cu paguba prisăcii.

— Dar de ce să pierzi prisaca, zise Safta, care era o femeie inimoasă; doară nu sîntem vinovați cu nimica.

— Ba, zise Andrei, sîntem vinovați, și încă vinovați tare, căci noi sîntem niște bieți răzăși de rînd și fără sprijin; sulgeriul este boier de neam, cu sprijin, plin de neamuri; iar cei însărcinați să ne cerceteze și să ne judece nu caută la drept, ci numai la folosul lor.

Nu putură să vorbească mai mult căci odabașa le strigă că-i cheamă mazilii la cercetare. Meraseră cu toții spre cerdacul în care șădeau, pe niște scaune de brad, la o masă în patru muchii, acoperită cu macat de lînă roșie, Putină și Grozav; iar sulgeriul se așazase turcește pe un pat mic cu mindir de paie, acoperit cu o scoarță, care se afla alături. Aproape de cerdac, răzășii fură ajunși din urmă de călugărul Varsanovie care, venind de la mănăstire la tată-său, aflase cele întîmplate de la oamenii din sat și alergase într-o fugă la curte să vadă ce era adevărat din cîte le auzise.

Cînd Grozav văzu lîngă Andrei și Safta pe preut și pe călugăr, fața lui se posomori.

— Ce doriți, cinstiți părinți? Întrebă el.

— Sînt tatăl lui Andrei Nan, răspunse părintele Gheorghe, și călugărul îi este frate; am venit să auzim și noi învinovățirile ce i se aduc.

Grozav se uită la sulgeriu, iar acesta ridicînd umerele, în semn că nu dădea nici o însamnatate ființii preutului și călugărului, mazilul începu să cerceteze pe Safta asupra chipului în care întrebuițase la prisacă ziua de Sfîntul Ilie.

Safta povesti tot ce făcuse acolo până la cele mai mici amărunte. Nu ascunse că atît înainte, cît și după-amiază rămăsese singură mai bine de două ceasuri, dar tăgădui cu hotărîre că ar fi calcat peste marginile prisăcii sau că ar fi îngiugat la car boii care păscuse toată ziua pe fînațul dimprejurul îngrăditurii. Atunci mazilul chemă pe Radu Irofti și-i poronci să povestească cele la care zicea că se aflate fața. Radu, fără cea mai mică sfială, făcu încă o dată sulgeriului și mazililor aceeași povestire ce o făcuse lui Solomon. Cînd isprăvi, Safta își făcu cruce:

— Se poate oare, boieri dumneavoastră, zise ea, ca să dați crezare unei asemenea povești? Nu vedeți că este minciunoasă de la început până la sfîrșit? De crezut este oare că eu să fi legat la urdiniș, la captar și căpătăie cinci stupi din prisaca noastră, să-i fi ridicat spre a-i încarca în car și a-i duce la prisaca boieriului, unde să-i fi descariat, să-i fi așazat, să-i fi dezlegat și apoi să fi legat alții din prisaca dumisale, pe care să-i fi pus în car, să-i fi dus și să-i fi așazat în prisaca noastră, iar acolo să-i fi dezlegat, fără a avea macar o împunsătură nici pe obraz, nici pe brațe, nici pe umere și, zicînd aceste cuvinte, Safta suflecă mînicile lungi ale cămeșii de pînză de in golind brațele și umerele ei albe și pline pe care nu se vedea nici urma unei umflături.

Cei doi mazili priviră unul la altul, apoi amîndoi se uitară la sulgeriu pe a cărui față se vedea întipărită o vădită neplăcere și

care își îndreptă privirea spre poartă.

— Și nu vedeți, urmă Safta cu mai multă putere, că fața și mâinile lui sînt acoperite cu împunsături? Cum pe mine, care aș fi dus cinci stupi de la prisaca mea la acea a boierului și aș fi adus de acolo alți cinci la prisaca noastră, nu m-au împuns deloc albinele, și pe el, numai fiindcă s-o dus să ridice două dopuri și niște legături, l-au făcut ciur? Nu vedeți că el singur este acel care o schimbat stupii numai ca să ne piardă?

— Și ce pricină de ciudă avea oare Radu Irofti asupra voastră, pentru ca să se apuce de asemenea meșteșug numai ca să vă facă rău? Întrebă Grozav.

Safta se înroși fără a răspunde, dar Andrei, suindu-se atunci pe cerdac, zise:

— Cu voia dumneavoastră, cinstiți boieri, oi răspunde eu la întrebarea pusă de căpitan.

Și răzășul povesti obrăznicia Radului față de Safta, precum și bataia ce el îi dăduse.

Sulgeriul nu știa nimica despre această întâmplare; fața lui se posomori acuma cînd află despre ea.

— Adevarat este ce spune răzășul? Întrebă Grozav pe Radu cu glasul aspru.

— Adevarat este numai că el m-o bătut mișălește din pricina minciunilor muierii. Ea se tot lega de mine, și eu n-am vrut să mă uit la dînsa; atunci ea, de ciudă, o spus barbatului că am cuprins-o în brațe cu de-a sila.

— Dumnezeu să te pedepsească pentru netrebnicia care ai vorbit-o acuma, zise Safta cu liniște; dar Andrei se răpezi asupra lui Radu, care ar fi pățit-o rău de la dînsul dacă calarașii n-ar fi sărit înaintea răzășului. Călugărul Varsanovie se făcuse galbîn ca ceara.

— Să nu mai uiți față de cine te găsești, strigă Grozav lui Andrei, și că înainte de toate trebuie să te aperi împotriva unei învinovățiri de furt făcută ție și muierii tale, care după lege atrage după sine spînzurătoarea. Încă o mișcare ca asta și pun calarașii să-ți tragă,

chiar aici, trei sute de toiege.

Apoi, întorcîndu-se către Radu, Grozav îi zise:

— Ai auzit ce răspund răzășii la arătările tale. Ești gata să sufletești că lucrurile s-au întîmplat întocmai precum le-ai povestit tu?

— Sînt gata să-mi pun sufletul oricînd că toate cîte le am aratat sînt adevărate, răspunse Radu.

— Părinții care sînt de față, fiind unul socrul și celalalt cumnatul femeii sub prepus, zise Grozav, nu vor putea să deie carte cu blăstăm, dar vom scrie părintelui igumen de la Bogdana să se ostenească mîni până aici spre a lua juramîntul marturului. Cercetarea vom urma-o după giurămînt; pană atunci răzășii vor rămînea aici sub paza calarașilor. Un calaraș să puie șaua pe cal pentru ca să ducă scrisoarea noastră la Bogdana. Mergeți!

Dar părintele Gheorghe, suindu-se pe cerdac și închinîndu-se adînc înaintea mazililor, zise:

— Fiul meu este un om cu stare; am ceva stare și eu. Ne rugăm ca și el cu soția lui să fie îngăduiți să meargă la casa lor și ne apucăm, pe tot ce avem, că ei vor veni aici îndată ce li se va da de știre.

Grozav deschidea gura pentru ca să respingă cererea preutului, dar, spre marea lui mirare, sulgeriul zise:

— Mă pun și eu chizăș pentru ei.

Astfel Grozav nu putu decît să încuviințeze cererea preutului care se grăbi să plece cu ai săi spre sat.

Capitolul XXIV

În care sulgeriul urmează să-și îngreueie păcatul

Sulgeriul își dăduse samă că Safta zdruncinase rău iscodirea lui Radu Irofti; știa că, la urma urmei, suflețirea acestuia era hotărâtoare, totuși se temea de vro întâmplare neprevăzută și era acuma nerăbdător să vadă cercetarea isprăvindu-se cât mai curînd. Aceste erau nouă temeieri pentru a pastra bunăvoința a mazililor. Strilea deci, pe lîngă că puse să li se pregătească o cină și mai aleasă decît prînzul, avu grijă să-i dezmierde și să-i măgulească prin tot felul de vorbe blînde și plăcute.

După masă Putină, care în cursul ei făcuse cinste atît vinului profir de Nicorești cît și celui alb de Odobești, dînd sămne vădite de somn, sulgeriul poronci să-i aștearnă și ieși cu Grozav în cerdac unde poronci lui Culiță să li aducă ciubuce și cafele, se așază turcește pe pat, punînd pe mazil lîngă dînsul. După ce s-aduseră ciubucele, Strilea puse vorba asupra acelor întâmplări în cursul cercetării de după-amiază.

— Nu mai sînt un copil, căpitane, începu el, dar rar fostu-mi-o dat să văd nerușinare atît de mare ca aceea arată astăzi de muierea lui Andrei Nan.

— Tare sînt obraznici și nă răviți în tîlhării și în răle, răspunse Grozav făcînd vînt cu ciubucul spre a aprinde căimacul mai bine. Și să știi, cucoane, că, în urma poroncilor sosite în vremea din urmă de la domnie, au să se facă și mai răi, și mai obraznici.

— Știu, zise sulgeriul, nu înțeleg ce gînd are măria-sa vodă. Cu astfeli de poronci are să vie. vremea să fim siliți de obrăznicia moșicilor să ne ridicăm de la țară și să mergem să trăim la orașe, lăsîndu-ne și moșii, și vite la cheremul țaranilor.

— Ei acuma cutează să aducă înaintea domniei orice pricină cît mai neînsamnată. De cîte ori nu li place hotărîrea ispravnicului, pleacă la leși de dau jalbă la vodă. De cîte ori sîntem trimeși în vro

cercetare, trebuie să ne păzim cu cea mai mare bagare de samă ca să nu li dăm prilej să se lege de urmările noastre. Veniturile care se trăgeau din slujbele ce le îndeplineam au scăzut rău de tot. De ai primit vrun dar, cît de mic, de la un împricinat mai de samă, mojicul care-i este potrivnic, nu înțălegi prin ce mijloace, află numaidecît și te pîrăște la scaun că ai luat mită. Și dacă nu ai cum să te dezvinovățești sau nu te împaci cu acel care te pîrăște, vai de pielea ta! Un văr al meu de la ținutul Romanului, lordache Grozav, o fost trimes să cerceteze o încălcare de hotare, pentru care niște răzăși din Misihănești pîrau pe banul Ioniță Mogîldea. Hotarnica cea veche arata că, din hotarul banului despre comisul Iacovache Decusară și până în hotarul Misihăneștilor, sînt trei sute optsprezece stînji. Lordache, care-i om nevoieș, cu o casă de copii, o luat de la banul Ioniță două vaci cu viței și o făcut palma cu care o măsurat acei trei sute optsprezece stînji mai mare cu un palmar, astfel că după măsurătoarea lui o intrat în moșia banului un vad de moară și o bucată bună de fînaț. Să nu crezi că afurisiții de țărani s-au lasat până ce n-au izbutit a face să li rînduiască vodă, care chiar atunci venise în scaun, o cercetare nouă.

O fost rînduit în cercetare moșul dumitale, hatmanul lordache Strilea, și el nu numai că o dovedit că lordache o măsurat strîmb, dar o găsit și vacile dăruite lui de ban, deși lordache avuse grijă să le trimată la un văr al nevastei lui, tocmai la Bîrgoani Hatmanul o adus pe lordache la leși și vodă o pus să-i tsaică, la poarta curții, într-o duminică și în fața norodului, parc-ar fi fost un țaran prost, trei sute de nuiete. Apoi l-o mai osîndit să întoarcă misihăneștilor jumătate din toate cheltuielile făcute cu judecata, cealaltă jumătate plătindu-se de cătră banul Ioniță pe care l-o bătut însuși vodă cu buzduganul. Și astfel bietul lordache neavînd cu ce plăti atîția bani, i s-o vîndut mai dăunăzi moșioara și el o ramas pe drumuri, muritor de foame, cu nevasta și cu copiii.

— Dar, zise sulgeriul, aici nu se încapă asămene primejdie; nu aveți nevoie să-mi faceți nici un hatîr, căci Radu Irofti va sufleți mîni

cum o văzut pe acea muiere neobrazată înlocuind stupii ei cei răi prin alții buni, din prisaca mea.

— Da, cucoane, așa este, zise Grozav; dacă, precum nu mă îndoiesc, acel Radu Irofti ie mîni asupra sufletului său că într-adevăr o văzut pe muierea răzășului schimbînd stupii, putem cu toată dreptatea să ridicăm pe răzăș și pe muierea lui și să-i ducem legați la Focșăni, unde starostele va hotărî pedeapsa lor. Dar, drept să-ți spun, n-am încredere nici în spusele, nici macar în suflețirea acelui Irofti. El mi se pare un ticălos care, nu numai pentru pricina aratăată de răzăș, dar poate și pentru altele voiește să-și răzbune asupra lui și a muierii lui. De unde știu că peste cîteva zile nu se descopere vro împregiurare din care să se vădească că Irofti o jurat strîmb și că, precum arată împunsăturile care îl acoperă, el însuși nu o făptuit ducerea stupilor celor răi ai răzășului în prisaca dumitale și acea a stupilor dumitale celor buni în prisaca lui.

— Dacă, ferească Dumnezeu, s-ar întîmpla așa ceva, dumneta și cu tovarășul dumitale nu ați putea să pățiți nimica; toată răspunderea ar cădea asupra lui Irofti pentru că o jurat strîmb.

— Cred și eu că nu ar avea ce să ni facă nici domnia și că nici nu ne-ar închide, nici nu ne-ar bate, nici nu ne-ar globi. Dar ne-ar purta de nu știu cîte ori și pe aici și pe la leși, puindu-ne astfeli la zdruncin și la cheltuială mare. Și la urma urmei, ar trimete starostiei poroncă să nu ne mai întrebuițeze la nici o cercetare fiindcă sîntem nedestoinici și astfeli am pierde un venit destul de bun, căci starostele, care ține la noi, pe Putină și pe mine ne rînduiește la cercetările cele mai folositoare.

Sulgeriul dintăi nu răspunse, urmînd a sorbi din imame în tăcere și apoi a da drumul fumului pe gură, drept înaintea lui, și se părea că stă la îndoială asupra celor ce trebuia să li vorbească.

În sfîrșit, se vede că își luase hotărîrea căci zise:

— Ia să nu mai umblăm cu vorbe de clacă, căpitane, și să grăim deschis și lămurit. Eu am pus de mult ochii pe prisaca răzășului și de mult i-am spus că sînt gata să-i dau preț bun pentru pămînt și

pentru stupi; iar el n-o primit nici într-un chip. Acuma cele văzute sau puse la cale de Radu Irofti îmi dau pe răzăș cu desăvîrșire în mînă. Femeia lui și, poate cu ea și el, n-au cum să scăpe de pedeapsă grea și rușinoasă dacă nu-mi voi trage jalba înapoi. Ei vor fi prea mulțămîți să capete iertarea mea cu prețul prisăcii. Dar eu, nefiind om lacom de firea mea, oi lua-o dîndu-le un preț potrivit. Pe de altă parte, și dumneta și căpitanul Putină sînteți oameni care căutați să vă sporîți starea și să faceți avere pentru copiii voștri. Din slujbele la care sînteți rînduiți de staroste, căutați să trageți folos cum este și drept: aveți să vă folosiți și de la mine. Știți că sînt bine cu starostele căruia, pentru răsplata îndatoririlor ce mi le face, îi dau și eu mulțămirile cuvenite. Pentru treaba de față l-am și mulțămît. Și nu vă cer mare lucru, ci numai ca, îndată ce i se va fi cetit lui Radu cartea cu blăstăm și el va fi giurat, să ridicați fără nici o întîrziere pe răzăși, sau numai chiar pe muiere, căci știu bine că barbatul ei o va urma, și s-o duceți la Focșăni, la staroste, unde oi merge și eu. Pentru aceasta vă voi mulțămi cu cîte cinci lei buni, mai dînd pe deasupra căpitanului Putină o balercă de vin de Odobești și dumitale vaca cea tarcată ce ți-o plăcut atîta azi-dimineață, cu vițel cu tot.

Darurile astfeli propuse de sulgeriu alcătuiau, față de serviciul cerut, de averea sulgeriului, de starea celor doi mazili, de valoarea banilor și a lucrurilor, o mulțămire prea frumoasă, care, dacă nu întrecea pretențiile ce puteau să le aibă cei doi mazili, trebuia cel puțin să-i mulțamească pe deplin.

— Îți mulțămim, cucoane, și-ți sărutăm mîinile, se grăbi să răspundă Grozav. Și eu și tovarășul meu, în toate cercetările la care ne rînduiește boieriul staroste, ne silim să îndatorim pe boieri, căci de la mîna lor așteptăm și noi sprijin și prilej de folos. De ar fi pe lume numai mojici, am pieri de foame. Mîni, îndată ce va sufleți Radu, vom pune pe răzăși în fiare și-i vom duce la Focșăni. Dovedindu-se că într-adevăr muierea o săvîrșit acea faptă scîrboasă, noi nu ne putem îndoii că, înainte să o înfăptuiască, s-o

sfătuit cu barbatul ei, și l-o-m ridica și pe el. Pe calarași i-o-m trimete la casa răzășilor, să caute dacă nu găsesc acolo lucruri de furat, pentru ca bieții oameni să s-întoarcă și ei cu cîte ceva pe la casele lor, macar cu găini și cu straie.

— Așa-i și drept, răspunse sulgeriul.

— O duc greu și ei acuma. Vodă o trimes la ocnă, după ce o pus să le tragă cîte o bataie grozavă, pe stegar și pe jumătate din steagul de panțiri de la ținutul Cîrligăturii, numai fiindcă, după ce cam curățise un sat răzășesc, în care împlinise banii birului, de păsări și de porci, au dus în stof niște fete și neveste mai curățite pe care le-au dezmiardat. Cum vrei ca calarașii să se hrănească, ei și caii lor, numai cu leafa ce li-o dă domnia, și cu ciubotele legluite, cînd au să deie neconținute pocloane ispravnicului și căpitanului care-i rînduiește în slujbă?

Andrei și cu Safta, după ce li se dădu drumul de la curte, se duseră întins acasă la ei, împreună cu părintele Gheorghe și cu călugărul Varsanovie; dar ajunseră acasă însoțiți de toți oamenii pe dinaintea caselor cărora trecuse. În curînd veniră și acei ce locuiau în celelalte părți ale satului. Fiecare voia s-audă cît mai degrabă ceea ce s-întîmplase la cercetare. Fiecare își arata supararea pentru ocară făcută astfel de sulgeriu satului întreg. Cu mare nevoie izbuti părintele Gheorghe să ademenească pe răzăși să plece din ograda fiului său, unde opri numai pe cîtiva bătrîni și pe cîteva rude mai apropiate care intrară în casă.

După plecarea mulțimii, preutul închise ușa și, venind în mijlocul odăii, zise cu hotărîre:

— Nu trebuie nici să ne gîndim să scăpăm prisaca: ea este pierdută. Bate la ochi că rîpirea este demult pusă la cale și chibzuită cu meșteșug drăcesc de sulgeriu în unire cu Irofti, cu starostele și cu mazilii. Sulgeriul li-o și plătit prețul ei. Dacă ne împotrivim și stăruim să ne dovedim nevinovăția, ridică mîni pe Safta legată și o duc la Focșani. Acolo o pun la caznă, o bat, îi pun ouă fierbinți subsuoară, o țin închisă zi și noapte în odăile calarașilor care își fac

rîs de dînsa, până ce, nemaiputînd răbda, mărturisește fapta care n-o făcut-o. Prin urmare dacă ne punem de pricină trebuie să ne așteptăm la durere și la necinste pentru Safta, iar prisaca tot n-o scăpăm!

— Bine vorbit-ai, tată, și într-un gînd cu mine, zise Andrei. Piară două prisăci, nu una, numai Safta să fie ferită de durere și de batjocură. Avem doară cu ce trăi și fără prisacă. Să mă duc la sulgeriu și să-i spun că-i las prisaca dacă se leagă că de Safta nu s-o atinge nimene!

Dar atunci călugărul Varsanovie, care rămăsese nebagat în samă și se uita pe fereastă în curte, veni în mijlocul cercului ce se alcătuiseră și zise:

— Nu te grăbi și mai așteaptă: după cît cunosc pe sulgeriu, îl împaci numaidecît dacă-i dăruiești sau îi vinzi prisaca pe preț ieftin. Pentru aceasta este vreme și mîni. Dar eu am nădejde bună să pot dovedi tot vicleșugul. Dați-mi numai ragaz până mîni dimineață.

Și, zicînd aceste cuvinte, călugărul se închină, sărută mîna părinților și plecă fără a voi să mai răspundă la vro întrebare. Acei care erau în casă îl văzură însă oprindu-se în curte și învîrtindu-se împrejurul unui car al lui Andrei care rămăsese desjugat dinaintea casei.

După ce ieși pe poartă, plecă întins și cu pas grăbit la prisaca frățîne-său, unde găsi numai pe un băițaș care de obicei păzea caprele. Acesta, după ridicarea răzășului de cătră calarași, fusese trimis de argatul de încredere al lui Andrei cu însărcinare să păzască prisaca și să ieie sama despre toate cîte s-ar întîmpla acolo.

Cînd călugărul ajunsese la prisacă, lipsea mai bine de un ceas până la asfințitul soarelui, iar noaptea căzuse de tot cînd Varsanovie, care străbătuse în lung și în lat tot locul dintre prisaca răzășului și acea a sulgeriului, se îndreptă la deal spre potica Mateieșului, care ducea atunci precum duce și astăzi la mănăstirea Bogdana.

Capitolul XXV

Un preut la locul lui

Neculai Călin, pădurariul lui Strilea, care păzea prisaca boierească în lipsa lui Solomon ramas la curte, văzuse pe călugăr umblînd plecat la pămînt, parc-ar fi căutat ceva, oprindu-se pe alocurea pentru a umbla cu mîinile pe jos.

A doua zi, nu trecuse încă un ceas de la răsăritul soarelui, cînd acelaș pădurar văzu ieșind din tufele de la deal, călări, patru călugări pe care îi recunoscuse numaidecît ca fiind părintele igumen Ghelasie, părintele Pahomie, eclisiarhul cel mare, părintele Ioasaf, chelarul, și părintele Varsanovie, fiul preutului Gheorghe Nan. Erau urmați de doi pădurari ai mănăstirii, călări și ei.

Călugării se opriră și descălecară aproape de bordeiul din prisaca boierească, iar Călin se grăbi să vie să sărute mîna igumenului care îl binecuvîntă și-l rugă să-i ție calul. Părintele chelar, care era și el din Tămășăni și chiar neam cu Călin, și unul din pădurarii mănăstirii, care îi era cumătru, se grăbiră să între în vorbă cu el și-l încurcară atît de bine, încît Varsanovie purtase pe igumen și pe eclisiarh în toată prisaca lui Strilea și ajunsese dincolo de pămîntul lui Radu Irofti, pe locul lui Andrei, fără ca Călin să fi bagat de samă ce fac cei trei călugări. Ei rămăsese vreme îndelungată plecați la pămînt în mai multe locuri în care Varsanovie le vorbea încet și, cu o ață făcută din păr de cal, măsurau niște urme pe pămînt. Trecuse mai bine de o jumătate de ceas cînd auziră glasul puternic al eclisiarhului celui mare chluind și chemînd la vale pe părintele chelar. Acesta plecă cu caii și cu cei doi pădurari fără ca Călin să-și fi dat cîtuși de puțin samă de însamnatatea ce o avuse, pentru scopurile stăpînului său, primblarea pe jos a părintelui igumen între prisaca boierească și cea a lui Nan.

Călugării și însoțitorii lor încălecară și se îndreptară spre

Tămășani. Cînd ajunseră în dreptul casei lui Andrei, Varsanovie intră în ogradă, iar ceilalți își urmară drumul spre curte; sulgeriul și cu oaspeții lui ieșeau tocmai atunci pe cerdac. Tustrei se scoborîră în ogradă și, cînd igumenul se dădu jos. de pe cal, îi sărutară mîna pe rînd. Părintele Ghelasie avea nume mare de călugăr învațat și cu frica lui Dumnezeu; el se ținea cu sfințenie de pravilă, era nelacom, milos, vestit pentru judecățile lui cele drepte, ocrotitor al celor mici și neputincioși și ducea o viață de o curățenie minunată.

După ce se suiră în cerdac, sulgeriul pofti pe igumen pe pat, apoi puse să-l cinstească îndată, pe el și pe eclisiarh, cu dulceți și cu cafe. Poroncise să-i aducă și ciubuc, dar igumenul îi mulțămise spunîndu-i că nu bea tiutiu. Sulgeriul voise să ieie loc pe un scaun, ca și mazilii și eclisiarhul, dar părintele Ghelasie îl rugase să steie pe pat lîngă el. În curînd sosiră Andrei Nan și cu Safta, însoțiți de părintele Gheorghe și de Varsanovie, iar în urma lor veniră cele patru fete și flăcăuandru care fusese la prisacă cu Safta în ziua de Sfîntul Ilie și cercetarea începu din nou.

La întrebările puse de Grozav fetelor și băietului, ei răspunseră că petrecuse toată ziua la cules zmeură și bureți, venind la prisacă numai pentru a mîncea de amiază. Arătările lor conglăsuiau în privința faptului că căruța nu fusese mișcată din locul în care se oprise la sosirea lor de dimineață. Flăcăul mai lămuri chiar că, cînd desjugase boii la sosire și le dăduse drumul să pască în poiană, jugul căzuse pe o mică tufă de porumbrele și că la plecare luase jugul de pe aceeași tufă.

După ce se isprăviră aceste mărturii, Grozav zise, întorcîndu-se către igumen:

— Nu ni mai rămîne decît să rugăm pe părintele igumen să ni cetească cuprinsul cărții de blăstăm ce o ie asupra sa Radu Irofti, cum că în ziua de Sfîntul Ilie o văzut pe Safta, nevasta lui Andrei Nan, aducînd cu căruța ei, la prisaca de pe fața Ciubotariului a sulgeriului Mihalache Strilea, cinci stupi slabi pe care i-o lasat acolo, ducînd în schimb din prisaca boierească la prisaca ei cinci stupi de

frunte.

Igumenul se sculă atunci de pe pat și, scoțînd o hîrtie din sîn, zise:

— Unde este Radu Irofti?

Radu Irofti care era amestecat printre ceilalți oameni strînși dinaintea cerdacului, deși auzi, nu se mișcă din loc. Atunci îl împinse la scară odabașa de calarași. Radu era galbîn și tremura.

— Tu ești Radu Irofti? întrebă igumenul.

— Eu, preacuvioase, răspunse Radu, încercînd să stăpînească tremurul care îl scutura.

— Dar umflat mai ești la față, zise igumenul privindu-l cu bagare de samă și încercîndu-se în zadar să-i întîlnească privirea. Ce ai făcut albinelor de te-au împuns ele astfel?

Radu nu răspunse.

— Iaca cuprinsul cărții de blăstăm ce ai s-o iei asupra sufletului tău, urmă igumenul care începu să cetească:

„Ghelasie ieromonah, igumen sfintei mănăstiri Bogdana, facem știre precum cinstit dumnealui Mihalache Strilea, biv vel sulgeriu, au adus plîngere asupra Saftei, nevastei lui Andrei Nan din Tămășăni, zicînd că numita i-ar fi luat din prisaca de pe fața Ciubotariului cinci stupi de frunte pe care i-o dus la prisaca lor, punînd în loc, în prisaca boieriului, alți cinci stupi proști luați dintre stupii lor. Cerut-au dumnealui această carte de blăstăm asupra lui Radu Irofti, răzăș din Tămășăni și el; de va mărturisi Radu Irofti drept, fără pizmă și fără părtinire, cum au văzut pe Safta lui Andrei Nan schimbînd acei cinci stupi, să fie iertat și blagoslovit. Iar de nu va mărturisi drept, ci se va lasa să fie călăuzit de pizmă sau de părtinire, să fie blastamat de Domnul Dumnezeu și de Maica Precistă, și de cei doisprezece apostoli, și de cei trei sute optsprezece oțeți din Nicheia: hierul, pietrele, lemnele să putreazască și să se topească, iar trupul lui să steie întreg netopit; parte să aibă cu Iuda și cu tricletul Arie, și de smerenia noastră încă să fie legat și afurisit și aneftemii dat în veci. Amin.”

Glasul puternic al igumenului, liniștit la început, se făcuse treptat din ce în ce mai amenințător și devenise înfricoșat de tot când rosti cumplitele cuvinte: „hierul, pietrele, lemnele să putrezească și să se topească, iar trupul lui să steie întreg netopit”, făcînd să treacă un fior de groază din trupurile tuturor celor de față.

Radu Irofti se făcuse ca varul, se clătina pe picioare și dinții i se auzeau clănțănind în gură. Igumenul îl privi lung.

— Ai auzit ce blăstăm cumplit, zise el. Dacă ești hotărît să-l iei asupra ta, am să mă îmbrac în veștmente, am să-ți pun epitrafirul și evanghelia pe cap și am să rostesc blăstăm din nou; apoi vei săruta crucea și-ți vei da mărturia după cum te va povățui cugetul. Dar ia sama. Nu-ți prăpădi viața cea veșnică pentru mulțămirea unei pizme sau a lăcomiei tale de bani sau din duh de părtinire. Gîndește, fătul meu — și glasul igumenului se făcuse acum blînd de tot, aproape dezmierdător —, că toate mulțămirile necurate ale lumii sînt numai niște deșertăciuni, iar viața pămîntească nu alcătuiește nici macar a mia parte a unei clipe față de cea veșnică ce ne așteaptă după moarte. Chibzuiește bine înainte de a jertfi atîta veșnicie unui asemenea nimica. Și dacă ispitele vieții și poftele tale, și slăbiciunea ta te-au făcut să-ți umpli sufletul până astăzi cu pacate grele, nu le pune vîrf cu unul mai strașnic decît ele toate, ci, dimpotrivă, folosește-te de încercarea la care ești pus pentru a te căi și de cele din trecut.

Glasul acum blînd ca o mîngîiere al călugărului pătrundea până în fundul inimii ființii slabe și rătăcite cătră care vorbea. Ghelasie, muindu-și glasul și mai tare, întrebă, rostind fiecare cuvînt răsplat, aproape ca un vaiet:

— Hotărăște-te, iei blăstăm asupra ta sau te ferești să-ți pierzi sufletul?

Ochii lui Radu căutară ochii igumenului și întîlnind privirea lui pătrunzătoare, dar plină de bunătate, de nădejde, de însuflețire și de putere, i se păru că găsește într-însa sprijin și liniște. Tremurul de care era scuturat încetă deodată și el deschidea gura pentru a

zice că nu ie blăstămul asupra lui, cînd o mișcare care se făcea printre acei de față îl făcu să-și întoarcă privirea asupra lor, iar ochii lui căzură asupra feții lui Stan Făcăoariu, care venise și el să vadă cu fiică-sa și ginere-său.

Vederea dușmanului urît de el, a acelui pe care îl privea ca izvorul tuturor nenorocirilor sale, nimici cu desăvîrșire lucrarea de pace, de liniște și de căință ce o săvîrșise în inima ticălosului cuvintele igumenului. În înfățișarea lui se făcu deodată o schimbare desăvîrșită, fruntea i se încreți, ochii i se umplură de ură, pumnii i se încleștară și, cu un glas hotărît, zise:

— Vreu să suflețesc ceea ce am văzut.

Sulgeriul și cei doi mazili ale căror fețe se posomorîse din ce în ce pe măsură ce vorbise igumenul și care, văzînd că li scapau, celui dintăi prisaca dorită și celorlalți darurile nădăjduite, așteptau fără de suflet răspunsul lui Radu, răsuflară adînc și fețele lor se înseninară. Sulgeriul zise încet la urechea lui Grozav;

— Popa ține pe față partea răzășilor!

Iar Grozav răspunse:

— Văd și eu. Prea se-ntrece cu șaga; am să-l spun starostelui ca să facă cunoscut și vlădicăi.

Părintele Ghelasie, după ce privise cu jale pe Radu, făcuse sămn eclisiarhului și acesta îi aduse o legătură în care se aflau veștmintele, ajutîndu-l să le îmbrace. Apoi luînd evanghelia în mînă, igumenul se scoborî de pe cerdac, merse drept la Radu, îi puse în cap epitrafirul, peste epitrafir așază evanghelia și, cu un glas și mai înfricoșat decît întăia oară, ceti din nou blăstămul. După ce isprăvi, dădu evanghelia în mîna eclisiarhului, luînd de la dînsul o cruce, scoase epitrafirul de pe capul lui Radu și-i spuse:

— Fă-ți cruce și zi: așa să-mi ajute Dumnezeu, și sărută crucea.

Radu își făcu cruce, zise cuvintele rostite de părinte și își apropie buzele de cruce că s-o sărute. Dar igumenul o ridică în sus înainte ca el s-o fi putut atinge.

— Înapoi, nevrednicule, zise el. Nu te-oi lasa eu să săvîrșești

pacatul pe deplin.

Radu ramase ca trăznit; cei de față se uitau cu uimire unul la altul.

Sulgeriul strigă cu mînie:

— Părtinirea preacuvioșiei tale întrece toate mărginile. Am să mă plîng vlădicăi și lui vodă.

— Voi aduce la cunoștința starostelui de Putna în ce chip preacuvioșia ta îți înțelege datoria, zise Grozav.

— Îmi fac datoria de preut cum mă povățuiește legea creștinească, răspunse liniștit igumenul, și nu-mi pasa de pîrile dumneavoastră. Acest nenorocit, împins de patima care îl orbește, era să cadă sub blăstăm, arătînd lucruri neadevarate și închipuite numai de ura de care este stăpînit.

— Și de unde știi că nu sînt adevarate? întrebă sulgeriul în prada unei mîinii cumplite.

Capitolul XXVI

Ispita

Ion se îndreptase de vro două săptămîni: rănile i se închisese și el reîncepuse să-și îndeplinească slujba obișnuită. Sulgeriul de atunci, din sara în care pusese să-l bată atît de crunt, nu-l mai chemase la dînsul, nu mai vorbise cu el. Poroncile ce avea să i le deie i le trimitea prin altă slugă. Cînd îl întâlnea în ogradă sau pe afară, se făcea că nu-l vede sau întorcea capul, iar robii pedepsiți primeau pedepsele lor de la mîna lui Iftime a lui Grigore Pitarul. Dar Ion, de cîte ori nu era reținut de îndatoririle lui la cîmp sau la pădure, își petrecea vremea în ograda curții numai ca să aibă prilej să vadă pe Catrina. Dar ea se ferea de el, de cîte ori îl știa în ogradă rămînea în casă și, deoarece sulgeriul nu-l mai chema în casă, numai arareori aveau ochii însățați de ea ai lui Ion prilej să se bucure de privirea ei.

În după-amiaza zilei în care sulgeriul auzise de hotărîrea răzășilor, înspre sară, boieriul era dus la vînat. Ion priveghea niște țigani care curățau fîntîna ce se afla în fața curții, copiii sulgeriului se jucau prin curte, iar Zamfira șădea jos pe treptele scării cerdacului. Se afla acolo pentru ca să ieie samă la copii și ținea în mîna o cămeșă de pînză de in, pe care se vedea început un preafrumos izvod, dar la copii nu se uita, și acul de care atîrna un fir de matasă roșie rămînea înfipt în pînză. Era stăpînită de un singur gînd. Acel al răzbunării: să se răzbune de ocara care i-o făcuse Andrei, să găsească un mijloc pentru a sfîșia inima lui și acea a Saftei, să pedepsească pe boieriu pentru disprețul ce i-l aratase și pe Catrina pentru norocul ce dăduse peste ea. Deodată ochii îi căzură pe Ion.

Dacă carnea lui sfarmată de loviturile vergilor era acuma aproape tămăduită, țiganul rămînea slab, galbîn; pasul lui nu redobîndise voinicia de odinioară; capul care altădată îl purta sus era acuma

plecat asupra pieptului; ochii care până mai dăunăzi priveau drept înaintea lor cu hotărîre, aproape cu mîndrie, erau stînși și privirea lor ștearsă se umplea din cînd în cînd de nemărginită jale.

„Țiganul se stînge de dorul Catrinei, gîndea Zamfira. Ce n-ar fi el oare în stare să facă acuma pentru ca s-o redobîndească? L-ai putea lesne ademeni chiar la moarte de om dacă ai fi în stare să-i insuflă credința că, prin omor, ar putea ajunge să aibă parte de Catrina.”

Și deodată crierul ei fu străbătut de întrebarea: „Dacă m-aș folosi de dorul lui pentru îndeplinirea răzbunării mele?”

Și acest gînd plăcîndu-i, frumoasa femeie începu să-l învîrtească și să-l sucească în cap și fruntea i se încrețea tot mai tare, buzele i se strîngeau din ce în ce, iar privirea ramasă ca pironită drept înaintea ei în pămînt se făcea tot mai cruntă și mai neînduplecată. Soarele era aproape de asfințit și țiganii, care își mîntuise lucrul, se duseseră pe la bordeile lor. Ion dăduse cîteva tîrcoale prin ogradă, cu ochii îndreptați spre ferestrele curții, cu nădejdea ca va zări pe Catrina; dar ea nu se aratase nicăiere. Țiganul dînd un suspin greu se îndrepta spre poartă cînd auzi numele lui rostit de un glas de femeie. Cînd se-ntoarse tresărind, văzu pe Zamfira apropiindu-se răpede de el și făcîndu-i semn să steie pe loc. „Duduca boieriului”, cum o numeau țiganii, nu era iubită de ei, căci pe vremea în care trecerea la stăpîn îi era mare, se purtase cătră ei cu fudulie și cu neîndurare, pîrîndu-i sulgeriului pentru cea mai mică vină și adesa fără nici o vină. Multe lovituri de vergi sau de bici trăsese Ion din pricina Zamfirei; și el știa bine că cele mai multe țiganii le suferise pe nedrept. Dar el mai știa că trecerea ei la sulgeriu, care de mult era în scădere, pierise de tot de cînd boieriul îndrăgise pe Catrina și auzise pe ceilalți robi povestind că duduca Zamfira nu mai poate de ciudă de cînd o țigancă i-o luat toată trecerea. Faptul că Zamfira suferea de pe urma aceleiași împrejurări care îi întunecase viața îl făcea s-o privească ca pe un feli de tovarășă de nenorocire și să se simtă atras cătră ea.

— Du-te la muchia rîpii, în fața porții, îi zise ea îndată după ce el ajunsese lîngă dînsa, și așteaptă-mă. Duc copiii în casă și vin îndată acolo. Am să-ți spun lucruri care vor fi spre binele tău.

Ion se duse la muchia rîpii unde veni și Zamfira în curînd, după ce încredințase copiii mamei Smarandei. Îndată cum sosi lînga Ion, tînăra femeie se așază jos, chiar pe muchie; robul ramase în picioare, în fața ei, ceva mai jos decît ea, astfel că, de pe tapșan, nu se putea bănuî ființa lui acolo.

— Măi loane, începui Zamfira, tare mi-i milă de tine, căci văd că ești foarte nenorocit!

Ion tăcu și ramase cu privirea plină de jale îndreptată în jos.

— Mare-i nedreptatea care ți-o făcut-o boieriul, urmă Zamfira. Ca stăpîn, era în drept să se bucure de frumuseța roabei lui, dar să ți-o ieie de tot! Și tu o iubești ca un nebun!

Ion nu răspunse nimica, dar din ochii lui se văzură izvorînd cîteva lacrimi care, după ce îi brazdară obrajii, căzură pe pămînt.

— S-ar putea crede, urmă Zamfira, că compătimirea mea cațră tine este prefăcută și că vorbesc astfel numai din ciudă, fiindcă boieriul nu se mai ține de mine. Dar tu știi bine că dragostea boieriului de mult s-o răcit cațră mine. Nimene nu știe mai bine decît tine de cînd s-o săturat de mine și cîte mi-au luat locul de un an încoace. Apoi știi că acuma el umblă să se căsătorească din nou cu fiica vornicului Costache Țifescu din Domnești. Eu, încît mă privește, mi-am luat nădejdea și sînt hotărîtă să plec de aici încă înainte de nuntă și să mă întorc la leși. Am strîns cîteva părăluțe și voi ști eu doară să-mi găsesc un barbat statornic. Dar văzîndu-te atît de nenorocit, mi s-o făcut milă de tine și mi-am pus în gînd să-ți dau un sfat bun care, dacă li-i urma, te-a pune în stare să aduci iar pe Catrina în bordeiul tău, în care să rămîie de acuma nelipsită.

Ion nu zise nimica; dar chipul în care el își ațîntea acuma privirea asupra ei îi arata că țiganul îi soarbe cuvintele.

— După cît cunosc pe boier, zise Zamfira, el începe să se sature de Catrina și în curînd ea are să se trezască în locuită prin alta.

Ion făcu o mișcare de bucurie.

— Dar să nu crezi, urmă Zamfira care, pe cînd îi vorbea, să uita țintă la el și nu pierdea nici una din mișcărilor lui, că boieriul, cînd s-a sătura de Catrina, ți-a da-o ție înapoi. El este suparat foc pe tine din pricina îndrăznelii ce ai avut să-ți bați femeia, fiindcă el o luase în ietacul lui. Să nu crezi că ai scapat cu bataia care ai suferit-o; boieriul are de gînd să-ți deie și altă pedeapsă, neasamanat mai grea. Vra să te despartă de dînsa pe vecie! Dar, purcese ea, după ce tăcu puțin pentru a privi cu o crudă plăcere spaima care, la auzul acestor cuvinte, se oglin-di pe fața lui Ion, boieriul mi-o spus-o chiar mie: el vra să vîndă pe Catrina la leși sau aiurea departe de aici, pentru ca să nu mai ai putință s-o bați.

Zamfira mințea, căci sulgeriul nu-i spusese nimica și nici prin gînd nu-i trecuse să vîndă pe Catrina de a cărei frumuseță erau încă îmbatate simțurile lui. Dar Ion se făcuse acuma încă mai galbîn decît era de obicei și de-abie se ținea pe picioare, tot trupul fiindu-i scuturat de tremur.

— Dar, urmă ea, Catrina n-are să fie vîndută; ea are să se-ntoarcă în curînd în bordeiul tău, dacă tu îi asculta de sfatul meu.

— O, spune ce să fac și te-oi asculta orbește, numai să am iar parte de dînsa, zise Ion cu un glas surd și tremurat.

— Boieriul este suparat tare pe tine; dar el te-ar ierta și ți-ar da pe Catrina înapoi, dacă tu i-ai face o slujbă mare, un bine în urma căruia să n-aibă cum să nu-ți fie recunoscător.

— Da' ce bine mare este în stare un rob ȣigan să facă unui boier de neam ca sulgeriul? întrebă Ion cu deznădăjduire.

— Un om mic este adesa în stare să facă unui om mare un bine care nu i-l-ar putea face altul de sama lui sau mai mare, răspunse Zamfira, și tocmai acuma ai avea prilej să faci sulgeriului un bine de acest soi. Știi că răzășii erau hotărîți de mai demult, încă de cînd o venit noul domn, să pornească iar judecata împotriva boieriului nostru pentru a întoarce de la el părțile din Tămășăni pe care le stăpînește. Dar poate nu știi că, în urma întîmplării cu Radu Irofti, cu

Safta lui Andrei Nan și a păcălelii sulgeriului, satul s-o adunat ieri sară la părintele Gheorghe și că într-un glas s-o pus la cale ca Stan Făcăoariu să plece fără zabavă la leși, cu uricile satului pentru ca să le înfățișeze domniei și să-i ceară punere de soroc spre judecarea pricinii. Știi cât l-au năcăjit răzășii pe boieriu cu judecățile pe care le-au avut, până acuma, ce zdruncin și cheltuială i-au pricinuit acele judecăți. El se liniștise de vro cîțiva ani și credea că o scapat de judecăți pentru totdeauna. Apoi o prins dragoste mare pentru acest loc și ar fi mai bucuros să moară decît să-l părăsască. Eram de față cînd Spiridon vieriul i-o adus azi-dimineață veste despre hotărîrile ce s-au luat la sfatul satului de asară. Sulgeriul o fost cuprins de o mînie groaznică și o spus că ar da bucuros giumatate din ce are acelor care l-ar scapa de Stan Făcăoariu și ar lua din mîinile răzășilor hîrtille blastamate cu care ei îi fac lui atîtea supărări.

Zamfira răstălmăcea într-adins cuvintele sulgeriului care, precum am văzut mai sus, erau departe de a avea înțelesul acelor ce le povestea lui Ion: avea ea doară scopurile ei.

— Și acuma, urmă ea, dacă nu ești din cale-afară prost, știi ce trebuie să faci ca să redobîndești pe Catrina. Găsește chip să mîntui pe boier de Stan Făcăoariu și de uricile răzășilor și el n-a mai avea cum și pentru ce să vîndă pe Catrina. Știi cât este de darnic sulgeriul cînd îi faci vro mulțămire, chiar mică; ce n-ar face el pentru acel care l-ar mîntui de niște dușmani atît de supărăcioși și ar aduce în mîinile lui niște hîrtii a căror nimicire i-ar închezășlui pentru totdeauna liniștita stăpînire a moșiei.

— Dar, strigă Ion, vrei să fac moarte de om?

Zamfira îl privi cu dispreț.

— Eu nu ți-am zis cum să faci, răspunse ea după oarecare tăcere; asta este treaba ta. Dacă găsești chip să mîntui pe boieriu de Stan Făcăoariu și dacă izbutești să pui mîna pe hîrtii, nu este bine în privința sulgeriului pe care să-l ceri fără ca el să ți-l deie. Pe tine te privește să chibzuiești în ce chip îi aduce dorința lui la

îndeplinire dacă vrei să te mai bucuri de Catrina. Dacă nu, s-or mai găsi poate și alții care să îndeplinească pofta boierului; și tu vei rămînea un prost și nu-i mai vedea în veci pe Catrina care s-a strecura prin ietacele boierilor, frecîndu-i pe picioare, până ce a îmbătrîni și s-a gîrbovi.

Și Zamfira sculîndu-se se îndreptă răpede spre curte fără a se mai uita înapoi. Știa ea doară că sămînța blastamată ce o azvîrlise astfel găsisese în inima chinuită și sîngerată, dar salbatecă a robului, pămînt prielnic și roditor.

Capitolul XXVII

Punerea la cale a unei fapte de răzbunare

Dacă sulgeriul fusese pus în cunoștința celor vorbite și hotărâte în adunarea de la părintele Gheorghe, la care luase parte satul, el nu putea să aibă nici o știre despre cele puse la cale în altă întrunire, neasamanat mai mică, care se ținuse într-aceeași sară, după ce se spărsese adunarea obștiei.

Vlad Catana, ajungînd lîngă cei doi fii ai lui Stan Făcăoariu, Mihai și Neculai, în clipa în care aceștia ieșeau din ograda părintelui Gheorghe, li zise încet:

— Veniți după mine! și apucase drumul la vale spre casa lui, iar ei se ținură după dînsul.

Cînd ajunse aproape de poarta lui, cîrni spre stînga, intră într-o curte părăsită cu gardul stricat, străbătu grădina din dosul acelei curți, sări peste gard în țarină; apoi după ce se încredință că flăcăii îl urmează, merse drept la muchia rîpei de deasupra Pietrosului Mare unde se opri. În dreapta, în stînga, în dosul lui, dinaintea lui, pănă devale în pîrău, locul era descoperit: nu se vedea nici o tufă.

Mihai și cu Neculai ajungîndu-l în curînd, Vlad se puse jos făcînd semn tinerilor să șadă și ei.

— Se vede ca ziua, zise el cu glasul înăbușit, nu se poate apropia nimene fără ca să-l zărim de departe, totuși ar fi bine să vorbim încet: lucrurile ce am să vi le spun nu trebuiesc auzite de alții decît de voi.

Vă știu, urmă ungureanul, de băieți inimoși și fără frică; știu că urîți din suflet pe ciocoiul scîrbos care o mîncat jumătate din moșia strămoșască, care vă jăfuieste pe fiecare zi, care este pe cale să vă rîpească și ce v-a mai rămas din pămînturile voastre, care zilnic își bate joc de voi și își face rîs de nevestele și de surorile voastre. Satul o hotărît mai adinioarea să pornească din nou judecată împotriva sulgeriului și să trimata la leși pe nenea Stan pentru a da

domniei jalbă din partea obștiei. Domnul cel nou este drept și ține cu norodul; avem bună nădejde că vom capata de astă-dată dreptate. Sulgeriul va fi silit să ni întoarcă pământurile ce ni le-a luat pe nedrept și să se mute de pe locurile noastre. Dar prin asta nu ne mîntuim de dînsul: domnia se schimbă neconținut și judecățile se deschid din nou la fiecare schimbare. Peste un an, mult peste doi sau trei, domnul drept și milostiv de astăzi are să fie mazilit. De unde știm noi că în locul lui nu vine altul, a cărui ureche să fie surdă la jălbile norodului și plecată numai la acele ale boierimii, să nu vie în scaun un domn la care Strilea și cu rudele lui să aibă trecere mare? Sulgeriul cu bună samă că va începe atunci din nou judecata, ni va da din nou ramași, și noi vom fi siliți să-i întoarcem pământurile și venitul ce-l vom fi luat dintr-însele, afara de cheltuielile ce va trebui să le facem cu drumurile, de gloabă pentru paguba pricinuită și de ciubote grele la oamenii domnești.

— Dar atunci ce-i de făcut? întrebare într-un glas Mihai și Neculai.

— Să desființăm pricina răului, răspunse scurt Vlad.

— Cum? Să omorîm pe boierii? întrebare flăcăii.

— Moartea unui ticălos, lacom, hrăpăreț și desfrînat ar cîntări puțin pe lîngă liniștea, închezeșluirea averii și a cinstei unui sat întreg, zise Vlad cu hotărîre. Dar nu este nevoie să-l omorîm; ne putem mîntui de dînsul și într-alt fel!

— Cum? întrebare tinerii.

— Să punem mîna pe el și să-l dăm pe sama unui cunoscut al meu, dușman de moarte al sulgeriului, căruia, după ce l-a lasat sarac i-a necinstit și muierea. Cunoscutul meu nu voiește să ucidă pe sulgeriu, dar se îndatorește să-l ție la loc ascuns și să nu-i deie drumul până ce Strilea, pe lîngă că-i va întoarce tot ce i-a luat, va da hîrtie încredințată cu blăstăm că toate dăniile ce le-a capatat, atît părintele său, banul Constantin, cît și el însuși nu sînt decît cumpărări meșteșugite și că veniturile adunate ce le-a luat de pe aceste părți cumparate pe nedrept întrec cu mult banii cu care le-a

cumparat. Înțelegeți voi că față de astfeli de hîrtii rămîn răsuflăte nu numai dăniile ca fiind meșteșugite, dar și cumpărăturile, căci dacă dăniile erau meșteșugite, sulgeriul nu era răzăș cînd a făcut cumpărăturile; și, prin urmare, sînt răsuflăte și ele.

— Dar dacă sulgeriul nu iscălește hîrtia sau arată pe urmă că o iscălit-o prin silă? întrebă Mihai Făcăoariu.

Vlad zîmbi.

— Asta este treaba cunoscutului meu. Dacă l-ați cunoaște nu v-ați îndoi că va scoate de la sulgeriu orice hîrtie ar socoti de trebuință.

— Dar cine-i cunoscutul tău? întrebă iar Mihai.

— Am jurat să nu-i spun numele și am jurat că nu-l va vedea nici unul din acei care mă vor ajuta să dau pe sulgeriu în mîinile lui.

— Da' cum să punem mîna pe boieriu? întrebă Neculai.

— Vă voi spune cum, răspunse Vlad scoțînd din chimir o cruce de alamă galbănă, avînd sapata pe dînsa chipul Mîntuitorului răstignit; dacă jurați pe această cruce să nu destăinuți nici macar la moartea voastră nimica din cele ce v-am spus până acuma, din cele ce le veți auzi de acum înainte, din cîte le veți vedea făptuindu-se sau le veți făptui voi înșivă în această lucrare, dacă vă legați să m-ascultați orbește, să îndepliniți orbește orice vă voi poronci și să nu vă dați înapoi dinaintea nici unei primejdii.

Și Vlad le întinse crucea: flăcăii se sfătuiră din ochi. Ei fusese crescuți în simțirile celei mai înverșunate uri împotriva Strileștilor; nu o dată auzise ei pe tatăl lor și pe frații lui plănuiind uciderea sulgeriului. Porniți din firea lor spre fapte crude, ei n-ar fi stat multă vreme la gînduri nici pentru a se lega să ieie parte la uciderea sulgeriului, și Vlad li cerea doar numai să ajute la prinderea și închiderea lui în loc teafăr. Amîndoi puseră deodată mîna pe cruce.

— Jurăm să nu destăinuim nimica din cîte le-am auzit și le vom auzi, jurăm să tăcem despre toate cîte le-om făptui sau le-om vedea făptuindu-se, așa să-mi ajute Dumnezeu, zise încet și răspicat Vlad.

Și flăcăii, cu mîna pe cruce, rosteau la rîndul lor fiecare din

cuvintele ce ieșeau din gura ungureanului; iar după ce mîntuiră jurămîntul fiecare din ei sărută crucea.

— Iaca planul ce l-am alcătuit cu cunoscutul meu, zise Vlad după ce vîrî iar crucea în chimir. Sulgeriul merge acum adesea de stă de vorbă cu Gavril sihastrul de la Poiana Prălii, nădăjduind că va izbuti să facă pe călugăr să-i dăruiască partea lui de moșie. Călugărul însă ține cu noi și nici nu gîndește să lipsască pe copiii frăține-său de moștenirea ce li se cuvine. Dar el este șiret și poarta pe sulgeriu cu nădejdea că-i va lăsa lui partea de moșie și astfel capătă de la boierii multe de ale hrăni și de ale îmbrăcămintei, care tot la sorăsa merg. Sulgeriul merge la sihastru numai după prînz, singur, calare și nu se întoarce înainte de asfințitul soarelui, cînd pe drum nu se mai află nimene. Dacă ne-am așinea tustrei în tufele deasupra podului de la Lăiță, la cotitură, unde-i drumul strîmt de tot, ar fi lene, întinzînd o frînghie de-a curmezișul drumului, între doi copaci, să-l doborîm la pămînt cu cal cu tot. Sulgeriul pleacă de la călugăr totdeauna după asfințitul soarelui; în locul unde vom întinde frînghia este întuneric chiar și ziua; el nu va vedea frînghia și chiar de ar vedea-o, cum vine el în umbletul cel mare, nu va avea vreme să oprească calul care, lovindu-se de frînghie, se va prăbuși cu călăreț cu tot la pămînt. Atunci, înainte ca sulgeriul să poată să-și revie în fire, vom tăbări pe el și—1 vom lega burduf.

— Și după ce l-om lega, întrebă Mihai, ce să facem cu dînsul?

— Avem să-l luăm binișor și să-l ducem peste pîrăul Pietrosul Mare, în fundul unei scursuri, unde îl vom lega de un copac cu un căluș în gură și-i vom spune că îl lăsăm ca să moară de foame acolo sau ca să fie rupt de fiare. Bineînțeles că ne vom mînji cu funingine pe obraz ca să nu ne cunoască.

— Și cunoscutul tău are să vie să-l dezlege? întrebă Mihai.

— Cunoscutul meu va fi aproape de noi, dar noi nu-l vom vedea; el va lăsa să treacă cîteva ceasuri de noapte, apoi se va face că trece pe lîngă copacul de care va fi legat sulgeriul și se va arata foarte mierat recunoscîndu-l.

— Și-i va da drumul?

— Numai după ce sulgeriul își va pune iscălitura pe cartea cu blăstăm prin care recunoaște că dăniile lui și acele ale tătîne-său sînt meșteșugite, în fața unui preut care va iscăli și el lîngă sulgeriu.

— Dar de unde popa?

— Asta-i treaba cunoscutului meu; am toată nădejdea într-însul.

— Și cînd să ne aținem la Laiță?

— Poate mîni, poate poimîni, poate peste cîteva zile: întăia oară cînd sulgeriul va veni la părintele Gavril. Cunoscutul meu are o ascunzătoare bună în apropiere de podul de la Laiță, în. care stă supus ziua întreagă. Voi, de acuma înainte, să urmăriți pe sulgeriu în fiecare după-amiază și, îndată ce veți vedea că apucă drumul Prălii, să vă luați după dînsul. Eu voi păzi la prisaca mea de pe fața Ciubotariului, drumul trece pe lîngă ea și sulgeriul nu poate să treacă nici la deal, nici la vale fără ca să prind de veste. Cum va trece, voi înștiința pe cunoscutul meu prin sămnul știut între noi și voi merge să vă aștept de la deal pe pod.

— Dar dacă boieriul n-a fi singur, întrebă Neculai.

— Nu vom face nimica și vom lasa treaba pe altă dată cînd va fi singur. Dar nu mă tem de asemenea lucru, căci sulgeriului îi place să umble singur: el este un om blastamat, nu se teme de Dumnezeu, dar de oameni sau de primejdii și mai puțin.

— Și gloanțele lui nimerește rîndunica în zbor, zise Mihai.

— De va apuca să puie mîna pe pistoale înainte să fi tăbărit noi trei pe el, vai de pielea noastră, zise Neculai pe care numai la acel gînd îl apucase fiorii.

— Doară avem și noi puști și vom putea trage asupra lui dintre tufe, în dosul fiecăreia din ele va pîndi cîte unul din noi; cea mai depărtată dintr-însele este la zece stînjăni, iar cea mai apropiată la cinci stînjăni de drum. Dacă nici unul din noi nu-i meșter de pușcă ca sulgeriul, fiecare împușcă iepurele în fuga mare: ce dracu, vom nimeri doară un om.

— Atunci tot se poate întîmpla să facem moarte de om? zise

Neculai.

— Numai dacă s-ar întâmpla un lucru ce mi se pare cu neputință; adică dacă sulgeriul ar apuca să puie mîna pe pistoale înainte ca noi să ne fi aruncat asupra lui. La asemenea întâmplare n-am avea ce să facem; trebuie să-l răpunem, căci de nu-l răpunem, sau ne împuşcă, sau ne bagă în ocna.

— Cu ce se-ncărcăm puştile? întrebă Neculai.

— Cu praf şi cu haliciuri. Praf de puşcă aveţi?

— N-avem, răspunseră flăcăii.

— Vă voi da eu că am de cel mai bun, zise Vlad, precum şi poşte şi haliciuri. Voi avea la mine frînghii bune şi chiar funingină cu care să ne mînjim ca să nu ne cunoască boieriul.

Dar cu calul ce vom face? mai întrebă Mihai.

— Cunoscutul meu a avut grijă şi de asta: a pregătit o ascunzătoare pentru cal. Îndată ce vom fi dat pe sulgeriu pe mîna lui... pe mîna cunoscutului meu; şi Vlad îşi muşcă buzele pentru că fusese cît pe ce să scape numele acelui cunoscut, voi duce chiar eu calul în acel loc.

Mai bine de un ceas încă Vlad Catană răspunse la întrebările flăcăilor, şi îi lămuri, până în cele mai mici amărunte, partea ce aveau s-o îndeplinească în îndrăzneţa faptă ce o pusese la cale cu tainicul lui cunoscut. Cînd cei trei tovarăşi se despărţiră pentru a se duce la casele lor, cucoşii cîntase de mult de miazănoapte. Şi tustrei ardeau de nerabdare să vadă sosind mai degrabă ceasul în care erau să puie mîna pe boieriul urît de ei, flăcăii în nădejdea să mîntuie satul de el, Vlad în acea de a vedea învins şi smerit pe acel care-i făcuse atît de usturătoare batjocură.

Capitolul XXVIII

Cînd deasupra, cînd dedesubt

În dimineața zilei de miercuri sulgeriul se trezi fără chef; toată noaptea fusese năcăjit de acelaș vis urîț. Se vedea calare pe Daraban, înspre sară, și o haită mare de lupi flămînzi îl gonea, cînd în șesul Trotușului, cînd prin poienele de pe fața Pietrosului Mic, cînd pe drumul spre Poiana Prălii. El scotea în vis pistolul și trăgea în lupi, dar în zadar loveau cremenele în oțel: nu ieșeau scînteie care s-aprindă praful din tigaie. Altă dată el uita să rîdice cucoșul, astfeli că în zadar apasa pe tragaci. Cînd se trezi în zori de ziuă, scaldat în niște sudori răci, visa că tocmai cînd lupii îl ajunseseră, la podul de la Laiță, podul se prăbușea sub povara lui și sub acea a fiarelor și cădeau cu toții, unul peste altul, gramadă în pîrâu.

Dimineața fu dureroasă pentru țigani: vezeteul și cu unul din rîndași se aleseră cu cîte douăzeci și cinci de nuiete, fiindcă caii nu i se părură sulgeriului destul de bine săcelați, nici grajdul rînit în chip mulțămitor; cele două spălătorițe cu cîte cincisprezece, fiindcă venise tîrziu la treabă; iar sofragiul cu douăzeci și cinci, fiindcă boieriul găsise o muscă în cafe. Zamfira fu suduită mai rău decît o țigancă, pentru că anteriașul lui Patrașcan era descusut; sulgeriul se răsti chiar, pentru întâia oară, la Catrina care-i adusese alt brîu decît acel pe care îl ceruse. Înainte de amiază încălecă pe Șoarec, cutreieră șăsul unde se isprăvea cositul, întorcîndu-se pe la vie unde, negăsind doagele vechi de pe la poloboacele risipite, din care urmau să se facă iar vase, destul de bine curățite, croi pe Spiridon, de calare, cu cîteva harapnice peste umere. Iar la prînz, pîrîndu-i aluatul de la plăcinta de carne prea gros, poronci să i se tragă douăzeci de bice lui Simion bucatariul care era de rînd în bucătărie în acea zi.

După masă se lăsă pe pat, dar nu putu să adoarmă. După ce se-ntoarse, vreme de mai bine de un ceas, cînd pe coasta dreaptă,

cînd pe cea stîngă, bătut în palme, luă dulceții și cafea, apoi poronci să se puie șaua pe Daraban.

De obicei pleca pe la toacă, de astă-dată ieși pe poartă, îndreptîndu-se spre Poiana Prălii, cu un ceas mai devreme. Băieții lui Stan Făcăoariu, deși nu se așteptau încă să-l vadă trecînd, se învîrteau prin curte: îndată ce zăriră pe sulgeriu puseră cîteva merinde în traiste și se luară după el. Vlad Catana dormea în coliba de la prisaca lui; el nu auzi pe Strilea trecînd, de-abie se trezi cînd sosiră cei doi flăcăi, care îi dădură de veste că sulgeriul trecuse spre Poiana Prălii. Ungureanul luă îndată de la părete un bucium neobișnuit de lung, de coajă de tei legată cu cercuri de coajă de cireș, ieși afară și scoase din bucium cinci sunete prelungite; apoi, după o scurtă tăcere, alte trei, puternice dar scurte și, după altă tăcere, un sunet prelungit. Dădu din bucium în același chip de trei ori. Flăcăii se minunară de puterea sunetelor ce le scotea ungureanul: ele pătrunsese cu bună samă. până în fundul văioagelor celor mai ascunse.

— Amarnic bucium, zise Neculai Făcăoariu; de unde-l ai, nene Vlade?

— De la cunoscutul de care v-am vorbit și care mi l-a lasat aici pentru ca, dînd dintr-însul în chipul ce ați văzut, să-i dau de știre că sulgeriul a trecut la Poiana Prălii.

— Mergem să ne aținem la Laiță? întrebă Mihai.

— Da'ce, vrei s-aștepți acolo trei ceasuri și mai bine? răspunse Vlad. Sulgeriul șade ceasuri întregi de vorbă cu călugărul, căutînd să-i cîștige bunăvoință. Îi cere sfaturi, îl pune să-i povestească despre cele ce-a văzut și a auzit la Sfîntul Munte și la Ierusalim, îi povestește și el ceea ce știe despre părintele mitropolit și despre părinții episcopi. Călugărul cunoaște prea bine scopurile sulgeriului, este hotărît să nu-i deie moșia și, fiind răzăș din satul nostru, îl urăște pe boieriu, dar se preface că inima îl trage cătră el și că, în privința moșiei, stă la îndoială. Cătră cunoscutul meu vorbește deschis și face haz mare de chipul în care își bate joc de sulgeriu.

N-avem nevoie să ne grăbim, boieriul nu pleacă niciodată de la călugăr înainte de asfințitul soarelui. Până la Laiță nu-i decît o zvîrlitură de băț. Rămînem aici până cînd umbra celui carpăn va ajunge la gardul prisăcii; ne vom mînji pe față și apoi, de vom pleca atunci, tot vom avea de așteptat pe loc un ceas și mai bine.

Vlad Catana se înșala: sulgeriul de astă-dată nu stătu cu călugărul până la asfințitul soarelui. O neliniște, o îngrijire ce nu și-o putea lămuri stăpînea pe Strilea și-l împiedeca să steie pe loc. De astă-dată nu găsea ce să spuie sihastrului și asculta poveștile lui numai cu giumatate de ureche: gîndul lui era aiure sau, mai bine zis, nicăiure. Nu trecuse încă ceasul de cînd era la sihăstrie cînd se sculă ca să plece. Sihastrul se încercă în toate chipurile să-l reție; la urma urmei, cînd sulgeriul încălecasse și era să deie pinteni calului, se apropie de el și îl întrebă dacă nu ar fi bine și spre folosul lui ca actul de danie ce i l-ar face să fie iscălit și de vlădica de Roman ca chiriarh al eparhiei.

În altă zi, o asămenea întrebare ar fi făcut pe sulgeriu să descalece îndată și să steie de vorbă cu călugărul Gavril până după miezul nopții. Și de astă-dată întrebarea îl făcu să tresară și să scoată piciorul drept din scară, dar grija și neliniștea de care era stăpînit învinseră sătea de pămînt. Prinse iar cu piciorul scara ce o slobozise, se înțăpeni în șă și se mulțami să răspundă călugărului că fără îndoială iscălitura vlădicăi ar fi de mare preț pentru el și că vor vorbi mai prelung despre aceasta a doua zi, cînd va veni nesmintit la cuvioșia-sa; apoi dădu drumul calului care, de nerabdare, bătea pămîntul cu copita dreaptă de dinainte. Străbătu în fugă drumul care despărțea sihăstria lui Gavril de Laiță. Neliniștea crescîndu-i pe cît se apropia de podeț, cînd ajunse acolo era să deie ca de obicei pinteni lui Daraban spre a-l face să zboare peste pod, dar o presimțire tainică îl făcu să arunce de astă-dată o privire pătrunzătoare în bolta de verdeață care acoperea suișul dincolo de pod. În aceeași clipă o rază a soarelui care asfințea în dosul plaiului dintre Șușiță și Trotuș străbătu printre nouri și arată

sulgeriului, în chip lămurit, frînghia întinsă de-a curmezișul drumului. Minteai pricepu pe loc cursa ce i se întinsese și, în aceeași clipă, se pregăti să iasă dintr-însa. Pe lîngă că era un barbat stăpîn pe sine în fața primejdiei, Strilea — precum am aratat — avea, și cu drept cuvînt, nume de călăreț neîntrecut; apoi Daraban era cel mai bine învațat din caii lui, deprins să îndeplinească mișcările cele mai grele sub îndemnul mîinii, a genunchilor și a pulpelor stăpînului, și chiar să asculte de cuvîntul lui.

Deși, cînd ochii sulgeriului zăriră frînghia el se afla de abie la șase stînji de dînsa, izbuti să facă ca calul, îndată ce sări peste pod, să se oprească deodată, ca și cum i s-ar fi înfipt picioarele în pămînt, la o palmă de frînghie. În aceeași clipă el sărea gios, scotea pistoalele din teaca ce o purta subsuoară și, dînd un șuier ușor dar prelungit, se pitulea la pămînt lîngă o tufă mică care creștea pe marginea, ridicată de o palmă și giumatate, a drumului. La auzul șuierului, Daraban se culcă jos în drum, iar sulgeriul trase încet oțelele pistoalelor. Nu se auzi nici un zgomot. După o bucată de vreme, sulgeriul scoase pălăria, o puse pe pistolul ce-l ținea în mînă și o ridică încet în vîrfurile tutei în dosul căreia se afla.

Atunci se auzi glasul lui Vlad Catana care striga:

— Foc, măi!

Dar puștile ce se găseau în mîinile țăranilor noștri din a doua giumatate a veacului al optsprezecelea erau adesea mai primejdioase pentru acei ce le întrebuițau decît pentru vînatul sau dușmanul împotriva căruia se îndreptau. Puștile lui Vlad și a lui Neculai scaparară, numai cea a lui Mihai iuă foc și încărcătura ei, ciuruind pălăria sulgeriului, o făcu să zboare până pe pod, iar glasul lui Strilea se auzi zicînd:

— Valeu! m-au omorît tălharii!

La auzul acestor cuvinte, Vlad și cu cei doi tovarăși ai lui ieșiră din tufe și se răpeziră la drum. Dar nu făcuse trei pași cînd văzură în fața lor, cu capul gol, dar în picioare, pe sulgeriu care le strigă cu un glas liniștit, dar puternic, de om sănătos:

— Acel ce va face un pas, înainte sau înapoi, este un om mort!

Și, într-adevăr, gura pistolului cumplit, care nu știa ce este să deie greș, era îndreptată asupra lor de un braț care știa bine că nu tremură, iar în mîna stîngă era alt pistol cu cucoșul tras.

Vlad Catana era un barbat fără frică, care se uitase de multe ori în ochii morții fără ca vro clipă de slăbiciune să-l fi ademenit să deie înapoi. Dar acum orice mișcare însemna moartea neîndoielnică și fără folos. Ungureanul se opri pe loc; cei doi flăcăi încremenise și ei.

— Azvîrliți puștile, răpede, răpede, strigă sulgeriul, urmînd să ție pistolul îndreptat asupra lui Catana.

Puștile fură aruncate la pămînt.

Apoi fără a-i pierde din ochi, Strilea șuieră iar trăgănat de două ori și Daraban, care până atunci rămăsese nemișcat la pămînt, se ridică în picioare, mirosi frînghia apoi, sărind peste dînsa, urmă pe stăpînul lui care o încunjurase.

Cei trei tovarăși o porniră înainte, urmați la șase pași de sulgeriu, care în fiecare mînă ținea cîte un pistol cu oțelile întinse.

În cîteva minute ei străbătură astfel Poiana Călugărului și ajunseră la lungul pripor care duce în pîrăul Pietrosului Mare, numit Priporul cel Mare, în dreapta și în stînga căruia se ridica o țihlă deasă.

— Încet aici, strigă sulgeriul, după ce începură să scoboare, să nu vă faceți că cădeți jos și să nu cerce vrul să scăpe în țihlă: glonteale mele va fi mai iute decît dînsul. Mergeți în șir, unul lîngă altul. Nu vă...

Sulgeriul nu isprăvi; o povară cumplită căzu pe spinarea lui și-l doborî la pămînt, apoi două lovituri grozave, pe încheieturile brațelor, îl făcură să scape pistoalele. Un glas răgușit, care îl recunoscă ca fiind acel al lui Niță Șchiopul, strigă:

— Măi proștilor, întoarceți-vă și puneți mîna pe pistoale, că v-am mîntuit eu de nevoia în care vă vîrîse prostia voastră.

Cunoscutul despre care Catana vorbise flăcăilor nu era altul decît Niță Șchiopul, care, îndată ce-și văzuse rana tămăduită, venise [să]

s-așăze într-un bîrlog de urs părăsit din Pîrăul Lăcătușului, spre a aduce la îndeplinire răzbunarea ce o jurase sulgeriului și o copsese în inima lui în tot timpul în care rana îl ținuse pe coaste. Cînd Niță după ce destăinuise sihastrului Gavril, rudei sale, scopurile lui și-i ceruse un tovarăș îndrăzneț și de încredere care să-l ajute în îndeplinirea lor, călugărul îi numise îndată pe Vlad ungureanu, cunoscut ca barbat îndrăzneț și urînd de moarte pe sulgeriu. Puși față în față, ei se-nțelese de la cele dintăi cuvinte și am văzut cum ura lor urzise planul care puse viața sulgeriului Mihalache în mînile Șchiopului.

Aeesta aștepta în ascunzătoarea care se afla deasupra Priporului celui Mare ca Catana să-i deie de știre că sulgeriul este în mîna lor. Auzind împușcătura, el venise răpede până în marginea poienii și privise cum Strilea silea pe cei trei tovarăși să lepede armele, cum îi cunoscuse și-i pornise la vale. Șchiopul se dădu în marginea drumului care scobora priporul, unde se pituli în tufe, și cînd sulgeriul trecu lîngă el, sări în spinarea lui trîntindu-l la pămînt și silindu-l să lese pistoalele din mîni.

Capitolul XXIX

În care vedem pe sulgeriu căzut într-o primejdie grozavă

Ungureanul și cei doi flăcăi, întorcându-se și văzînd pe sulgeriu întins la pămînt cu mînile goale și cu Șchiopul în spinare, dădură un strigăt de bucurie și alergară îndată la el. Catana se grăbi să ridice pistoalele, să li lase cucoașele în jos și să le puie în brîu.

— Dar proști mai sînteți, zise Șchiopul. De nu aveam eu grijă să rămîn aproape de voi, vă ducea ciocoiul la spînzurătoare cum se duc mieii la salhana. Dar să lăsăm vorba și să ne apucăm de treabă; aveți frînghii?

— Cum nu, răspunse Catana, am prea destulă, și începui să desfășoare o frînghie de cînepă, subțire dar sănătoasă, ce o purta sub chimir.

Sulgeriul, din clipa în care Șchiopul îl doborîse la pămînt sub povara și puterea lui cumplită, rămăsese neclintit. Știa că puterea Șchiopului era neasamanat mai mare decît a lui și nici nu-i trecu prin gînd să se puie cu dînsa: pricepea că numai de la agerimea minții lui putea să-i vie scapare de primejdia în care căzuse.

— Legați-i întăi mîna dreaptă, așa, poronci Niță, acumă acea stîngă cu alt capăt de frînghie, bine! Acumă, urmă el, rîdicîndu-se de pe sulgeriu spre a lăsa partea de la brîu în sus a acestuia slobodă, aduceți-i brațele la spinare și-i încrucișați mînile, bine! Încrucișați frînghiile împrejurul mînilor, așa! Luați hamgerul din brîu că nu are să mai aibă ce să facă cu el și dați-mi-l să-l așază sub chimirul meu. Acumă învîrțiți capetele frînghiilor împrejurul mijlocului și le legați dinapoi; luați sama la nod, așa! Luați alte frînghii! Înnodați-le împrejurul gleznelor și le încrucișați bine; așa! Faceți un nod țeapăn; bine! Mai aveți frînghii? Încă un capăt? Ajunge. Legați-i bine genunchii! Și acumă, zise el sculîndu-se în picioare și scoțînd din brîu un fel de ghem, făcut din fîn cusut într-o petecă, de la care atîrnau două curele înguste dar groase, întoarceți pe cîinstul boieriu

cu fața în sus și-i puneți acest căluș în gură. Este acelaș care o fost în gura lui Jinga cînd l-am legat de copac în fundul pîrăului, sub Carecna. Mi l-o adus înapoi moșneagul care păzește acolo bordeiul meu. O astupat gura mocanului, va astupa și pe acea a boierului.

Sulgeriul, care urmă să tacă și să rămîie nemișcat, deschise singur gura și lăsă să i se puie și să se lege călușul fără a face vro mișcare.

— Bine! zise Niță cînd văzu călușul legat, acuma luați pe boieriu și mi-l răzămăți de cel carpăn.

Și cînd poronca lui fu îndeplinită, Șchiopul veni în fața sulgeriului, îl privi cîtva drept în ochi cu un zîmbet crud, apoi își scoase pălăria și se închină.

— Mă închin dumitale cu multă plecăciune, cucoane Mihalache, zise el; s-o întors roata norocului: astăzi eu sînt sus și dumneta ești gios. Viața dumitale este în mîinile mele; am să mă gîndesc acuma cum să ți-o ieu. Înjunghia-te-voi ca pe un mascur? Trage-te-voi în țapă și frigi-te-voi ca pe un cîrlan? Spînzura-te-voi de vrun nuc mare din livada bătrînească care mi-ai rîpit-o?

Și Șchiopul se uita drept în ochii sulgeriului cu nădejde să-i vadă holbați de groază. Dar acei ochi priveau drept în ochii lui, fără nici o frică, aproape cu dispreț.

— Crezi că nu voi îndrăzni, urmă cu ciudă Șchiopul; dar vei vedea tu cît plătește nădejdea ta! Hai, flăcăilor, zise el întorcîndu-se cătră cei doi Făcăurești, mergeți răpede de aduceți puștile voastre și pe acea a lui Vlad și apoi vom duce pe boieriu la curtea în care are să mîie astă-noapte.

Flăcăii ducîndu-se să ieie puștile, Șchiopul făcu semn lui Vlad să-l urmeze la cîtiva pași de locul unde zăcea legat sulgeriul. Se opri la o depărtare de la care Strilea nu putea să-i audă, dar de unde nu-l pierdeau din ochi.

— Mult mi-ați stricat prin faptul că n-ați fost în stare să mi-l aduceți legat la locul ce ți—I însemnasem, zise Niță. Nu mai pot tăgădui de acuma înainte că eu am pus la cale tot planul. Aș omorî

pe sulgeriu fără a mai sta mult la gînduri, dar atunci nu pot capata de la dînsul hîrtille prin care el mărturiseşte că dăniile sînt făcute cu meşteşug şi că-mi întoarce moşia ce o luat-o de la părinţii mei. Trebuie ca până mîni să chibzuiesc alt plan.

Flăcăii, urmă el apoi după o scurtă tăcere, să se ducă acasă la ei. Iar tu să iei calul şi să-l duci la locul ce-l ştii; apoi du-te la prisacă şi aşteaptă să vin eu, la tine sau să te chem eu devala, la căprărie.

— Spuneai mai adinioarea că avem să ducem undeva pe boieriu, zise Catana.

— Mi-am schimbat gîndul; sulgeriul este de făptură sprintenă, şi braţele mele sînt destul de voinice pentru a duce doi ca dînsul, răspunse Şchiopul.

Însă temeiul adevărat, dar nemărturisit, pentru care Şchiopul lasa pe cei trei tovarăşi pe loc era că nu voia să li destăinuiască ascunzătoarea în care hotărîse să ducă pe sulgeriu şi care-i slujea şi lui de adăpost.

Flăcăii se văzură venind răpede spre ei cu puştile şi cuţitele în mîini; Şchiopul urmat de Vlad se apropie iar de Strilea.

— Voi, zise el flăcăilor, duceţi-vă în sat şi mîni să aflaţi tot ce se povesteşte la curte şi în sat despre faptul că boierul nu s-o întors acasă şi unul din voi să vie s-aducă lui Vlad, la prisaca lui, ştirile ce le-a fi adunat. El ştie cum trebuie să mă cheme dacă are trebuinţă să mă vadă. Şi acuma să priviţi cum duce un mojiac ca mine coşcogemite boieriu.

Zicînd aceste cuvinte, Şchiopul luă de la Vlad pistoalele sulgeriului, le puse în brîu, se plecă, apucă cu dreapta frînghia care lega mijlocul lui Strilea şi, ridicîndu-l parc-ar fi fost o pană, îl puse cu faţa în jos, pe umărul drept. Apoi, mai strigînd celor trei tovarăşi un:

— Să ne vedem cu bine! intră în Țihla de la deal de drum, îndreptîndu-se tot la deal.

Noaptea căzuse de tot şi în Țihlă era întunerec beznă; dar Şchiopul cunoştea bine calea adăpostului unde ducea pe sulgeriu şi nu stătu nici macar o clipă la îndoială asupra drumului ce avea să-l

apuce. De la un loc țihla se rărea și copacii se făceau din ce în ce mai groși: apucă la dreapta prin acest luminiș, pe un picior, și îl urmă până devala în pîrăul Lăcătușului, unde țihla se făcea iar deasă. De acolo urmă tot pîrăul la deal, printr-o desime alcătuită dintr-un nuieliș de carpeni și de aluni, amestecați cu tufe de zmeură și cu vie salbatică care, împreună cu suișul răpede, îngreuiau mersul din ce în ce.

În sfîrșit, Șchiopul se opri și șuieră de trei ori, de două ori prelungit și a treia oară scurt, și îndată se auziră trei șuierături la fel. Șchiopul răspunzînd acuma prin alte trei, scurte tustrele, se auzi scăpărînd, apoi sfîșiitul unui fitil și, jos, la pămînt dinaintea lui, la mal, se văzu o lumină.

— Aici ești, Anico? întrebă Șchiopul.

— Aici, bădiță, răspunse un glas de femeie.

Atunci Șchiopul puse jos la pămînt pe sulgeriu și se puse și el pe pîntece: obrazul lui se găsea acuma dinaintea unei deschizături înaltă de două palme și lată de trei, din care ieșea lumina. În fața lui, în deschizătură, se ținea pe brînci Anica cu o opaiță în mînă.

— Anico, ți-am adus un berbec de soi, zise Șchiopul, ie-l și-l trage în bîrlog.

Și, zicînd aceste cuvinte, luă iar pe sulgeriu, ținîndu-l de astădată cu fața în sus, și-l împinse cît mai înainte putu în acel feli de gîrlici îngust, prin care intrai în bîrlog. Anica, dîndu-se înapoi, puse mîna pe frînghia care încunjura mijlocul lui Strilea și, trăgînd de dînsa, îl trase spre ea; iar Șchiopul se grăbi să intre și el în bortă. Dincolo de gîrliciul lung de șase palme te aflai într-un feli de peșteră, înaltă de un stat de om voinic, lungă și lată de vro douăsprezece palme, în părății căreia se vedeau gurile mai multor înfundături. Adăpostul Șchiopului nu era decît un bîrlog mare de urs, pe care hoțul îl făcuse, cu cîteva lovituri de cazma, mai încăpător și, mai ales, mai înalt. Se așazase aici de o săptămînă cu ibovnica lui.

— Ai văzut ce berbec voinic ți-am adus? zise Șchiopul cînd se

găsi în picioare lîngă Anica.

Și luîndu-i opaița din mîină o plecă asupra feței lui Strilea.

— Maică Preacurată! îi sulgeriul Mihalache, strigă Anica îngălbenind cînd îl zări.

— Chiar el este, zise Șchiopul, numai de astă-dată nu-i fudul și poate că nu se mai gîndește să te ducă în tufe. Dar ia să-i scoatem călușul din gură, să vedem cum vorbește un boieru cînd nu are apă la moara lui. Ține opaița!

Și Șchiopul, plecîndu-se asupra lui Strilea, îl apucă, îl rîdică, îl răzămă cu spinarea de părete și apoi îi scoase călușul din: gură.

Deși era legat burduf, sulgeriul tresărise cînd auzise pe Șchiopu rostind pentru întăia oară numele Anicăi în fața intrării bîrlogului. Cu toate pacatele lui Strilea, el era un barbat în toată puterea cuvîntului; nu numai că nu știa ce este frica, dar iubea primejdia pentru plăcerea să se lupte cu ea și s-o biruiască. Într-însul era înrădăcinată credința că el este merit să iasă teafăr din orice primejdie, oricît de cumplită, în care l-ar fi împins întîmplarea, și cu cît era primejdia mai mare, cu atîta o privea mai liniștit în față și pîndea cu mai mult sînge rece prilejul să iasă dintr-însa.

De cînd se văzuse căzut în puterea hoțului, nu-și ascunsese măcar o clipă mărimea cumpenei în care se afla: își dădea samă de ura ce o avea Șchiopul împotriva lui, știa cît de răutăcios și de crud era hoțul. Dar din capul locului pastra credința că va ieși nevatamat din mîinile lui. Faptul că Anica întovărășea pe Niță dădu o nouă putere acestei credinți. Anica dovedise doar sulgeriului la Carecna, în chip neîndoielnic pentru el, că el îi farmacase ochii, îi cucerise mintea și-i îmbatase simțurile. Ea îl rugase chiar atunci s-o ieie la dînsul, s-o scăpe de Niță care acuma, după ce făcuse cunoștința sulgeriului, îi părea varvar și mojić, o făcea să ducă o viață salbatecă și plină de primejdii, dar pe care nu îndrăznea să-l părăsască fiindcă se temea să n-o omoare. Strilea nu se mai îndoia acuma deloc că scaparea era aproape.

— Ei, ce mai zici, cucoane Mihalache; mi se pare că nu ești prea

bucuros de întâlnirea cu mine? zise Șchiopul după ce-i scoase călușul din gură.

— N-am pentru ce să fiu multămit, răspunse sulgeriul uitându-se liniștit drept în ochii hoțului.

— Am să te fac să plătești amar răul ce mi l-ai făcut.

— Eu nu ți-am făcut nici un rău, ci, dimpotrivă, mult bine, zise sulgeriul cu aceeași liniște. Te-am prins cu niște cai furați și te-am scăpat de spînzurătoarea care te aștepta pentru furtul cailor și pentru omorîrea bietului Petrea.

— Dar cu ce preț? întrebă hoțul.

— Găsești poate, răspunse sulgeriul, că viața ta nu face cît pămîntul care mi l-ai vîndut pentru șăizeci de lei? Apoi pe vornicul Dumitrache cine l-o făcut să te ierte, oare nu eu?

— Dacă nu te amestecai în trebile mele, eu rămîneam și cu pămîntul, și cu caii; eram acuma om cu stare, zise Șchiopul. Dar batjocura care ți-ai făcut-o cu Anica, crezi oare că ți-o iert? Crezi oare că vei scapa cu viață din mîinile mele?

— N-am nici o grijă pentru viața mea, răspunse liniștit sulgeriul; voi ieși cu desăvîrșire teafăr din mîinile tale.

— Și de ce mă crezi atît de prost? întrebă Șchiopul.

— Prost ai fi dacă te-ai atinge de mine, răspunse sulgeriul.

— Și pentru ce? mai întrebă hoțul. Nebun aș fi dacă m-aș lepada de răzbunarea ce trebuie s-o ieu asupra ta și dacă nu m-aș folosi de prilejul ce-l am să-mi întorc paguba de la prețul cailor celor de preț ce-i duceam grofului Apor și de la vînzarea răzășiei.

— Nebun ai fi, răspunse liniștit sulgeriul, dacă te-ai atinge de un fir de păr din capul meu. Sînt om de neam, înrudit cu toată boierimea țării; pieirea mea ar aduce pe aceste locuri o oaste întreagă de oameni domnești, care ar cutriera toate cărările și nu s-ar liniști până ce nu ar cerceta toate împrejurările acestei pieiri. N-ar rămînea răzăș necăznit în sat și cu bună samă că ticălosul de călugăr, care prin toate mijloacele s-o încercat să mă facă să întîrzii la el, ar fi cercetat și silit să spuie adevărul.

Șchiopul se uită la el fără a răspunde deocamdată și în privirea lui se oglindea o ură salbatică și neîmpacată. După oareșicare tăcere, el zise scurt:

— Așa crezi tu; eu însă cred altfel. Om vedea în curînd cine are dreptate. Mîni dimineață om mai vorbi; până atunci să mîncăm și să ne odihnim.

La păriletele bîrlogului opus celui de care era razamat sulgeriul, se vedea un așternut gros de cetină și de fîn pe care erau așternute niște cergi asupra cărora erau așazate, chiar la părete, doi saci umpluți cu fîn și care erau meniți să slujască drept perine. Alături de acest culcuș era o înfundătură în care intră Anica pentru ca să iasă în curînd dintr-însa cu o pîne, o bucată de bujăniță de cerb afumată, o ploscă de lemn și o ulcică de lut în mîni.

— Deși ești boieriu, zise Șchiopul sulgeriului, ai s-aștepți să mîncăm noi, țaranii, și apoi ți-om face parte și ție.

Și, zicînd aceste cuvinte, el se așază pe culcuș, făcu sămn Anicăi să se puie lîngă el, scoase un cuțit din brîu, își tăie întăi o bucată de pîne, pe urmă o fălie mare și groasă de bujăniță, apoi, după ce dădu cuțitul Anicăi spre a-și face parte și ea, începu să muște răpede și cu lăcomie, cînd din pîne, cînd din carne, fără a scoate un cuvînt. Din cînd în cînd se oprea pentru a lua plosca, a varsă dintr-însa vin în ulcica pe care o deșarta dintr-odată, silind pe Anica să beie și ea cîte puțin.

După ce își astîmpără foamea, Șchiopul zise Anicăi:

— Du-i mîncare și boierului, numai de i-a fi ramas poftă.

— Cum nu, răspunse sulgeriul cu glasul liniștit, aproape vesel, mi-i foame chiar cum se cade. Fă bine, Anico, și-mi taie o bucată bună de bujăniță, că tare îmi place.

— Om vedea noi de ți-a mai fi foame mîni, morocăni cu ciudă, între dinți, Șchiopul.

Anica tăie o bucată de pîne și alta de bujăniță și le duse sulgeriului.

— Da' cum dracu am să mînînc eu cu mînile legate, întrebă pe

Anica Strilea rîzînd; ai de gînd să tai tu bucățele mici și să mi le vîri în gură?

— Dezleagă-i mînile și brațele, Anico, zise Șchiopul care tocmai atunci își umplea luleaua cu tiutiu, l-o-i lega eu iar după ce-a fi mîncat.

Anica îngenunche lîngă Strilea și, cu mare greu, izbuti să desfacă nodurile care legau brațele și mînile sulgeriului. Se uită de mai multe ori, pe furiș, în ochii lui Strilea, și privirea ei îi zicea atunci lămurit că-l iubește. Iar cînd Niță intră în înfundătura de lîngă pat pentru ca să scoată dintr-însa o bucată de iască, ea îi șopti răpede la ureche:

— Nu te teme, te-oi ajuta eu; dar taci, nu răspunde.

Brațele și mînile sulgeriului erau acuma slobode, însă înțepenite; numai după ce făcu cu degetele mai multe mișcări, putu să apuce mîncarea într-însule.

— N-ați putea, zise el, să-mi dați un briceag cît de mic ca să tai bujăniță bucățele?

Anica îi aduse un briceag și o ulcică de vin, iar sulgeriul începu să mănînce cu poftă, făcînd să dispară în curînd și pînea, și bujăniță, apoi goli ulcica pînă la cea de pe urmă picătură.

— Bună mai era bujăniță, zise el, și halal de gospodina care a făcut-o. Acuma aș vra și eu să te cinstesc cu un lucru bun și, băgînd mîna în brîu, scoase dintr-însul o pungă de piele cu tiutiu.

— la gustă din acest tiutiu care vine de-a dreptul din Țarigrad: nici vodă nu bea mai bun, și întinse hoțului punga. Cred că mi-i lasa și pe mine să-mi umplu un ciubuc, și totodată scoase ciubucul de drum de sub chimir.

Hoțul făcu semn Anicăi care veni la sulgeriu, luă punga cu tiutiu și o duse lui Niță care scoase dintr-însa cît îi trebui spre a-și umple luleaua care se isprăvisese, după ce mai întăi o curați. Apoi, după ce aprinse o bucată de iască pe care o vîrî în lulea, dădu punga înapoi Anicăi zicîndu-i:

— Du tiutiunul boieriului ca să-și umple ciubucul; nu vreu să-i

stric hatîrul că n-are să mai tragă multe ciubuce de acuma înainte.

— Fie multe, fie puține, zise sulgeriul, după ce Anica îi aduse o bucată de iască aprinsă și el o vîrî în lulea, numai să nu tie mai puțin gustoase decît acel care-l beu acuma; și zicînd aceste cuvinte, slobozi pe nări un adevărat nour de fum.

Capitolul XXX

În care vedem săvîrșindu-se fapte îndrăznețe și grele

Șchiopul nu hotărîse încă deloc chipul în care avea să se răzbune împotriva sulgeriului. Nu resimțea atît de mult paguba ce i-o pricinuisese luîndu-i înapoi caii furați sau pierderea răzășiei pămîntului ca faptul că sulgeriul îl învinsese printr-o deșteptăciune și o îndrăzneală mai mare, mai de samă; apoi îi ardea inima batjocura ce și-o făcuse Strilea cu Anica. Hoțul avînd o fire salbatică și crudă se purta într-adevăr adesea în chip varvar cu aceasta, dar o iubea cu patimă și cu o grozavă gelozie. Voia înainte de toate să-nvingă pe sulgeriu, să s-arăte mai deștept, mai îndrăzneț, mai meșter decît el, să-l vadă la picioarele lui, cerșindu-i mila. Voia să-i facă rău, să-i sfîșie inima, să-i pricinuiască pagubă, dar nu era hotărît în ce chip. Să-l silească să-i întoarcă pămîntul? Nu ținea la pămînt. Să-i ieie bani mulți? Știa că sulgeriul n-avea de unde să-i deie. Spusese el lui Vlad Catana că are de gînd să silească pe boieriu să deie la mîna răzășilor un zapis prin care ar fi recunoscut că toate dăniile făcute banului Constantin și lui sînt meșteșugite, că ele sînt numai vînzări ascunse, dar aceste erau spuse ca să dobîndească ajutorul lui Vlad și al răzășilor. Puțin îi pasa lui de gîlceville dintre sulgeriu și răzăși, pe care nu-i putea suferi, căci Năneștii și Făcăureștii se purtase totdeauna față de el cu dispreț și cu bănuială. Apoi el știa bine că orice hîrtie iscălită de sulgeriu în chip silit și sub imboldul unor amenințări nu putea să aibă nici un preț și că ar fi ramas răsuflată în urma jălbii lui, sau, el murind, în urma acelei a clironomilor lui. Până atunci Șchiopul nu avuse în vedere decît învingerea lui Strilea; dar acuma, cînd îl avea în mînă, trebuia să se hotărască ce va face cu el.

Se aștepta să-l vadă îngrozit și smerit, dar iaca că sulgeriul se arata liniștit, plin de sînge rece, aproape nepăsător și vesel, zădărînd astfel ura hoțului. Și acea ură îi spunea în acea clipă că

din încurcătura în care a intrat nu poate ieși decît omorînd pe sulgeriu și făcîndu-se nevăzut cît mai curînd. Doară afară de Vlad Catana, de cei doi băieți ai Făcăoariului și de călugărul Gavril nu-l văzuse nimene pe hotarul Tămășanilor. Prepusul nu putea să cadă decît pe dușmanii din toate zilele ai sulgeriului, pe răzăși. Date fiind împrejurările în ființă, orice ar spune sihastrul, Vlad sau băieții Făcăurești nu putea să aibă sorți de credință: tot de răzăși avea să se lege dreptatea domnească, și el, Șchiopul, avea să rămîie nesuparat. Pe cînd deci sulgeriul trăgea cu poftă fumul mirositor al tiutunului în piept pentru ca să-l sloboadă pe urmă pe gură și pe nări, Niță hotărî moartea prinsului său. O clipă avuse de gînd să-l ucidă chiar atunci, înjunghiindu-l cu chiar hamgerul lui, dar își schimbă gîndul îndată. N-avea să ucidă pe sulgeriu aici în bîrlog, ci în niște tufe, nu departe de drum, și trebuia să-l înjunghie cu un cuțit luat de la vrun răzăș, ca să cadă prepusul pe acel răzăș, și își aduse aminte că în coliba de la prisaca lui Vlad Catana văzuse un cosor îndoit, mare și ascuțit ca un brici. Se hotărî să meargă de dimineață la prisaca lui Vlad și să puie mîna pe acel cosor. Dar deodată se hotărî să nu îngăduie pe sulgeriu să doarmă liniștit în noaptea care avea să fie cea de pe urmă a vieții lui.

— Anico, zise el, ia mai ia din fînul care este strîns în cea înfundătură și fă-i un așternut bun boieriului ca să doarmă boierește, pe moale, astă noapte cînd se culcă viu pentru cea de pe urmă oară.

Pe cînd Anica dispărea în înfundătură, sulgeriul, care isprăvisese ciubucul, scutură liniștit cenușa din lulea pe unghia degetului celui mare de la mîna stîngă, așază ciubucul între chimir și brîul de șal, apoi zise:

— Îți mulțămesc pentru bunăvoință ce mi-o arăți; sînt ostenit și am de gînd să fac cinste patului ce, cu atîta bunătate, mi-l pui astă noapte la îndămînă, mai multă cinste chiar decît socoți și decît ți-ar plăcea. Apoi, la rîndul meu, îți făgăduiesc pe mîni noapte, în beciul meu, un pat și mai bun, numai mă tem că vei gusta pe el o odihnă

cam proastă.

— Eu, mîni, în beciul tău! strigă Niță; dar, adause el, sărind în picioare și răpezindu-se spre sulgeriu, ce tot scotocești tu în brîul tău?

— Moartea ta, răspunse sulgeriul, scoțînd răpede din brîu cu dreapta un pistolaș, o adevărată jucărie cu strat de argint și cu țevie lungă de cinci degete, al cărui cucoș era ridicat și apăsă totodată pe trăgaci.

Se auzi o detunătură și Niță, atins în mijlocul pîntecelui, căzu la pămînt, cu fața în jos, la doi pași de sulgeriu. Tocmai atunci ieșea din înfundătură Anica cu o legătură de fîn în mîni; spaima cea mai cumplită se oglindea în ochii ei.

— Vină răpede, Anico, de-mi dezleagă picioarele, îi strigă sulgeriul.

Femeia aruncă fînul din brațe și veni să-ngenunche lîngă el; dar era atît de spărietă încît degetele ei nu fură în stare să dezlege nodurile. Însă sulgeriul, dînd atunci de briceagul cu care tăiese bujănița și care rămăsese lîngă el, tăie răpede frînghia în mai multe locuri. Cu greu se ridică în picioare și putu face vro cîțiva pași.

Niță, care căzuse fără a zice un cuvînt și rămăsese nemișcat, începu să geamă și făcu o mișcare cu brațele. Sulgeriul apucă răpede pistoalele lui, pe care Niță le scosese din brîu înainte să înceapă să mănînce și le pusese lîngă el pe culcușul pe care se așazase.

— Hoțul îi rănit de moarte, dar încă nu-i mort, zise Strilea trăgînd oțelile; în grabă, cînd o sărit asupra mea, n-am putut ținti la cap sau la inimă, ci am tras în mijlocul trupului.

Anica, care stătea nemișcată în picioare lîngă locul unde șăzuse legat sulgeriu, îi arată cu mîna un șivoi subțire de sînge care ieșea de sub trupul hoțului.

— O, l-am lovit bine, zise sulgeriul; de acum nu mai trăiește. Pistolașud meu este ghintuit și glonțișorul lui străbate, la douăzeci de pași, o scîndură de stejar de două degete. Ce cuminte am fost

că l-am luat astăzi cînd am plecat și ce noroc că ei nu s-au gîndit să mă caute în chimir. Fără de el era greu de mine. Numai de la ajutorul tău atîrna scaparea mea. Îndată ce mi-ai dezlegat mînile ca să mînînc, am știut că sînt scapat și că țin viața hoțului în mînile mele. Apoi am văzut îndată că tu ții cu mine și mare nădejde datu-mi-au privirile și șoaptele tale; n-am să te uit pe tine niciodată și, pășind spre dînsa, sulgeriul o cuprinse în brațe și o sărută de mai multe ori.

Un gemăt mai prelungit ce-l dădu Niță îl făcu să-i deie drumul și să se uite cu bagare de samă la hoț, care rămînea întins la pămînt cu fața în jos, cu brațul stîng întins, cu brațul drept îndoit sub trup. Dar această priveliște nu stîrni jalea sulgeriului, ci-i mări bucuria că ieșise, prin iscusința și stăpînirea lui pe sine, pentru a doua oară în aceeași zi, din cumplita primejdie ce i-o pregătise dușmanii lui; sulgeriul era bucuros și mîndru de el. El cuprinse din nou pe Anica în brațe și reîncepu s-o sărute în chip zgomotos.

Pentru a doua oară Niță dădu un lung gemăt și glasul lui se auzi zicînd:

— Mi-i sate, apă!

Și cînd sulgeriul și cu Anica se uitară la el văzură că, fără a mișca partea din jos a trupului, el, sprijinindu-se pe mîna stîngă, ridicase capul și umerile și se uita la ei.

— Astîmpără-i setea, Anico, zise sulgeriul, să moară cel puțin sătul de apă.

Anica scoase dintr-una din înfundături o ploscă, luă ulcica care rămăsese jos, în locul în care o lasase sulgeriul după ce băuse și, îngenunchind lîngă Niță, turnă din ploscă apă în ulcica pe care o apropie de gura Șchiopului. Dar în acea clipă, hoțul lăsînd greutatea trunchiului pe brațul stîng scoase deodată de sub dînsul brațul drept și, cu o iuțală uimitoare, lovi pe Anica în spinare cu un cuțit ce-l ținea în mîna dreaptă. Bîrlogul fu în acea clipă străbătut de un fulger urmat de pocnitura unui pistol și capul lui Niță, cu crierii zdrobiți de gloanțele sulgeriului, căzu la pămînt într-un lac de sînge. Anica se

ridică în picioare, dar nu putu să steie decît o clipă. Ar fi căzut jos dacă Strilea n-ar fi cuprins-o în brațe.

— Te-o lovit? Te doare, întrebă el?

— Mă înjunghie în spate, răspunse Anica. Și cînd sulgeriul se uită la spinarea ei, văzu pe cămeșă o pată mare de sînge în mijlocul căreia șădea înfipt mînerul de os al unui cuțit.

Hoțul fusese rînit de moarte de gloanțele din micul pistol cu strat de argint al sulgeriului: acel gloanțe pătrunzînd deasupra buricului îi pricinuisse o durere care îi rîpise cu desăvîrșire cunoștința, dar numai pentru o clipă; firea lui puternică îl făcuse să-și revie aproape îndată în simțiri. El auzi deci foarte bine cînd Strilea vorbi de ajutorul ce-i făgăduise privirile și șoaptele Anicăi; apoi supararea pricinuită de sărutările lor îl făcu să scape un gemăt. Avu grijă să nu miște trupul, dar se folosi de faptul că brațul drept îi era îndoit sub brîu pentru a scoate un cuțit, scurt și îngust, dar ascuțit ca un brici. Cînd auzi mai pe urmă pe Strilea sărutînd din nou pe Anica în chip și mai zgomotos, se hotărî să se răzbune înainte de moarte asupra aceluia din ei care avea să s-apropie mai degrabă de el. Anica venind să-i deie apă, pe dînsa o înjunghie.

Sulgeriul duse pe tînăra femeie pe culcușul pe care o întinse cu fața în jos, zicîndu-i să n-aibă teamă, căci cuțitul este mic și rana nu i se pare adîncă. Cînd, rupînd cămeșa, scoase încet cuțitul din rană, sîngele începu să curgă, dar nu cu putere; rana părea într-adevăr neînsamnată și Strilea rămase încredințat că Anica va rămînea cu viață. De-altmintealea, aceasta îi spuse că nu simte nici durere, nici slăbăciune și poate să miște brațele fără vro greutate. Ea arătă sulgeriului unde să caute o bucată de pînză de in spre a face ceva scamă și o cămeșă din care să facă fașe spre a lega rana.

Sulgeriul îi puse sub cap sacii umpluți cu fîn meniți să slujască drept perine, o așază pe o coastă, o învăli cu sumanul ei care era spînzurat la gura unei înfundături și-i dădu să beie o ulcică de vin.

Anica îl încredință din nou că se simte bine și nu suferă, adăugînd că începe să-i fie somn, dar îl rugă cu stăruință să n-o

părăsască, ci să rămîie cu dînsa până la ziuă.

Strilea ar fi dorit să plece acasă ca să înceapă cu o clipă mai degrabă pașii trebuitori pentru pedepsirea răzășilor care, nu numai că luase parte la fapta mișălească săvîrșivă împotriva lui, dar așa-i era credința, erau urzitorii întregii uneltiri. Pe de altă parte însă îi era greu să lese, singură cu leșul hoțului, pe tînăra femeie care de la început i se aratase prietenă hotărîtă și era rănită din pricina lui. Spuse deci Anicăi să doarmă în pace, căci va rămînea toată noapte cu dînsa, mai spuindu-i că, de-i va fi rău sau de va avea nevoie de ceva peste noapte și el ar dormi, să-l trezească numaidecît. Apoi după ce aprinse o opaiță nouă, destul de lungă pentru a arde până în ziuă, se culcă lîngă Anica, avînd pistoalele aproape de el, și începu să plănuiască chipul în care avea să întrebuișteze dimineața zilei următoare. Dar aducîndu-și aminte că este pe jos, întrebă pe Anica dacă nu știe unde Niță pregătise ascunzătoarea pentru calul lui.

— Știu, zise Anica, în rîpa care dă în pîrau de la deal de prisaca Bacalăului.

Dar sulgeriul de-abie începuse să urzască planurile de răzbunare asupra răzășilor cînd somnul puse stăpînire pe el, ținîndu-l ferecat pe culcuș lîngă femeia rănită și la trei pași de leșul hoțului ucis de el.

Cînd se trezi, opaița se stînsese, dar lumina zilei intra în bîrlog prin vro trei crăpături pe care hoțul le făcuse la rădăcinile unui carpăn urieș ce creștea deasupra bîrlogului. Aducîndu-și îndată aminte unde se află și cele petrecute în ajun, se întoarse cătră Anica și o întrebă:

— Cum îți este? Ai dormit bine?

Dar Anica nu răspunse; ea nu se mișcă. Sulgeriul se plecă asupra ei și puse încet mîna pe mîna ei: acea mînă era rece ca gheața și înțăpenită. Strilea se plecă asupra feței ei: gura îi era deschisă, dar suflet nu ieșea dintr-însa; pe bărbie și pe piept se vedea un mic lac de sînge închegat. Anica murise în cursul nopții,

deodată, în somn, căci rămăsese aşazată tocmai în feliul în care o aşazase sara sulgeriul. Acesta pricepu că rana pricinuisese o scurgere de sînge înăuntrul pieptului.

Sări în picioare şi simţi ceva moale sub călcîiul lui: cînd se plecă, văzu că era o bucată din crierii zdrobiţi ai lui Niţă. Cursul acestei povestiri ni-o dovedit cu îndestulare că sulgeriul era barbat străin de teamă şi stăpîn pe sine, dar megieşia nemijlocită a acestor două trupuri părăsite de suflet îi deveni nesuferită. Puse răpede pistoalele în brîu, păşi peste leşul hoţului, se puse pe brînci pentru a ieşi din bîrlog şi în curînd se văzu la lumină. Soarele răsărise de vro trei ceasuri.

Cu capul gol, căci, precum am văzut, pălăria îi fusese împuşcată de Mihai Făcăoariu şi zburase pe podul de la Laiţă, sulgeriul se scoborî răpede de-a lungul scursurii Lăcătuşului în Pietrosul cel Mare, străbătu pîrăul sărind din piatră în piatră şi se îndreptă la deal. Cînd ajunse în dreptul celei dintăi rîpi de pe malul drept, începu să şuiere de trei ori, uşor şi prelungit. Un nechez de cal îi răspunse numaidecît. Sulgeriul urcă voios rîpa la deal şi, la vro sută de stînji de pîrău, găsi pe Daraban sub un umbrar de cătină; şaua şi frîul erau lîngă cal.

Fără a pierde vreme Strilea puse şaua şi frîul şi, sărind pe cal, se îndreptă spre Tămăşăni, însă nu pe drumul mare, dar prin mijlocul luncii de arini în care curge pîrăul. Plănuî să ajungă acasă fără ca să ştie vrul din răzăşi.

Cum intră pe poartă, încunjurînd pe la biserică şi prin desimea de sub tapşanul Tămăşănilor, poronci ȱiganilor pe care îi văzu în curte să nu sufle măcar un cuvînt despre sosirea lui. Deoarece i se întîmpla adesa să lipsască o noapte întreagă fără ca să fi vestit pe slugi mai înainte, aceste nu se îngrijise deloc de lipsa lui.

Poronci îndată să-d cheme pe Ion Tiron spre a-l trimete cu un car cu boi să ridice trupurile Anicăi şi a lui Niţă din bîrlog; dar Tiron nu fu găsit nicăiure. Mai mulţi ȱigani îl văzuse plecînd în ajun, cu puşca în spinare, spre malul Trotuşului; dar nimene nu-l văzuse întorcîndu-

se. Sulgeriul, poroncind să fie adus la dînsul îndată ce se va întoarce, se duse să-și sărute copiii, să se spele și să se schimbe.

Capitolul XXXI

Roada spurcată a unei săminți otrăvite

Pe cînd doi Făcăurești pîndeau pe sulgeriu la Laiță cu Vlad Catana, tatăl lor intra în ograda lui Andrei care se-ntorsese tocmai atunci de la vie și-l ruga să nu-l lese să meargă singur la leși, ci să vie cu el. Bătrînul avea să se întîlnească în vîrfurile Ciortolomului cu doi răzăși din Jăvreni care mergeau la leși pentru o treabă a lor; dar zicea că nu-i este îndămîină să fie numai cu străini și ar dori mult să aibă lîngă el un om din satul lui, pe o rudă. Fusesse la părintele Gheorghe ca să se sfătuiască cu el și părintele îl îndemnase să ieie pe Andrei, care cunoștea leșul bine și avea într-însul cunoscuți cărturari și alții în slujbă. Stan mai adăugea că se îndatorește el să poarte toată cheltuiala drumului. Safta care își iubea mult părintele, îndemnîndu-și și ea soțul să nu lese pe socru-său să umble singur pe drum, Andrei primi și se pregăti îndată de drum.

A doua zi, cînd de-abie se crapa de ziuă, Stan Făcăoariu și cu Andrei se aflau gata de drum la părintele Gheorghe. Preutul scosese din sipet un sac de pînză care cuprindea o parte din hîrțile satului și le întinsese pe masa de lîngă cele două ferești de la păretele din față. Făcăoariu adusese și el acele care se aflau la dînsul și le întinsese gramadă pe aceeași masă; iar părintele le lua pe rînd, alegînd cîte o hîrtie, cînd din gramada lui, cînd din cea a lui Stan, și le așaza după vелеat într-o tașcă de piele galbînă cusută cu flori mari roșii, tot de piele, și prinsă de niște curele sănătoase, care era menită să fie purtată de Andrei. Împrejurul lor erau strînși preuteasa, Safta cu copiii ei, nevasta lui Stan, călugărul Varsanovie, băieții Făcăoariului și încă vro trei răzăși.

— Patruzeci și șapte de bucăți, zise părintele Gheorghe dînd gugiul tașcăi peste gura ei și prinzîndu-l de bumbul de piele așazat spre acest sfîrșit. V-am dat toate cîte pot fi de trebuință, oprind numai țidurile de vînzare între răzăși pe care le-om duce în ziua

sorocului. Și acuma, pe drum! — căci știți că la răspîntia din vîrfurile Ciortolomului vă așteaptă dascalul Neculai Lepșa și cumătrul Gafton din Jăvreni, care merg împreună cu voi la leși. Să vă ajute Cel-de-sus!

— Să te audă Dumnezeu, răspunseră Făcăoariu și cu Andrei care după puține clipe ieșeau pe poartă — Andrei calare pe un șarg tînăr și puternic, iute și sprinten la mers, iar Făcăoariu pe iapa lui cea albă, Dochița, care în tinerețile ei fusese vestită ca bună de drum, dar se mai muiesc acuma la bătrînețe. Fiecare drumeț avea atîrnat de oblîncul de dinainte al șălii cîte o păreche de rafturi de piele din care ieșeau straturile lungi, strimte și sapate ale unor pistoale turcești, iar de oblîncul de dinapoi erau spînzurate cîte două traiste pline cu merinde și cu schimburi.

Îndată ce ieșiră din sat, o luară la umbletul cel mare și. pînă la malul Trotușului, la vadul Boiștei, Dochița se ținu de șargul lui Andrei fără prea multe îndemnuri de la călcăii și de la biciul călărețului. Trotușul venind mare în urma unor ploi la munte, nu se mai putea trece, de două zile, decît cu luntrea. Cînd drumeții noștri sosiră pe mal, văzură de cealaltă parte pe Simion Crăciun, luntrașul, un fin de botez al Făcăoariului, pregătindu-se să treacă niște oameni din Boiștea la bucățile lor de pe malul drept. Scoaseră șălile de pe cai și frîiele, rafturile și desagii cu schimburi și cu merinde, lăsîndu-li numai căpestrele în cap.

— Bine am găsit, naș Stane, zise Făcăoariului Simion Crăciun. M-ai scutit de drum pînă la Tămășăni.

— Mulțumesc ție, fine Simioane, răspunse Stan, dar pentru ce oare erai tu să te trudești pînă la noi?

— Unchieșul, tată-meu, îi bolnav rău de o săptămînă; de cinci ori cetitu-i-a popa molitve; toate babele de la noi, de la Heltei și de la satul din jos stînsu-i-au cărbuni, descîntatu-l-au și datu-i-au să beie fierturi de feli de feli de buruieni; dar toate în zadar. Bietul unchieș slăbește, se stînge văzînd cu ochii. Asară m-o chemat și mi-o spus: „Du-te, fătule, la cumătru Stan Făcăoariu și-i spune că nu mai am

zile, că mîni, cel mult poimîni, îmi îndeplinesc și eu datoria obștească, dar că tare îl rog să vie pînă la mine cît mai sînt încă în toate mințile, că am să-i spun niște lucruri de samă.”

— Și de ce nu ai venit asară? întrebă Făcăoariu. Veneam îndată.

— N-am venit din pricina ploii cumplite care o căzut la noi, răspunse Simion.

— Cum, la voi o plouat? întrebare într-un glas Făcăoariu și Andrei. La noi n-o căzut nici macar o picătură de apă și cerul o ramas senin.

— La noi n-o plouat, o turnat cu cofa, ziseră boiștenii, care se dăduse jos din luntre și rămăsese împrejurul lor. De-abie poți merge pe drum de glod ce este.

Stan Făcăoariu se sfătui din ochi cu ginere-său, apoi răspunse:

— Cu toate că sînt foarte grăbit, m-oi abate de la drum, pe un ceas, ca să văd pe cumătru Manea și să aflu din gura lui ce are să-mi spuie... Nădăjduiesc că moartea îi mai departe de el decît crezi. Andrei și-a urma drumul înainte ca să se-ntîlnească cu niște cunoscuți ai noștri de la Jăvreni care merg și ei la leși și ne așteaptă la răs_pîntia din vîrfu Ciortolomului.

Drumeții intrară în luntrea în fundul căreia se așazară pe vîne, ținînd fiecare calul de pana căpăstrului; iar Simion, ramas în picioare cu prăjina în mînă, împinse cu toată puterea în mal, ca să depărteze luntrea de mal.

— Știi una, tată, zise Andrei cînd luntrea ajunse lîngă celalalt mal, am să încalec eu pe Dochița și-ți las pe șargul meu; pe el îl poți goni cît vrei, și ai s-ajungi degrabă în vîrfu dealului. Iar noi, în loc să te așteptăm la răs_pîntia de pe plai, om merge alenea înainte și sau ne-i prinde în drum, sau ne-i găsi la Sascut, la crîșma lui Antal Cochior. Aș merge și eu să văd pe moșu Manea, dar mi-i teamă de dascalul Neculai, care-i om cam nerăbdător din fire, să nu o apuce înainte și să nu-l mai prindem. Cu hîrtille care le ducem cu noi, mai bine să fim patru pe drum decît doi.

— Bine-ai vorbit, zise Făcăoariu, așa să facem.

Cum ajunseră la mal, răzășii noștri săriră din luntre, smulseră iarbă dimprejurul lor și, făcînd dintr-însa șomoioage, șterseră spinarea și pîntecele cailor și apoi le puseră șălile și frîiele, Andrei avînd grijă să puie șaua lui pe Dochița.

Se despărțiră chiar de la malul apei, Făcăoariu apucînd în stînga, spre casa lui Manea Crăciun, iar Andrei spre dreapta, spre biserică, de unde începea potica de pe valea Slatii care duce în vîrfurile Ciortolomului, și, de acolo pe valea lederii, la Sascut.

Suișul era, precum mai este și astăzi, foarte răpede, calea grea din pricina ploii din ajun, Dochița greoaie și moale, iar trupul de urieș al lui Andrei greu — împrejurări care, toate împreună, făceau pe drumetșul nostru să înainteze foarte încet. Suia de mai bine de un ceas și de-abie străbătuse două treimi din deal, se afla într-o țihlă deasă în care merse un sfert bun de ceas și era silit să ție neconținut mîinile dinaintea ochilor spre a-i apara de loviturile crengilor, lăsînd pe Dochița să urmeze potica în voia ei. La o cotitură văzu deodată lumina unui ochi de poiană înaintea lui și, în mijlocul acelei lumini, un stejar mare și stufos. Lovi pe Dochița cu călcăii spre a ieși mai răpede din țihlă și a lăsa iapa să mai răsufle în poiană; dar în clipa în care intra în lumină, dintre crengile stejarului plecă un fulger urmat de o pocnitură și Andrei, lovit în mijlocul pieptului, căzu la pămînt. Iar iapa, după ce sări spărietă în lături, începu să pască iarba din poieniță.

Apoi după trecere de mai multe minute, se auzi un foșnet în crengile copacului și dintr-însul sărea pe iarbă Ion Tiron, cu o pușcă cu cucoșul tras în mîină și alta în spinare. Fața îi era galbîină ca ceara și tremura ca varga. După ce ramase cîtăva vreme nemișcat, ascultînd cu urechea spre drum, neauzind nici un zgomot, se duse răpede la locul în care zăcea Andrei. Cînd se plecă asupra lui, dădu un țipet și sări în sus.

— Dumnezeuule, strigă el, n-am împușcat pe Stan Făcăoariu, am curmat zilele lui Andrei Nan! Am făcut moarte de om degeaba! De unde să știu că Andrei o schimbat șargul lui cel voinic pe gloaba

cea balaie și bătrână a Făcăoariului, și, scăpînd pușca jos, țiganul începu să-și frîngă mîinile și să-și smulgă părul.

Dar, deodată tăcu; zărise tașca de piele atîrnată de gîtul lui Andrei; își aduse aminte că și sulgeriul are o tașcă la feli în care își poartă hîrțiile la drum. Și numaidecît îi fulgeră prin minte: „Dacă hîrțiile răzășilor sînt în tașcă, se vede că, la urmă, s-o schimbat hotărîrea satului și că, în loc să plece Stan Făcăoariu, o plecat Andrei Nan, ca om mai tinar, mai deștept și care cunoaște leșul. Și dacă am pus mîna pe hîrțiile răzășilor și le dau sulgeriului, mare are să fie bucuria lui și are să-mi deie pe Catrina înapoi.”

Și scoțînd cuțitul din brîu, tăie răpede curaua de care era atîrnată tașca pe care o luă, ridică gugiul și, vîrînd mîna într-însa, scoase mai multe hîrtii și urice.

— Uricile răzășilor! Uricile răzășilor! strigă el cu bucurie.

Dar de cînd pusese ochii pe tașca cea galbînă cu flori roșii, toată mintea, toate simțurile lui erau ațintite asupra ei; apoi pămîntul era ud de ploaie, frunzele căzute pe jos ude și ele nu foșneau sub opincă. Ion nu auzea cum se apropiau cu pași sprinteni doi oameni. Îi simți numai cînd ieșiră din țihlă. Întorcîndu-se răpede, ramase încremenit în fața călugărului Varsanovie și a lui Vlad Catana.

Aceași privire arată călugărului care mergea înainte pe Ion cu tașca de piele în mînă și pe Andrei întins la pămînt.

Dînd un strigăt cumplit, el se răpezi spre Ion cu ciomagul ridicat; dar acesta, sărind în lături, o apucă la fugă la deal, urmînd să ție tașca cu uricile în mînă. Varsanovie îngenunche lîngă trupul încă cald al frăține-său, dar Vlad Catana se repezi după Ion cu pușca în mînă ridicînd oșelile și încercîndu-șe să tragă într-însul.

Și acuma voi lămuri cetitoriului prin ce întîmplare acești doi oameni se aflau pe locul omorului făptuit de țigan.

Capitolul XXXII

Goana după ucigaș

Călugărul Varsanovie împreună cu tatăl său, cu toți ai lui și cu Făcureștii, urmărise din ochi pe cei doi drumeți până în clipa în care o cotitură a drumului îi ascunsese privirii lor. Safta, cu copiii și cu frații ei, plecase aproape îndată, iar Varsanovie urmase pe părintele Gheorghe la vro două firtre de vie aflate în fundul grădinii preutului și începu să-l ajute să înnoiască legăturile care căzuse sau se desfăcuse.

Tatăl și fiul lucrau poate de un sfert de ceas în tăcere când văzură pe preuteasă apropiindu-se de ei cu pași răpezi, ținând în mână niște hîrtii.

— Uite ce-am găsit sub masa pe care ai întins și ai ales hîrțiile, zise ea preutului când ajunse lîngă el.

Părintele Gheorghe se uită mirat la ele:

— Uricul lui Petru Șchiopul și cartea gospod a lui Vasile Lupu de la 7147*! strigă el spăriet. Or fi căzut sub masă fără ca să bag de samă! Hîrțiile noastre cele mai de nădejde! Trebuie să facem numaidecît un om calare care să ajungă pe Andrei și pe cuscrul Stan și să le deie hîrțiile! Dar pe cine să găsim acuma?

— M-oi duce eu, zise călugărul. Șoimul dumitale a mai fi doară în stare să tragă încă o fugă. El paște acuma în livadă; mă duc să pun șaua pe dînsul și plec numaidecît.

Pe cînd Varsanovie se-ntorcea din livadă ducînd pe Șoimul de coamă pentru a-i pune șaua și frîul ce părintele în acea vreme le scoase din căsoaie, văzură, intrînd în ogradă pe poarta ramasă deschisă, pe Vlad Catana cu pușca în spinare. Ungureanul venea să afle de la preut temeiurile tru care plecase și Andrei la leși. Cînd

* anul 1639 . Pentru a converti anii „de la facerea lumii” se scade 5508 , anul nașterii lui Iisus Hristos (n.m)

auzi întâmplarea cu cele două urice uitate și văzu pe Varsanovie gata să-ncalece, un îndemn necugetat îl făcu să zică:

— Vin și eu cu tine. Mă duc fuga până acasă să pun șaua pe iapă și te ajung până la biserică.

Varsanovie n-avea pentru ce să fugă de însoțirea lui Vlad; dar chiar de nu i-ar fi fost pe plac, nu ar fi avut vreme să-și arăte neprimirea, căci Vlad, care era vestit de sprinten, o luase la fugă spre casă. Și într-adevăr, cînd Varsanovie se afla pe lîngă gardul bisericii, scoborînd priporul spre Pietrosul cel Mare, auzi tropotul copitelor iepii lui Vlad și peste cîteva clipe fu ajuns de el.

După ce trecură pîrăul, îndemnară caii la fugă și cu călcăile, și cu varga; dar amîndouă dobitoacele erau bătrîne și peste samă de bine hrănite; cu vai nevoie le siliră la un umblet greoi și neconținut întrerupt.

Pe malul Trotușului găsiră pe Simion al lui Manea Crăciun care atunci aducea la mal un nou rînd de boișteni. Varsanovie și cu Vlad întrebîndu-l dacă văzuse pe Stan Făcăoariu și pe Andrei, Simion li lămuri cum Stan se abătuse pe la tată-său și Andrei apucase singur la deal, spre a se întîlni mai răpede cu jăvrenii care îl așteptau la răspîntia d n plai. Adăugi apoi că Stan Făcăoariu plecase mai adinioarea, dar nu pe acelaș drum ca Andrei: îl ducea băietul cel mai mic al lui Manea Crăciun pe o carare mai scurtă, pe dealul Băluții.

Cînd ajunseră la celălalt mal, Simion stăruie mult de călugăr să vie să vadă pe tatăl său care slăbea din ceas în ceas; dar călugărul care, la auzul vestii că frate-său plecase singur înainte, fusese cuprins de o îngrijire ce singur nu și-o putea lămuri, stăruie să plece cu o clipă mai degrabă pe urma lui Andrei. Isprăvisese să puie șă'lile și frîiele pe cai cînd Vlad zise:

— Știi una, ia să lăsăm mîrtoagele în sama vărului Simion până la întoarcerea noastră și noi să suim dealul pe jos. Gloabele sînt bătrîne și moi, din pas n-avem să le scoatem la, deal. Noi sîntem amîndoi sprinteni și iuți de picior; avem să ne suim de-a fuga.

Varsanovie consimțind bucuros, caii fură încredințați lui Simion Crăciun și tovarășii noștri o apucară spre biserică cu pasul sprinten și ușor al țaranului de la munte.

Erau la jumătatea dealului când auziră pocnetul unei puști. Varsanovie, fără a-și da samă pentru ce, îngălbeni, inima începu să-i bată mai tare și mai răpede, pasul lui se făcu mai grăbit.

Când intră în țihla cea deasă de la vale de poieniță, i se păru că acea țihlă nu se mai sfîrșește, atîta era de nerăbdător să iasă la lumină. Din întăia ochire pricepu totul; întăia lui mișcare fu să zdrobească capul ucigașului cu bățul gros de corn ce-l avea în mîină. Țiganul scăpîndu-i printr-o săritură în lături precum am văzut și luînd-o la fugă urmărit de Catana, călugărul îngenunche lîngă trupul frăține-său și începu să-l pipăie. Simțindu-l cald, nădejdea că Andrei trăiește, că va trăi, puse stăpînire pe el, dar vai! pentru puțină vreme: inima nu bătea, iar din gură curgea o spumă amestecată cu sînge. În zadar îi vorbi, îl frecă pe mîni, trupul rămînea nemișcat, se răcea și se întăpenea răpede. Stăpînit cu desăvîrșire de durerea lui, nu auzise strigătele mai multor oameni care se auzeau în plai, în curînd însă un foc de pușcă, urmat îndată de altul și apoi de un al treilea, îi dădură să-nțeleagă că Vlad, urmîndu-și goana după țigan, dăduse de cei doi jăvreni care așteptau în vîrfurile dealului și că se trăsese în ucigaș.

Glasurile urmară să se mai audă încă o bucată de vreme, dar depărtîndu-se neconținut, Varsanovie înțelese că nu trebuie să s-aștepte ca Vlad sau altcineva să vie în curînd la el. Se hotărî să ridice fără întîrziere trupul frăține-său. Aduse pe Dochița și, cu mare greu, iapa dîndu-se neconținut în lături zvîrlind și sărind la vederea leșului însîngerat, izbuti să-l lege pe spinarea dobitocului, deasupra șălii. Apoi, luînd dîrlogii în mîna stîngă și cuprinzînd mijlocul lui Andrei cu brațul drept, ca să nu atîrne la pămînt, se îndreptă încet spre sat.

Capitolul XXXIII

Blăstămul

Sulgeriul aştepta venirea lui Ion Tiron la vremea mesei. Văzînd atunci că el nu vine, chemă pe Iftimie a lui Grigore Pitarul, îi poronci să înjuge îndată cîte o păreche de boi la două care şi, luînd cu el trei ȝigani voinici, să se ducă întins la Priporul cel Mare. Apoi îi descrie cu amărunţime locul în care se afla bîrlogul unde zăceau trupurile lui Niţă şi a Anicăi, poroncindu-i să le rîdice de acolo şi să le aducă în sat.

Sulgeriul se hotărîse să plece fără a pierde vreme la Focşăni pentru a aduce la cunoştinţa starostelui încercarea de omor făptuită asupra lui de răzăşi în înţelegere cu Niţă Şchiopul şi a cere lui Grigoraş Leon să vie însuşi la Tămăşaşi pentru ca să cerceteze faptele. Nu se îndoia că avea astfeli în mîină un mijloc minunat pentru a supune pe răzăşi cu desăvîrşire şi nu numai să scăpe de judecata cu ei prin trimetere la ocnă a celor mai dîrji, ci că avea să fie pus în stare să cumpere şi părţile ramase în mîina lor. Îşi făgăduia mai cu samă să fie fără milă pentru sihastrul Gavril care îşi bătuse într-atîta joc de el; călugărul avea să-l roage acuma cu tot înadinsul să primească partea lui! Dar de nimica nu se bucura atîta ca de faptul că avea acuma pe duşmanul lui de căpetenie, pe Stan Făcăoariu, în mîină. Căci după partea ce o luase flăcăii Făcăureşti la prinderea lui, nu mai avea Stan cum să scăpe: la urma urmei era hotărît să deie lui Grigoraş Leon jumătate din averea lui, numai să-l mîntuie de acel potrivnic înverşunat. Iar în cît privea pe Năneşti nu era de gîndit ca să nu fi fost amestecaţi şi ei în acea uneltire şi de astă-dată, mai ales dat fiind că cercetarea avea să fie făcută acuma nu de mazili proşti, ci de un meşter la asemenea lucruri, nu mai aveau să-i scăpe din mîină. Iar odată căpeteniile răzăşilor dovedite de uneltitori ai încercării de omor asupra unui boieriu de neam ca el, nu mai aveau cei de rînd cum să steie la judecată: trebuiau să i se

Închine și să se roage de el să primească părțile lor danie în schimbul iertării și a ocrotirii lui. Și sulgeriul, care după masă se întinsese pe pat fără a putea să ațipe, se vedea stăpîn pe Tămășanii întregi. Începuse chiar să găsească hotarele lor prea înguste și se gîndea la mijloacele prin care ar putea să se vîre și în Negoiești; își adusese aminte că i se vorbise de o babă slabă de minte, care stăpînea niște fînațe de soi la gura Brăduleței, adică tocmai în hotarul Tămășanilor, cînd Culiță intră în odaie și-i spuse că în sat s-aude larmă mare: țipete, bocete și sudălmii.

— Cum? Își zise sulgeriul, să fi ajuns Iftime cu leșurile femeii și a hoțului! Dar răpede o mai umblat, căci încă nici n-o tocat la biserică. Oare ce să fie? Spune să-mi puie îndată șaua pe Șoarec, adause el cătră fecior.

După puține clipe calul era la scară și sulgeriul, care în acest timp se încălțase, pusese o pălărie pe cap și atîrnase de gît tocul cu pistoalele, sărea în șă.

Zgomotul în sat era într-adevăr asurzitor. Ceea ce miera pe Strilea și—! făcu să grăbească mersul lui Șoarec erau bocetele cumplite care s-auzeau.

„Ce dracu! se întrebă el, au oare răzășii nerușinarea să bocească pe Șchiopul?”

În curînd, la o cotitură, zări dintăi o mulțime mare adunată dinaintea porții lui Andrei; apoi, apropiindu-se, văzu că mulțimea este strînsă împrejurul unui car, dar nu împrejurul unui car din carăle lui, cu care plecase Iftime a lui Grigore Pitarul, ci împrejurul unui car străin, la care erau înhămați doi cai țărănești. Lîngă car era călugărul Varsanovie, galbîn, cu ochii în fundul capului, cu barba încîlcită. În carul plin de fîn se vedeau, ieșind de sub un suman, picioarele încălțate cu ciubote ale unui barbat, asupra părții de sus a trupului căruiau erau plecate capetele scuturate de hohotele de plîns a două femei. Lîngă ele, în picioare, dar mut și înfătoșînd o adevărată icoană a durerii și a deznădejdiei, se ținea părintele Gheorghe.

— Dar ce s-a întâmplat și cine-i în car? Întrebă sulgeriul oprindu-și calul.

La auzul vorbelor și la vederea lui, se ridicară mai multe glasuri amerințătoare care făcură pe sulgeriu să caute cu dreapta straturile pistoalelor; dar călugărul Varsanovie, făcînd un semn poroncitor cu mîna, mulțimea făcu loc. Călugărul se apropie de sulgeriu, se opri la doi pași de el și, uitîndu-se drept în ochii lui, zise liniștit.

— În car este fapta dumitale, cucoane; trupul frăține-meu, Andrei Nan, împușcat din poronca dumitale!

Uimirea împiedecă deocamdată pe sulgeriu să răspundă, dar îndată bănuind vro nouă uneltire a răzășilor, el strigă cu mînie:

— Mișălule, cum îndrăznești să mă învinovățești pe mine cu o asemenea faptă? Sînt eu oare un ucigaș ca voi?

Pentru a doua oară izbuhniră din mulțime strigăte de mînie și brațe amerințătoare se ridicară asupra dușmanului lor de atîția ani, asupra aceluia care, în credința lor, pusese la cale omorul unui tovarăș, a unei rude iubite de toți. Sulgeriul văzîndu-se încunjurat scoase un pistol din toc și atinse ușor deșertul lui Șoarec cu pintenii; calul, azvîrlind de doua ori cu picioarele de dinapoi, făcu un gol împrejurul lui. Dar răzășii înfurieți punînd unii mîna pe bolovani și alții începînd să rupă pari din gard, Strilea trase oțelile pistolului amerințînd mulțimea cu el. Dar atunci se văzu, ridicîndu-se de pe trupul feciorului ei și venind înaintea boierului, preuteasa părintelui Gheorghe.

Măsurîndu-l cu ochii, ea zise:

— Dacă îți mai este sete de sînge, ucide-mă pe mine, după ce ai ucis pe fiul meu.

Și pe cînd sulgeriul, uimit, nu putea scoate nici un cuvînt, preuteasa urmă:

— Blăstămul care ți li-i face omorînd pe o bătrînă ca mine, care și așa mîni sau poimîni are să se stîngă, puțin lucru va fi pe lîngă acel care ți l-ai făcut curmînd zilele unui barbat tînăr și plin de viață ca fiul meu.

Vro două femei o luară de brațe pentru a o duce din fața lui Strilea; dar bătrîna, smuncindu-se din mîinile lor, strigă:

— Lasați-mă măcar să blăstăm pe acel care mi-o lipsit ochii de bucuria lor cea mare. Blastamat să fii, Mihalache Strilea, și fapta ta cea ticăloasă să cadă greu, nu numai aspra ta, dar mai cu samă asupra neamului tău.

Duhul cel necurat te-o adus în mijlocul nostru. Prin viclenie și meșteșug făcutu-ți-ai loc în hotarul nostru și de atunci stai neconținut la pînda celui slab de înger, a celui neputincios, a celui păcătos, asupra pămîntului căruia ai putea să pui stăpînire. Din an în an crește partea din țarină, cîmp, apă și codru al hotarului nostru cotropit de tine și scade acea ramasă în mîinile noastre.

Pămîntul care ni l-ai rîpit și cel ce ai de gînd să ni-l. mai rîpești de acuma înainte să nu vă fie de folos, ci numai de pagubă și de durere. Grija lui să vă otrăvească traiul și după moarte să vă fie povară cumplită pe trup! Să fie sămîntă de dihonie și de ceartă până într-al treilea neam și nepoții copiilor tăi să se pizmuiască, să se sfîșie pentru.

Stăpînirea lui! Din pricina lor să piară orice iubire între frate și frate, să se nască ură între tată și copii! Cu toții să aibă de acel pămînt, ud de sîngele copilului meu, aceeași sate de care ești stăpînit și tu și să simtă chinul să-l vadă lunecînd din mîinile lor!

Blastamat să fii, Mihalache Strilea, și cînd vei fi să mori, la căpătăiul tău să vezi stînd de pază icoana trupului însîngerat a copilului meu! Proklet și triclet să fii, Mihalache Strilea!

Și bătrîna, al cărei glas se făcuse din ce în ce mai ascuțit, istovită de lunga opinteală astfel făcută, căzu fără simțire în drum, de unde mai multe femei se grăbiră s-o ridice și s-o ducă în ograda lui Andrei.

În vremea în care ea vorbise, sulgeriul lasase în jos mîna cu care ținea pistolul și, cu desăvîrșire zăpăcit, ascultase îngălbenind și nemișcat lung și înfricoșatul blăstăm.

Dar pe cînd duceau pe bătrîna din drum, Strilea, lăsînd cocoșul

tras a pistolului în jos, îl puse iar în toc, apoi dîndu-se jos de pe cal, încrucișă mîinile pe piept și, uitîndu-se la mulțimea din fața lui, zise:

— Puteți să mă uicideți, sînteți o mulțime, eu sînt singur și nu m-oi apăra. Dar, pe viața copiilor mei, m-ați ucide pe nedrept. Jur că n-am avut nici o parte în uciderea lui Andrei, ca până cînd nu mi-ați zis, aici, că el este mortul din căruță, n-am avut nici cea mai mică bănuială că viața lui este primejduită.

La auzul acestor cuvinte, părintele Varsanovie se apropie de sulgeriu și, ridicînd mîna la cer, zise:

— Pe haina ce o port, pe mîntuirea sufletului meu, jur că, cînd am dat de leșul încă cald al frăține-meu. În Ciortolom, am găsit lîngă el pe Ion Tiron, robul dumitale, ținînd în mînă tașca cu hîrțiile răzășilor pe care Andrei o purta la plecare atîrnată de gît.

Trăsnetul căzînd la picioarele sulgeriului nu l-ar fi nimicit și îngrozit mai tare decît această veste neașteptată. Ramase dintăi mut, apoi revenindu-și în fire, zise:

— De trei săptămîni n-am vorbit cu Ion Tiron. Dacă el o făcut acea faptă spurcată, nu din îndemnul meu a făcut-o.

Călugărul merse la car și, din fîn, scoase o pușcă pe care o duse sulgeriului.

— Iaca pușca care era jos lîngă locul unde am găsit pe Tiron. Trebuie s-o cunoști. Mai avea alta în spinare.

— Pușca asta este a mea, am încredințat-o într-adevăr lui Ion Tiron, zise sulgeriul; dar, adause el deschizînd tigaia și arătînd praful dintr-însa, pușca asta este încărcată și, uitați-vă, țevia este curată, nu s-o tras cu dînsa.

— A fi tras cu cealaltă, pe care o avea în spinare, răspunse călugărul.

— Și de ce n-ai pus mîna pe Tiron dacă l-ai găsit lîngă frate-tău mort?

— Cînd era s-o pun o fugit, răspunse călugărul. Vlad Catana s-o luat după el și pe urmă și alți oameni. S-o tras asupra lui, căci am auzit trei focuri.

— Să deie Dumnezeu să-l prindă viu, zise sulgeriul, căci pe nedrept mă învinovățiți. Și asta, adause el, cînd am scapat cu vai nevoie de cursa care mi-ați întins-o asară.

— Noi ți-am întins o cursă, strigară răzășii cu mînie, auziți ce nerușinare!

Chiar atunci veneau de acasă de-a fuga, sărind gardurile, Mihai și Neculai Făcăoariu, să vadă din ce pricină se face atîta larmă în sat. Cînd dădură cu ochii de sulgeriu, ramaseră încremeniți; iar Strilea zărindu-i, strigă arătîndu-i cu degetul:

— Iaca cine vă poate spune ce cursă mi s-o întins, Mihai și Neculai, feciorii Făcăoariului, priviți-i ce galbeni și spărieți sînt văzîndu-mă aici!

Și, într-adevăr, flăcăii stăteau nemișcați lîngă gardul de pe care sărise în drum, galbeni ca ceara, cu ochii holbați, cu părul vîlvoi, cu trupurile scuturate de tremur.

— Da' vorbiți măi, strigă un moș al lor, adevărat că întins-ați vro cursă boieriului?

Flăcăii nu dădură nici un răspuns.

— Mai bună mărturie decît fețele lor mai voiți? întrebă sulgeriul. Ieri sară, acești doi flăcăi împreună cu Vlad Catana au întins o frînghie de-a curmezișul drumului, dincoace de podul de la Laită, pe care știau că am să vin, și au tras tustrei în mine cu puștile. Iar cînd eu, amenințîndu-i cu pistoalele, i-am făcut să zvîrle puștile jos și-i mînam pe dinapoi spre sat, mi-o sărit în spinare Niță Șchiopul, care era înțales cu dînșii, m-o legat cu ajutorul lor și m-o dus într-un bîrlog de urs părăsit unde era hotărît să mă ucidă.

Numai din întîmplare putut-am ucide pe hoț și am scapat. Așa este oare? Întinsu-mi-ați aseară o cursă sau nu? mai întrebă Strilea.

Flăcăii, care se vedeau pierduți, urmară să rămîie muți.

Strilea atunci sări în șă, apoi scoțînd un pistol din toc și întinzîndu-i oțelile, strigă în chip poroncitor:

— Loc!

Răzășii, surprinși, goliră drumul spre curte, pe care Strilea răpezi

calul; dar deodată îl întoarse pe loc și strigă răzășilor:

— Sînteți niște mișai, vicleni și ucigași, pe care am să-i duc la spînzurătoare!

Apoi, fără a mai aștepta vrun răspuns de la ei, dădu pîteni calului și se îndreptă în fuga mare spre casă.

Cînd descălecă la scară, zări lîngă dînsul pe Neculai Preda, pădurarul lui din Boiștea, cam galbîn la față și tu privirea spărietă.

— Cu voia dumitale, cucoane, zise omul, am să-ți spun ceva.

— Vină pe cerdac și spune, răspunse sulgeriul înțelegînd că știrile ce i le aducea Preda erau în legătură cu moartea lui Andrei și făcînd sămn țiganilor care venise să ieie calul și celor ce se aflau pe cerdac să plece. Vorbește, zise pădurarului sulgeriul după ce țiganii se departară.

Preda veni aproape de tot de stăpînu-său, apoi îi zise mai mult într-o șoaptă:

— Ion Tiron o pîndit pe Andrei Nan în Ciortolom, l-o împușcat și i-o luat hîrtille răzășilor care le avea la dînsul. Dar o dat peste dînsul, chiar atunci, călugărul Varsanovie și Vlad Catană care veneau în urma lui Andrei. Ion Tiron o fugit, dar ungureanul s-o luat după el și, văzînd că îl scapă, o tras cu pușca în el fără a-l nimeri. Niște oameni din Jăvreni care așteptau în plai pe Andrei și pe socru-său, Stan Făcăoariu, ca să meargă împreună la leși, văzînd de departe pe Ion fugind și pe Vlad trăgînd într-însul, au tras și ei cu niște pistoale ce le aveau, dar fără a-l nimeri. Ion atunci o apucat cararea de pe valea Băluții unde a dat peste Stan Făcăoariu care, auzind focurile și strigătele și văzînd pe Ion fugind prin țihliș, o tras și el cu pistolul într-însul și l-o rănit în umărul stîng. Dar Ion n-o stat deloc și o urmat să tot fugă, de-a curmezișul peste pîraie. Ceilalți însă s-o luat cu toții pe urma sîngelui și, pe la amiază, l-o ajuns și l-o încunjurat în niște tufe. Ion, cînd s-o văzut prins, o luat pușca cu o mîină, parc-ar fi fost un pistol, și o tras în Vlad ungureanul omorîndu-l pe loc. Dar atunci au tras și ceilalți trei în Ion și l-au rănit de moarte; după un sfert de ceas și-o dat sfîrșitul.

— Nu știi, vorbit-au ei cu el cît era încă în viață? Întrerupse sulgeriul.

— Da, o vorbit cu el și l-o întrebat cine l-o pus la cale să ucidă pe Andrei.

— Și ce o răspuns? mai întreabă sulgeriul.

Glasul lui Preda se prefăcu acuma cu desăvîrșire în șoaptet.

— O spus că duduca Zamfira l-o îndemnat să îndeplinească o faptă care să-ți fie pe plac, pentru a te face să-i dai pe Catrina lui înapoi.

O amețală cuprinse pe sulgeriu, păreții, clădirile din curte, munții începură să se miște dinaintea ochilor lui: ar fi căzut dacă nu se apuca cu mîna de parmaclîcul cerdacului. Stătu zăpăcit, nemișcat și mut vreme de mai multe minute, apoi revenindu-și cu desăvîrșire în fire, strigă:

— Zamfiro! Să vie numaidecît Zamfira aici!

Dar Zamfira nu se găsea nicăiure. Atunci Neculai Preda se apropie iar de sulgeriu și-i spuse tot în șoapte:

— Cu voia dumitale, cucoane, poate că am făcut o greșală. Cînd am sosit la curte am găsit pe duduca Zamfira în poartă și i-am spus toată întîmplarea.

— Mișălule, strigă sulgeriul înfuriat, cine te-o pus să faci o asemenea prostie. Am să-ți zdrobesc ciolanele!

Și sulgeriul poronci ca robii să se puie în căutarea Zamferei, făgăduind un galbîn aceluia care i-o va aduce.

Dar în zadar o căutară până tîrziu. Zamfira nu fu găsită nicăiure.

Aflînd că Ion Tiron înainte de moarte mărturisise că ea îl îndemnase la fapta cumplită ce el o săvîrșise, ea se temu, și nu fără cuvînt, de mînia sulgeriului: era în primejdie să moară sub bici dacă nu fugea. Nici nu se mai întoarse în curte, ci, așa cum era, merse în mărăcinii de sub tapșanul Tamășănilor și se vîrî într-o ascunzătoare pe care o cunoștea bine. Auzi țiganii căutînd-o și ramase nemișcată, aproape moartă de frică. Pe la mijlocul nopții însă, nemaiauzind nici un zgomot, ieși din ascunzătoare, merse la drumul

mare și, cu pasul grăbit de frica să fie prinsă, se îndreptă spre Adjud.

Avu norocul să fie ajunsă în drum de un mazil din Tîrgul-Ocnei, care o văzuse de mai multe ori în casa sulgeriului și a cărei priviri aruncate pe furiș îi aratase că o găsește pe placul lui.

Mazilul, care margea la Bîrlad, cunoscînd-o, o luă cu bucurie în căruță fără s-o cerceteze mai cu amăruntul. Și aici ne vom lua deocamdată ramas bun de la această femeie care fusese pricina de căpetenie a morții lui Andrei Nan și a lui Ion Tiron, însă nu cu desăvîrșire, că vom da poate peste dînsa în cursul unei alte povestiri.

Capitolul XXXIV

În care ni luăm ziua-bună de la cetitoriu

Sulgeriul Mihalache Strilea plecă la leși, cu copii cu tot, în dimineața zilei următoare; ploi mari și drumurile răle îl ținură patru zile pe dum. Cînd sosi, află că Stan Făcăoariu, care își urmase drumul înainte fără să se mai întoarcă în Tămășăni, ajunsese în ajun și dăduse jalbă împotriva lui, atît pentru uciderea lui Andrei, cît și pentru moșie.

Sulgeriul mai află că, în urma acestor jălbi, vodă este foarte mînios pe el.

Primi, chiar în ziua sosirii lui, poroncă să nu se miște din leși, iar Grigoraș Leon fusese însărcinat să facă de sîrg, el însuși, o cercetare amărunită la fața locului.

În curînd se primi o carte a starostelui făcînd cunoscut că acele jăluite de Strilea în privința cursei ce i se întinsese de Vlad Catana și de flăcăii Făcăurești în înțelegere cu Niță Șchiopul și cu sihastrul Gavril erau în toate adevărate. În cît privea omorul lui Andrei Nan și mărturisirile făcute de Tiron înainte de moarte, starostele trimetea cele arătate în scris de dascalul Neculai Lepșa care, precum am văzut, luase parte la uciderea țiganului. Tiron, întrebând din ce îndemn omorîse pe Andrei Nan, ar fi zis:

— Să nu năpăstuiți pe sulgeriu cu fapta mea; nu el m-o sfătuit să fac acel pacat; de mai bine de trei săptămîni n-o mai vorbit cu mine. Am fost îndemnat la acel omor de Zamfira, dadaca copiilor, care a fost țitoarea boierului. Ea mi-o dat a înțelege, acuma trei zile, că boierul o trimete pe femeia mea, pe Catrina, pe care o ține la curte de o lună, înapoi în bordeiul meu dacă l-oi scapa de Stan Făcăoariu. Eu pe Făcăoariu îl pîndeam de astă-noapte căci știam pe unde are să treacă și, cînd am tras, eram încredințat că trag în Făcăoariu: căci Andrei era calare pe iapa socru-său și nu-i vedeam fața ascunsă de crengi. Îmi pare rău de nelegluirea ce am făcut-o;

dar acum, în ceasul morții, credința mea este că sulgeriul nici un amestec nu are în această faptă spurcată, a cărei urzală a fost zămislită de sufletul negru al Zamfirei.

În cît privea gîlceava dintre răzăși și sulgeriu pentru stăpînirea părților din Poșorcani, starostele luînd, în lipsa sulgeriului, bani de la Stan Făcăoariu care, îndată după darea jălbii, se-ntorsese acasă, și de la părintele Pavăl din Focșăni, doritor să-ntoarcă și el vînzarea ce o făcuse lui Strilea, arata lui vodă că, după credința lui, cele mai multe din dăniile sulgeriului erau numai vînzări meșteșugite, iar multe vînzări fusesse dobîndite prin silă și vicleșug. La sfîrșitul scrisorii povestea pe larg împlinirea cu stupii boierești duși de Radu Irofti în prisaca lui Andrei, adăugînd că fără îndoială Irofti fusesse pus la cale de Strilea.

Văzînd această carte, vodă poronci să înceteze orice urmărire împotriva sulgeriului pentru uciderea lui Andrei. Flăcăii Făcăurești și sihastrul Gavril fură judecați pentru încercarea de ucidere a lui Strilea și osîndiți la spînzurătoare: numai cu mare nevoie și cheltuind mulți bani pe la fețe mari izbuti Stan Făcăoariu să-și scape băieții de ștreang și să dobîndească iertarea lor.

La judecata pricinii pentru pămînt divanul dădu pe sulgeriu ramas, hotărînd de răsuflete și fără putere toate dăniile și toate cumpărăturile lui, fără nici o despăgubire pentru el. Un mazil fu trimis la Tămășăni spre a risipi curtea lui Strilea și a pune pe răzăși în stăpînirea întregului hotar.

Sulgeriul era astfel sărăcit cu desăvîrșire, nu mai avea nădejde decît în căsătoria lui cu fata vornicului Dumitrache Țifescu. Dar în curînd fu nimicită și această de pe urmă nădejde.

Chiar a doua zi după judecarea pricinii dintre sulgeriu și răzăși venea de la domnie o învinovățire cumplită împotriva Țifeseului.

El era mai de multă vreme în judecată cu răzășii din Agriș de la care cumparase jumătate din hotarul lor. În ziua de Sîntă Măria, pe cînd satul aproape întreg era la biserică, al cărui hram se sărbătorea în acea zi, acoperămîntul bisericii luă foc. Iar cînd

oamenii, prinzînd de veste, voiră să iasă, găsiră poarta grea de stejar închisa. Ferestrele erau mici și aveau zăbrele groase, zidul tare și gros: pieriră în flăcări, cu preut cu tot. Tot ținutul Putnei se ridicase ca un om și aratase pe vornicul Dumitrache ca faptaș al acestei îngrozitoare neomenii. Dealtmintrelea, el singur dădu dreptate învinovățirii, căci, fără a aștepta ca vestea să ajungă la domnie, vornicul se ridică într-o noapte și fugi în Țara Românească. În curînd veni la leși veste că Catinka se logodise cu un fiu de boieriu muntean, bogat și cu vază.

Acest șir de lovituri ale soartei zdruncinase adînc sănătatea până atunci atît de înfloritoare a sulgeriului; o răceală de care ar fi scapat jucîndu-se cu un an înainte se schimbă în junghi și, în două săptămîni, îl duse în mormînt.

Tocmai în a doua domnie a lui Grigore Ghica izbutiră epitropii și rudele copiilor lui Mihalache Strilea să redeschidă judecata cu răzășii din Tămășăni, să-i deie rămași și să dobîndească punerea în stăpînire a copiilor pe părțile stăpînite altădată de părintele lor.

Răzășii fură cu desăvîrșire istoviți de bani în urma cheltuielilor pricinuite de această judecată; unul după altul își vîndu rămășița de pămînt; însuși Făcăureștii, strînși de nevoie, vîndură părțile lor tînărului Patrașcu Strilea. Voi avea poate prilej să povestesc odată care a fost soarta urmașilor sulgeriului Mihalache și întrucît blăstămul preutesei o apasat asupra acestei sorți.

Tabla de materii

Cuvîntul autorului	3
Capitolul I - Sfîrșitul unei rătăcirii	6
Capitolul II – Ceva despre istoria tămășănilor	13
Capitolul III – Sfatul satului	19
Capitolul IV – Cei doi frați	25
Capitolul V – Despre Strilești îndeobște și despre sulgeriul Mihalache îndeosebi	32
Capitolul VI – În care sulgeriul Mihalache ajunge la Domnești ..	38
Capitolul VII – În care vedem cum se cerceta un furt în veacul XVIII	46
Capitolul VIII – În care se face lumină în mintea sulgeriului	53
Capitolul IX – Sulgeriul dă de urmele hoților	60
Capitolul X – Ce se întîmplă în vîrful Carecnei	65
Capitolul XI – În care un copou scapă viața stapînului său.....	69
Capitolul XII – Cum știe sulgeriul Mihalache să-și poarte trebile.....	76
Capitolul XIII – În care facem cunoștința unui diregător care știe să se chivernisască.....	81
Capitolul XIV – În care facem cunoștința unui țigan simpatic.....	88
Capitolul XV – În care sulgeriul păcătuiește urît	95
Capitolul XVI – În care vedem ce greu pătimește Ion Tiron și ce sfaturi înțelepte i se dau	100
Capitolul XVII – Cine era Zamfira	106
Capitolul XVIII – În care sulgeriul ni redevine simpatic	111
Capitolul XIX – Un soț nenorocit	114
Capitolul XX – O femeie inimoasă și un mișel	120
Capitolul XXI – Uneltirea	127
Capitolul XXII – Sulgeriul umblă să-și încarce sufletul cu păcat greu	132
Capitolul XXIII – O cercetare judecătorească în veacul al XVIII-lea	138
Capitolul XXIV – În care sulgeriul urmează să-și îngreue păcatul	145
Capitolul XXV – Un preut la locul lui	151
Capitolul XXVI – Ispita	157

Capitolul XXVII – Punerea la cale a unei fapte de răzbunare ...	163
Capitolul XXVIII – Cînd deasupra, cînd dedesubt	169
Capitolul XXVIX – În care vedem pe sulgeriu căzut într-o primejdie grozavă.....	175
Capitolul XXX – În care vedem săvîrşindu-se fapte îndrăzneţe şi grele	184
Capitolul XXXI – Rода spurcată a unei săminţi otrăvite	192
Capitolul XXXII – Goana după ucigaş	197
Capitolul XXXIII – Blăstămull	200
Capitolul XXXIV – În care ni luăm ziua-bună de la cetitoriu.....	209